

Vol. 3 Issue 3, 2021

E-ISSN: 2667-9760

Georgian Scientists

ქართველი მეცნიერები

ასოციაცია მეცნიერებისათვის

Association for Science

Journal DOI: <https://doi.org/10.52340/gs>

Contents

IMPROVING THE QUALITY OF MEDICAL EDUCATION: STUDENTS' ACHIEVEMENTS AND PERCEPTIONS ON SIMULATION BASED LEARNING	1-10
Irma Manjavidze, Dali Chitaishvili, Pirdara Nozadze	
SUBSTANTIAL CHALLENGES OF ROAD CONSTRUCTION	11-17
Merab baratashvili, Tornike Baratashvili	
2018 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN GEORGIA (ELECTIONS WITHOUT A LEADER)	18-35
Avtandil Tukvadze, Akaki Abzianidze, Irakli Ubilava, Helen Gelashvili	
THE PROBLEM OF ETHNO-RELIGIOUS NATIONALISM IN GEORGIA	36-53
Tinatin Kavtaradze	
SOCIAL STEREOTYPES AND COGNITIVE MECHANISM OF THEIR PROCESSING	54-69
Miranda Giorgashvili	
REVIEW AND ANALYSIS OF PATRIMONIAL AND MERITOCRATIC GOVERNANCE CONCEPTS	70-87
Tamar Charkviani	
SELF-GOVERNMENT IN TERMS OF GENDER: THE ROLE AND NEEDS OF WOMEN IN LOCAL POLITICS (EMPIRICAL SOCIOLOGICAL RESEARCH)	88-113
Tamar Charkviani	
LEADERSHIP THEORIES AND POST SOVIET AUTHORITARIAN LEADERS	114-135
Heleen Gelashvili, Avtandil Tukvadze, Akaki Abzianidze	

Improving the Quality of Medical Education: Students' Achievements and Perceptions on Simulation Based Learning.

Irma Manjavidze¹; Dali Chitaishvili²; Pirdara Nozadze

^{1,2} Department of Clinical Skills and Multidisciplinary Simulation, Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia;

¹ : <https://orcid.org/0000-0002-9298-4187>; ² : <https://orcid.org/0000-0002-7631-9785>

Abstract

Background. Simulation Based Learning (SBL) revolutionized medical education. Today's challenge is to control and improve the quality of the SBL. One way to monitor the quality of the learning process is to conduct regular surveys.

Methods. 4th year medical students were asked to fill out a questionnaire consisting of Likert scale, to assess the training course and SBL in general. Improvement of their knowledge after taking the course was analyzed on the basis of pre- and post-test results.

Results. Eighty-two 4th year medical students responses to the 35 questions in the questionnaire were positive and the average score was 4.57 on a 5-point Likert scale. Pre- and post-test analysis proved that the course was really productive. The average points for pretest was 20 points (SD=5,39) and 29 points for pot-test (SD=4,64).

Conclusions. “Clinical skills” course has caused a high satisfaction and motivation of the students and improved their knowledge. Knowledge enhancement and skills acquisition took place in a comfortable environment.

Keywords: *Simulation Based Learning, students' perception, pre- and post-tests, likert scale, medical education.*

Background

Georgia is in a process of innovation and reform of the higher education institutions trying to meet international standards. This process is quite complex which implies that we need to realize our role as educators, teaching should become more student-oriented and outcome-based, and medical education programs should be increasingly enriched with modern methods of teaching that will help students not only acquire theoretical knowledge, but also practical skills.

Outcome-based education is focused on what the students are expected to know and to do. Nowadays simulation based learning and OSCE format assessment is considered as the best way to acquire and test performance and competence in skills such as communication, clinical examination, medical procedures etc with unnecessary risks to patient.

The use of medical simulators revolutionized medical education and has brought a level of expertise and confidence to medical personnel at all levels. The idea of practicing on inanimate objects before contact with real patients backs to antiquity. Earliest simulators in the history of medicine were used for teaching anatomy, surgery, obstetrics etc. (1)

When describing the history of simulation based learning Madame Du Cudrey, the “King’s Midwife” must be mentioned. She was midwife in the court of King Louis XV and in the 1700s she created the "machine" i.e. simulators to train midwives in France (2). Her mannequins were very popular as they looked very realistic and could be used to learn how to manage normal childbirth and childbirth complications. Also noteworthy is the German Professor B. Schultze, head of the University Women’s Clinic in Jena, who created bony pelvic phantoms in the 1890s; For the teaching of pelvimetry (2).

The beginning of the twentieth century is considered as the "black age" of simulation teaching. And it received special attention back in the late 20th century.

The fundamental reforms of medical education in the 20th century were driven by a significant discovery, which was made in 1984 by the Harvard Medical Practice Study 1, which randomly selected 30,000 hospitals in New York State, with histories showing that medical malpractice affected 3.7% of hospital admissions, of which 27.6% were due to negligence. 13.6% of them caused death. (3) A 1999 report by the Institute of Medicine (IOM), *Err Is Human*, found that medical errors harmed approximately 3% of hospital patients and resulted in an estimated 98,000 deaths in the United States. (4)

The modern model of medical simulation training is considered to be taken from aviation, where errors are reduced to zero, because in such industries, which are termed as high reliability organizations there is a high culture of security, which is somewhat conditioned by simulation based training. The need to learn lesson from aviation was driven by the issue of patient safety. And over past decades many centers and laboratories of simulation training in medical schools were opened, and training courses were prepared.

The call to enrich curriculum with modern teaching methods which will ensure to fill the existing gap between reality and classrooms led to the inclusion of Simulation Based Learning (SBL) in the undergraduate curriculum. Today's challenge is to control and improve the quality of the SBL.

Tbilisi State Medical University (TSMU) is a member of the European Higher Education Area, so it must meet the quality standards of higher education, which will determine its competitiveness throughout the world. The quality is determined by the content of the curriculum, the qualification of the teachers, the availability of relevant resources. One way to monitor the quality of the learning process is to conduct regular surveys.

At TSMU the academic and invited staff as well as training courses are regularly evaluated both by the administration and the student. Appropriate questionnaires are developed by the University Quality Assurance Service and the Departments to assess the course and the teacher. At the Department of Clinical Skills and Multidisciplinary Simulation (CSMS) at the end of each rotation the student anonymously completes a questionnaire, the data of which is analyzed by the staff of Department and then with the Dean of the Faculty. The results and recommendations are discussed at the Department meeting and then at the Faculty Board, and / or, if necessary, individually with particular academic or invited teacher. Based on the evaluation result, success is rewarded with promotion and bonus.

CSMS Department offers courses for various faculties of the TSMU. Among them are three compulsory training courses for students of the 2nd, 4th and 6th years of the English-language program of the Faculty of Medicine, where they are given the opportunity to learn various procedures and manipulations using manikins and simulators. The mandatory course for 4th year students (VII or VIII semester) includes the following thematic lessons:

3 days: Obstetrics and Gynecology: " Insertion of Intrauterine Device", "Gynecological Examination with Pap Smear" and "Active Management of the Third Stage of Labor.";

4 days: Pediatrics: "Newborn Physical Examination", "Newborn Emergency Care", "Auscultation of Heart in Newborn" and "Auscultation of Newborn's Lungs",

1 day: Nursing: "Nasogastric intubation" and "Bladder Catheterization".

1 day: Communication Scenarios.

The aim of our study was

1. to evaluate how our rotation improves knowledge of our students.
2. to learn the perception of 4th year students' regarding our training course, SBL, teachers and learning environment.

Methods:

Our Department conducted prospective study in the spring semester from March, 2021 to May, 2021. Inclusion criteria were: VIII or VII semester students of Faculty of Medicine.

There were 8 groups who met our inclusion criteria and had rotation at our Department during this period. All students were enrolled (n=82) in our study. A week before the start of our rotation, we send all our students the address of our website, where they have the opportunity to view their training schedule, presentation and video materials on each topic, etc. In the context of the pandemic, students are encouraged to come well prepared for each class in order to devote more time to practice during face to face learning. Study participants were no exception.

When students came to our department, before the first class, students were invited to attend a 20-minute presentation to give an explanation of our study: in particular, that as part of this study, they would be asked to write pre- and post-tests that the evaluation of tests would not affect their rating. They were also explained how to fill out the questionnaire. Brief information about our study was provided on the title page of the pre-/post- test and questionnaire. The anonymity of the survey was emphasized.

Then the students were then given 30 minutes to write a pre-test consisting of 40 questions that included thematic topics. Each question had 4 possible answers and for each correct answer the student was given 1 point, so the maximum score of the test was 40 points. At the end of the rotation there were asked to complete the same test plus the questionnaire to assess the training course.

This time we used a new questionnaire, which is more adopted to simulation based learning. The questionnaire included questions from our department's old questionnaire (which was later replaced by a shorter version), some questions were taken from the literature (6), and also used questions from a questionnaire proposed by TSMU Quality Assurance Service. The questionnaire was divided into three blocks, in the first block the students were asked to evaluate the training course and express their attitudes toward SBL, in the second block they were asked to evaluate teachers and in the third block -learning environment that has a significant impact on students' academic achievement. Students were asked to express their level of agreement with 35 items using a Likert scale ranging from 1 to 5, from strongly disagree to strongly agree with neutral option in the middle. With 36 question we asked them to rate the course: very poor, poor, moderate, good, excellent. Space was left for additional comments.

Results:

A total of 82 4th year medical students participated in our study between March 2021 and May 2021. Students ranged in age from 20 to 24 and had a mean age of 21.82 (*SD* = 0.82). The sample was represented

by seventh- (58.5%, $n = 48$), and eighth- (41.5%, $n = 34$) semester students. There were 45 female (54.9%) and 37 male (45.1%) participants. See Table 1

Table 1: Demographic characteristics of the sample.

<i>Sex</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	
Female	45	54.9	
Male	37	45.1	
<i>Semester</i>			
VII	48	58.5	
VIII	34	41.5	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Range</i>
<i>Age</i>	21.82	0.82	20-24

Pre and post-test results were statistical analyses were performed using excel t-test. Alpha was set at 0.05, and p-values of less than 0.05 were considered statistically significant. The average points for pretest was 20 points (mode=25 points; $SD=5,39$) and 29 points for pot-test (mode=33 points; $SD=4,64$). Pre- and post-test analysis revealed that students' knowledge was significantly improved. Pre- and post-test more detailed results are presented in Table 2.

Table 2. Pre- and post-test analysis.

	<i>pre-test points</i>	<i>post-test points</i>
Mean	20,31707317	29,09756098
Variance	29,10809997	21,5459199
Observations	82	82
Pearson Correlation	0,273829978	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	81	
t Stat	-13,08228918	
P(T<=t) one-tail	0,00	
t Critical one-tail	1,663883913	
P(T<=t) two-tail	0,00	
t Critical two-tail	1,989686288	

Through our questionnaire we wanted to understand the attitude of students towards our training course and simulation teaching in general. As their objective and honest answers on the questions of the questionnaire will be of the greatest help to evaluate how our department work; Analysis of the answers will aid in improving the quality of our academic activities.

Through the first 16 statements of our questionnaire, we wanted to understand what rating is given to our particular course. Great majority of students think that the course was important, enjoyable, and they learned some manipulations and procedures while working on manikins and that they improved their skills. (See Table 3: statements:-1,2,5,6,8,11). There is no such unanimity among the students regarding the time allotted for each course and for the duration of the course. (Table 3: Statements 3, 13, 14). Majority of students think that the learning objectives were well formulated, the assessment was objective and that the learning material was appropriate (Table 3: Statements 9, 12, 15,16). Statements -4, 7, 10 of questionnaire show that students want to be better prepared for such practical classes and wish that cases were brought from real life.

Table 3. Questionnaire (part-1)

Statement	n	SA (%)	A (%)	N (%)	D (%)	SD (%)	points	ST DEV
1. The Course of "Clinical Skills" is important for my future profession.	82	91% (75)	9% (7)	0%	0%	0%	4,91	0,28
2. The experience has improved my skills.	82	95% (78)	5% (4)	0%	0%	0%	4,95	0,22
3. Timing for each simulation case was adequate.	82	39% (32)	30% (25)	26% (21)	5% (4)	0%	4,037	0,92
4. The degree of difficulty of the cases has been adequate to my knowledge.	82	48% (39)	48% (39)	5% (4)	0%	0%	4,43	0,59
5. I have improved my technical skills.	82	68% (56)	24% (20)	7% (6)	0%	0%	4,61	0,62
6. I have learned some clinical cases, procedures and manipulation within this course.	82	68% (56)	24% (20)	7% (6)	0%	0%	4,61	0,62
7. I knew the theoretical side of cases.	82	43% (35)	43% (35)	12% (10)	2% (2)	0%	4,26	0,77
8. I have learned from the mistakes I made during simulation.	82	78% (64)	15% (12)	7% (6)	0%	0%	4,71	0,59
9. Objectives were clear .	82	71% (58)	20% (16)	10% (8)	0%	0%	4,61	0,66
10. Cases recreated real situations.	82	51% (42)	24% (20)	24% (20)	0%	0%	4,27	0,83
11. The course was enjoyable.	82	88% (72)	12% (10)	0%	0%	0%	4,88	0,32
12. The information I received beforehand was relevant	82	66% (54)	29% (24)	5% (4)	0%	0%	4,61	0,58
13. The length of course was appropriate	82	32% (26)	15% (12)	34% (28)	7% (6)	12% (10)	3,46	1,34
14. The course content and delivery pace was appropriate	82	51% (42)	37% (30)	7% (6)	5% (4)	0%	4,34	0,82
15. The course material (ppt and videos)was appropriate for learning	82	72% (59)	18% (15)	7% (6)	2% (2)	0%	4,59	0,73
16. The grading of the course was fair	82	73% (60)	27% (22)	0%	0%	0%	4,73	0,45

With statements 17-25 we wanted to learn our students view on simulation based learning in general. The vast majority of them strongly agree or agree with the statements that describe the positive aspects of simulation based learning. (See Table 4).

Table 4. Questionnaire (part-2)

Question	n	SA(%)	A(%)	N(%)	D(%)	SD(%)	points	ST DEV
17. Simulation is useful to assess the clinical status of a patient.	82	77% (63)	21% (17)	2% (2)	0%	0%	4,74	0,49
18. Simulation practice lets you learn how to avoid making mistakes.	82	83% (68)	12% (10)	5% (4)	0%	0%	4,78	0,52
19. Simulation helps to set priorities for action	82	62% (51)	33% (27)	5% (4)	0%	0%	4,57	0,59
20. Simulation made me think about my next clinical practice.	82	62% (51)	23% (19)	15% (12)	0%	0%	4,48	0,74
21. Simulation improves communication and the ability to work with the team.	82	65% (53)	21% (17)	15% (12)	0%	0%	4,5	0,74
22. Simulation is helpful as it relates theory with practice.	82	76% (62)	20% (16)	5% (4)	0%	0%	4,7	0,55
23. Simulation promotes self-confidence.	82	71% (58)	27% (22)	2% (2)	0%	0%	4,68	0,52
24. This type of practice has increased my commitment.	82	59% (48)	34% (28)	7% (6)	0%	0%	4,51	0,63
25. Interaction with the simulation improves clinical competence.	82	60% (49)	27% (22)	13% (11)	0%	0%	4,46	0,72

With statements 26-32, we tried to get information about what assessment students gave teachers. The analysis of the questionnaire showed that students positively evaluate the work done by teachers. (see Table 5).

Table 5. Questionnaire (part-3)

Statement	n	SA(%)	A(%)	N(%)	D(%)	SD(%)	points	ST DEV
26. I felt comfortable and respected during the sessions.	82	88% (72)	10% (8)	2% (2)	0%	0%	4,85	0,42
27. The teacher gave constructive feedback after each simulation	82	80% (66)	20% (16)	0%	0%	0%	4,8	0,39
28. The teachers at the end of my performance helped me reflect on the cases.	82	65% (53)	30% (25)	5% (4)	0%	0%	4,59	0,58
29. The teacher s helped me correct mistakes	82	78% (64)	22% (18)	0%	0%	0%	4,78	0,42
30. The teachers were helpful and supportive	82	85% (70)	12% (10)	2% (2)	0%	0%	4,82	0,44
31. I felt able to ask any questions I had	82	78% (64)	17% (14)	5% (4)	0%	0%	4,73	0,55
32. The proposed scheme of students' work during sessions was acceptable.	82	66% (54)	27% (22)	7% (6)	0%	0%	4,59	0,63

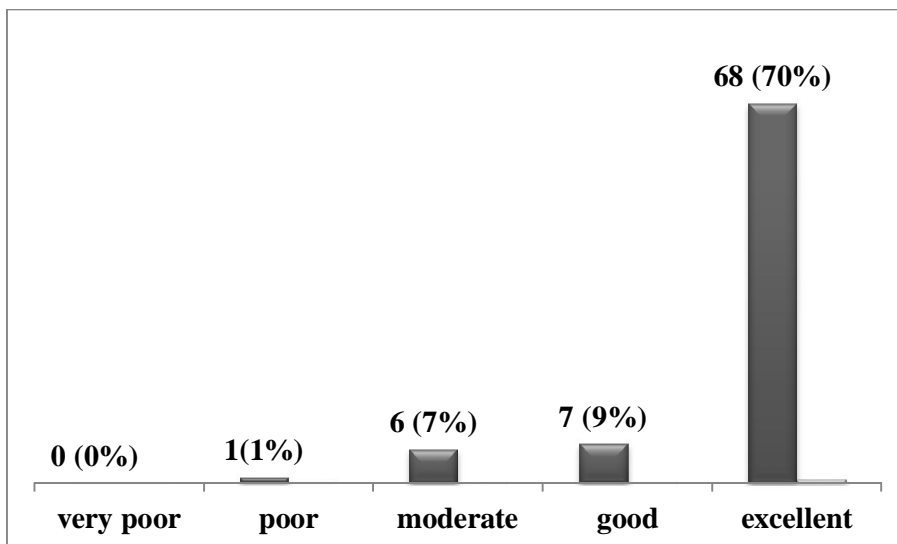
With statements 33-35 of the questionnaire, we literally tried to find out how students evaluate learning environment and the work of our technical staff and support staff.

Table 6. Questionnaire (part-4)

Statement	n	SA (%)	A (%)	N (%)	D (%)	SD (%)	points	ST DEV
33. Facilities and equipment were real.	82	59% (48)	24% (20)	12% (10)	5% (4)	0%	4,37	0,88
34. The webpage of the centre was useful.	82	61% (50)	22% (18)	15% (12)	2% (2)	0%	4,41	0,83
35. The course was well organized.	82	65% (53)	27% (22)	9% (7)	0%	0%	4,56	0,65

With final statement we asked to rate training course in which responders were asked to specify their assessment by marking one of the following words: very poor; poor; moderate; good and excellent. 4th year student's level of satisfaction with "clinical skills" course is presented in diagram 1. Majority of the students (79.0%) rated their satisfaction with "clinical skills" rotation experience as excellent or good, while 7% rated as moderate or poor. 4th year student responses to the 35 questions in the questionnaire were positive and the average score was 4.57 on a 5-point Likert scale.

Diagram 1. Rate the training course

Conclusions

Feedback from students allows us to monitor the quality of the learning process to some extent. CSMS Department regularly conduct such surveys. Analysis of the answers helps us to improve the quality of our academic activities. We always respond to the trends reflected in the questionnaire answers. There were several cases where it was on the basis of these results that we made changes to the curriculum. At the end of the course, the final evaluation of the students is always done by the Objective Structured Clinical Examination (OSCE), however, before the OSCE our student have to write the MCQ. Within this study we ask our students to write the test before and after the training course thus we tried to reveal how much the knowledge of students improved after taking our course. The best evaluation of the course we think we read in the comments of the questionnaire. "When I was writing the pretest, I wondered how I could answer such difficult questions and I could not imagine that at the end of the course I would be able to answer all the questions and that I would be able to do so many manipulations on my own."

References

1. Gardner R, Raemer DB. Simulation in obstetrics and gynecology. *Obstet Gynecol Clin North Am.* 2008 Mar;35(1):97-127, ix. doi: 10.1016/j.ogc.2007.12.008. PMID: 18319131.
2. Buck GH. Development of simulators in medical education. *Gesnerus.* 1991;48 Pt 1:7-28. PMID: 1855669..
3. Bates DW, Spell N, Cullen DJ, Burdick E, Laird N, Petersen LA, Small SD, Sweitzer BJ, Leape LL. The costs of adverse drug events in hospitalized patients. Adverse Drug Events Prevention Study Group. *JAMA.* 1997 Jan 22-29;277(4):307-11. PMID: 9002493.
4. Al-Elq AH. Simulation-based medical teaching and learning. *J Family Community Med.* 2010 Jan;17(1):35-40. doi: 10.4103/1319-1683.68787. PMID: 22022669; PMCID: PMC3195067.
5. Lateef F. Simulation-based learning: Just like the real thing. *J Emerg Trauma Shock.* 2010 Oct;3(4):348-52. doi: 10.4103/0974-2700.70743. PMID: 21063557; PMCID: PMC2966567.
6. Alconero-Camarero AR, -Romero AG, Sarabia-Cobo CM, Arce AM. "Clinical simulation as a learning tool in undergraduate nursing: Validation of a questionnaire". *Nurse Educ Today.* 2016 Apr;39:128-34. doi: 10.1016/j.nedt.2016.01.027. Epub 2016 Feb 4. PMID: 27006044.
7. Codeço A, Dias Coutinho VR, Pereira-Lopes O, Faria-Almeida R, Santos Resende M. Assessing clinical simulation as a learning tool when training motivation skills in Periodontology- Students' perceptions. *Eur J Dent Educ.* 2020 Nov;24(4):644-649. doi: 10.1111/eje.12544. Epub 2020 Jun 1. PMID: 32396273.

საავტომობილო გზის მშენებლობის არსებითი გამოწვევები

მერაბ ბარათაშვილი; თორნიკე ბარათაშვილი.

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილია საქართველოს ცენტრალური საავტომობილო გზის მშენებლობის მიმოხილვა, პროექტირების ეტაპებზე მიღებული გადაწყვეტილებები, ხარვეზები რომლებსაც ქონდა თავის გამომწვევი მიზეზები, წარმოდგენილია გზის საიმედოობის მნიშვნელოვანი გარანტიები, რომლის მეშვეობით უნდა იქნას უზრუნველყოფილი გზის მიმართ წაყენებული ტექნიკურ ეკონომიკური მოთხოვნები, გზაზე ტვირთების გადატანის და მგზავრების უსაფრთხოდ გადაყვანის აუცილებელი პირობები. მისი როლი ქართულ ეკონომიკაში და საერთაშორისო გადაზიდვებში. მოტანილია კონკრეტული მაგალითები, რომელიც აშკარად ითხოვდა უკეთეს გადაწყვეტას და მიღებული გადაწყვეტილებით დამდგარი არასახარბიელო შედეგები. წარმოდგენილია პერსპექტივები რომელთა გათვალისწინებით შესაძლებელი იქნება მთელი რიგი რისკების თავიდან აცილება.

საძიებო სიტყვები: ავტობანი, ვაკისი, უსაფრთხოება, გადაზიდვები, საგზაო საფარი, მშენებლობა, ტექნიკურ ეკონომიკური პარამეტრები, ინერტული მასალა, დეფორმირება.

მეორე ათწლეულია საქართველოში გარდამავალი ტემპით მიმდინარეობს მაღალი კატეგორიის გზის მშენებლობა რომელიც წინასწარ მოკვლეული მრავალი ფაქტორის გათვალისწინებით ტექნიკურ ეკონომიკური პარამეტრებით სრულად უნდა პასუხობდეს ავტობანის მიმართ წაყენებულ შესაბამის მოთხოვნებს. აღნიშნული გზის მშენებლობა ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაიწყო და მაშინ აშენდა გზის დასავლეთის მხრიდან თბილისის შესასვლელიდან მტკვრის სანაპიროს გასწვრივ პირველ ხიდამდე მცხეთის გზა ასაქცევამდე მონაკვეთი. ამჟამად მიმდინარეობს ავტობანის ლანჩხუთიდან გრიგოლეთამდე, გრიგოლეთიდან ქობულეთის გზა ასაქცევამდე და ბათუმის გზა ასაქცევის მონაკვეთების მშენებლობა. გზა ყველა ეტაპზე დაყოფილი იყო ცალკეულ ლოტებად, ცხადდებოდა საერთაშორისო ტენდერები და ასე ეტაპ-ეტაპ მიმდინარეობდა მისი მშენებლობა. მშენებლობის ყველა ეტაპზე, ადგილზე არსებული კლიმატური თუ რელიეფის თავისებურებებიდან, ინერტული მასალის კარიერების ხელმისაწვდომობის გამომდინარე და იქ არსებული მასალის ფიზიკო მექანიკური თავისებურებების გათვალისწინებით, არსებობდა სხვადასხვა სახის სირთულეები და შესაბამისი გამოწვევები რისი დამლევაც პრობლემის წარმოშობის კვალობაზე ხშირად დროის მოკლე პერიოდში, ზოგჯერ პრობლემის შესწავლისა და გამოსავლის ძიების, შემდგომი ბიუროკრატიული პროცედურების გადალახვის შემდეგ იყო შესაძლებელი.

აღნიშნული გზის მშენებლობა დიდ დანახარჯებთანაა დაკავშირებული, მშენებლობის პროცესის ფინანსურ უზრუნველყოფისათვის მისი წარმოების ყველა ეტაპი საერთაშორისო ავტორიტეტული ფინანსური ინსტიტუციების მნიშვნელოვანი მხარდაჭერით იყო უზრუნველყოფილი და შესაბამისად საავტომობილო გზის ყველა ლოტის შემთხვევაში დაგეგმარებისას გამოყოფილი ფინანსური რესურსის მაქსიმალურად ოპტიმალურად განკარგვის, მშენებლობის ტემპებისა უზრუნველყოფის, რისკების მინიმუმამდე დაყვანის, გზის მოთხოვნილ ტექნიკურ -ეკონომიკურ პარამეტრების და მაღალი საიმედოობის მახასიათებლებით უზრუნველყოფის მიზნით აუცილებელია მოკვლევისა და პროექტირების სტადიაზე მაქსიმალური სიზუსტით იქნას გამოვლენილი, უახლოეს პერიოდში და პერსპექტივაში მოსალოდნელი საფრთხეები, რომლებიც ხარვეზს შეუქმნიდნენ გზის მაღალი სტანდარტის პირობებში უსაფრთხო ექსპლუატაციის პირობების უზრუნველყოფას. ამავე დროს პროექტირებისას მაქსიმალური ყურადღება უნდა დაეთმოს გზის მშენებლობით და მისი ექსპლუატაციისას გარემოზე, მის ბიო მრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების ხარისხს და მის მინიმუმამდე დაყვანის შესაძლებლობას. დიდი დანახარჯებით მაღალი კლასის გზის მშენებლობისას უზრუნველყოფილი უნდა იქნას საიმედოობის, უსაფრთხოების ზღვრული მაჩვენებლები, თანამედროვე სატრანსპორტო საშუალებების შეცვლილი დინამიური მახასიათებლების გათვალისწინებით, გზის მიმართ წაყენებული ახალი გამოწვევების შესაბამისი ტექნიკურ ეკონომიკური პარამეტრები. ყველა ფაქტორის გათვალისწინებით რეალიზებულმა გზის უკვე საბოლოოდ შემდგარმა პროექტმა უნდა უზრუნველყოს გარემოზე მინიმალური ზემოქმედებით დაბალი საექსპლუატაციო დანახარჯებით, უკვე აგებული საავტომობილო გზის უსაფრთხო ფუნქციონირება. საზოგადოებას მიმდინარე მშენებლობაზე ინფორმაცია მხოლოდ მშენებლობის ადგილებზე მანქანით გადაადგილებისას დანახული

ინფორმაციით ან საავტომობილო გზების დეპარტამენტის მიერ საიტზე მოკლე შინაარსის მქონე ვიდეო რგოლებით გააჩნია. საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს ცალსახა და უტყუარი ინფორმაცია პროექტის მიმდინარეობაზე, ფინანსურ დანახარჯებზე, მოსალოდნელ შედეგებზე და იმ პერსპექტივებზე რისი მოტანაც ბოლომდე ექსპლუატაციაში გაშვებულ გზას შეუძლია: ტვირთების გადატანაზე შემცირებული თვითღირებულება; სატრანსპორტო საშუალებების მათთვის მოხერხებულ რეჟიმში, მაქსიმალურად ზღვრულ მაჩვენებლამდე არ მისულ პირობებში გადაადგილება; მგზავრების მაქსიმალური კომფორტით და უსაფრთხოდ გადაყვანა, რეგიონებში ინვისტიციის შეტანის მნიშვნელოვანი მოტივირება; ახალი მაღალ რეიტინგული გადამზიდავი კომპანიების მიერ ქვეყნის ცენტრალური ავტომარტრალით როგორც ტრანზიტული გზით ტვირთების გადატანით დაინტერესება; საავტომობილო მაგისტრალის უკვე აგებულმა მონაკვეთებმა საგრძნობი სიკეთეები მოიტანა ადგილებზე და ხელი შეუწყო ტვირთების ეფექტურად და დაბალი დანახარჯებით გადატანის პროცესს, მაგისტრალის საბოლოოდ დამთავრება არსებით წვლილს შეიტანს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში, გაზრდის სასოფლო სამეურნეო პროდუქტის ბაზრამდე დროულად და დანაკარგების გარეშე მიწოდების პროცესს, სერიოზულად წახალისებს ადგილებზე მცირე და საშუალო ბიზნესის გაფართოებას და ხელს შეუწყობს ადგილებზე ახალი სამეწარმეო აგენტების გაჩენას. საავტომობილო მაგისტრალთან დაკავშირებით ეს პროცესები დინამიურად განვითარებად და შეუქცევად ხასიათს მიიღებს გზის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მაღალი საიმედოობით და უსაფრთხოდ ექსპლუატაციის პირობებში. ამისათვის კი უზრუნველყოფილი უნდა იქნას მშენებლობის პროცესის მომზადებული პროექტის მოთხოვნების ზედმიწევნით სიზუსტით საიმედოობაზე ნეგატიური გავლენის მქონე ყველა ფაქტორის მოკვლევისა და ზემოქმედების ხარისხის გათვალისწინებით წარმოება. არსებითია გზის ყველა ელემენტი დაპროექტებული იქნას რელიეფის თავისებურებების, კლიმატური პირობების, მიწის ვაკისის მოწყობისას გამოყენებული ინერტული მასალის ფიზიკო მექანიკური თვისებების, სავალი ნაწილის ზედაპირიდან გრუნტის წყლების დაცილების გათვალისწინებით, მიწის ვაკისის მარალი ხარისხით მოწყობა საავტომობილო გზის საიმედოობის არსებითი გარანტია, მაღალი კატეგორიის გზების მშენებლობისას სამუშაოების დასრულების შემდეგ კატეგორიულად დაუშვებელია მიწის ვაკისის პლასტიკური დეფორმაციის პირობებში ნარჩენი დეფორმაციის თუნდაც უმნიშვნელოდ გაზომვადი ფორმების წარმოქმნა. ვაკისის დეფორმირება იწვევს საავტომობილო გზის საფარის დეფორმირებას და დეფორმირებულ ადგილზე ჩნდება სხვადასხვა ხასიათის დეფექტები რაც საფარზე ასფალტბეტონის ორმოს წარმოქმნით მთავრდება. საავტომობილო გზებზე ავტობანის მშენებლობისას საფარი უმეტეს შემთხვევაში ცემენტ ბეტონითაა მოწყობილი. ამ დროს ვაკისის დეფორმირებისას საფარზე წარმოიქმნება მიკრო ბზარი, რომელიც ატარებს წყალს და ამის გამო ხდება საფარის ქვეშ ვაკისის ინტენსიური გამორეცხვა, ბზარი იზრდება და დროთა განმავლობაში ხდება საფარის სხვადასხვა ზომის ფილის მასივიდან მოწყვეტა და ჩავარდნა. ამ დროს აღდგენითი სამუშაოების წარმოება გაცილებით რთული და ძვირადღირებული პროცედურაა ვიდრე ასფალტბეტონის საფარის შემთხვევაში. ჩვენ მიერ წარმოებული მონიტორინგით მიწის ვაკისის დაწვევის გამო გზის სავალ ნაწილზე დეფექტები წარმოიქმნა ქობულეთის

გზაასაქცევზე აღნიშნულის გამო გზის ამ მონაკვეთზე მოხდა სავალი ნაწილის 3-5-7 სმ-ით დაწევა რაც ხიდებთან მისასვლელელებზე გახდა აშკარად შესამჩნევი. გზის ამ მონაკვეთზე საფარი ასფალტბეტონითაა მოწყობილი და სავალ ნაწილზე შესაბამისი სისქის ფენის დატანით პრობლემა დროებით მოიხსნა. სოფელ სიმონეთთან ავტობანზე მოწყობილ კვანძზე ვაკისის მნიშვნელოვანი დეფორმირების გამო 2019 წელს სავალ ნაწილზე გაჩნდა რამდენიმე ბზარი, დროთა განმავლობაში ბზარების ზომა გაიზარდა და შედეგად ჩამოიშალა სავალი ნაწილის 25 მ² -ის ზომის ფილა, გზა გახდა გაუვალი და ის დღესაც ამ მდგომარეობაში იმყოფება, სოფლიდან გამოსული ტრანსპორტი აღმოსავლეთის მიმართულებით მოხვედრის მიზნით ავტობანზე ასვლას წესების დარღვევით აკრძალული მიმართულებით გადაადგილებით ახორციელებს, რის გამოც ავტობანზე მიმავალ ტრანსპორტს ექმნება უსაფრთხოდ გადაადგილების სერიოზული პრობლემები. მიწის ვაკისის მდგრადობის დაკარგვამდე დაჯდომის შემთხვევები გამოვლინდა ჯაპანა-ლანჩუტის ავტობანის მონაკვეთზე სადაც ჯერ კიდევ გზის მონაკვეთზე მოძრაობის გახსნამდე ჩამოიშალა გზის კონკრეტული მონაკვეთი, იქ ამ მიზეზის გამო, ახლად გახსნილ გზის სავალ ნაწილზე პრობლემები სხვადასხვა დროს სხვადასხვა მასშტაბში რამდენჯერმე გამოვლინდა. ასეთ პირობებში მნიშვნელოვანია გაირკვეს და სწორად დადგინდეს არსებული სერიოზული ხარვეზების გამომწვევი მიზეზები, რათა სწორად მოხდეს მათი აღმოფხვრა და შემდგომი პრევენცია და გზის ახალ მონაკვეთებზე მათი მაქსიმალურად თავიდან აცილება.

მათ შორისაა:

- შეუსაბამო ინერტული მასალით ვაკისის მოწყობა;
- მასალის არასათანადო შემჭიდროება;
- მიწის ვაკისზე მოწყობილი ჰიდრო საიზოლაციო ფენის ხარვეზები;
- გზის მიწის ყრილის გვერდითი ფერდიდან ვაკისის ტანის წყლით გაჟღენთვის მოსალოდნელი შემთხვევები;
- გრუნტის წყლების სიახლოვე;
- გზის გვერდით ჩამოშლილი ფერდობიდან ჩამოსული წყლის, წყალამრიდი ნაგებობების არასათანადო დონეზე მოწყობის გამო საფარის ქვეშ თანდათანობითი შეღწევა.

მონიტორინგის შედეგების ანალიზის საფუძველზე ცხადი ხდება რომ ავტობანის ლანჩუტის მონაკვეთზე არსებული სერიოზული ხარვეზები შეუსაბამო ინერტული მასალით ვაკისი მოწყობასთანაა დაკავშირებული, რელიეფის ნულოვანი ნიშნულიდან სავალ ნაწილის ზედა დონემდე ვაკისის სიმაღლის ზრდასთან ერთად იზრდება მისი გვერდული კიდის ფართი, წვიმისას ხდება ამ ფართის წყლით ინტენსიური გაჟღენთვა და დროთა განმავლობაში წარმოებს ვაკისის დიდი ნაწილის დატენიანება, რის გამოც მნიშვნელოვნად იცვლება ვაკისიში არსებული გრუნტის პლასტიკური დეფორმაციის მაჩვენებელი და წარმოებს მისი დაჯდომა და ნარჩენი ხასიათის მქონე დეფორმირება, რაც უმოკლეს დროში სავალ ნაწილის არსებულ საფარზე სერიოზული დეფექტების წარმოშობით გრძელდება და გზის უსაფრთხოების ხარისხობრივი მაჩვენებლის მნიშვნელოვანი დაქვეითებით მთავრდება.

ვაკისის გვერდითი ზედაპირის დატენიანებისაგან დაცვა ვაკისის პროექტით განსაზღვრული სიმტკიცით მთლიანობის შენარჩუნების მნიშვნელოვანი გარანტია, ზესტაფონი სამტრედიის მონაკვეთზე გზის კონსტრუქციის ეს ადგილები არა მარტო წვიმის ზემოქმედებისაგანაა დაუცველი არამედ მათი მეშვეობით ხდება სავალ ნაწილზე თავმოყრილი წყლის მასების ჩარეცხვა, გორი - ხაშურის მონაკვეთზე გზა აღჭურვილია სპეციალური საინჟინრო ნაგებობებით, რომელთა მეშვეობით ხდება სავალ ნაწილზე არსებული წლის მასების გზის სავალი ნაწილის გვერდით არსებული ბეტონით მოწყობილი კიუვეტებით, ვერტიკალურად განლაგებულ წყალამრიდ არხებში მიმართვა და რელიეფზე გადატანა, ეს მნიშვნელოვნად ამცირებს გზაზე დაგროვილი წყლის მასების ვაკისზე ნეგატიურად ზემოქმედების შესაძლებლობებს. ამ დროს ვაკისის წყლის ზემოქმედებისაგან დაცვა, მის გვერდით ზედაპირებზე მწვანე საფარის მოკლე დროში მოწყობითაა შესაძლებელი. ამ მიზნით მიზანშეწონილია მათი ჯეო ბადეებით დაფარვა, მათზე ჰიდრო თესვის ტექნოლოგიით მწვანე საფარის მოწყობა, აშკარაა რომ არსებული პრობლემების ანალიზის საფუძველზე გაკეთებული იქნა შესაბამისი დასკვნები, მიღებული იქნა სათანადო გადაწყვეტილებები და სურამის სატრანსპორტო კვანძზე ვაკისის გვერდითი ზედაპირები ჯეო ბადეებით იქნა მოწყობილი. მის გამოყენებას თავს მისი მაღალი ფასის გამო არიდებენ, შედეგად კი დაზიანებული გზით გამოწვეული შედეგები გაცილებით ძვირი ჯდება, ზიანდება სატრანსპორტო ნაკადის შემადგენლობიდან მნიშვნელოვანი ნაწილი, ასევე გზის ექსპლუატაციისას, სისტემატიური შეკეთების გამო ფინანსური რესურსებია საჭირო მის სათანადო მდგომარეობაში შენახვის მიზნით. უნივერსიტეტის ბაზაზე ჩვენ მიერ შემუშავებული იქნა მეორადი ნედლეულისაგან ჯეო ბადეების წარმოებისა და ჰიდრო თესვის ადგილობრივი იაფი ნედლეულით წარმოების ტექნოლოგია, მათი დანერგვა არა დაკავშირებული სეროზულ ფინანსურ დანახარჯებთან, შედეგად კი შესაძლებელია მიწის ვაკისმა ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე შეუნარჩუნოს პროექტით გათვალისწინებული პლასტიკური დეფორმაციის მახასიათებელი და აქედან გამომდინარე შესაბამისი სიმტკიცე.

ამჟამად ინტენსიურად მიმდინარეობს სურამი-არგვეთას 52 კმ-იანი მონაკვეთის მშენებლობა, მონაკვეთი დაყოფილია ლოტებად და ცალკეულ ლოტს შესაბამისად სხვადასხვა კომპანიები ასრულებენ. პარალელურად მიმდინარეობს არსებული გზის ექსპლუატაცია რაც სეროზულად ართულებს მშენებლობის უსაფრთხოდ წარმოების პირობებს და საფრხე ექმნება გზაზე ტრანსპორტის საიმედო პირობებში გადაადგილებას. გზა მდინარე ძირულას ვიწრო ხეობას მიუყვება ურთულეს რელიეფზე, მისთვის ხეობაში ადგილის გამოძებნის მიზნით წარმოებს დახრის კუთხით ვერტიკალურთან ისედაც ახლო მყოფი ფერდობების დიდი მასივებსი გახსნა, მშენებლობის დასრულებამდე დიდი დროა დარჩენილი და უკვე რამდენიმე ადგილზე მოხდა პროექტით გათვალისწინებული მეთოდებით გამაგრებული გახსნილი ფერდობის ჩამოშლა. ევროპის ქვეყნებში მთიან რელიეფზე გზის მშენებლობისას ფერდობის გახსნას მაქსიმალურად არიდებენ თავს, და თუ გახსნილი ფერდობის სიმაღლე 1,5-2 მეტრს აჭარბებს გზა ესკადაზე ეწყობა და გადააქვთ ხეობაში, ცხადია ეს მნიშვნელოვნად ზრდის მშენებლობის ფინანსურ დანახარჯებს, მაგრამ გზის ექსპლუატაციის მთელი

პერიოდის მანძილზე გარანტირებულია უსაფრთხოების პროექტით განსაზღვრული მაჩვენებლების დაცვა, მინიმალურია გზის მშენებლობით გარემოზე ზემოქმედების ხარისხობრივი მაჩვენებელი და ფაქტიურად არ არსებობს გარემოდან გზაზე ნეგატიური ზემოქმედების საფრთხე. რიკოთზე კიდე რომ ჩამოშლილოს უკვე გზის ექსპლუატაციაში გაშვებამდე მთის ფერდი ძნელია ვივარაუდოთ დამდგარი შედეგი, და მოსალოდნელი ზარალი, ერთი შედეგი კი უდაო იქნება გზა დაიკეტება ხანგრძლივი ვადით და მოძრაობა საჩხერე ჭიათურის გზაზე იქნება გადატანილი, ასეთი უკვე მოხდა რამდენიმე წლის წინ როცა წყალდიდობისას რიკოთზე გზა ჩამოიშალა და სრული კოლაფსი გამოიწვია. და აქ ლოგიკურია ჩნდება კითხვა, რიკოთზე ჩამოშლილი უკვე გამაგრებული მთის ფერდობის ჩამოშლის აღდგენის მიზნით გამოყოფილი იქნა თუ არა დაფინანსების ახალი ტრანში, თუ ეს კომპანიამ საკუთარი მოგების ნაწილზე უარის თქმით თუ და სხვა სამუშაოების ხარისხის დაწვევის ხარჯზე შეასრულა. სოფელ ჟოგნართან ქუთაისიდან 5 კმ-ში ავტობანის ექსპლუატაციაში გაშვებიდან მალევე ფერდობმა დაიწყო ჩამოშლა, რის გამოც გზა რამდენჯერმე დაიკეტა, პრობლემის აღმოფხვრის მიზნით იქ სისტემატიურად მუშაობდა შესაბამისი ტექნიკა ჩამოშლილი მასების ადგილიდან გატანის მიზნით. ასე გაგრძელება მუდმივად ვერ მოხერხდებოდა და ფერდობის გამაგრების მიზნით გამოცხადდა ტენდერი. დაიხარჯა 15 მილიონი ლარი და ფერდობის ნაწილი გამაგრდა. გახსნილი ფერდობის ფართი მის სისტემატიურად ჩამოშლის გამო მინიმუმ სამჯერ გაიზარდა, ეკოსისტემას მიაღდა სერიოზული ზიანი და როდის განახლდება ფერდობის ჩამოშლის პროცესი შეიძლება მხოლოდ ვივარაუდოთ.

საავტომობილო გზის მშენებლობას ხშირად მოაქვს აბსოლუტურად გაუთვალისწინებელი შედეგები რომელთა უმრავლესობის პროგნოზირება ნაწილობრივ მაინც იყო შესაძლებელი თუ პროექტირების სტადიაზე პროცესში პროფესიონალთა ფართე გუნდი იქნებოდა ჩართული. გზის მშენებლობა ჩვენი ქვეყნის რელიეფური თავისებურებების და გათვალისწინებით ძალიან შეზღუდულ გარემოში წარმოებს და ამ პირობებში ძალიან მაღალია ასეთი მასშტაბის საინჟინრო ინფრასტრუქტურით გარემოზე გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების საფრთხე. ზესტაფონიდან სამტრედიის მიმართულებით სოფელ ნახშირდელიდან დასავლეთისაკენ განიხილებოდა ავტობანის ტრასირების რამდენიმე ვერსია, გადაწყვეტილება რეალიზირებული პროექტის სასარგებლოდ იქნა მიღებული. ავტობანის სახით წარმოდგენილმა გზამ კოლხეთის დაბლობზე გაიარა და გადაკვეთა დაბლობი მთელ სიგრძეზე. არ გასულა დიდ ხანი და დაბლობზე ცვლილებები აშკარად შესამჩნევი გახდა, საგზაო საინჟინრო ინფრასტრუქტურამ ბუნებრივი ნალექის სახით წარმოშობილი წყლის მდინარე რიონისკენ გადადინება შეაფერხა, გზის ერთ მხარეს შეიქნა ჭარბი ტენი და მეორე მხარეს წარმოიქმნა გაუწყლოვნება და ამან ცხადია გამოიწვია შეუქცევადი, მათ შორის ბიოლოგიური პროცესები. გაეროს კვლევით დედამიწაზე კარგი სასოფლო სამეურნეო მიწა მთელი ხმელეთის მხოლოდ სამ პროცენტს შეადგენს და იმავე კვლევით კოლხეთის დაბლობის ამ სამ პროცენტის შემადგენლობაშია. ამ მონაცემების სათანადოდ გააზრების შემთხვევაში დიდ ალბათობით სხვა გადაწყვეტილება იქნებოდა სავარაუდოდ მიღებული.

1. მ.ბარათაშვილი.საავტომობილო გზების მშენებლობის და ექსპლუატაციის სტადიაზე ენერგო დანახარჯები და მათი შემცირების გზები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. "მდგარადი ენერგეტიკა: გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები". აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 2015 ივნისი.გვ.44-472
2. მ.ბარათაშვილი საქართველოს ბოტანიკური ბაღის პირველი სამეცნიერო კონფერენცია. " ბიომრავალფეროვნება და საქართველო". ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების რისკების შეფასება საავტომობილო გზების პროექტირებისას. 2015 მაისი. გვ.21-24.
3. მ.ბარათაშვილი. გზის პროექტირების სტადიაზე გარემოზე ზემოქმედების ფაქტორების ანალიზი. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია. თანამედროვე საინჟინრო ტექნოლოგიები და გარემოს დაცვა. შრომების კრებული. პირველი ნაწილი.ქუთაისი. 2016
4. მ.ბარათაშვილი. პროექტირების სტადიაზე გზის პირა ფერდობების ეროზიიდან დაცვის საშუალებების გათვალისწინების პირობები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია სასოფლო სამეურნეო და სატრანსპორტო მანქანები, განვითარების პერსპექტივები სტანდარტიზაციის და ხარისხის მართვის თანამედროვე მოთხოვნების გათვალისწინებით. ქუთაისი 2017. 21-23 აპრილი

Substantial challenges of road construction

Merab Baratashvili; Tornike Baratashvili

Resume

In the form of a representative review of the construction of Central Drugs Georgia, solutions, acceptance of stages of design, deficiencies, names of their own reasons, important guarantees of trusts, which must be technically and painfully necessary transportation of goods and passengers. His role in the economy of Georgia and the international court. Concrete examples are taken, which, obviously, required good solutions and unfavorable results, half-baked in the result of your most important solution. Presented perspectives that follow are considered. What is permissible to avoid of risk.

Keywords:

Highway, slope, safety, transportation, road surface, construction, technical and economic parameters, inert material, deformation

2018 Presidential elections in Georgia (Elections without a leader)

Avtandil Tukvadze¹, Akaki Abzianidze², Irakli Ubilava³, Helen Gelashvili⁴

¹Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Associated Professor

²National University of Georgia SEU, Professor

³PhD student, Department of policy analysis and management Russian University of friendship of peoples (Moscow, Russia).

⁴PhD student of Political Science, Assistant of Professor of the Faculty of Social and Political Sciences, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Annotation

The article notes that the Constitution of 2018, which came into force since the inauguration of the President, establishes the model of Parliamentary governance in the country and this was the last time President was chosen through universal public elections (6 year term), from 2024 President will be chosen (for 5 years) by election board and Country will totally shift to Parliamentary form of governance. The work analyzes aggressive pre-election campaign factors: socio-economic conditions, the management team's mistakes, features of political culture, contrast of Georgian mentality and consciousness, mutual accusations of candidates in protecting Russia's interests - the "war with compromises", pre-election promises of Salome Zurbashvili and Grigol Vashadze, Government resources used in favor of a government-supported candidate, preliminary reports published by international (according to which the legitimacy of the election was not doubted, but there were criticizing comments), new initiatives announced in inauguration speech of newly elected President (democratic values and political priorities), which gives the public hope for the future.

Keywords: *President, elections, leaders, aggressive rhetoric, Russia, political culture, compromises.*

ანოტაცია.

2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნები საქართველოში (არჩევანი ლიდერების გარეშე)

სტატიაში აღნიშნულია, რომ 2018 წლის კონსტიტუცია, რომელიც ძალაში შევიდა პრეზიდენტის ინაუგურაციის დღიდან, ქვეყანაში ამკვიდრებს საპარლამენტო მმართველობის მოდელს და ბოლო შემთხვევა იყო პრეზიდენტის არჩევის საყოველთაო სახალხო არჩევნების გზით (6 წლის ვადით), 2024 წლიდან პრეზიდენტს აირჩევს (5 წლით) საარჩევნო კოლეგია და ქვეყანა სრულად გადავა მმართველობის საპარლამენტო ფორმაზე. ნაშრომში გაანალიზებულია აგრესიული წინა საარჩევნო კამპანიის განმაპირობებელი ფაქტორები: მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, მმართველი გუნდის მიერ დაშვებული შეცდომები, პოლიტიკური კულტურის თავისებურებები, ქართული მენტალიტეტისა და ცნობიერების კონტრასტულობა, რუსეთის ინტესების დაცვაში კანდიდატების ურთიერთ ბრალდებები–„კომპრომატებით ომი“, სალომე ზურაბიშვილის და გრიგოლ ვაშაძის წინასაარჩევნო დაპირებები, ხელისუფლების მხარდაჭერილი კანდიდატის სასარგებლოდ გამოყენებული სამთავრობო რესურსები, საერთაშორისო დამკვირვებლების მიერ გამოქვეყნებული წინასწარი ანგარიშები (რომლის მიხედვითაც არჩევნების ლეგიტიმაცია ეჭვის ქვეშ არ დამდგარა, მაგრამ იყო კრიტიკული შენიშვნები), არჩეული პრეზიდენტის საინაუგურაციო სიტყვაში გაჟღერებული ახალი ინიციატივები (დემოკრატიული ფასეულობები და პოლიტიკური პრიორიტეტები), რომლებიც მომავლის იმედებს აჩენს საზოგადოებაში.

საკვანძო სიტყვები: პრეზიდენტი, არჩევნები, ლიდერები, აგრესიული რიტორიკა, რუსეთი, პოლიტიკური კულტურა, კომპრომატები.

Introduction.

33 changes have been made to the current constitution of the transitional period, country moved from American model of Presidential Governance (1995)¹ to semi-Presidential French model (2004) , and later through the Polish Model of the Parliamentary Republic (2004),² The Constitution of 2018 establishes the classical government of the Parliamentary Governance. This is a general characteristic of the constitution that has been adopted since the 1990s, since after their study we are convinced that they have very few connections with "American" and "French" analogs and the main purpose is not to seek the form of governance that is acceptable to the Georgian State, but adoption of a constitution that is tailored to the interests of a particular political force. Numerous constitutional amendments aimed to increase the executive power, in particular increasing the rights of the President. However, none of the Presidents have been elected for more than two terms in Georgia, we can not say the same about the majority of post-Soviet States. Constitutional status and real power of Presidents have never been in compliance with each other during the transitional period in Georgia, especially during the Presidency of Mikheil Saakashvili, the margin between the party and the State was absent and the State functioned as repressive machine, while the democracy was left in the field of rhetorics and theory and in real life there was no guarantee of protection of constitutional human rights. It is important to note that the model of the US Presidential Governance has brought democracy only to the American people, and its transplanted, like in Georgia, has established super Presidential authoritarian regimes in most countries of Africa, Asia and Latin America. The reason is that the US constitution is the result of the development of American political culture and political history, expressing the political aspirations of the American people and their mentality.

The Constitution of 2018, which came into force since the inauguration of the President, is a model of Parliamentary rule in the country and has been the last occasion of electing the President (6 years) through the general elections, whose powers are significantly reduced and is similar to the status of the head of State of the Parliamentary Republic. The experiences of previous years show that the President's high legitimacy has created problems (like Poland) between the perception of power and the real power of the branches of the government.

The next President will be elected by Election Board (300 members) for a term of five years and the same person who has lived in the country for 15 years and has reached 40 years of age can only be elected twice. In fact, the country's constitutional model of strong, undefined Presidential rights is gradually moving to the weak Presidential institution according to the Parliamentary form of governance.

Constitutional status of the President of Georgia.

¹ Constitution of Georgia. Tb; 1995

² Constitution of Georgia. Tb; 2004

According to the Constitution, the fifth President of Georgia will be the head of State, guarantee of national unity and national independence, Supreme Commander and presenter of the country to the international arena.

The future President is a symbolic, representative figure. ³

The President of Georgia will conduct internal and foreign policy with the consent of the Prime Minister, the Security Council existing with the President will be abolished completely. "The President will be the Chairman of the National Defense Council, which will be created during the war." ⁴ The President shall retain the right of veto, according to the request of the Parliament Speaker and Parliament Members (not less than 1/4) or by the request of the Government to appoint an extraordinary session, in case of the President's declaration of war or State of emergency, Parliament is obliged to convene an extraordinary session.

If the legislative body fails to approve its new composition within two weeks after the resignation of the government, the President should dissolve the Parliament and appoint early elections.

The President will have the right to appoint three of the nine members of the Constitutional Court and one of 14 members of the High Council of Justice to appoint and participate in the appointment of the Chairman and Members of the Central Election Commission.

Besides, she will be able to appoint or dismiss the President of the National Bank.

Also, the President of Georgia is entitled to appoint a referendum on the issues constituted by the Constitution and the law at the request of Parliament, Government or at least 200,000 voters within 30 days upon receipt of such request.

The resignation of the President is only possible through impeachment.

The initiation of impeachment procedure will be possible by the Parliament of Georgia with no less than 1/3 consent.

According to the following procedures, the case must be handed over to the Constitutional Court, which will have one month to prepare the case and the conclusion. In case of Parliamentary consent, the issue should be considered and voted under two weeks times. The consent of the 2/3 of deputies is necessary for the impeachment of the President.

However, there is a limit. In case of war or emergency situation in the country, the initiation of the President's impeachment is prohibited.

If the President gives up his powers prematurely, the Chairman of the Parliament will fulfill his duties.

³ Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 25

⁴ Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 42

The Head of State will be able to unilaterally make decisions such as granting citizenship, pardoning convicts, State prizes and awards, higher military, special and honorary rankings, as well as higher diplomatic rankings.

The President will be able to sign the Constitutional Agreement with the Georgian Orthodox Church on behalf of the State.

The President of Georgia is authorized to appeal to the people. Once a year, she will submit a report to the Parliament on the most important issues about the State of the country.⁵

Pre-election environment was influenced by: A. The hard socio-economic situation - impairment of the GEL has almost deducted the cash revenues of the employed population (1 US dollars in 2013 was 1.73 GEL, and in 2018 the value of 1 USD was varied within 2.66 -2 to 70) ⁶. Part of the population who had debt in dollars were particularly affected; Pension is equal to 70 dollars. The number of unemployed has increased significantly; outflow of the country's work capable population abroad has increased (since 1989 the population has decreased from 5 401,000, to -3720.4 by 2016); prices for energy and food was increased. The process of economic impoverishment of citizens was supported by numerous overdue loans. All of them greatly promoted polarization of political orientation of citizens.

B. Mistakes made by the ruling team that may be linked with the extra self-confidence during the pre-election period and government initiative to cultivate and export cannabis. Opposition leader Vashadze used the advice of his political scientist (Viktor Shkliarov, a US citizen), used the cannabis topic and began to collect signatures, thus attracting supporters who opposed the cultivation and export of cannabis. The Patriarchate also expressed a negative reaction about the cannabis topic. Part of the church was politically motivated to support Grigol Vashadze. The Patriarch's appeal that the church authorities should not interfere with the election campaign, partly suspended the propaganda activities of the clergy against Zurabishvili, but the negative charge could not be reduced. The government showed a delayed reaction and revoked Cannabis Cultivation initiative.

C. The Presidential election was distinguished with extreme aggression and the reason for this is to be looked in the rules of the "political game" established in political culture: the inclination towards violence and violence in political culture is primarily related to the communist heritage that has been associated with dissociative subculture from the Soviet era like the omniscient ideology, the Gamsakhurdia government was characterized by uncompromisiness and denial of heritage, and in the absence of political institutions, their leaders embarked on extremist and radical ideology in public consciousness ⁷; Radicalism and confrontation are largely linked to Mikheil Saakashvili's authoritarianism - a model of the "party-government", when the National party actually "privatized the State " in their favor. Mikheil Saakashvili, by forming an actually repressive State, established

⁵ Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 29

⁶ [https://www.google.com/search?q=GEL impairment dynamics since 2014](https://www.google.com/search?q=GEL+impairment+dynamics+since+2014)

⁷ A.Tukvadze. Transformation of the political system in modern Georgia, in the journal: Central Asia and the Caucasus 2006 2(44) Sweden, Sweden 103-112.

violence in political life as a norm. Saakashvili rejected legacy in politics, established hostility between generations and different social groups, split public consciousness, imitating Western values instead of national values, established an authoritarian State based on cosmopolitan outlook.⁸ Members of the National Movement had legalized limitless privileges, and uncontrolled influence in the country. Today they are distinguished with very aggressive and uncompromising actions. The reason for this is the loss of privileges, judicial decisions against their representatives and permanent demands for restoration of justice from society.

D. Any election campaign is affected by peculiarities of people's mentality, psychological mood and emotional components, which have been formed over the centuries and find expression in everyday life. Despite the fact that Georgians have rich traditions of religious and ethnic tolerance and there are many examples to prove this, they cannot boast with experience of political pluralism and plethora of political parties is not enough: the transition period does not know the concept of constructive opposition. One of the reasons for this is found in Georgian character- excessive emotional attachment to leaders derives from the specifics of Georgian mentality and public consciousness: the famous Georgian historian, geographer and cartographer of the 18th century Vakhushti Batonishvili believes that the Georgians equally had ability of "being hostile and friendly, supporting during bad times and good times" and they are similarly successful in "choosing the good over the evil." The main feature of Georgian nature is contrastability. Our character is difficult and contradictory. We know plague and feast both in excessive forms, as well as love and hate, morality is miraculous high and staggeringly low immorality.

The contradictory qualities of the Georgian people coexist in extreme forms - the ultimate idealism is combined with extreme realism: the excessive emotional attachment of citizens to President Zviad Gamsakhurdia has strengthened the elements of Messianism in political culture, and on the other hand, confrontation with him caused inclination towards hatred and violence: relatives of people who died on the opposite sides during the civil war of the 90s, did not share mourning with each other. This happens in the people whose folk ballad ("Tiger and the knight") describes the unprecedented event of martyrdom in the history of the world - the mother of the man who died in the battle goes to a mother of a tiger who also dies in that battle to say her condolences ("maybe his mother is mourning just like me"); i.e. this woman has shown a great ability of sharing similar plague and humanism, identified pain of the deceased animal's mother with her own and her son's love. ⁹[8. P. 1

Candidates' pre-election promises, according to the Electoral Code, "can not contain the urge to incite hatred, call for overthrow of State sovereignty and such difficult issues." In other cases, the election legislation "does not regulate the content of the Presidential candidates' pre-election promises". ¹⁰

⁸ A.Tukvadze. Comparative analysis of political culture. Tb; 2014 P. 125.

⁹ A.Tukvadze. Transformation of the political system in modern Georgia, in the journal: Central Asia and the Caucasus 2006 2(44) Sweden, Sweden 103-112.

¹⁰ A.Tukvadze. Comparative analysis of political culture. Tb; 2014 P. 125.

25 candidates have participated in the first round of elections, their promises have gone beyond the Presidential powers: "Power is in unity - we can change it together!" This is the election slogan of the Presidential candidate of the United Opposition. According to the leaders of the National Movement, their main message and promise is that Grigol Vashadze will end the Bidzina Ivanishvili's "Government ". Grigol Vashadze's pre-election promises included pardoning "political prisoners" Saakashvili, Merabishvili, Akhalaia, Tsaadze. In the first round such intentions attracted the maximum participation of the National movement supporting electorate, but in the enforcement part and in the second round it was the announcement of destabilization and the voter's turnout was taken in favor of Zurabishvili. According to Vashadze, he will lead a hundred thousand supporters in the street and force the government to appoint early Parliamentary elections. E. i. Elections have become the outcry that government should go, and the winner candidate gets the mandate to change the ruling force. This is why we got a high level of confrontation in the second round. After the defeat of the opposition by 20%, the opposition intentionally tried to disrupt the President's inauguration, these plans were disrupted by the effective actions of the government and they failed to change the government with "Saakashvili's scenario", Vashadze announced permanent actions, saying that he would overthrow the government with constitutional means, but the protests stopped due to the lack of supporters.

Grigol Vashadze's false promises to increase the pensions up to 400 GEL worked due to two reasons: first, populism played a leading role in Georgian politics and reached its zenith during Saakashvili's Presidency, when the timeframe for becoming NATO and EU member was reduced and the existing authoritarian regime in the country was sold as democracy ("political schizophrenia" this is what Steven F. Jones calls the promises of National movement ¹¹); Secondly, pensioners are the most vulnerable group of society, pensions are not enough to meet the minimum requirements and naturally their support has increased the number of Vashadze's electorate.

Salome Zurabishvili's, an independent Presidency candidate supported by the Georgian Dream, main slogan is "Together for Georgia". The main message of her election campaign is to look forward to the future, to understand the role of the President as a above party figure, the arbitrator in political processes, the focus of the country's historical past, the first woman President, protecting the interests of all citizens, and about the functions of the President. However, her Statement was unclear for the people: "The President should be with the people, but still higher." The wave of Black PR, her Statements about the war of 2008, confidence of the government, European-style election campaign, lack of populist promises and lack of knowledge of the Georgian language significantly reduced her rating, The Georgian Dream's candidate is running the first round of the election campaign with excuses, so it is difficult to evaluate her election campaign positively.

¹¹ A.Tukvadze, U. Bluashvili. Peculiarities of Georgian character. See International reviewed and referential Scientific Journal. "Science and Life". Tb; 2011 №1(3) P. 101–102.

46.74% of the 3,558,437 voters participated in the first round. Georgian Dream's candidate Salome Zurabishvili received 615,572 votes, which constituted 38,64%, and the United Opposition (11 party) "Power is unity" "Presidential candidate Grigol Vashadze received 601,224 votes, 37.74 percent.¹²

According to the results of GALLUP INTERNATIONAL order by TV Company "Imedi", Salome Zurabishvili has 58% and Grigol Vashadze has 42% in the first round, which was unrealistic.¹³

The political biographies of the candidates (Zurabishvili, Vashadze) who moved to the second round are different, but both of them at various times were appointed as foreign minister by Saakashvili.

Salome Zurabishvili was born in Paris in 1952 in the family of Georgian political emigrants and she is granddaughter of the famous public figure Niko Nikoladze.

In 1972 she graduated from the Paris Institute of Political Sciences, Columbia University in 1973, and in 1981 the National School of Management of Paris. She was the professor of the Institute of Political Sciences of France in 2006-2015.

The French stage of Zurabishvili's diplomatic career, which started in 1974 and continued until 2003 is pretty diverse. He worked at various positions at the Ministry of Foreign Affairs, UN, OSCE, NATO headquarters, in Washington, Rome, in the Republic of Chile, as Ambassador to Georgia.

In February 2004, Georgian President Mikheil Saakashvili appointed Salome Zurabishvili as Minister of Foreign Affairs of Georgia.¹⁴

The greatest achievement of his post on the position of Minister of Foreign Affairs was signing a document on withdrawal of Russian military bases from Georgia on May 19 of 2005¹⁵

Salome Zurabishvili has created "a new group of Friends of Georgia", Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia, Romania, Bulgaria, the Czech Republic and Poland, which are supporting Georgia in the NATO and EU membership.

In few months after a successful agreement with Russia, Salome Zurabishvili was dismissed from the minister post. Reason: "lack of professionalism, nepotism and lack of results in foreign policy". Since October 2005, she moved to the opposition and established the party "Georgia's Way", which was based on the right-wing ideology.¹⁶ In the conditions of Saakashvili's authoritarian regime her party failed to succeed in the elections and Salome Zurabishvili left Georgian politics in 2010 and said: "In this country the democracy is no longer and the opposition cannot be any longer. Being in opposition

¹² netgazeti.ge/news/314260/ Netgazeti | Unfulfilled promises of candidates (seen on 27.11.2018)

¹³ 12.S. F. Johns. Democracy in Georgia <https://www.cicerofoundation.org/lectures/StephenJonesGeorgia.pdf> (seen on March 3 of 2017)

¹⁴ The results of the first round of the elections were summarized | imedinews <https://imedineews.ge> >

¹⁵ The exit poll results assessed by the ruling team | imedinews <https://imedineews.ge> >

¹⁶ Salome Zurabishvili appointed as the Foreign Minister of Georgia on Saturday. www.radiotavisupleba.ge. (Read on November 30 of 2018.)

in such conditions means that we are taking part in illusions and lies of the government. I can not take part in this lie." ¹⁷

Since 2012, when government in Georgia has changed, Salome Zurabishvili returned to the politics in 2013, she offered her candidacy for the Presidential elections, but she was citizen of Georgia and France at the same time, so the Central Election Commission rejected her Presidential candidacy. ¹⁸ from 2016 to December 12 of 2018 she was a member of a Parliament until was elected as a President.

¹⁹

On September 9 of 2018, the party "Georgian Dream" supported independent candidate, Salome Zurabishvili, as the Presidential candidate. ²⁰

Since August 23 of 2018, the Presidential candidate Salome Zurabishvili gave up French citizenship. ²¹

Grigol Vashadze (born in 1958 in Tbilisi) - Georgian diplomat and politician; Has been granted the diplomatic rank of the plenipotentiary and extraordinary envoy.

In 1981 he graduated from Moscow State Institute of International Relations, Faculty of International Law. In 1981-1988 he worked at the Department of International Organizations at the Ministry of Foreign Affairs of the Soviet Union and later in the Space and Nuclear Weapons Division. In 1988-1990 he was a graduate of the Diplomatic Academy.

From 1990 to 2008, Vashadze was busy with private business and managed companies founded by him: "Georgia Arts Management" and "Gregory Vashadze and BR".

In 2004, with the invitation of Mikheil Saakashvili, Nino Ananiashvili arrived in Georgia with her husband (Grigol Vashadze) and became the art director of the ballet troupe.

Grigol Vashadze on February 2 of 2008, was appointed by Saakashvili as Georgia's Deputy Minister of Foreign Affairs, Minister of Culture, Monument Protection and Sports of Georgia on November 2, and from December 6 of 2008 to 2012 was a Minister of Foreign Affairs ²²

The main achievement of Grigol Vashadze was the so-called "non recognition" policy after the August 2008 war, which aimed to hinder the recognition of independence of Abkhazia and South Ossetia at international level.

He speaks Russian, English, Portuguese, Italian, Spanish and French languages. ²³

¹⁷ Salome Zurabishvili's path to the Presidency. www.ghn.ge. Read on: December 4 of 2018.

¹⁸ Salome Zurabishvili opened the first office of her public movement. civil.ge. Read on: December 4 of 2018

¹⁹ Salome Zurabishvili's political timeout www.radiotavisupleba.ge. (read on: December 2 of 2018).

²⁰ Salome Zurabishvili about the Presidential elections. www.radiotavisupleba.ge. (Read on: December 11 of 2018).

²¹ Parliamentary elections 2016 – second round. cec.gov.ge. (read on: November 30 of 2018.)

²² Georgian Dream will support Salome Zurabishvili during the Presidential elections. on.ge. (Read on: November 18 of 2018.)

²³ 21.Salome Zurabishvili refused the French citizenship. netgazeti.ge. Read on: November 16 of 2018.

"War with compromises". Presidential candidates failed to involve citizens into discussions about the long-term strategy of the State and their election campaign was built on mutual demonization and unconstructive oppositioning. The leaders of the National Movement were not avoiding dirty methods and in the majority of cases they lied using mass media; National movement TV "Rustavi 2" successfully utilized the successful method of releasing numerous records that were related to Bidzina Ivanishvili and other State official's corrupt business deal with Zaza Okuashvili founder of "Omega" and TV 1.

To discredit Salome Zurabishvili and radicalize the situation the opposition TV channel violated every norm of the journalism ethics, began from ranking Zurabishvili supporters as "secondary citizens" continued with releasing recordings on TV and manipulating with bereaved fathers' interests, this launched quite crowded protest, where the leaders of the National Movement were drawn as "defenders of truth". In the second round TV company "Imedi" was actively involved in the campaign "without rules" against Vashadze.

There were compromises about private life, as well as fragments from their past, and many other, but central positions, and the defining influence was if which candidate defended Russia's interests and betrayed the country; After the war in 2008, the perception of Russia as the enemy was not very difficult.

"The Russian factor" took the central place in the war with compromises. All the opposition forces emphasized the remarks made by Salome Zurabishvili at different times, citing his writings: "That night Saakashvili opened fire on Georgians, his compatriots, opened fire and launched rockets ... led to an expected Russian military reaction, achieved expected defeat and" planned" loss of territories. He has not yet been convicted for this crime. "I'm not supporting the establishment of American base in this country, because anyone knows the geopolitical situation, they understand that establishing the US base is more dangerous than security. This does not mean that we are refusing to partnership."

24

In the first round, the self-confident ruling elite Stated that the Presidential candidate does not need an electoral program and also was in using compromises, as such approach does not correspond to Salome Zurabishvili's European election campaign. In the second round the situation is extremely tense and government supporting TV channel "Imedi" switches to emergency regime and releases lots of compromises on Grigol Vashadze: was accused of working with the KGB, workings at Ministry of Foreign Affairs of the USSR was discredit; His political Statements were used against him: "Russian citizenship - in general Russia - is a part of my life, does not have any significance, if I have a Russian passport in my pocket or not." ²⁵ "We are part of Russian culture and we have two native languages."

26

²⁴ Grigol Vashadze's biography, online edition "civil.ge".

²⁵ Ministry of Foreign Affairs of Georgia - Biography; Read on: 3/18/2011

²⁶ Nino Kharadze. Salome Zurabishvili vs Grigol Vashadze. Tb; Radio "Freedom" 2018

"Georgian Dream" focuses on the resolution adopted by the Council of Europe about the 2008 war, which was signed by United National Movement deputies of the European Parliamentary Assembly: "However, on August 7, 2008, by bombing Tskhinvali by the Georgian military forces without warning, escalation moved to new, open and full-scale warfare. Using heavy artillery and cluster bombs, which posed serious danger to the civilian population, was disproportionate use of military force by the Georgian side, despite the fact that this was happening within its territory, and as such action was a violation of international humanitarian law and of the commitments undertaken by the State to decide the conflicts with peaceful means.

6 This has led to the occupation of important part of Georgian territory, as well as damages to the economic and strategic infrastructure, which may be considered as either a direct attack on the sovereignty and therefore a violation of the Charter of the Council of Europe, or Russia's attempt to expand its influence on the nearest border country, by violating its obligations, including refusal of such concepts."²⁷

Salome Zurabishvili's Statements did not go beyond the scope of the adopted resolution, but the united opposition's propaganda machine managed to beat Salome Zurabishvili with former military high-ranking officials, life threatening messages were sent towards the Presidential candidate;

The candidate who moved to the second round was supported by previous National party members "European Democrats" and their leader Davit Bakradze (who received 10% of the vote in the first round), also, the "Republican Party", which was always came to power with "someone else's train," they were followed by other political unions.

The support of "European Democrats" did not mean the mechanical transition of votes in favor of Vashadze, as their electorate did not share the prospect of National Movement coming to power with the. Three non-governmental organizations Transparency International, Young Lawyers Association and Fair Elections blame the authorities for making false IDs without evidence and openly defended the interests of the National Movement.

The ruling party only woke up in the second round and realized that the danger to their unilateral hegemony in the political space was real (in fact losing the fight for the weak position of President, made pardoning of Saakashvili Akhalaia and others, made instability and civil war in the country at least realistic) and launched completely different kind of campaign: in the second round, Moshe Clughauft, a polit-technical adviser was invited from Israel, working in favor of Zurabishvili, at this time anti United National Movement banners appeared, videos and slogan "principle choice" appeared in Tbilisi. With the advice of Moshe Clughauft along with Salome Zurabishvili, on the banners appeared the faces of Bidzina Ivanishvili and other party leaders, indicating that the Presidential candidate was supported by the ruling party. Salome Zurabishvili started the second

²⁷ Minister of Foreign Affairs Grigol Vashadze again in concession of Russian citizenship, 2011

round of the election campaign with a very aggressive message: she will not give up Georgia to Russia and Vashadze and specified that the choice is between Russia and Europe.

The number of voters needed to be increased in the second round because many Georgian Dream supporters did not participate in the first round; The second round of the election campaign was built on the threat of expected destabilization and the possible return of the "National Movement" government; The banners appeared with pictures of Saakashvili, Akhalaia, Kardava and Adeishvili, "no to Nazis, not the evil" written on them. In 2012 Parliamentary elections Bidzina Ivanishvili convinced citizens to take part in elections and this decided the fate of the elections, but the Georgian Dream's government could not justify the expectations of the people and consequently trust in its leader decreased. Ivanishvili realized everything and he returned to the post of party chairman in April 2018. The government's promise to increase the pensions (180 GEL) by 20 GEL was not enough (Vashadze's promise of 400 GEL pension was more charming); Ivanishvili criticized the rules of unfair play in the banking sector. A year-old initiative to dismiss the debtors from debt was activated and specified only prior to the second round, that only those debtors would be dismissed from their debts whose loan base did not exceed 2000 GEL. After the elections, approximately 600000 debtors were dismissed from their debts (4 billion GEL) and this obligation was taken by the Cartu Foundation, which was founded by Ivanishvili. This fact played an important role in the favor of Presidential candidate. Ivanishvili had previously provided assistance to the citizens when he was performing "State functions" - covering pension debts and paying salaries to Saakashvili's government officials.

According to the CEC data, in the second round 56.23% participated from 3,558,437 voters, from which the candidate of the Georgian Dream, Salome Zurbishvili received 59.52% (1147627 votes), and the candidate of the United Opposition Grigol Vashadze received 40.48% (780633 votes). The CEC data was very close to the results of the exit polls (GALLUP INTERNATIONAL and EDISON Research).²⁸

International observers assessed the second round of the Presidential elections as conducted in a competitive environment and the candidates were given the opportunity to conduct the pre-election campaign freely, but one of the candidates had an advantage - said in a preliminary report of *the Office for Democratic Institutions and Human Rights Office (OSCE / ODIHR) and its partners-eu Ossetian Parliamentary Assembly (OSCE PA), the European Parliament (EP) and the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE)*. The election process has been negatively affected with both rigid rhetoric and violent incidents, as well as the use of administrative resources and the involvement of high-ranking officials of the ruling party in the pre-election campaign. An assessment was made that the margin in the second round of elections between the party and the State became vague:²⁹

²⁸ https://www.youtube.com/watch?v=eIXpF_jTbb0 (Seen on December 18 of 2018)

²⁹ [http://portal.coe.ge/downloads/Resolutions/Res1633\(2009\)Geo.pdf](http://portal.coe.ge/downloads/Resolutions/Res1633(2009)Geo.pdf) (Seen on December 15 of 2018)

Observers outlined government initiative of dismissing the debts of 600,000 citizens. This can be regarded as a bribery; For the second tour, there was a sharp inequality between financial donations, in favor of a candidate supported by the ruling party; The Central Election Commission appointed the second round of the Presidential election in the middle of the week, which did not express the interest of the voters and raised doubts about political motivation; The Public Broadcaster has taken a biased position against the opposition. Private media maintained a polarized position;

National-Democratic Institute of the United States of America assessed the elections of 28 November. According to the NDI report, the second round of the Presidential election was negative and damaging to democracy: ³⁰

Overall, "Elections, by both NATO and other international organizations, including the OSCE, have been assessed as open and fair. However there was some criticism towards high political rhetoric and we saw it. There was a demand for the creation of a tranquil political environment and we hope that this will happen in future elections, but the final assessment was positive." ³¹

Conclusion. The second round of Presidential elections was appointed for the first time in the history of Georgia. Salome Zurabishvili's Presidential election campaign was based on the methods of European type "political game" and was almost empty of emotional speeches and populist promises (while populism and emotions are a sign of leadership skills in Georgian reality and corresponds to the psycho-emotional State of Georgians) and mostly emphasised the functions of the President as an arbitrator and above party person (in the opinions of Salome's closed persons she is more convincing when speaking in French and English:: Mouche Cloughaft claims that Salome is a leader and thus she hardly accepts advices), but she used the method of accusing the opponent in being pro-Russian. As for Vashadze, he referred to political force united around Ivanishvili as "government" and aimed to change it (respectively, the "dream" was fighting to maintain power, as Vashadze announced pardons and early elections, which meant at least civil conflicts and the prospect of changing the government), he was supported by interests of several non-governmental organizations, defenders of National Movement. Vashadze's supporters were mainly the electorate of Mikheil Saakashvili (Vashadze unsuccessfully played the role of the leader), the absolute majority of which participated in the elections, and the angry voters who were part of the pensioners, but the involvement of the population in the second round increased, the possibility of returning of the National Movement and the threat of destabilization surpassed the negative attitude towards the government and increased the number of votes in favor of Salome Zurabishvili. The government initiative of nullifying the debts played a significant role. Because of this fact, the observation missions did not undermine the legitimacy of the elections, but none of them suggested that the 2018 Presidential election was a "step towards democracy".

³⁰ <https://droa.ge/?p=38356> (Seen on November 30 of 2018)

³¹ International Election Observation Mission Georgia - "Presidential Elections, Second Tour" 28 November 2018.

The elections showed that there is an acute crisis inside the ruling political elite and it does not derive from ideological confrontation, but rather from the business interests of individual groups or even political ambitions. "The short but fervent Presidential campaign has outlined the astuteness and emptiness of the Georgian political elite"³²

Low activity of citizens in the first round of the Presidential election indicates the alienation and distrust towards the political elite. The high trust mandate of the population, which "Dream" has received in the 2012 elections, is expiring. We are talking about the third political force, whose ideological orientations will be clearly formed and will replace the government in the future, but the contours of such force is nowhere to be seen.

We could call the Presidential election of 2018 an elections without "a leader" because the Presidential candidates were not able to show leadership skills and the success of the "National Movement" and "Georgian Dream" candidates was behind the activeness of the forces backing them and we could share a perturbing phrase: the choice was made between "the bad and worse" but President Salome Zurbishvili in his inaugural speech announces new democratic values in Georgian politics, which gives positive expectations to society.

The President that her biggest challenge is to overcome aggressive, violent political orientations and establish modern, democratic culture: "unity of the country, the consolidation of the society and the strengthening of our place in Europe - this is my main goal. I will convince fellow citizens that national consent for development and unification of Georgia is essentially important."³³

For the first time in the history of Georgia the woman became the President and the transfer of the position was peaceful and civilized, "thus another democratic step", which can not be disagreeable.

Salome Zurbishvili emphasized the necessity of protecting the political heritage and for the first time in the Georgia's latest history evaluated the activities of the predecessor President positively;

It should be noted that every President has put his bricks on the road to the building of independent and democratic Georgia;

A century ago, the leaders of the first Republic adopted a modern and progressive constitution at that time;

Zviad Gamsakhurdia played the greatest role when he appointed a referendum and adopted the act of restoring Georgia's independence.

Eduard Shevardnadze was the first to pave the way to the European and Euro-Atlantic space;

³²https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWr1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

³³https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWr1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

Mikheil Saakashvili laid the basis for many important reforms at the initial stage of his administration;

During the Presidency of Giorgi Margvelashvili steps were taken towards strengthening the democratic processes and stability.

My purpose is to do everything to ensure the development of our State, its European future, irreversible and so nothing could hinder our main goal.³⁴

During the transition period, the greatest harm to the unity of the society was dealt by the national movement government, who denied Ilia's admonition about the objective regularity of inheritance ("son should know where his father has stopped") and removed older generation from social activities, shifted the focus on differentiative options of generations and social groups and practically divided the public consciousness. Salome Zurabishvili is well aware of the threat of solidarity and support and indicates:

"Solidarity is essential for strengthening our society - first of all, solidarity between generations, which historically characterized us. It should not be lost." ³⁵

In Georgian political thinking, the ruling and opposition elites have strengthened the excessive hopes of western partners and international organizations, the key to the independence of the country was completely withdrawn³⁶ and activated the consciousness of false expectations, which is part of the Georgian mentality ("Imitate the stranger"). "Georgia's political strategy lies in the fact that, says Professor M. Bichuashvili, the Georgian national State should be built on the basis of global international organizations: NATO will create the Georgian army, the International Monetary Fund will strengthen the economy, the OSCE will resolve the issue of territorial integrity, the Hague will eliminate all of the injustice". ³⁷

Zurabishvili made her emphasis on culture and rich traditions and emphasized: "Georgians can be useful to the world with its old, wealthy, original culture that stands on Christianity. Georgian civilization can boldly establish its place in the world.

Our identity is historically revealed in tolerance. The tradition of peaceful coexistence with people of different origin and beliefs has been with us for centuries. Georgia is also famous for the fact that there is no example of anti-Semitism here. Tolerance is something that today's world lacks. We must

³⁴https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWrl1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

³⁵https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWrl1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

³⁶ Tabeshadze, T. James Appathurai says that the final assessment of Georgia's Presidential election was positive. Tbilisi: First Channel

³⁷ Vakhtang Natsvlshvili, "Presidential Election: Anger and Hopelessness in Georgia" 2018. <https://ge.boell.org/ka/2018/.../saprezidento-archevnebi-brazi-da-uimedoba-sakartvelo>. (Seen on January 18 of 2018)

strengthen this tradition so that we become an example for others. We should increase the awareness of Georgian culture and identity on the international arena".³⁸

Zurabishvili focused on the necessity of development of the regions of Georgia. The President knows well that unequal development of the regions has often led to separatism and the country's dismemberment: "the path of development goes through the strong and prosperous regions. I think it is noteworthy that the inauguration of the President is held not in the capital of the country but in one of the regions of Kakheti, and it is my choice".

The modern, European-type State implies equal development of regions and capital. The foundation of Georgia was historically always its regions and their strength. We can combine this historical experience and a modern European example ... I am sure that every Georgian's dream is returning of as many emigrants as possible to their villages and abandoned houses."³⁹

When speaking about foreign policy orientation, Zurabishvili's position is firm and consistent: "Russia, as a neighbor of the Caucasus, should realize that if he wants to be a full member of the international community and to restore normal relations in the region, it should prove recognizes all international law verbally and factually. This is necessary to establish equal and peaceful ties with its neighbors.

I believe that Georgia will be united. We should remember that people living in the occupied territories are our citizens and we should condone them. Past unites us with Abkhazians and Ossetians, we are relatives of each other, we have mixed families! We need to find ways to get to the new generation and pave them a way to Europe. Today, as never before, Abkhaz language and identity needs protection!"⁴⁰

Let's conclude the conclusion by quoting David Ost, that democracy is born where angry people, driven with power and wealth, become solidarity to each other and demand something that already belongs to them.⁴¹

So far, the government and opposition only produce hatred on the Georgian political scene, and there is no force visible that will be able to channel this hatred in favor of democracy.

³⁸https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWr1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

³⁹https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWr1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

⁴⁰https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXIFYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWr1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)

⁴¹ 35. <https://www.President.gov.ge/ka-GE/prezidenti/inauguracia.aspx>. Salome Zurabishvili's inaugural speech (Seen on December 27 of 2018)

Used literature:

1. Constitution of Georgia. Tb; 1995
2. Constitution of Georgia. Tb; 2004
3. Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 25
4. Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 42
5. Constitution of Georgia. Tb; 2018 P. 29
6. [https://www.google.com/search?q=GEL impairment dynamics since 2014](https://www.google.com/search?q=GEL+impairment+dynamics+since+2014)
7. <https://www.allnews.ge/.../150556-როგორ-მცირდებოდა-საქართველოს-მოსახლეობა>
8. A.Tukvadze. Transformation of the political system in modern Georgia, in the journal: Central Asia and the Caucasus 2006 2(44) Sweden, Sweden 103-112.
9. A.Tukvadze. Comparative analysis of political culture. Tb; 2014 P. 125.
10. A.Tukvadze, U. Bluashvili. Peculiarities of Georgian character. See International reviewed and referential Scientific Journal. "Science and Life". Tb; 2011 №1(3) P. 101–102.
11. netgazeti.ge/news/314260/ Netgazeti | Unfulfilled promises of candidates (seen on 27.11.2018)
12. S.F.Johns. Democracy in Georgia
<https://www.cicerofoundation.org.lectures.StephenJonesGeorgia.pdf> (seen on March 3 of 2017)
13. The results of the first round of the elections were summarized |
[imedineewshttps://imedineews.ge](https://imedineews.ge) ›
14. The exit poll results assessed by the ruling team| imedineews <https://imedineews.ge> ›
15. Salome Zurabishvili appointed as the Foreign Minister of Georgia on Saturday.
www.radiotavisupleba.ge. (Read on Novemebr 30 of 2018.)
16. Salome Zurabishvili's path to the Presidency. www.ghn.ge. Read on: December 4 of 2018.
17. Salome Zurabishvili opened the first office of her public movement. civil.ge. Read on: December 4 of 2018
18. Salome Zurabishvili's political timeout www.radiotavisupleba.ge. (read on: December 2 of 2018).
19. Salome Zurabishvili about the Presidential elections. www.radiotavisupleba.ge. (Read on: December 11 of 2018).
20. [Parliamentary elections 2016 – second round](http://cec.gov.ge). cec.gov.ge. (read on: November 30 of 2018.)
21. Georgian Dream will support Salome Zurabishvili during the Presidential elections. on.ge. (Read on: November 18 of 2018.)
22. Salome Zurabishvili refused the French citizenship. netgazeti.ge. Read on: November 16 of 2018.
23. Grigol Vashadze's biography, online edition "civil.ge".
24. Ministry of Foreign Affairs of Georgia - Biography; Read on: 3/18/2011
25. Nino Kharadze. Salome Zurabishvili vs Grigol Vashadze. Tb; Radio "Freedom" 2018
26. Minister of Foreign Affairs Grigol Vashadze again in concession of Russian citizenship, 2011
27. https://www.youtube.com/watch?v=eIXpF_jTbb0 (Seen on December 18 of 2018)

28. [http://portal.coe.ge/downloads/Resolutions/Res1633\(2009\)Geo.pdf](http://portal.coe.ge/downloads/Resolutions/Res1633(2009)Geo.pdf) (Seen on December 15 of 2018)
29. <https://droa.ge/?p=38356> (Seen on November 30 of 2018)
30. International Election Observation Mission Georgia - "Presidential Elections, Second Tour" 28 November 2018.
31. https://www.osce.org/ka/odihr/elections/georgia/404678?download=true&fbclid=IwAR3vDPFXRlibXifYZ18HSHuzhgLIQ5XZVyyC0wRTOYAsXWrl1k8c_KhV9bE (Seen on December 15 of 2018)
32. National Democratic Institute (NDI), elections of 2018, https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Georgia_runoff%20election%20Press%20release_GEO.pdf (Seen on December 15 of 2018)
33. Tabeshadze, T. James Appathurai says that the final assessment of Georgia's Presidential election was positive. Tbilisi: First Channel
34. Vakhtang Natsvlshvili, *"Presidential Election: Anger and Hopelessness in Georgia"* 2018. <https://ge.boell.org/ka/2018/.../saprezidento-archevnebi-brazi-da-uimedoba-sakartvelo>. (Seen on January 18 of 2018)
35. <https://www.President.gov.ge/ka-GE/prezidenti/inauguracia.aspx>. Salome Zurabishvili's inaugural speech (Seen on December 27 of 2018)
36. Туквадзе А.А, Убилава И.Д..Лидер в грузинской политике.Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. Volume 19, №1 (2017). P. 72.
37. М. Bichashili. Lectures in political force theory. Tb; 2006 P. 113.
38. David Ost, *"Solidarity and the politics of anti-politics"*, pg. 67, 1991.

ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის პრობლემა საქართველოში

თინათინ ქავთარაძე

საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა უნივერსიტეტის (GIPA) სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საჯარო მმართველობის მიმართულების დოქტორანტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერებათა დახელოვნების ფაკულტეტის, სოციალური მეცნიერებების მიმართულების ლექტორი

აბსტრაქტი

სტატიის მიზანია, აჩვენოს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ფაქტორი საქართველოს ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის კონსტრუირებაში. რა ისტორიულმა, კულტურულმა და პოლიტიკურმა მოვლენებმა განაპირობეს ამ იდენტობის ჩამოყალიბება. სტატია უპასუხებს კითხვას: რა პრობლემას უქმნის ეთნო-რელიგიური იდენტობა თანამედროვე, მოდერნული სახელმწიფოს ფუნქციონირებას.

კვლევიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პრემოდერნული იდენტობის ტრადიცია ეფუძნებოდა: რელიგიასა და დინასტიას. ეკლესია, როგორც რელიგიური ინსტიტუტი ლეგიტიმაციას აძლევდა დინასტიის ბატონობას და აძლევდა ლეგიტიმაციას კონკრეტული დინასტიის წარმომადგენლებს. რელიგიური იდენტობა კონკრეტული ეკლესიის პირობებში, (უფრო აღმოსავლეთ საქრისტიანოში) შეიძლება რომელიმე ეთნოსთან ყოფილიყო დაკავშირებული. მაგალითად ქართველი, შუა საუკუნეში, არის არა ეთნოსის, არამედ სარწმუნოების განმსაზღვრელი. აქედანაა ტერმინი - „სარწმუნოებით ქართველი“.

ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმი და ლიბერალური ნაციონალიზმი განსხვავდება ერთმანეთისგან. ამ უკანასკნელის ტრადიციაში რელიგია არ არის ნაციონალიზმის განმსაზღვრელი ფაქტორი. არაქრისტიანიც შეიძლება იყოს ქართველი. ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმი არის მოდერნის დროს ჩამოყალიბებული არა-მოდერნული პროექტი. ნაციონალიზმის ხანაში რელიგიური იდენტობა გარკვეულ შემთხვევებში ტრანსფორმირდა ეთნო-რელიგიურ იდენტობაში, რომელიც ეწინააღმდეგება თანამედროვე ერის ლიბერალურ მსოფლმხედველობას, რომლის საფუძველზეც ნაციის იდეა არ იზღუდება ამა თუ იმ რელიგიითა, თუ ეთნოსით.

ეკლესია ხშირად გამოდის ლიბერალური ღირებულებების წინააღმდეგ. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ფაქტორი ასევე გადამწყვეტია საქართველოს ეთნორელიგიური ნაციონალიზმის კონსტრუირებაში. გამომდინარე აქედან, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკლესიაში არსებული ანტი-დასავლური ტენდენციები ხშირ შემთხვევაში საფრთხეს უქმნის თანამედროვე, მოდერნული სეკულარული სახელმწიფოს ფუნქციონირებას. ჩვენ შევეცადეთ გვეჩვენებინა, რომ ეკლესიაში არსებული ეს ტრადიცია ჩამოყალიბდა რუსეთის იმპერიისა და საბჭოთა ეპოქაში. ეს მსოფლმხედველობა აშკარად განსხვავდება 1918-1921 წლებში არსებული ეკლესიის სულისკვეთებისგან, რომელისთვისაც დასავლეთი და ლიბერალური ღირებულებები ბუნებრივ სასიცოცხლო გარემოს წარმოადგენდა.

საკვანძო სიტყვები: ეკლესია, სეკულარიზმი, სახელმწიფო

წარსულის ყველა საზოგადოებრივ ფორმაციაში ეკლესიისა და რელიგიის არსებობას სოციალური ფაქტორები განაპირობებდნენ. რელიგიას მიეცა კონკრეტული სახე, ჩამოყალიბდა და დაიხვეწა მისი სტრუქტურა.

ყველა საზოგადოებაში ეკლესია და რელიგია მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მმართველ კლასებთან და ასრულებდა საჭირო პოლიტიკურ-სამართლებრივ და იდეოლოგიურ ფუნქციას. შუა საუკუნეებში ეკლესია ამტკიცებდა აზრს არსებული მმართველობის ღვთაებრივი წარმოშობის შესახებ, შესაბამისად ხელს უწყობდა ადამიანების რწმენას მეფის მუდმივობასა და შეუცვლელობაზე. ეკლესია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შეიჭრა და გახდა მისი შემადგენელი ნაწილი. ეკლესია საუკუნეების მანძილზე კონტროლს უწევდა და ზოგიერთ ქვეყანაში ახლაც უწევს საზოგადოებრივ ცხოვრებას.

ეკლესიის ისტორიის შესწავლა, როგორც სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთი წარმმართველი ძალისა, შესაძლებლობას იძლევა გააანალიზდეს ეკლესიის, როგორც, ხშირად, პოლიტიკური აქტორის როლი ქვეყნის ისტორიაში.

ფეოდალურ საზოგადოებაში ეკლესია მჭიდრო კავშირში იყო სახელმწიფო მართვის აპარატთან და თავისი საქმიანობით ხელს უწყობდა მას სათანადო პოლიტიკური კურსის გატარებაში. ეკლესია ამავდროულად თვითონ იყო მსხვილი ფეოდალური ორგანიზაცია. ეკლესია-მონასტრები დიდი რაოდენობით ფლობდნენ მამულებს, სახნავსათეს მიწებს, საძოვრებს, საცხოვრებლებსა და ა.შ. მეფის მთავრობა ყველაფერსაკეთებდა ეკლესიის ავტორიტეტის განსამტკიცებლად, მაგალითად რუსეთში მე-19 საუკუნეში. წესი ასეთი იყო, ყველა კანონი, რომელიც იმპერატორის სახელით გამოდიოდა, ეკლესიებში იკითხებოდა, წირვის შემდეგ. მთავრობა ეკლესიას აკისრებდა მოსახლეობის ინდოქტრინაციას იმ თვალსაზრისით, რომ საზოგადოება დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო: რუსეთის იმპერატორი არის ერთადერთი მფარველი ქრისტიანული სარწმუნოების დოგმებისა, მისი დამცველი და შემსრულებელი.

საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ, მეფის მთავრობამ ბევრი რეფორმა გაატარა ეკლესიაში. კერძოდ: 1811 წელს გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და ეკლესია სრულად ჩააყენა რუსეთის იმპერიის ინტერესების სამსახურში. მოსახლეობის ფართო მასებზე იდეოლოგიური ზემოქმედების ძლიერ და ქმედით საშუალებად სწორედ ეკლესია გამოიყენებოდა. რუსეთის კოლონიური პოლიტიკის განმტკიცებას კავკასიაში საქართველოს საეგზარქოსო ემსახურებოდა.

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და შესაბამისად, კომუნისტური იდეოლოგიის მარცხის შემდეგ ხდება რელიგიური მსოფლმხედველობის აღორძინება ამ ვითარებამ განსაზღვრა ის გარემოება, რომ ეკლესია ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან ინსტიტუციად ჩამოყალიბდა. შესაბამისად, ხშირად ხდება ეკლესიის პოლიტიკურ ინსტრუმენტად გამოყენება.

საქართველოს უახლეს ისტორიაში არაერთი მაგალითია, როდესაც ესა თუ ის ხელისუფლება იყენებს ეკლესიას პოლიტიკური მიზნებისთვის და ასევე არის არაერთი მაგალითი როდესაც თავად ეკლესია ცდილობს ჩაერიოს პოლიტიკაში. თანამედროვე სახელმწიფოს კონსტიტუციისთვის ეს ვითარება გარკვეული პრობლემების შემქმნელია.

სტატიის მიზანია, აჩვენოს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ფაქტორი საქართველოს ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის კონსტრუირებაში. რა ისტორიულმა, კულტურულმა და პოლიტიკურმა მოვლენებმა განაპირობეს ამ იდენტობის ჩამოყალიბება.

სტატია უპასუხებს შემდეგ კითხვას: რა პრობლემას უქმნის ეთნო-რელიგიური იდენტობა თანამედროვე, მოდერნული სახელმწიფოს ფუნქციონირებას?

ნაშრომის პირველი ნაწილი დაეთმობა რელიგიური იდენტობის საკითხის განსაზღვრას, ასევე ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის პრობლემას. მეორე ნაწილში საუბარი იქნება კონკრეტულ ქეისებზე, რომლებიც ხელს უშლიან ლიბერალური დემოკრატიის ჩამოყალიბებას საქართველოში. ასევე, ეკლესიის ისტორიის განხილვა ახსნის იმ მიჯაჭვულობის მიზეზს, რომელიც საქართველოს ეკლესიას რუსულ ეკლესიასთან აკავშირებს.

კვლევაში გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდები. ესენია: შემთხვევების შესწავლა ("ქეის სთადი"), რაც გულისხმობს კონკრეტულ ქეისებზე დაკვირვებებსა და მათ სიღრმისეულ შესწავლას. კვლევაში მოყვანილი იქნება კონკრეტული მაგალითები, რომლებიც დაგვეხმარება პასუხი გაეცეს მთავარ საკვლევ კითხვას.

მეორე მეთოდი, რომელსაც კვლევა დაეყრდნობა, არის ისტორიული. ეს გულისხმობს იმ ისტორიულ მოვლენებზე დაკვირვებას, რომელთაც განაპირობებს საქართველოში ჯერ რელიგიური, შემდეგ კი ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის არსებობა. ისტორიის განხილვა, შუა საუკუნეებიდან თანამედროვეობამდე ნათელს მოჰფენს, რას გულისხმობდა რელიგიური ნაციონალიზმი და როგორ ფორმირდა შემდგომში ეთნიკური ნაციონალიზმი. ასევე, მნიშვნელოვანი იქნება ისტორიული მაგალითების შესწავლა ეკლესიის როლზე დაკვირვებისთვის, რადგან საქართველოში, ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე ეკლესიის მნიშვნელობა და დატვირთვა იცვლებოდა.

მასამე მეთოდი არის კაუზალური დასკვნები, რაც გულისხმობს იმას, რომ მეცნიერული ახსნის მთავარი იდეა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენაა. კვლევა შეეცდება დაადგინოს, რამდენად დიდია კაუზაცია სეკულარულ სახელმწიფოსა და თანამედროვე დემოკრატიას შორის, ნაციონალიზმის მოდერნული თეორიების განხილვის ფონზე.

შედარების მეთოდი კი საშუალებას მოგვცემს დავამტკიცოთ, რომ გარკვეული ორი ცვლადი კორელირებს. შესაბამისად, ისტორიული მოვლენების შედარება გვაჩვენებს არსებობდა თუ არა ეკლესიაში ლიბერალური ტრადიცია, რაც თავისთავად აუცილებელია სეკულარიზაციის პროცესის დასაწყებად.

ერნესტ გელნერის მიხედვით, ნაციონალიზმის განსაზღვრება ეფუძნება ორ ცნებას, "სახელმწიფოსა" და "ერს". სახელმწიფო კი, თავის მხრივ, მაქს ვებერის თქმით, არის საზოგადოებაში ლეგიტიმური ძალადობის მონოპოლიის მქონე სააგენტო. სახელმწიფოში კერძო, ან ჯგუფური ძალადობა არალეგიტიმურია. ძალადობა შეიძლება გამოიყენოს, მხოლოდ ცენტრალურმა პოლიტიკურმა ძალაუფლებამ, ან იმათ, ვისაც იგი ამ უფლებას გადასცემს. შესაბამისად, სახელმწიფო არის წესრიგის შენარჩუნების სპეციალიზებული და კონცენტრირებული ძალა. ყველა საზოგადოება ვერ იქნება სახელმწიფოს გარანტი და აქედან გამომდინარეობს, რომ ნაციონალიზმი არ წარმოიშობა სახელმწიფოს არმქონე საზოგადოებაში. თუ არ არსებობს სახელმწიფო, ნამდვილად ვერავინ იკითხავს, შესაბამისობაშია, თუ არა მისი საზღვრები ეთნიკურ საზღვრებთან. თუ არ არსებობენ მმართველები, არ არსებობს სახელმწიფოც და ვერავინ იკითხავს, მიეკუთვნებიან, თუ არა მმართველები და სამართავები ერთსა და იმავე ეროვნებას. როცა არც სახელმწიფო და არც მისი მმართველები არ არსებობენ, არავის დასწყდება გული ნაციონალისტური პრინციპის გამყარების მოთხოვნის წარუმატებლობის გამო. ნაციონალიზმი აღმოცენდება იქ, სადაც სახელმწიფოს არსებობა უკვე თავისთავად ნაგულისხმევი ფაქტია.¹

ნაციონალიზმი არ არის ძველი, ლატენტური, მიძინებული ძალების გაღვიძება, თუმცა ის თავს ასეთად წარმოგვიდგენს. რეალურად, ის სოციალური ორგანიზაციის ახალი ფორმის შედეგია, რომელიც კარგად გააზრებულ, განათლებაზე დამოკიდებულ მაღალ კულტურაზე დაფუძნებული, ისეთზე, რომელსაც საკუთარი სახელმწიფო იცავს. იგი, ადრე არსებულ, ზოგიერთ კულტურას იყენებს, გარდაქმნის რა მას თანდათან გამოყენების პროცესში. თუმცა, ის მათ ყველას ვერ გამოიყენებს, ისინი მეტისმეტად მრავალფეროვანნი არიან. სიცოცხლისუნარიანი მაღალი კულტურის მქონე თანამედროვე სახელმწიფო ვერ დაეშვება გარკვეული მინიმალური სიდიდის ქვევით, ქვეყანაზე კი ასეთი სახელმწიფოების მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობისთვის თუ მოიძებნება ადგილი.

ნაციონალიზმის დამახასიათებელი სცენარი ასე ვითარდება: დავუშვათ, რომ ვიღაც რურიტანელები რომელიღაც მეგალომანიის გლეხები იყვნენ, რომლებიც ერთმანეთთან მონათესავე დიალექტებზე ლაპარაკობდნენ. რურიტანულ დიალექტზე, რომლებიც რურიტანულ ენას ქმნიდა, მხოლოდ ისინი ლაპარაკობდნენ. არისტოკრატები და ოფიციალური კი ე.წ. მეგალომანიის სამეფო კარის ენაზე ლაპარაკობდა, რომელიც რურიტანული დიალექტისაგან ცალკე მდგომ ენობრივ დაჯგუფებას ეკუთვნოდა. რურიტანელ გლეხთა უმრავლესობა ეკუთვნოდა ეკლესიას, რომელშიც ლიტურგია ასევე განსხვავებულ ენაზე სრულდებოდა, სასულიერო პირებიც, განსაკუთრებით იერარქები, საუბრობდნენ ენაზე, რომელიც სალიტურგიო ენის თანამედროვე ვარიანტს წარმოადგენდა და რომელიც რურიტანული დიალექტისგან საკმაოდ შორს იდგა. ამ დროს არანაირი მნიშვნელობა არ ჰქონდა გლეხისათვის გეკითხა უყვარს თუ არა მას თავისი ქვეყანა, ის მას გაუცნობიერებლად, ბუნებრივ მოვლენად აღიქვამდე, მაგრამ როცა მათ სოციალურ ჰორიზონტში შრომით მიგრაცია, ბიუროკრატიული სამსახური ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა, მათ სწრაფად ისწავლეს

განსხვავება თანამემამულესა, ანუ იმისა, ვისაც მათი კულტურა ესმის და მისდამი სიმპატიითაა განწყობილი, და ვინმე უცხოს შორის. ამ კონკრეტულმა გამოცდილებამ მათ თავიანთი კულტურის, სოციალური გაცნობიერება და სიყვარული ასწავლა სოციალური მობილურობის, სარგებელისა და პერსპექტივების გამოთვლის გარეშე. სტაბილურ, საკუთარი თავის უზრუნველყოფისშემძლე დაჯგუფებებში კულტურა ხშირად თითქმის შეუმჩნეველია, მაგრამ, როდესაც მობილურობა და კონტექსტისაგან თავისუფალი კომუნიკაციები სოციალური ცხოვრების ზედაპირზე ამოვა, კულტურა, რომლის წიაღშიც ვიღაცამ კომუნიკაცია ისწავლა, მისი იდენტურობის საფუძველი ხდება.

ადამიანები ყოველთვის ჯგუფებად ცხოვრობდნენ. როგორც წესი, ეს ჯგუფები საკმაოდ ხანგრძლივ პერიოდებს მოიცავდნენ. მათი ხანგრძლივობის განმსაზღვრელი ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო ის ლოიალურობა, რომელსაც ადამიანები ამ ჯგუფების მიმართ გრძნობდნენ და ის ფაქტი, რომ ისინი მათთან საკუთარი თავის იდენტიფიცირებას ახდენდნენ. ნაციონალიზმი პატრიოტიზმის განსხვავებული სახეობაა, ისეთი, რომელიც ყოვლისმომცველად და დომინანტურად გარკვეული სოციალური პირობების დროს იქცევა.

საქართველოში, საბჭოთა კავშირის პირობებში, გაბატონებული იდეოლოგია, გულისხმობდა, პარტიის ერთგულებას და მის უპირობო მორჩილებას. ცხადია, ეს ძალდატანებითი იყო, თუმცა ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე წამყვან იდეოლოგიად მაინც რჩებოდა ტოტალიტარული რეჟიმის ერთგულება. აღნიშნული ერთგულება გულისხმობდა პარტიის გადაწყვეტილებებისადმი უბირობო მორჩილებას და აქ, აუცილებელია აღინიშნოს რელიგიური საკითხებისადმი გულგრილობა, ანუ მორწმუნეთა, სრული თუ არა, ნაწილობრივი გაგულგრილება მაინც ეკლესიისა და მრწამსის მიმართ. საბჭოთა მოქალაქე არ უნდა ყოფილიყო მორწმუნე, ან უნდა დაემალა თავისი რელიგიური გრძნობები. ძალდატანება, ცხადია, შეიცავს მოჩვენებითობის ელემენტს, თუ პიროვნება ლოიალურობას უცხადებს ტოტალიტარიზმში გაბატონებულ იდეოლოგიას, ეს მხოლოდ დაშინების გამო და რა წამს ტოტალიტარული მანქანა მოქმედებას შეწყვეტს, შეკავებული მრწამსი (რომელიც მანამდე შენიღბული და მიჩქმალული იყო) აუცილებლად ამოხეთქავს. სწორედ ეს პროცესი დაიწყო საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, როდესაც ქართველი და მართლმადიდებელი ერთმანეთს გაუტოლდა. ქართველობა ნიშნავს მართლმადიდებელი ეკლესიისადმი ერთგულებას და თუ მანამდე (საბჭოთა კავშირის დროს) მართლმადიდებლობა, ეკლესიისადმი ერთგულება არ იყო პრიორიტეტული იდეოლოგია, 90-იანი წლებიდან აღნიშნული სურათი შეიცვალა.

მართლმადიდებელი ეკლესია 90-იანი წლებიდან იმ იდეოლოგიის გამავრცელებელი გახდა, რომელმაც სახელმწიფოც გადააქცია თავისი იდეოლოგიის იარაღად. ქართველობისა და მართლმადიდებლური მრწამსის ერთმანეთთან შეკავშირებით, შეიქმნა ის ყველაზე საშიში ინსტრუმენტი, რომელმაც შესაძლოა სახელმწიფო არა მხოლოდ ფუნდამენტალიზმისკენ წაიყვანოს, არამედ ყოველგვარ განსხვავებულსა და ახალს უცხადებს ამ პირობებში, მოდერნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას სერიოზილი საფრთხე ემუქრება, რადგან

თანამედროვე საზოგადოება და შესაბამისად სახელმწიფო წარმოუდგენელია პლურალისტური გარემოს გარეშე.

აუცილებელია ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს რელიგია და პოლიტიკა, რათა ჩამოყალიბდეს ლიბერალური დემოკრატია. მოდერნული იდეოლოგიის ყველაზე მკაფიო, პარადიგმული ნიმუშია არა რეპრესიულ-ტოტალიტარული იდეოლოგიები (კომუნიზმი, ფაშიზმი), არამედ ლიბერალიზმი. შეიძლება ითქვას, რომ ლიბერალიზმი არის პირველი იდეოლოგია, რომლისგან იშვა ყველა სხვა იდეოლოგია, რომელიც მოდერნულ ან თუნდაც პოსტმოდერნულ პოლიტიკურ უნივერსუმში არსებობს. ამის მიზეზი ისაა, რომ ლიბერალიზმის და, საზოგადოდ, იდეოლოგიის წანამძღვარი ერთი და იგივეა: ლიბერალიზმმა სამყაროს ცენტრში დააყენა ავტონომიური, საკუთარ რაციონალურ აზროვნებაზე დაყრდნობილი ადამიანი, ხოლო იდეოლოგია, ტრადიციისაგან განსხვავებით, სწორედ ასეთ ადამიანს სჭირდება.

საჭიროა თუ არა სახელმწიფო იდეოლოგია? სახელმწიფო იდეოლოგია, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საჭიროა. რაც შეეხება დემოკრატიულ სახელმწიფოს, ფორმალურად აღიარებული სახელმწიფო იდეოლოგიის არსებობა მასთან შეუთავსებელია. დემოკრატიული სახელმწიფოსთვის დამახასიათებელია იდეოლოგიური პლურალიზმი, ანუ იდეოლოგიათა, სახელმწიფოს მართვის პრინციპთა და პროექტთა თავისუფალი შეჯიბრი პოლიტიკურ სივრცეში. პოლიტიკური იდეოლოგიები დემოკრატიულ სახელმწიფოში არსებობს, მაგრამ თვითონ სახელმწიფო არცერთ მათგანთან არ უნდა იყოს იდენტიფიცირებული.

ცეზაროპაპიზმი და სეკულარული სახელმწიფოს წარმოშობა

ფრენსის ფუკოიამა წიგნში „პოლიტიკური წესრიგის წარმოშობა“ განიხილავს სამართლის უზენაესობის წარმოშობას და მსჯელობს ეკლესიის როლზე სახელმწიფოში. ავტორი ამბობს, რომ სამართლის უზენაესობა თავისი მნიშვნელობით გულისხმობს საზოგადოების შიგნით არსებულ სოციალურ კონსენსუსს, რომ ამ საზოგადოების კანონები სამართლიანია, ის ადრეც არსებობდა და მას შეუძლია ნებისმიერი მმართველის ქმედების შეზღუდვა ყველა პერიოდში. მმართველი არ არის სუვერენი, სამართალია სუვერენული. მმართველი იძენს ლეგიტიმურობას იმდენად, რამდენადაც მისი ძალაუფლება სამართლიანად წარმოიშვა.

სეკულარულ ეპოქამდე სამართლის ყველაზე თავისთავადი წყარო იყო რელიგია. რელიგიურად განსაზღვრული სამართალი მხოლოდ იმ შემთხვევაში ზღუდავდა მმართველებს, თუკი რელიგიური ხელისუფლება პოლიტიკური ხელისუფლებისგან დამოუკიდებელი იყო. სამართლის უზენაესობის განვითარების პრინციპის გასაგებად აუცილებელია ყურადღება მიექცეს რელიგიური წესების წყაროსა და ბუნებას, ასევე რელიგიური ხელისუფლების ორგანიზებასა და ინსტიტუციონალიზაციის თავისებურებებსაც.

ქრისტიანობა დაიწყო როგორც სექტა და არსებობის პირველი სამი საუკუნის მანძილზე სასტიკად იდევნებოდა ჯერ ებრაელების, ხოლო შემდეგ რომის პოლიტიკური

ხელისუფლების მიერ. 313 წელს იმპერატორ კონსტანტინეს გაქრისტიანებამ, ქრისტიანობა რომის სახელმწიფო რელიგიად აქცია. შემდეგ პერიოდში იმპერიის დასავლეთი ნაწილი წარმართმა ბარბაროსებმა დაიპყრეს, რამაც ხელი შეუწყო რელიგიისა და პოლიტიკური ხელისუფლების ისევ გამოიჯვანას.

ცეზაროპაპიზმი აღნიშნავს ისეთ სისტემას, რომელშიც რელიგიური ხელისუფლება სრულიად ემორჩილება სახელმწიფოს. ასე იყო მაშინ, როდესაც ქრისტიანული ეკლესიის მოძღვრება რომის სახელმწიფო რელიგია გახდა. თანამედროვე აღმოსავლური ქრისტიანობის სამშობლო ბიზანტიის იმპერიაა (იგივე აღმოსავლეთ რომის იმპერია). საყოველთაოდ არ არის აღიარებული, მაგრამ მეთერთმეტე საუკუნის ადრეულ წლებში დასავლური ქრისტიანობაც მეტწილად ასევე ცეზაროპაპისტული გახდა.

ცეზაროპაპიზმის პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ პოლიტიკურ ხელისუფლებას საეკლესიო მეთაურების დანიშვნის უფლებამოსილება აქვს და ასე იყო ადრეული შუა საუკუნეების მთელ ევროპაში. მათ ასევე ჰქონდათ უფლება გამოეცათ საეკლესიო კანონები და საეკლესიო საბჭოები შეეკრიბათ.²

კათოლიკურმა ეკლესიამ პოლიტიკური ხელისუფლებისგან დამოუკიდებლობა მე-11 საუკუნის ბოლო წლებში გამოაცხადა. ამ პროცესს სათავეში ედგა ბერი, სახელად ჰილდებრანდი, რომელიც მოგვიანებით, 1073-1085 წლებში რომის პაპი გრიგოლ VII გახდა. ჰილდებრანდის აზრით, ეკლესია ვერ გახდებოდა პოლიტიკური ხელისუფლებისგან დამოუკიდებელი, თუკი ის საკუთარი თავის რეფორმირებას არ მოახდენდა.

მთელი ევროპის მასშტაბით პოლიტიკური ხელისუფლებების სისუსტე იყო ის მნიშვნელოვანი ფონი, რომელიც ამარტივებდა კათოლიკური ეკლესიის ავტონომიურ პოლიტიკურ აქტორად ქცევას. ბიზანტიის აღმოსავლეთის ეკლესიას და მის მემკვიდრე რუსეთის ორთოდოქსულ ეკლესიას სხვა გამოსავალი არ ჰქონდათ და ისინი იმ ძლიერი იმპერიების მეურვეობის ქვეშ დარჩნენ, რომლის ტერიტორიებზეც იმყოფებოდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ჰაინრიხ IV-მ კანოსში აღიარა პაპის ხელისუფლება, ის მაინც არ ეთანხმებოდა პაპის მიერ ეპისკოპოსების დანიშვნას და განაგრძობდა გრიგოლ VII-ის მოთხოვნების უარყოფას. ინვესტიტურის კონფლიქტმა მომდევნო თაობებამდე გასტანა, მანამ სანამ არ შედგა 1122 წელს ვორმსის კონკორდატი, რომლითაც იმპერატორმა მეტწილად დათმო ინვესტიტურის უფლება, ხოლო ეკლესიამ აღიარა იმპერატორის უფლებამოსილება მთელ რიგ საერო საკითხებში.

ინვესტიტურის თაობაზე არსებული უთანხმოება რამდენიმე მიზეზის გამო აღმოჩნდა ძალიან მნიშვნელოვანი ევროპის შემდგომი განვითარებისთვის. პირველი - მან კათოლიკურ ეკლესიას საშუალება მისცა, გარდაქმნილიყო მოდერნულ, იერარქიულ, ბიუროკრატიულ და სამართლებრივად მართულ ინსტიტუტად, რომელიც იქცა ნიმუშად შემდგომი ხანის სეკულარული სახელმწიფოს მშენებლობისთვის. ვერცერთი ორგანიზაცია ვერ იქნება ავტონომიური, თუკი მას არ ხელეწიფება თავისი მოხელეების შერჩევა და თანამდებობებზე დანიშვნა. სწორედ ამიტომ იყო ინვესტიტურის უფლება დავის საგანი. ვორმსის კონკორდატის

შემდეგ პაპი ეკლესიის იერარქიაში უდავოდ მთავარ აღმასრულებელ მოხელედ იქცა, რომელსაც კარდინალთა კოლეგიის არჩევის საფუძველზე შეეძლო ეპისკოპოსების დანიშვნა, ან დათხოვნა.

ინვესტიტიურის კონფლიქტის მეორე მნიშვნელოვანი შედეგი იყო სასულიერო და საერო სფეროების გამიჯვნა და ამით სეკულარული სახელმწიფოსთვის გზის გაკაფვა. ეს განცალკევება ქრისტიანობაში მხოლოდ ლატენტურად იყო აღნიშნული: „მიეცით კეისარს კეისრისა, ღმრთისა - ღმრთის.“ ვორმისის კონკორდატმა დასავლეთის ეკლესიის ისტორიაში საბოლოოდ დაასრულა ცეზაროპაპიზმის ეპოქა, რაც არასდროს მომხდარა აღმოსავლეთის ეკლესიაში და არც მუსლიმთა მიწებზე.

რამდენიმე ასპექტი საქართველოს ეკლესიის ისტორიიდან

საქართველოში ცარიზმის განსამტკიცებლად, აუცილებელი იყო მართლმადიდებლური ეკლესიის გამოყენება, რათა მას შეექმნა იდეოლოგიური საფუძველი. საეკლესიო სფეროში, ამ პერიოდში გატარებული რეფორმა, ითვალისწინებდა ისეთ ღონისძიებებს, რომელიც საშუალებას მისცემდა მთავრობას უფრო მოქნილად გამოეყენებინა საქართველოს სასულიერო წოდება თავისი პოლიტიკური მიზნების განსახორციელებლად. მთავრობა სისტემურად მიმართავდა ეკლესიას და ცდილობდა სასულიერო ცხოვრების ყოველი წვრილმანი დეტალი გამოეყენებინა საქართველოს მოსახლეობაში რუსეთის სამეფო ტახტისა და თვითმპყრობლური რეჟიმის ავტორიტეტის ასამაღლებლად.³

სასულიერო სასწავლებლების დაარსების საშუალებით მეფის რუსეთი მიზნად ისახავდა ისეთი კადრების გამოზრდასა და მომზადებას, რომლებიც სრულიად ლოიალურნი იქნებოდნენ ხელისუფლების მიმართ. სასულიერო სასწავლებლების საშუალებით მთავრობა ცდილობდა ერთგული სასულიერო კადრების მომზადებას.

ეკლესიის საწინააღმდეგო მოძრაობამ ფართო ხასიათი მიიღო საქართველოში XX საუკუნის დასაწყისში. რევოლუციური მოძრაობის მომზადებასთან ერთად მრავლად გამოიკვეთა შემთხვევები, როცა მოსახლეობა საწინააღმდეგოდ იყო განწყობილი სასულიერო პირთა მიმართ. ასევე, ანტაგონისტური დამოკიდებულება შეიქმნა და მრევლის რიცხვიც იმდენად დიდი აღარ იყო. ცხადია მომძლავრდა პროტესტი ადამიანებში და ამან განაპირობა ხალხში ეკლესიის მიმართ მორჩილების საკითხის გადასინჯვაც.

XIX საუკუნეში ქართველი ეკლესიას გაუუცხოვდა, რადგან მას ეკლესია არა მშობლიურ, არამედ, კათოლიკურის მსგავსად, სხვა, რუსულ ენაზე ელაპარაკებოდა. კათოლიკეებისთვის ლათინური იყო კულტურის ენა, ქართველებისთვის კი ასეთად რუსული ენა გახდა. ქართველებს რუსეთთან შეერთებამდე რწმენას ართმევდნენ, თუმცა რუსებმა რწმენა დააკარგვინეს. "ფორმალურად რუსებმა ქართული ეკლესია გააუქმეს, მაგრამ სინამდვილეში გაცილებით ღრმა და მნიშვნელოვანი პროცესი, ჩანაცვლება მოხდა — თითქოს არაფერი შეცვლილა, მაგრამ ერთმორწმუნეობის სახელით ფაქტობრივად სხვა სარწმუნოება შემოვიდა.

როგორც უკვე ვთქვით, XIX საუკუნემდე „ქართველი“ ეროვნება არაა, ეს სარწმუნოებაა. ვახუშტისთან წერია—„უკეთუ ჰკითხო ქართველსა ანუ იმერსა, მესხსა, ჰერკახსა რა რჯულის ხარ, წამს მოგიგებს: „ქართველი“. XIX საუკუნეში „სარწმუნოებით ქართველი“ არ დაუპყრიათ—ეს იდენტობა რუსეთში შეუმჩნეველად, უმტკივნეულოდ, უზოგულოდ გაქრა. რუსული მართლმადიდებლობა ქართველებისთვის ჯადოსნური სარკე იყო, რომელშიც ჩაიხედეს და ჰკითხეს: ვინ არის, სარკვე, ამ ქვეყნად ყველაზე ლამაზი, ძლიერი და მდიდარი? სარკიდან კი ოქროს გუმბათებიანი მესამე რომის იმპერია იყურებოდა. XIX საუკუნის მერე კახელები, ქართლები, იმერლები, მეგრელები და სხვანი „სარწმუნოებით ქართველები“ აღარ არიან, მათ რუსული მართლმადიდებლობა მიიღეს.

საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია, 1921 წლიდან, როცა საბჭოთა რუსეთმა მოახდინა საქართველოს ანექსია, მიუღებელი იყო კომუნისტებისთვის. საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქები კირიონი, ლეონიდი, ამბროსი, მრევლისადმი მიმართვებში ყოველთვის გამოხატავდნენ ანტაგონისტურ დამოკიდებულებას სოციალისტური მსოფლმხედველობის მიმართ. ისინი არ ერიდებოდნენ ხმამაღლა გაეკრიტიკებინათ კომუნოზმი და ეს იმის საფუძველი გახდა, რომ საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, ყველა პროტესტანტულად განწყობილ ეკლესიის წარმომადგენელზე საბჭოთა რუსეთის მთავრობისგან, დევნა და შევიწროება დაწყებულიყო. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოზო საბჭოს ძირითადი შემადგენლობა და კათალიკოზ-პატრიარქი ამბროსი დააპატიმრეს და შეიქმნა ეკლესიის დროებითი მმართველობა. ამ დროს ურბნელი ეპისკოპოსის ქრისტეფორეს სახელით დროებითა მმართველობამ საბჭოთა მთავრობის მიმართ ასეთი განცხადება გააკეთა: „ვაცხადებთ, რომ ვართ საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მოქალაქენი და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წევრნი, რომელნიც ვაღიარებთ მუშურ-გლეხურ კომუნისტურ ხელისუფლებას, ვემორჩილებით მას, არ ვაწარმოებთ მთავრობის მთავრობის საწინააღმდეგო მუშაბას.“⁴ აღნიშნული განცხადებით ეკლესიის მესვეურებს სურდათ დაერწმუნებინათ საბჭოთა მთავრობა, რომ ისინი ითანამშრომლებდნენ ხელისუფლებასთან. ამავდროულად, ეკლესიის დროებითი მმართველობა ემიჯნებოდა საკათალიკოზო საბჭოს იმ წევრებს, რომლებიც კონფორმაციაში იყვნენ საოკუპაციო ხელისუფლებასთან. ეს იყო, ერთგვარი, დიპლომატიური ნაბიჯი, რომელიც მიზნად ისახავდა საქართველოს ეკლესიის გადარჩენას, თუმცა მოგვიანებით ნათელი გახდა, რომ ეს შეუძლებელი იყო. მართლმადიდებლური ეკლესია იარსებებდა მხოლოდ ისეთი სახით, როგორც კომუნისტებს დასჭირდებოდათ.

საქართველოს საკათალიკოზო საბჭოს წევრების დიდი ნაწილისა და პატრიარქ ამბროსის საბჭოთა ხელისუფლებისადმი შეურიგებელი პოზიციის გამო, ხელისუფლება ცდილობდა ეკლესიაში თავისი მომხრეების ფრთის მომძლავრებას და რადგან ნაწილი ეკლესიის მესვეურებისა კონფორმისტულ პოლიტიკას ამჯობინებდა, ისინი საბჭოთა მმართველობამ ე.წ. პროგრესული მიმართულების მიმდევრებად გამოაცხადა. 1922 წელს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკათალიკოსო საბჭოს სხდომამ მიიღო გადაწყვეტილება საეკლესიო სფეროში განახლებისა და ცვლილებების შესახებ.⁵ სინამდვილეში, საქართველოს საკათალიკოსო საბჭო ცდილობდა ეჩვენებინა, რომ ასრულებს საბჭოთა მთავრობის დაკვეთას,

რაც გამოიხატა იმაში, რომ ზემოხსენებული “განახლება და ცვლილება” გულისხმობდა, მთავრობის საქმეებში არ ჩარევის სურვილის ჩვენებას. ეკლესიის მესვეურნი გადარჩენისათვის აუცილებელ და საკმარის პირობად მიიჩნევდნენ მთავრობისათვის ეჩვენებინათ, რომ ეკლესიას არასდროს ჩაერევა მთავრობის გადაწყვეტილებებში.

1932 წელს საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია ახალი გამოწვევის წინაშე დადგა, რაც გულისხმობდა ახალი პატრიარქის არჩევას, რადგან პატრიარქი ქრისტეფორე III გარდაიცვალა. სინოდმა საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭოს აცნობა: “სრულიად საქართველოს საკათალიკოზო სინოდის მიერ კათალიკოზ პატრიარქის მოსაყდრედ დანიშნულია მანგლელი მიტროპოლიტი კალისტრატე.”⁶ ახალი კათალიკოსი არა მხოლოდ არ ერეოდა მთავრობის პოლიტიკაში, არამედ საბჭოთა მთავრობის დასაყრდენადაც იქცა. მაგალითად, პირველი მსოფლიო ომის დროს, როცა საბჭოთა მთავრობამ მიიჩნია, რომ ეკლესიების როლი შეიძლება საკმაოდ დიდი ყოფილიყო საზოგადოების ფაშიზმის წინააღმდეგ დარაზმვაში, სრულიად საქართველოს პატრიარქმა კალისტრატემ მორწმუნე ერისა და საქართველოს ეკლესიის სახელით ხელისუფლებას სრული მხარდაჭერა აღუთქვა. ჯერ კიდევ, 1939 წელს კალისტრატე სტალინს დაბადების დღესაც ულოცავდა, რაც თავისთავად გულისხმობდა კათალიკოსის ლოიალურ, შემგუებლურ პოზიციას საბჭოთა კავშირის ხელისუფლების მიმართ. გარკვეული თვალსაზრისით, აღნიშულმა ნაბიჯებმა განაპირობა ის, რომ 1943 წელს რუსეთის ეკლესიამ ოფიციალურად აღაიარა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ 1917 წლის 12 მარტს გამოცხადებული ტერიტორიული ავტოკეფალია. კათალიკოს კალისტრატეს, რომელიც არც საჩუქრებსა და არც მამებლურ სიტყვებს არ იშურებდა საბჭოთა კავშირის მეთარის იოსებ სტალინისათვის, საკმაო პატივი ერგებოდა. შეიძლება კათალიკოს კალისტრატეს ქმედებებს ვუწოდოთ ხელისუფლებასთან კონსტრუქციული ურთიერთობების ჩამოყალიბების მცდელობა, თუმცა შესაძლოა, გავაკრიტიკოთ კიდევ მისი მამებლური პოლიტიკა. წინამდებარე კვლევისათვის ნიშანდობლივი ის არის, რომ 1927-1952 წლებში საბჭოთა მთავრობამ, ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად, დაიქვემდებარა ეკლესია და დაიქვემდებარა.

1977 წლიდან პატრიარქი საქართველოს მთავრობის წინაშე მუდმივად სვამდა საკითხს სასულიერო აკადემიის გახსნასთან დაკავშირებით. 1988 წელს კი გაიხსნა თბილისის სასულიერო აკადემია მცხეთის სასულიერო აკადემიის ბაზაზე. ეს ძალზე მნიშვნელოვანი იყო საქართველოს ეკლესიისთვის. მე-20 საუკუნის 80-იანი წლებიდან ასევე იწყება მორწმუნეთა მხრიდან სახელმწიფოს მიერ დახურული ეკლესიების გახსნის მოთხოვნა. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომელსაც ზ. გამსახურდია, მ. კოსტავა, გ. ჭანტურია, ზ. ჭავჭავაძე და სხვები ხელმძღვანელობდნენ, ზურგს უმაგრებდნენ მორწმუნეთა აღნიშნულ სურვილს. ზვიად გამსახურდია საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისათვის გაგზავნილ წერილში, რომელიც 25.11.1979 წლით თარიღდება, რაბათის ტაძრის გახსნას ითხოვდა, რომელიც იმჟამად საწყობად იყო გადაქცეული. მსგავს მოთხოვნებს უკვალოდ არ ჩაუვლია: დასაწყისში მთავრობა იბარებდა და აშინებდა მორწმუნეებს, თუმცა საბჭოთა კავშირი უკვე თავისი არსებობის ბოლო წლებს ითვლიდა, ამიტომ 1988-1989 წლებში

საქართველოს თითქმის მთელ ტერიტორიაზე მასობრივად გაიხსნა და რეგისტრაციაში გატარდა მრავალი მართლმადიდებელი ეკლესია და მონასტერი.

„საქართველოს სამოციქულო ეკლესიისთვის ისტორიული ავტოკეფალიის აღიარება და არა მინიჭება, ჩვენ ეკლესიის ისტორიული და ღირსეული მონაპოვარია. ნიშანდობლივია, რომ 1990 წლამდე ეს საქართველოს ვერცერთმა კათალიკოს-პატრიარქმა ვერ შეძლო.“⁷ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ კი საქართველოს, როგორც სუვერენულ სახელმწიფოს მდგომარეობა, უკეთესობისკენ სწრაფად ვერ შეიცვალა. 1991 წლის დასასრულისთვის ქვეყანა სამოქალაქო ომში გაეხვია, რასაც შედეგად 1992 წლის იანვარში გამსახურდიას ხელისუფლების სამხედრო ძალით დამხობა მოჰყვა. საქართველო ქაოსმა მოიცვა. ქვეყანას „სამხედრო საბჭო“ მართავდა, რომელსაც მოგვიანებით „სახელმწიფო საბჭო“ ეწოდა და რომლის ლიდერებიც სახელმწიფო გადატრიალების სულის ჩამდგმელები იყვნენ. საქართველოს დევნილი პრეზიდენტი ჯერ სომხეთს, შემდეგ კი ჩეჩნეთს აფარებდა თავს. მიუხედავად იმისა, რომ 1993 წელს ზვიად გამსახურდია დასავლეთ საქართველოში ჩამოვიდა (ჯერ სენაკში, შემდეგ ზუგდიდში) მან ვეღარ მოახერხა ხელისუფლების აღდგენა, რადგან საქართველოს იმდროინდელ მთავრობას რუსეთის შეიარაღებული ძალები უჭერდნენ მხარს. ზვიად გამსახურდია 1193 წლის 31 დეკემბერს გაურკვეველ ვითარებაში გარდაიცვალა. ოფიციალური ვერსიით ეს თვითმკვლელობა იყო, თუმცა 2004 წელს საქართველოს მესამე პრეზიდენტის #174 ბრძანებით აღნიშნული ფაქტის ირგვლივ დღემდე გამოძიება მიმდინარეობს.

სამოქალაქო ომში, აღსანიშნავია, რომ ეკლესია არ აფიქსირებდა საკუთარ პოზიციას. ილია მეორემ 1992 წლის ეპისტოლეში თქვა, რომ ერი დაიყო და ეს ძალზე სამწუხარო ფაქტია. ასევე, მოსახლეობა გაღიზიანდა ეკლესიის მიმართაც. იმის ნაცვლად, რომ ეკლესია პოლიტიკისაგან დაეცვა, მას დაპირისპირებულ მხარეთა შორის არჩევანის გაკეთება მოსთხოვეს. ჩვენ არ გვქონდა უფლება ჩვენს შვილებს შორის არჩევანი გაგვეკეთებინა.⁸ - ასეთი იყო პატრიარქ ილია II-ის ეპისტოლეს შინაარსი.

სახელმწიფო საბჭომ ხელისუფლება დიდი ხნით ვერ შეინარჩუნა და იძულებული გახდა მოსკოვიდან 1992 წლის 7 მარტს საბჭოთა კავშირის საგარეო საქმეთა ყოფილი მინისტრი ეუარდ შევარდნაძე ჩამოეყვანა, რომელმაც სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარის თანამდებობა დაიკავა. 1995 წელს კი აირჩიეს საქართველოს პრეზიდენტად. მოსკოვიდან დაბრუნებული შევარდნაძე ჯერ სიონის საკათედრო ტაძარში მივიდა, რითაც ყველას აჩვენა, რომ ეკლესიის როლი ძალიან მნიშვნელოვანია. ეკლესიასთან ურთიერთობა, რომლის ავტორიტეტიც საზოგადოებაში მაღალი იყო, ქვეყნის ახალი მეთაურისთვის მომგებიანი აღმოჩნდა. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ მხარი დაუჭირა ედუარდ შევარდნაძეს, რითაც მან განიმტკიცა თავისი პოზიციები. გადატრიალების შედეგად სახელმწიფო სათავეში მოსულ შევარდნაძეს ლეგიტიმაციის პრობლემა ჰქონდა და ამ პირობებში ეკლესიის მხარდაჭერა მისთვის მნიშვნელოვანი იყო.

მნიშვნელოვანი ცვლილებები ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას შორის სწორედ ამ დროს იწყება. ეკლესიის საშინაო რეფორმებიდან აღსანიშნავია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის XIII გაფართოებული კრება, რომელიც 1995 წლია 18-19

სექტემბერს ჩატარდა და რომელზეც ეკლესიამ თავისი მართვა გამგეობის ახალი დებულება მიიღო.⁹

მნიშვნელოვანი საკითხია ასევე ისიც, რომ ამ პერიოდში ზვიად გამსახურდიას მომხრეები ადანაშაულებდნენ ეკლესიას პასურობაში, კანონიერი მთავრობის გადატრიალების დროს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს ეკლესიამ სამოქალაქო ომის დროს არავის მხარე არ დაიჭირა. ზვიად გამსახურდიას მომხრეებისთვის, ასევე, მიუღებელი იყო პატრიარქის ედუარდ შევარდნაძისადმი ლოიალური დამოკიდებულება. მაგალითად 14.09.1993 წელს რუსთაველის გამზირზე დაჩოქილი მოსახლეობისადმი შევარდნაძის მიერ წარმოთქმული სიტყვები: “ხმა ღვთისა, ხმა ერისა”, რომელიც ქვეყნის მეთაურმა პატრიარქთან შეხვედრის შემდეგ განაცხადა. ეს ნიშავდა იმას, რომ პოლიტიკური და რელიგიური ინსტიტუტი ერთობლივად და განუყრელად მუშაობას, თანაარსებობას აპირებდა. საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების ხელმოწერით დაგვირგვინდა აღნიშნული ურთიერთობა.

2003 წლის ნოემბერში “ვარდების რევოლუციის” დროს პრეზიდენტი ე. შევარდნაძე გადადგა. პატრიარქმა ილია II-მ ქვეყნის მეთაურის ამ ნაბიჯს მამაცური და პასუხისმგებლობის გამომხატველი უწოდა. თავად ედუარდ შევარდნაძემ, მოგვიანებით, 2005 წელს ასე შეაფასა პატრიარქთან მისი ურთიერთობის მრავალწლიანი გამოცდილება: “ვამაყობ იმით, რომ მრავალი წლის განმავლობაში ჩვენ თანამოარენი და საქართველოს ბედნიერებისთვის მებრძოლნი ვართ. რამდენად დალბინებულნი ვართ, ეს სხვა საკითხია, მაგრამ უფლისა და ჩვენი ხალხის წინაშე პირნათელნი ვართ. რომ არა საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია და თქვენი უწმინდესობის დიდი ღვაწლი, დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლა კიდევ უფრო დიდ სიძნელებთან და მსხვერპლთან იქნებოდა დაკავშირებული. ყველაფრისთვის დიდი მადლობა.”¹⁰

“ვარდების რევოლუციის” შემდეგ მოსულმა ხელისუფლებამ ძირითადი აქცენტი ნაციონალური იდეოლოგიის გატარებაზე გააკეთა, რომლის მთავარ ამოცანას საქართველოს ევროკავშირისა და NATO-ში გაწევრიანება წარმოადგენდა. აქ აუცილებელია ასევე ორი რამის აღნიშვნა:

1. სააკაშვილმა წამოაყენა ერის - ნაციის იდეა, ანუ განურჩევლად ეთნოსისა და რელიგიისა ყველა ქართველია. შემოვიდა ტერმინი „ეთნიკურად სომეხი“ ან „აზერბაიჯანელი ქართველი“.
2. ყველა თანასწორია კანონის წინაშე.

ქვეყანაში გაჩნდა უკეთესი ცხოვრებისა და ადამიანის თავისუფლების დაცვის იმედი. ახალ პრეზიდენტს, მიხეილ სააკაშვილს, სურდა რაც შეიძლება სწრაფი ტემპით განვითარებულიყო საქართველოს ეკონომიკა, რათა მას ღირსეული ადგილი დაემკვიდრებინა მსოფლიოში. საპატრიარქოს დამოკიდებულება საქართველოს საგარეო ორიენტაციის მიმართ ღიად კრიტიკული არ იყო, თუმცა ლიბერალური ღირებულებების გატარებას ეკლესია მაღალი მიმდებლობით არ შეხვედრია. მაგალითად: 2000 წელს დაიდო ხელშეკრულება მართლმადიდებელ ეკლესიასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის, რაც უნდა

ყოფილიყო ამ ორ ძალას შორის თანამშრომლური ურთიერთობის დასაწყისი. თუმცა, როდესაც სამოქალაქო სექტორის ნაწილი ეცადა ეკლესიის შიგნით მოკავშირეები მოეძებნა, ლიბერალურად განწყობილი სასულიერო პირების სახით, საპატრიარქოც და მართლმადიდებელი მრევლიც ამას კონფრონტაციულად შეხვდა და ეს მოინათლა ეკლესიის შიდა საქმეებში უხეშ ჩარევად. კერძოდ:

1. მამა ბასილ კობახიძე სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა დაიცვა, როდესაც მას ეკლესიიდან განკვეთა დაემუქრა.
2. სასულიერო სემინარიის სტუდენტთა ნაწილმა ხმა აიმაღლა საპატრიარქოში არსებული კორუფციის წინააღმდეგ.

საქართველოს კონსტიტუციით შექმნილ ვითარებით „ეკლესია და სახელმწიფო გამიჯნულია ერთმანეთისგან და ეკლესიას არანაირი კავშირი არ აქვს სახელმწიფოსთან. ამასთან კონსტიტუციაში არის ჩანაწერი, რომ სახელმწიფო აღიარებს ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში.

სამართლებრივი ჩარჩო კი ასეთია:

1. საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლში არის ჩანაწერი, რომლის მიხედვითაც „სახელმწიფო აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას ამასთან ერთად აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსგან“.
2. „2002 წლის 14 ოქტომბერს გაფორმდა კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის“ , აღსანიშნავია, რომ კონსტიტუციურ შეთანხმებაში არცერთი ცვლილება არ განხორციელებულა.
3. კონსტიტუციური შეთანხმების მე-6 მუხლის მე-3 ნაწილში მითითებულია, რომ „ეკლესია უშუალოდ არ ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას.“, ამავე მუხლის მე-5 ნაწილში მითითებულია, რომ „ეკლესიის მიერ წარმოებული საღვთისმსახურო პროდუქცია – მისი დამზადება, შემოტანა, მიწოდება და შემოწირულობა, ასევე არაეკონომიკური მიზნით არსებული ქონება და მიწა გათავისუფლებულია გადასახადებისაგან.“
4. შეთანხმების მე-11 მუხლის პირველი ნაწილში მითითებულია, რომ „სახელმწიფო ადასტურებს XIX-XX საუკუნეებში (განსაკუთრებით 1921-90 წლებში), სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვის პერიოდში, ეკლესიისათვის მატერიალური და მორალური ზიანის მიყენების ფაქტს. როგორც ჩამორთმეული ქონების ნაწილის ფაქტობრივი მფლობელი, იღებს აღდებულებას მატერიალური ზიანის ნაწილობრივ კომპენსაციაზე (საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილება 183; 12.04.90)“.

საპატრიარქოს საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონების შესწავლისას, საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს ოფიციალური მონაცემების თანახმად, 2015 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით, საქართველოს საპატრიარქოს საკუთრებაში ფიქსირდება 565 მიწის ნაკვეთი, ჯამური ფართობით 16 742 987.82 კვ.მ. (1674.3 ჰა).

2011 წელს პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომ კონფესიებს უფლება ჰქონდათ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად ჩამოყალიბებულიყვნენ და ეს სასულიერო პირებმა გააპროტესტეს. ანუ ეკლესიას უნდოდა, რომ მხოლოდ მას ჰქონოდა ეს პრივილეგია.

როგორც წყაროებიდან ჩანს, ეკლესიის ძალაუფლება და გავლენა საკმაოდ დიდია. ის დაფასებული და პრივილეგირებული იყო თვასუფალი, დამოუკიდებელი საქართველოს ყველა მთავრობის პირობებში, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ. ეკლესიის გავლენა იმდენად დიდი, რომ იგი თავისუფლად შედის სახლმწიფო ინსტიტუტებთან კონკურენციაში. ეკლესია, თავის შიგნით, ახდენს გავლენას მრევლზე. ამას ემატება ისიც, რომ ეკლესიას აქვს საკუთარი სატელევიზიო და ბეჭდური მედია. მაგალითად: 2012 წელს, როცა პოლიტიკაში ახალი ძალა “ქართული ოცნება” მოვიდა, მისი გამარჯვება დიდწილად ეკლესიამ განსაზღვრა. სასულიერო პირთა დიდი ნაწილი აშკარად მოუწოდებდა მრევლს, ხმა მიეცათ ბიძინა ივანიშვილის მიერ შექმნილი პარტიისთვის.¹¹

დასკვნა

წინამდებარე სტატიიდან გამომდინარე ნათელია, რომ პრემოდერნული იდენტობის ტრადიცია ეფუძნებოდა: რელიგიასა და დინასტიას. ეკლესია, როგორც რელიგიური ინსტიტუტი ლეგიტიმაციას აძლევდა დინასტიის ბატონობას და აძლევდა ლეგიტიმაციას კონკრეტული დინასტიის წარმომადგენლებს. რელიგიური იდენტობა კონკრეტული ეკლესიის პირობებში, (უფრო აღმოსავლეთ საქრისტიანოში) შეიძლება რომელიმე ეთნოსთან ყოფილიყო დაკავშირებული. მაგალითად ქართველი, შუა საუკუნეში, არის არა ეთნოსის, არამედ სარწმუნოების განმსაზღვრელი. აქედანაა ტერმინი - „სარწმუნოებით ქართველი“.

ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმი და ლიბერალური ნაციონალიზმი განსხვავდება ერთმანეთისგან. მათ ისტორიულ საფუძვლებზე დაკვირვებიდან, აშკარაა, რომ ლიბერალურ ღირებულებებზე დაფუძნებული ნაციონალიზმის ფუძემდებელი საქართველოში არის ილია ჭავჭავაძე, რომელიც თავის პირველ გაზეთში “საქართველოს მოამბეში” განმარტავდა რესპუბლიკის, დემოკრატიისა და მოქალაქეობის მნიშვნელობას. ილია წერდა რელიგიური პლურალიზმის აუცილებლობასა და ტოლერანტობაზე. სახელმწიფო ნაციონალიზმის ტრადიციას ილიამ ჩაუყარა საფუძველი. აღნიშნულ ტრადიციაში რელიგია არ არის ნაციონალიზმის განმსაზღვრელი ფაქტორი. არაქრისტიანიც შეიძლება იყოს ქართველი. ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმი არის მოდერნის დროს ჩამოყალიბებული არა-მოდერნული პროექტი. ნაციონალიზმის ხანაში რელიგიური იდენტობა გარკვეულ შემთხვევებში ტრანსფორმირდა ეთნო-რელიგიურ იდენტობაში, რომელიც ეწინააღმდეგება თანამედროვე

ერის ლიბერალურ მსოფლმხედველობას, რომლის საფუძველზეც ნაციის იდეა არ იზღუდება ამა თუ იმ რელიგიითა, თუ ეთნოსით.

ჩვენ შევეცადეთ გვეჩვენებინა მეორე პრობლემაც: საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, საქართველოში პოლიტიკური ძალები ხშირად იყენებენ ეკლესიას საკუთარი მიზნებისთვის, რაც თავისთავად განაპირობებს ეკლესიის ინტერესების ზრდას, თავის მხრივ, ჩაერიოს პოლიტიკურ პროცესებში. აღნიშნული კი საფრთხეს უქმნის მოდერნული დემოკრატიის ჩამოყალიბებას საქართველოში, რადგან მოდერნული დემოკრატიის მთავარი დასაყრდენი სეკულარული სახელმწიფოა.

კონკრეტულ მაგალითებზე დაკვირვებით შევეცადეთ გვეჩვენებინა, რომ ეკლესია ხშირად გამოდის ლიბერალური ღირებულებების წინააღმდეგ. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ფაქტორი ასევე გადამწყვეტია საქართველოს ეთნო-რელიგიური ნაციონალიზმის კონსტრუირებაში. გამომდინარე აქედან, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკლესიაში არსებული ანტი-დასავლური ტენდენციები ხშირ შემთხვევაში საფრთხეს უქმნის თანამედროვე, მოდერნული სეკულარული სახელმწიფოს ფუნქციონირებას. ჩვენ შევეცადეთ გვეჩვენებინა, რომ ეკლესიაში არსებული ეს ტრადიცია ჩამოყალიბდა რუსეთის იმპერიისა და საბჭოთა ეპოქაში. ეს მსოფლმხედველობა აშკარად განსხვავდება 1918-1921 წლებში არსებული ეკლესიის სულისკვეთებისგან, რომელისთვისაც დასავლეთი და ლიბერალური ღირებულებები ბუნებრივ სასიცოცხლო გარემოს წაერმოადგენდა.

ბიბლიოგრაფია:

გელნერი, ე. (მთარგმნ. ნინო ცინცაძე.) (2003) *ერები და ნაციონალიზმი*. თბილისი: ნეკერი.

ეჯიბაშვილი, მ. (2018) *საქართველოს ეკლესია კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის მოღვაწეობის პერიოდში*. თბილისი: მერიდიანი.

ვარდოსანიძე, ს. (2001) *საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია 1927-1952 წლებში*. თბილისი: ქრონოგრაფი.

ვარდოსანიძე, ს. (2000) *სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი ეფრემ II (1960-72 წ.წ.)*. თბილისი: ქრონოგრაფი.

თარხნიშვილი, ნ. (2018) *ორი 17 მაისი*. <https://www.radiotavisupleba.ge/a/ორი-17-მაისი/29228152.html> (22.10.2020)

თევზაძე, გ. (1999) *საქართველო: ძალაუფლების სიმულაციები*. <http://eprints.iliauni.edu.ge/25/1/1999%20Simulations%20of%20Power.pdf> (22.10.2020)

მინდიაშვილი, ბ. (2014) *ტოლერანტობის სკოლა*. თბილისი: ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი. <https://tdi.ge/sites/default/files/tolerantobis-skola.pdf> (23.10.2020)

ნაჩმიასი, ჩ. ფ. და დ. ნაჩმიასი. (2009) *კვლევის მეთოდები სოციოლოგიურ მეცნიერებებში. თბილისი: ილიას უნივერსიტეტის გამომცემლობა.* <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/03/kvlevismetodebisociologiurmecnierebebsi.pdf> (24.10.2020)

რურუა, ნ. (2019) რედ. ზ. ჭიაბერაშვილი. *თავისუფლების კანონი.* თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა

სენი, ა. (მთარგმნ. სანდრო გაბისონია) (2014) *იდენტობა და ძალადობა ბედისწერის ილუზია.* თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ფუკუიამა, ფ. (მთარგმნ. დ. აფრასიძე, გ. გვალია, ბ. ლებანიძე, ა. მიქაუტაძე, გ. ნოდია, თ. ქუმსიაშვილი) (2019) *პოლიტიკური წესრიგის წარმოშობა.* თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ხუციშვილი, მ. (1987) *საქართველოს ეკლესიის სოციალურ-პოლიტიკური პოზიცია.* თბილისი: მეცნიერება.

ჯონსი, ს. ფ. (2007) *სოციალიზმი ქართულ ფერებში, სოციალ-დემოკრატიის ევროპული გზა.* თბილისი: ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Diamond, L. J. (1996) Is the Third Wave Over? *Journal of Democracy.* Vol. 7. No. 3 (July)

Geremek, B. (1999) The Transformation of Central Europe. *Journal of Democracy.* Vol.10. No. 3 (July)

Huntington, S. P. (1997) After Twenty Years: The Future of the Third Wave. *Journal of Democracy,* Vol.8, No. 4, (october)

Lipset, S. M. (1998) George Washington and the Founding of Democracy. *Journal of Democracy.* Vol. 9. No. 4 (October)

Locke, J. (Trans. William, Popple) *A Letter Concerning Toleration.* <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/locke/toleration.pdf> (24.10.2020)

Soares, M. (1999) The Democratic Invention. *Journal of Democracy.* Vol. 10. No. 2 (April)

Shavtvaladze, M. (2018) The State and Ethnic Minorities: The Case of Georgia. *Region*

Vol. 7, No. 1 (January), pp. 43-68

https://ezproxy.iliauni.edu.ge:2111/stable/26537991?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Georgian+religious+nationalism&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DGeorgian%2Breligious%2Bnationalism%26acc%3Don%26wc%3Don%26fc%3Doff%26group%3Dnone&ab_segments=0%2Fbasic_search_solr_cloud%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A1fd76708a8fef65236c54299eabc927b&seq=1#metadata_info_tab_contents (22.10.2020)

The Problem of Ethno-Religious Nationalism in Georgia

Tinatin Kavtaradze

PHD student in public administration, Georgian Institute of Public Affairs (GIPA), Faculty of Social Sciences,

Iliia State University, Faculty of Arts, Lecturer in Social Sciences

 <https://orcid.org/0000-0003-3703-9294>

ABSTRACT

This research aims to demonstrate the range of Georgian orthodox church constructing the Georgian ethnoreligious nationalism. how ethnoreligious identity affects the functioning of a modern state? The pre-modern tradition of identity was based on religion and dynasty. Religious identity, under the church (mostly in eastern Christianity), could be associated with some ethnos. For example, Kartvelian", in the middle ages, is determiner not for ethnos but faith. From this derived the term – Kartvelian (Georgian) by faith.

Ethnoreligious nationalism and liberal nationalism are different. According to the tradition of state nationalism, religion is not a determinative factor for nationalism. Even non-Christian can be Georgian. The ethnoreligious nationalism is a non-modern project created during the modernity. In the period of nationalism religious identity, in some cases, was transformed into an ethnoreligious identity that contradicts a liberal understanding of the modern nation by which the idea of nation is not limited by religion or ethnos. Georgian orthodox church is an important factor forming Georgian ethnoreligious nationalism. based on this, we can claim that the church's anti-western trends, often, hinder the functioning of the modern state. This trend was formed in the period of the Russian empire and the Soviet Union. This point of view is dramatically different from the 1918-1921 years' church's aspiration for which western and liberal values were natural and vital setting.

Keywords: Church, Secularism, State

სოციალური სტერეოტიპები და მათი მოქმედების კოგნიტური მექანიზმი

მირანდა გიორგაშვილი

სრული პროფესორი, თბილისის ღია სასწავლო უნივერსიტეტი

 <https://orcid.org/0000-0001-7911-9319>

აბსტრაქტი

მოცემული კვლევა მიზანად ისახავს პარალელური დამაკმაყოფილებელი შეზღუდვის (პდშმ) კონკრეტული მოდელის შესწავლას. აღნიშნული კვლევა წარმოადგენს აღწერით კვლევას, რომელიც არის პირველი შთაბეჭდილების ექსპერიმენტულ შესწავლაზე მიმართული კვლევითი პროექტის ერთ ერთი კვლევითი ეტაპი. პდშმ მოდელი უკავშირდება სოციალური ინფორმაციის დამუშავების პროცესს და ეფუძნება ასოციაციური ბადის მექანიზმს. მოდელის დაშვების თანახმად ინფორმაციის სტერეოტიპულ დამუშავებას საფუძვლად უდევს აღმქმელის გონებაში გარედან მოწოდებული ინფორმაციის შედეგად ავტომატურად გააქტიურებული ასოციაციების აღძვრა/შეკავების პროცესი. ჩვენ გადავწყვიტეთ შეგვესწავლა ასოციაციების სწორედ ასეთი აღძვრა შეკავების პროცესი რეალური სოციალური სტერეოტიპების მაგალითზე. ამ მიზნით განხორციელდა ხუთი სოციალური კატეგორიის შესწავლა (მზარეული, ლექტორი, ექიმი, ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტი და ტიპიური ქართველი კაცი), ხოლო შემდგომ გაზომილ იქნა ასოციაციური მახასიათებლების აღძვრა/შეკავების დონე, რომლებიც დადებითან თუ უარყოფითად უკავშირდება ამა თუ იმ გააქტიურებულ სტერეოტიპს. გააქტიურებულ სტერეოტიპულ კატეგორიებს შორის მიმდინარე აღძვრა შეკავების დონის ურთიერთშედარებისა და ამ პროცესის ამავე კატეგორიის თვისებრივ დახასიათებებთან შედარების შედეგად, ნათელი გახდა, რომ აქტივაცია დეაქტივაციის პროცესი რეალურად მიმდინარეობს ნამდვილი აღმქმელის გონებაში. სხვა სიტყვებით, სტერეოტიპის გააქტიურების დროს ასოციაციათა აღძვრა შეკავების პროცესი შინაარსობრივად ემთხვევა და აკმაყოფილებს აღმქმელის გონებაში არსებულ წარმოდგენას ამ სოციალური კატეგორიის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: სტერეოტიპული აზროვნება, ინფორმაციის დამუშავება, შთაბეჭდილების ჩამოყალიბება

სტერეოტიპილური აზროვნება წარმოადგენს ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელ ნაწილს. სოციალურ სამყაროში ოპერირების დროს დამკვირვებლის მიერ სხვა ინდივიდების სტერეოტიპულ აღქმას ეწირება ამ ინდივიდების უნიკალურობა, მათი ამა თუ იმ ქცევის მიზეზის სწორი შეფასება და მათი პიროვნული გაგება. ხშირად სოციალურ ურთიერთობებში დისკრიმინაციის საფუძველი სწორედ არასწორი სტერეოტიპული აღქმა ხდება. როგორც ჩანს სტერეოტიპულ აზროვნებას მართლაც დიდი გავლენა აქვს ჩვენზე. ის განსაზღვრავს ჩვენს დამოკიდებულებას სამყაროს მიმართ, სხვა ინდივიდებთან ურთიერთობას და საბოლოოდ, ჩვენს ფსიქოლოგიურ კეთილდღეობას, როგორც ინდივიდუალურ, ასევე საზოგადოებრივ დონეზე. რით შეიძლება აიხსნას ის, რომ სტერეოტიპული აზროვნება, მიუხედავად მისი ასეთი უარყოფითი ეფექტისა, მაინც ჩვენი აზროვნების მთავარ მიმართულებას წარმოადგენს? სოციალურ ფსიქოლოგიაში კვლევებმა დიდი ხანია გამოავლინა, რომ სწორედ სტერეოტიპი, როგორც ერთი კოგნიტური მექანიზმი, უზრუნველყოფს ინფორმაციის ეკონომიურ და სწრაფ დამუშავებას, რაც ასე მნიშვნელოვანია სწრაფი და ინფორმაციით დახუნძლულ ყოველდღიურ სოციალურ ცხოვრებაში (Fiske 1988; Fiske and Pavelchak 1986; Fiske et al. 1987; Locksley, Hepburn and Ortiz 1982; Macrae and Bodenhausen 2001). ამას ემატება, ინდივიდისთვის დამახასიათებელი კოგნიტური სიძუნწე, რის გამოც „იძულებულები“ ვხდებით ბევრი ფიქრის გარეშე და მრავალი მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გვერდზე მოტოვებით (Fiske and Taylor 1984), სწრაფად დავასკვნათ ვინ არის ეს ინდივიდი რომელსაც ვესაუბრები? რატომ იქცევა ასე? მომავალში რას შეიძლება ველოდოთ მისგან და საერთოდ როგორ უნდა მოვიქცეთ მის მიმართ?. მოკლედ, სხვა ინდივიდის გაგება, მისი თვისებებისა და სოციალური მახასიათებლების იდენტიფიცირება - შეფასება, მისი მომავალი ქცევის წინასწარმეტყველება და ბოლოს, მასზე შთაბეჭდილების ჩამოყალიბება არის ის რასაც ძალიან ხშირად განსაზღვრავს სტერეოტიპული აზროვნება - აზროვნების ავტომატური სტილი.

ფისკესა და პაველჩაკის (1986) თანახმად, ყოველი ცალკეული სტერეოტიპი ეს არის კატეგორია, რომელიც თავის თავში აერთიანებს მსგავსი ნიშნებს მქონე მრავალ ობიექტს. მაკრაე და ბოდენჰაუსის მიხედვითაც (2001) კატეგორია წარმოადგენს სოციალური რეალობის გამარტივებულ მენტალური რეპრეზენტაციას, რომელშიც ჩაწერილია ის ძირითადი მახასიათებლები, რომელიც ახასიათებს მსგავსი თვისებების მქონე მოვლენათა კლასს. მაგ: კატეგორია „მასწავლებელი“ აერთიანებს თავის თავში მასწავლებლისთვის დამახასიათებელ გარეგნულ, ქცევით, პიროვნულ, სოციალურ და სხვა მახასიათებლებს. ასეთი კატეგორიის დახმარებით ჩვენს გონებაში იქმნება მასწავლებლის საშუალო ხატი, რომელიც ფუნქციონირებს, როგორც სქემა და გვეხმარება ჩვენი ცხოვრების გზაზე შეხვედრილი ნებისმიერი მასწავლებლის სწრაფ ამოცნობაში, მისი ქცევის გაგებაში და შეფასებაში. ყოველივე ამას, სტერეოტიპი ახერხებს თავისი ასოციაციური ბადისმიერი სტრუქტურის დახმარებით - მკვლევრების თანახმად, ნებისმიერი კატეგორიის სტერეოტიპი შედგება მოცემული კატეგორიის იარლიყისაგან და მასთან მჭირდოდ ასოციაციურად დაკავშირებული მახასიათებლებისგან (Fiske et al. 1987; Fiske and Pavelchak 1986). სტერეოტიპის ამ სტრუქტურაში, როგორც კი გააქტიურდება იარლიყი, მაშინვე ავტომატურად გააქტიურდება მასთან ასოციაციურად დაკავშირებული ყველა მახასიათებელი. რეალურ სოციალურ ცხოვრებაში ეს პროცესი მიმდინარეობს ასე: ჩვეულებრივ, დამკვირვებელი აღქმულ ინდივიდს „ჩასვავს“ გარკვეულ სოციალურ კატეგორიაში და შემდეგ მას მიაწერს ყველა იმ თვისება-მახასიათებელს, რომელიც დამკვირვებლის გონებაში ასოციაციურად უკავშირდება ამ კატეგორიას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ახალი ობიექტი (ანუ პირველად ნანახი ინდივიდი) ხდება ჩვენთვის უკვე ნაცნობი კატეგორიის სრულფასოვანი წარმომადგენელი. შესაბამისად ის ავტომატურად იმ თვისებების მატარებელიც ხდება, რომელიც მოცემულია ამ კატეგორიის მენტალურ სტრუქტურაში. გამოდის, რომ კატეგორიზაციისა და სტერეოტიპული აზროვნების დახმარებით დამკვირვებელი ახერხებს აქ და ამჟამად მოცემული ინფორმაციის ჩარჩოებს მიღმა გასვლას (Wittenbrink and Hilton 1997) და ცხოვრებაში პირველად ნანახ ინდივიდზე ისეთი ფართო მსჯელობის განხორციელებას, რომელიც ეხება ამ ინდივიდის ღრმა პიროვნულ მახასიათებლებს, მისი ქცევის მიზეზების ინტერპრეტაციას, მისი ქცევის სამომავლო წინასწარმეტყველებას, მისი გონებრივი თუ სხვა შესაძლებლობების განსაზღვრას, მისი წარსულის ინტერპრეტაციას და ა.შ. სინამდვილეში მოცემულ ინდივიდის

შესაძლოა სულაც არ ახასიათებდეს ის, რასაც დამკვირვებლის გონებაში გააქტიურებული სოციალური კატეგორია „ამბობს“.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ის სოციალური კატეგორიები რომელთა გააქტიურებაც ამა თუ იმ ინდივიდის აღქმისთანავე მომენტალურად ხდება, ესენია: სქესის, ასაკისა და ეთნოსის კატეგორია (Gawronski et al. 2003; Fiske and Neuberg 1990; Prato and Bargh 1991; Quinn, Mason and Macrae 2009). მეცნიერული კვლევებით დადასტურებულია, რომ ჩვენ ავტომატურად ანუ ცნობიერი ძალისხმევის ჩართვის გარეშე და სწრაფად ვახდენთ სხვების ინტერპრეტირებას ამ სამი სტერეოტიპული კატეგორიის მიხედვით. თუმცა, მათ გარდა არსებობს სხვა სოციალური კატეგორიებიც, რომლებიც აქტიურდება ასევე ავტომატურად: პროფესია (Andersen and Klatzky 1987; Kunda and Thagard 1996), ოჯახში არსებულ როლი (დედა, დიასახლისი), აღმსარებლობა (Andersen and Klatzky 1987) და სხვა. იმას, თუ რომელი კატეგორია/სტერეოტიპი იქნება აღქმისა და ინტერპრეტაციის პროცესში წარმმართველი, ეს დამოკიდებულია სიტუაციაზე.

პარალელური დამაკმაყოფილებელი შეზღუდვის მოდელი (Kunda and Thagard, 1996)

ზემოგანხილული სტერეოტიპის სტრუქტურის გარდა, არსებობს კიდევ ერთი მოდელი (პარალელური დამაკმაყოფილებელი შეზღუდვის მოდელი - *პდშმ*), რომელიც გვაწვდის სტერეოტიპის მოქმედების უფრო რთულ მექანიზმს. მოცემული მოდელის თანახმად, სტერეოტიპის სტრუქტურა ნამდვილად გავს ბადეს, რომელშიც ამა თუ იმ კატეგორიის აღმნიშვნელი იარლიყი ასოციაციური კავშირებით უკავშირდება მის შესაბამის მახასიათებლებს, თუმცა ამ მოდელის თანახმად, ეს მახასიათებლები ერთმანეთსაც უკავშირდებიან (Kunda and Thagard 1996; Kunda, Sinclair and Griffin 1997).

აღნიშნული მოდელის თანახმად, ჩვენი გონება წარმოადგენს უსასრულო ასოციაციური კავშირებისაგან შემდგარ ერთ დიდი ბადისმიერ სტრუქტურას, რომელშიც გაერთანებულია და ურთიერთგადაბმულია უამრავი ცალკე აღებული სოციალური კატეგორიის მენტალური ხატი. სხვადასხვა სიტუაციაში იმის მიხედვით, თუ რომელ და როგორ ადამიანთან ვურთიერთობთ, ამ უსასრულო ასოციაციური ბადეში გააქტიურდება ასოციაციაციების მხოლოდ ის ნაწილი - ბადის ის არე- რომელიც შეესაბამება მოცემულ სიტუაციაში აღქმულ ინდივიდს და აღქმის შედეგად გააქტიურებულ კატეგორიას (Kunda and Thagard 1996; Kunda, Sinclair and Griffin 1997). რა ემართება ამ დროს სხვა ირგვლივ მდებარი კატეგორიებს და მათ ასოციაციებს? პდშმ -ს მიხედვით ხდება მათი შეკავება. სწორედ ეს არის მოცემული მოდელის ის პრინციპული სიახლე, რომლის თანახმადაც სოციალური ინფორმაციის დამუშავების პროცესი არამარტო ასოციაციათა გააქტიურება - მიწერის ხარჯზე მიმდინარეობს, არამედ ის გარკვეული ასოციაციების შეკავების ხარჯზეც მიდის.

აღსანიშნავია, რომ მოდელის თანახმად, ასოციაციათა გააქტიურება-შეკავების პროცესი ერთმანეთის პარალელურად მიმდინარეობს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყოველი ინდივიდის აღმის დროს, დაკვირვებლის გონებაში გააქტიურდება არამარტო გარკვეული კატეგორია და მისი შესაბამისი ასოციაციები, არამედ ის ახლო მდებარე სხვა ასოციაციები, რომლებიც უშუალო კავშირში არ არის ამ იარლიყთან, პარალელურად შეკავდება (Kunda and Thagard 1996; Kunda, Sinclair and Griffin 1997). სწორედ ინფორმაციის დამუშავების ასეთი სტილის გამო არის შესაძლებელი დამკვირვებელმა აღქმულ ინდივიდზე თქვას, არამარტო ის თუ რა შეიძლება ახასიათებდეს აღქმულ ინდივიდს, არამედ ისიც თუ რა წარმოუდგენელია (ან ნაკლებ წარმოსადგენია) რომ ახასიათებდეს ამ ინდივიდს. მაგ: თუ ვინმე არის მასწავლებელი, ჩვენ ამ კატეგორიის სტერეოტიპის საფუძველზე გვიჩნდება მოლოდინი, რომ ეს ადამიანი იქნება ქალბატონი, დიდი ალბათობით გამოიყენებს სათვალეებს, იქნება ინტელიგენტი და ა.შ. ამავე დროს, წარმოუდგენელია, რომ ის იყოს მოქეიფე, სასმელის მოყვარული და კიდევს ბევრი სხვა მახასიათებლის მქონე ინდივიდი.

ჩვენი კვლევის მიზანი არის, პროფესიასთან დაკავშირებული ქართული სტერეოტიპების აღწერითი შესწავლა და ამ სტერეოტიპების მენტალური ბადეში მიმდინარე ასოციაციათა შეკავება

გააქტიურების პროცესის კვლევა. აღნიშნული კვლევა ჩატარებულია 2016-2019 წლის ინტერვალში და წარმოადგენს ერთ ერთ დიდი კვლევით პროექტის მცირე ნაწილს. აქ წარმოდგენილი კვლევა, შესაძლებლობას გვაძლევს შევისწავლოთ ის მენტალური წარმოდგენები, რომელიც ქართველ ახალგაზრდებს აქვთ ისეთი პროფესიების მიმართ, როგორც არის ექიმი, მზარეული, IT, ლექტორი. პროფესიული ხატების გარდა, შესწავლილ იქნა ისეთი კატეგორიაც, რომელი არ არის პროფესია, მაგრამ არის აქტუალური ქართული კულტურისთვის დამახასიათებელი ყოველდღიური სოციალური კატეგორია - ტიპური ქართველი კაცი. სტერეოტოპული შინაარსების წვდომის გარდა მოცემული შინაარსების მაგალითზე და გამოყენებულ მეთოდზე დაყრდნობით, კვლევა გვაძლევს შესაძლებლობას მეცნიერულად გავზომოთ მენტალურ ბადეში მიმდინარე ის პროცესები, რომლებიც დაკავშირებულია სტერეოტიპის გააქტიურებასთან და შემდგომ მისგან გამომდინარე ასოციაციების აღზენაზე - შეკავების პროცესთან. ამ მექანიზმის გაზომვა, გვიჩვენებს თუ რა კოგნიტური პროცესის საფუძველზე მიმდინარეობს ასოციაციების მენტალურ ბადეში ინფორმაციის გადამუშავება და სხვა ადამიანზე, მისი უბრალო აღქმისთანავე, ფართო დასკვნების გაკეთება. აღსანიშნავია, რომ პდშმ არის თეორიული მოდელი, რომლის საფუძველზეც შექნილია ინფორმაციის დამუშავების კომპიუტერული სიმულაციის პროგრამა. აღნიშნული პროგრამა წარმატებით იღებს და ხსნის შთაბეჭდილების ჩამოყალიბებაზე ჩატარებული სხვადასხვა კლასიკური ექსპერიმენტის შედეგებს (Kunda & Thagard, 1996). მიუხედავად მისი ეფექტურობისა, თეორიით მოცემული კოგნიტური გადამუშავების (აღძვრა/შეკავების) მექანიზმი არ არის გაზომილი დამოუკიდებელ კვლევაში. სწორედ ამიტომ ჩვენ გადავწყვიტეთ, პდშმ-ის ბადისმიერი სტრუქტურის და მასში მიმდინარე აღძვრა შეკავების პროცესების გაზომვა რეალური და არა კომპიუტერულად სიმულირებული მენტალური აქტივობის მაგალითზე. აღნიშნული კვლევა შედგება რამდენიმე კვლევითი ეტაპისგან.

კვლევა 1

კვლევის პირველ ეტაპი არის დაზვერვითი ტიპის კვლევა, რომლის მიზანია იმ სოციალური კატეგორიების გამოყოფა, რომელიც ვიზუალური ინფორმაციის მიწოდების შედეგად ადვილად აქტიურდება დაკვირვებლის გონებაში. სწორედ ეს გამოყოფილი კატეგორიები იქნება ის კატეგორიები, რომელთა სტერეოტიპულ შინაარსებსაც შევისწავლით კვლევის მოგვიანებით ეტაპზე. რადგან სოციალური ფსიქოლოგიის ლიტერატურიდან უკვე კარგად არის ცნობილი თუ რამდენად მარტივად აქტიურდება ესა თუ ის სოციალური კატეგორია დამკვირვებლის გონებაში ვიზუალური ნიშნებით და გამოსახულებებით (Macrae and Bodenhausen 2001), კატეგორიების გამოსაყოფად ჩვენ გადავწყვიტეთ გამოგვეყენებინა ფოტოები.

მეთოდი

სოციალური ქსელიდან შემთხვევითი პრინციპით ამოვარჩიეთ 27 ფოტო! შემთხვევით შერჩეული ფოტოების გამოყენება მოხდა მათი ავტორისა ან მფლობელის თანხმობის მოპოვების შემდგომ. შერჩეულ იქნა ისეთ ფოტოები, რომლებიც შეიცავენ სტერეოტიპულ კატეგორიაზე მიმანიშნებელ აშკარა ნიშნებს (ფორმა, ინტერიერი მიმანიშნებელი პროფესიაზე, ჰობიზე, როლი ოჯახში (მაგ:დედა) და ა.შ.), ასევე შეირჩა ფოტოები, რომლებიც გადმოსცემენ ქცევით ინფორმაციას და ფოტოები, რომლებიც მოიცავენ ორივე ტიპის ინფორმაციას.

შერჩევა

ქუჩაში ხელმისაწვდომი შერჩევის გამოყენებით გამოკითხულ იქნა 90 რესპონდენტი. (მამრობითი სქესის 30 და მდედრობით სქესის 50 რესპონდენტი), ყველა მათგანი არის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტი, რომელთასაშუალო ასაკი არის 20 წელი.

თითოეულ რესპონდენტს წარედგინა სათითაოდ სამი ფოტო. მათ, თითოეულ ფოტოზე გამოსახულ ინდივიდთან დაკავშირებით, ვთხოვეთ წარედგინათ მათი მოსაზრება - რას ფიქრობთ ამ ადამიანის შესახებ? რა შეგიძლიათ თქვათ მასზე?). საჭიროების შემთხვევაში განხორციელდა ჩაკითხვები. პასუხის დრო არ იყო შეზღუდული. თითოეულ ფოტოსთან დაკავშირებით მოხდა 10 რესპონდენტის გამოკითხვა.

შედეგები

მიღებული მონაცემები დამუშავდა თვისებრივად. ვიზუალური გამოხატვის სიმარტივის გამო, შერჩეულ იქნა შემდეგი კატეგორიები - ტიპური ქართველი კაცი (ტქკ), ლექტორი და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტი (IT). ეს ის კატეგორიებია, რომლებიც ადვილად გააქტიურდება რესპონდენტების გონებაში: მიუხედავად ფოტოების სხვადასხვაობისა, ყველა იმ ფოტოზე, სადაც გამოსახული იყო კომპიუტერი, ფიგურა ერთნაირად შეფასებულ იქნა როგორც „ატიშნიკი“. ამის მსგავსად ფოტოებზე სადაც წარმოდგენილი იყო დაფა ან ფლიპჩარტი, შინაარსი ინტერპრეტირებულ იქნა, როგორც სალექციო სიტუაცია, სადაც ლექტორი (ტრენერი) ხსნის მასალას, და ბოლოს, რაც შეეხება ტქკ-ის ფიგურას, ის ამ სახელწოდებით იდენტიფიცირებულ იქნა 10 დან 8 რესპონდენტის მიერ- ღაბაბის, სიმსუქნის, სიმელოტის და ხელში დაჭერილი ლუდის კათხის გამო, ერთ ერთი ფოტოზე გამოსახული ინდივიდი დახასიათებულ იქნა, როგორც ტიპური ქართველი კაცი, რომელსაც უყვარს ქეიფი, მშაკაცები, არის „ჯიგარი“ ტიპი, კეთილი და ცოტა უსაქმური.

სწორედ იმის გამო, რომ ეს სტერეოტიპული კატეგორიები მარტივად იდენტიფიცირებადია ფოტოებიდან ჩვენს გადავწყვეტეთ მათი შერჩევა, რადგან მათი მენტალური შინაარსების გააქტიურება ამ შინაარსების შემდგომი კვლევის მიზნით უფრო ადვილად განხორციელდება, ვიდრე რთულად გააქტიურებადი სოციალური კატეგორიების შემთხვევაში. შერჩეული სამი კატეგორიის გარდა, ჩვენ დავამატეთ კიდევ ორი პროფესიული კატეგორია - ექიმი და მზარეული.

კვლევა 2

კვლევის შემდეგ ეტაპზე ჩატარდა თვისებრივი კვლევა, სიღრმისეული ინტერვიუსა და ფოკუს ჯგუფის მეთოდის გამოყენებით, რომლის დახმარებითაც შესწავლილ იქნა თითოეული სოციალური კატეგორიის: ა) სტერეოტიპული მახასიათებლები და ბ) ის მახასიათებლები, რომლებიც არ ახასიათებს ამ კატეგორიების ტიპაჟებს (არ ჯდება ამ კატეგორიების ტიპიურ ხატში/წარმოდგენაში). ამა თუ იმ ტიპაჟის არადამახასიათებელი მახასიათებლების გამოვლენა მნიშვნელოვანია, რადგან დაგვცხმარა მოგვიანებით ეტაპზე ამა თუ იმ (ლექტორი, ექიმი, IT, ტქკ და მზარეული) კატეგორიის სტერეოტიპის გააქტიურების შედეგად ასოციაციათა შეკავების პროცესის გაზომვაში. თავის მრივ, სტერეოტიპული მახასიათებლების გამოვლენის საჭიროებაც განპირობებულია კვლევის მოგვიანებით ეტაპზე ასოციაციათა აღზერის პროცესის გაზომვით.

მეთოდი

კვლევა ჩატარდა თვითადმინისტრირებული ანკეტირების მეთოდით. სათითაო ტიპაჟის ტიპიური ხასიათის გამოსავლენად შეიქმნა თვითადმინისტრირებული ანკეტა, რომელშიც ტიპაჟების შესახებ ამომწურავი სტერეოტიპული ინფორმაციის მიღების მიზნით, შეკითხვები შეეხო ყველა ცხოვრებისეულ სფეროს: *სქესი, ასაკი, პიროვნული თვისებები, ფიზიკური აღნაგობა და ჩაცმულობა, პროფესიასთან დაკავშირებული აქტივობები (საქმიანობა რომელსაც ასრულებს პროფესიიდან გამომდინარე, ტიპური სამუშაო გარემო, სამსახური სადაც მუშაობს), ქცევები, და ა.შ.* ინსტრუქციის თანახმად, რესპონდენტს არსებული 20 ღია კითხვის გამოყენებით უნდა დაეხასიათებინა მოცემული კატეგორიის ტიპიური წარმომადგენელი. თითოეულმა რესპონდენტმა შეავსო მხოლოდ ერთი ანკეტა.

გამოკითხვის შემდეგ, ჩატარდა ფოკუს ჯგუფები, რომლის დახმარებით ფოკუს ჯგუფის მეთოდის გამოყენებით მოხდა თვითადმინისტრირებული ანკეტით მიღებული მონაცემების გადამოწმება და მისი შევსება. ფოკუს ჯგუფი ჩატარდა ოთხ ჯგუფად. იმისათვის, რომ ჯგუფის წევრებს თავისუფლად გამოეთქვათ თავიანთი მოსაზრებები, მოხდა მონაწილეთა დაყოფა სქესის მიხედვით. შედეგად მივიღეთ გოგონების ორი და ბიჭების ორი ჯგუფი. ფოკუს ჯგუფის ჩატარება განხორციელდა სპეციალურად ადმინისტრირებული სადისკუსიო გეგმის მიხედვით, რომელშიც შევიდა შეკითხვები ხუთივე სოციალური კატეგორიის ტიპაჟის ტიპური -სტერეოტიპული და არასტერეოტიპული მახასიათებლების შესახებ.

შერჩევა

რესპონდენტების მოძიება მოხდა ხელმისაწვდომი შერჩევის მეთოდის გამოყენებით. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 220 რესპონდენტმა (165 ამდედრობითი, 55 მამრობით სქესის რესპონდენტი). მათი საშუალო ასაკი არის 20 წელი. თითოეულ ტიპაჟთან დაკავშირებით მოხდა საშუალოდ 42 რესპონდენტის ანკვირება.

რაც შეეხება ფოკუს ჯგუფებს, მათში მონაწილეობა მიიღეს სხვადასხვა სასწავლებლის სტუდენტებმა და არასტუდენტებმა. მონაწილეების მოზიდვა მოხდა სოციალურ ქსელში გაკეთებული განცხადების საფუძველზე. განცხადებაში განსაზღვრული იყო მონაწილეთა ასაკი - 18 - 23 წლამდე.

შედეგები

თითოეულ შეკითხვასთან დაკავშირებით მივიღეთ ვრცელი წერილობითი ტექსტური ინფორმაცია, რომლის დამუშავებაც მოხდა კონტენტ ანალიზის მეთოდის გამოყენებით. თვისებრივი დამუშავებით გამოყოფილი მახასიათებლების შემდგომი დამუშავება განხორციელდა იერარქიული კლასტერული ანალიზის გამოყენებით, რის საფუძველზეც გამოიყო თითოეული ცხოვრებისეული თემის (ანუ 20 შეკითხვის) მიხედვით ტიპაჟის ტიპური მახასიათებლები. მახასიათებელი რომელიც დასახელდა 17% ან მეტ შემთხვევაში გამოყოფილ იქნა როგორც ტიპური მახასიათებელი. **ცხრილში 1** მოკლედ წარმოდგენილია ხუთივე კატეგორიისთვის მოპოვებული ტიპური მახასიათებლები.

ცხრილი 1. ექიმის, ლექტორის, IT, მზარეულისა და ტექ-ის ტიპური მახასიათებლები

ექიმი	IT	ლექტორი	ტექ	მზარეული
არის 36–50წლის 90%	მამრ. სქესის 90.0 %	ორივე სქესის	36-50 წლის 74.4%	36 – 50 წ.92.3%
არის 51–60წლის 41%	21-35 წლის 100.0%	69.0%		21-25 წ. 33.3%
მამრ.სქესის 24%		მამრ. 16.7. %	21-35 წლის 28.2%	51-60 წ. 28.2%
ორივე სქესის 58%	აცვია ჯინსი 52.6%, აქვს თავისუფალი სტილის ჩაცმულობა 36.9%,	36-50 წლის 78.6% 21–35წლის 45.2%	51 – 60 წლის 28.2%	ორივე სქეს 51.3%
აცვია სპეციალური ფორმა 46%, კლასიკურად/ სოლიდურად 33%	გამხდარია 47.4%, სათვალეებით 36.8%	აცვია კლასიკურ სტილში 67.5%	მუქი ტანსაცმელი 37.5%, ჯინსები 30.0%	მამრ.25.6% მდედრ. 23.1%
საშუალო სიმაღლის 31.3%, ტანადი 31.3%, მაღალი 28.1%, მოწესრიგებული 28.1%,სიმპატიური21.9 %	საშუალო სიმაღ.23.7%, სიმპატიური 23.7%	საშუალო სიმაღლის 37.0%,სიმპატიურ ი 25.9%, გაწონასწორებულ ი 41.2%	პერანგი 30.0%, სოლიდური- კლასიკური ჩაცმულობა 25.0%	აცვია ფორმა 100.%, თეთრ ფერებშია 52.6%, მოწესრიგებული ა 28.9%
გაწონასწორებული/ თავშეკავებული ქცევები 39.4%, მეგობრული52.8%	შეზოჭილი 20% გონიერი პრობლემურ სიტუაციაში 39.0%, კომუნიკაბელური 25.0%, თავდაჭერილი 19.4%	მკაცრი 20.6%, კომუნიკაბელური 50.0%, განათლებ. / ჭკვიანი 52.4%, სერიოზული 31.0%	გარეგნობით არის ლუარსაბ თათქარიძე 56.4% საშუალო სიმაღლის 46.2%	მსუქანი 34.5%, ლიპიანი 31.0%, სრული 31.0%
ჩვეულებრივი ადამიანი 33.3%, მოწესრიგებული საქმეში 27.8%	არაკომუნიკაბელურ ი 19.4%		თავმომწონე- დემონსტრაციულ ი 23.5% აზიატი23.5%, ტემპერამენტია 20.6%	სწრაფი /მარჯვე 38.7%, მოწესრიგებული საქმეში 25.8% მეგობრული 3.2%
			აქვს უკულტურო მანერები 23.5%, მოქიფე 26.3%	

შენიშვნა: IBM SPSS, იერარქიული კლასტერული ანალიზი (Method: Between group linkage)

აღნიშნული დახასიათებები, ასევე შეივსო ფოკუს ჯგუფით მიღებული ვრცელი ვერბალური დახასიათებებით, რომელთა დამუშავება განხორციელდა კონტენტ ანალიზის მეთოდის გამოყენებით. ამ შემთხვევაშიც, თითოეული ტიპაჟის დახასიათებაში გამოიყო შემდეგი თემატური ბლოკები: ჩაცმულობა, გარეგნობა, ქცევა, ხასიათი, ინტერესები-ჰობი, ატიპიური ქცევები. რადგან ფოკუს ჯგუფით მოპოვებული ტიპიური მახასიათებლები ემთხვევა თვითადმინისტრირებული გამოკითხვის შედეგად მიღებულ მონაცემებს, მათ ამ ნაშრომში აღარ წარმოვადგენთ.

კვლევა 3

კვლევის მესამე ეტაპზე მოხდა თითოეული სოციალური კატეგორიის სტერეოტიპული შინაარსების გაზომვა ასოციაციათა გააქტიურება - შეკავების პროცესების გაზომვით.

ჩვენი ჰიპოთეზის თანახმად, თუ დავეყრდნობით პდშმ-ს, ტიპაჟისთვის ძლიერ დამახასიათებელი ფაქტორული მახასიათებელი უნდა გააქტიურდეს და შეფასდეს 8-11 ქულით, არადამახასიათებელი მახასიათებელი უნდა შეკავდეს და შეფასდეს 1-4 ქულით, ხოლო საშუალოდ დამახასიათებელი - 5-7 ქულით, ნაწილობრივ შეკავდეს/გააქტიურდეს. ის თუ რომელია ძლიერ ან საშუალოდ ან სუსტად დახასიათებული ასოციაციური მახასიათებელი ამა თუ იმ ტიპაჟისთვის, ეს უკვე წინასწარ ვიცით თვისებრივი კვლევის მონაცემებიდან, რომელშიც მართალია მიღებული დახასიათებები არა ფაქტორების, არამედ ფართო ტექსტური დახასიათებებისა და ცალკეული თვისებების სახით არის წარმოდგენილი, თუმცა ეს ორი მონაცემი, კვლავ თვისებრივად, მაინც შედარებადია. ასეთი შედარება საშუალებას მოგვცემს ვნახოთ თუ რამდენად ემთხვევა ასოციაციათა აქტივაცია-დეაქტივაციით მიღებული მახასიათებლები, თითოეული კატეგორიის ფართო სტერეოტიპულ დახასიათებას.

მეთოდი და შერჩევა

თვისებრივი კვლევიდან ხუთივე კატეგორიაზე მიღებული ვერბალური დახასიათებები გარდაიქმნა სხვადასხვა მახასიათებლის, ქცევის და თვისების აღმწერ 290 ცალკეულ დებულებად. ამ დებულებების ჭრილში, ინფორმირებული თანხმობისა და კონფიდენციალობაზე ინფორმაციის გაცნობის შემდგომ, 224 რესპონდენტმა (139 მდედრობით 75 მამრობითი, ასაკი 18-23 წ.) შეაფასა ხუთივე სოციალური კატეგორია ცალკეულად. შეფასება განხორციელდა 11 ბალიანი სკალის გამოყენებით (*+5*) 1 ქულა საერთოდ არ ახასიათებს, (*-5*) 11 ძლიერ ახასიათებს). აღნიშნული ეტაპის რაოდენობრივი გამოკითხვა ჩატარდა თვითადმინისტრირებული ანკეტირების მეთოდის გამოყენებით, ხოლო შერჩევის განსაზღვრა მოხდა 95% ნდობის დონეზე და 6.5% სანდოობის ინტერვალის გათვალისწინებით. გამოყენებულიქნა ხელმისაწვდომი შერჩევა;

აღსანიშნავია, რომ თვისებრივი კვლევის საფუძველზე, თითოეული კატეგორიის საშუალო ტიპაჟის დახასიათებლად გამოიკვეთა სქესი - მამრობითი სქესი. შესაბამისად, ხსენებულ თვითადმინისტრირებულ ანკეტაში რესპონდენტებმა 290 დებულებით შეაფასეს/დაახასიათეს მამრობითი სქესის ექიმი, ლექტორი, IT-ი, მზარეული და ტიპიურ ქართველ კაცი.

ასევე აღსანიშნავია, რომ ასოციაციათა აღძვრა შეკავების პროცესის გასაზომად ჩვენ მიერ გამოყენებული გაზომვის მეთოდი ლოგიკურია, რადგან შეესაბამება თეორიის დაშვებას. რიდის, ვანმანისა და მილერის (1997) აზრით, ასოციაციათა აღძვრა შეკავების პროცესი უფრო გაგნებობითი ბუნებისაა, ვიდრე დისკრეტული. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეს პროცესი არ მიმდინარეობს კონკრეტული ნიშნულების დაცვით, როცა ერთი რომელიმე ასოციაციის შეკავების ხდება ერთ კონკრეტულ ნიშნულზე და ხოლო აღძვრა ხდება მეორე ნიშნულზე. პირიქით, ავტორების აზრით ბადეში ასოციაციური კავშირები აგებულია არა წრფივ და სწორხაზოვან, არამედ ორმხრივი გააქტიურების უკუკავშირებზე (ბადის გააქტიურებული არის ასოციაციები ერთმანეთს უგზავნიან აღძვრა და შეკავების იმპულსებს), შესაბამისად ასოციაციების გააქტიურება ხდება სიგმიოდურად (S), ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ასოციაციის გააქტიურების პროცესმა შეიძლება მიიღოს ნებისმიერი მნიშვნელობა -1 დან +1 მდე და არა ისეთი დისკრეტული მნიშვნელობა, 0 და 1. ჩვენს მიერ გამოყენებული საზომი სკალა

ასოციაციათა გააქტიურებას ზომავს 11 ბალიან სკალაზე, რომელიც ქულები არის +5 -5. ქულების ინტერპრეტაცია ხდება „მეტად გააქტიურდა“ (8-11 ქულა), „ნაკლებად გააქტიურდა“ (1-4) ტერმინებით. სკალის 5-7 ქულა კი მიუთითებს სიგმოიდური ფორმის აქტივობის შუა წერტილზე, როცა ასოციაციური მახასიათებელი სხვა ასოციაციებიდან უკუკავშირის გზით თანაბრად იღებს, როგორც შეკავების, ასევე აღძვრის იმპულსებს. შესაბამისად, ასეთი ასოციაციური მახასიათებელი აქტივირდება საშუალო დონეზე, რომელიც არ მიუთითებს არც მკაფიო აღძვრას (უფრო მეტ აქტივობას) და არც მკაფიო შეკავებას (უფრო ნაკლებ აქტივობას).

შედეგები

კვლევის მონაცემების დამუშავება მოხდა პროგრამაში SPSS 20, ფაქტორული ანალიზის გამოყენებით (Confirmatory Factor Analysis, Extraction Method: Principal Component Analysis, Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization). ფაქტორული ანალიზით, გამოდიფერენცირებულ იქნა ის ფაქტორები, რომლებიც საერთოა ხუთივე ტიპაჟისთვის და რომლებიც აჩვენებს სტატისტიკურად სანდო სხვაობას $P < .05$ დონეზე, ხუთივე ტიპაჟის ფაქტორული შედარების შედეგად. ფაქტორული ანალიზით გამოიყო 44 საერთო ფაქტორი (იხ. ცხრილი 2 და ცხრილი 3).

ცხრილი 2. 44 საერთო ფაქტორი, შედარებული ხუთივე ტიპის ANOVA ცხრილის გამოყენებით

ფაქტორული მახასიათებლები		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
FAC61	განათლებული და ინტელექტუალური ადამიანი..	549.388	4	137.347	268.853	.000
FAC62	პროფესიონალია, ეძებს სიახლეებს და უნდა განვითარება	494.881	4	123.720	221028	.000
FAC63	ჯენტლმენია ქალებთან და გარშემომყოფებთან	170.186	4	42.547	49.999	.000
FAC64	წარმატებული საქმიანი ადამიანი (მაღალი შემოსავლით)	107.168	4	26.792	29.524	.000
FAC65	დაკავებულია საქმით, დასვენებისთვის დრო არ რჩება	341.355	4	85.339	122.360	.000
FAC66	აცვია შემოტყვევლი, ჭრელი ტანსაც., პირსინგით, ეკლ.სამაჯ.	123.575	4	30.894	34.605	.000
FAC67	აინტერესებს, კომპიუტერი, რეპი, ელექტრო მუსიკა, ბრეიკდ.	282.526	4	70.632	94.150	.000
FAC68	უყვარს თავისუფლად ან სპორტულად ჩაცმა	304.198	4	76.049	104.068	.000
FAC69	სამსახურში დადის სპორტულებით ან შორტებით	208.435	4	52.109	63.808	.000
FAC70	უყვარს სმა და ქეიფი	265.694	4	66.423	86.794	.000
FAC71	უყვარს გემრიელად ჭამა	62.592	4	15.648	16.516	.000
FAC72	ტრადიციული ადამიანი, რომელსაც უყვარს ხალხური მუსიკა	214.571	4	53.643	67.247	.000
FAC73	უყვარს ნადირობა და თევზაობა	86.578	4	21.645	23.720	.000
FAC74	თამაშობს ნარდს	102.489	4	25.622	28.526	.000
FAC5	უყვარს კლასიკური მუსიკა, ფერწერა, პოეზია, თეატრი, ფოტოგრაფია	57.267	4	14.317	15.035	.000
FAC6	უყვარს სამზარეულოში ტრიალი /სახლში დიასახლისს ეხმარ.	498.755	4	124.689	224.150	.000
FAC7	მექალთანაა	100.107	4	25.027	27.387	.000
FAC8	ეთაკილება არაპრესტიჟულ სამსახურში მუშაობა	42.476	4	10.619	10.998	.000
FAC9	კეთილი ადამიანია	11.596	4	2.899	2.919	.020
FAC10	ამაყი ადამიანია, რომელიც ვერ იტანს კრიტიკას	23.564	4	5.891	5.996	.000
FAC11	მუდამ უკმაყოფილოა სიტუაციით/ გარემოთი	16.711	4	4.178	4.226	.002
FAC12	ფინანსურად შეძლებული ადამიანია /ფუფუნებაში ცხოვრობს	51.525	4	12.881	13.455	.000
FAC13	მოქნილად იყენებს ხელებს და უვლის მათ	253.042	4	63.260	81.454	.000
FAC14	უყვარს ველოსიპედით სეირნობა	16.606	4	4.152	4.199	.002
FAC15	ივავს სმოკინგს	16.526	4	4.131	4.178	.002
FAC16	მგრძობიარე ადამიანი, რომელსაც უყვარს ყვავილები	14.632	4	3.658	3.693	.005
FAC18	როცა კომპიუტერთან ზის პასიურია და ადგილიდან არ იძვრის	24.086	4	6.021	6.132	.000
FAC19	ზრდასრული ადამიანია 36 წელს ზევით	76.435	4	19.109	20.436	.000
FAC20	ქეიფის დროს მაგიდაზე ადის და ცეკვავს	12.945	4	3.236	3.262	.011
FAC22	მშაკაცობს და ერთობა ახალგაზრდებთან	26.637	4	6.659	6.797	.000
FAC23	ეთაკილება გარკვეული პროფესიით მუშაობა	25.777	4	6.444	6.573	.000
FAC24	ქალთან ურთიერთობაში შებოჭილია	12.069	4	3.017	3.039	.017
FAC25	გულჩათხრობილია	37.651	4	9.413	9.706	.000
FAC26	მღერის	18.944	4	4.736	4.800	.001
FAC27	თბილი და მოსიყვარულე ადამიანია	33.424	4	8.356	8.582	.000
FAC35	ბიზნესით არის დაკავებული	24.773	4	6.193	6.311	.000
FAC37	ერკვევა ელექტრონიკაში (შეუძლია ხელსაწყოების შეკეთება)	64.593	4	16.148	17.076	.000
FAC38	თუ დასჭირდა იმუშავებს ძიძად	24.920	4	6.230	6.349	.000
FAC39	მკაცრად აკონტროლებს თავის თანამშრომლებს	41.075	4	10.269	10.622	.000
FAC40	აცვია შავის ფერის ტანსაცმელი	15.514	4	3.879	3.919	.004

FAC41	გარეგნულად დაკუნთული სხეული აქვს	29.642	4	7.410	7.585	.000
FAC47	უყვარს ბუნებაში გასვლა დასასვენებლად	16.305	4	4.076	4.122	.003
FAC48	აქვს საკუთარი სამყარო	15.983	4	3.996	4.039	.003
FAC52	გულახდილი ადამიანია	10.041	4	2.510	2.524	.039

ცხრილი 3. ასოციაციის ზომა 44 სეროთო ფაქტორისთვის

	Eta	Eta Squared		Eta	Eta Squared
FAC61	.701	.491	FAC13	.476	.226
FAC62	.665	.442	FAC14	.122	.015
FAC63	.390	.152	FAC15	.122	.015
FAC64	.309	.096	FAC16	.114	.013
FAC65	.552	.305	FAC18	.147	.022
FAC66	.332	.110	FAC19	.261	.068
FAC67	.502	.252	FAC20	.108	.012
FAC68	.521	.272	FAC22	.154	.024
FAC69	.432	.186	FAC23	.152	.023
FAC70	.487	.237	FAC24	.104	.011
FAC71	.237	.056	FAC25	.183	.034
FAC72	.441	.194	FAC26	.130	.017
FAC73	.280	.078	FAC27	.173	.030
FAC74	.305	.093	FAC35	.149	.022
FAC5	.226	.051	FAC36	.034	.001
FAC6	.668	.446	FAC37	.240	.058
FAC7	.299	.089	FAC38	.149	.022
FAC8	.195	.038	FAC39	.192	.037
FAC9	.102	.010	FAC40	.118	.014
FAC10	.145	.021	FAC41	.163	.026
FAC11	.122	.015	FAC47	.121	.015
FAC12	.215	.046	FAC48	.120	.014
			FAC52	.095	.009

ის ფაქტორები, რომელიც არ აღმოჩნდა სტატისტიკურად სანდო (სანდოობის $P < .05$ დონეზე) ამოღებულ იქნა ანალიზიდან. ესენია: დაკავებულია სპორტით $F(4,1115) = 1.60, p = .17 > .05$; საქმის კეთების დროს დროში ვერ ეტევა, სულ რაღაც უგვიანდება $F(4,1115) = .65, p = .62 > .05$; აქვს კეხიანი ცხვირი $F(4,1115) = .49, p = .74 > .05$; ცოლის შეხედულებისამებრს იცვავს $F(4,1115) = 1.28, p = .28 > .05$; მელიოტია $F(4,1115) = 2.30, p = .06 > .05$; დადის ეკლესიაში $F(4,1115) = 2.28, p = .06 > .05$; იცვავს ფართო სტილის შავრლებს $F(4,1115) = 1.77, p = .13 > .05$; ყავს შინაური ცხოველები $F(4,1115) = 1.43, p = .21 > .05$; არ გააჩნია ჰობი $F(4,1115) = .61, p = .65 > .05$ და სხვა.

ფაქტორების გამოდიფერენცირების შემდგომ განხორციელდა ამ ფაქტორების მნიშვნელობების გამოთვლა თითოეული ტიპაჟისთვის ცალცალკე. ტიპაჟებისთვის ამა თუ იმ ფაქტორის მნიშვნელობის გამოთვლა მოხდა ფაქტორის საშუალო ქულით, შესაბამის ფაქტორში შემავალი იმ პარამეტრების (დებულებების) საშუალო სკალურ შეფასებებზე დაყრდნობით, რომელთა დატვირთვაც მოცემულ ფაქტორში 0.5 და მეტაⁱⁱ. მიუხედავად იმისა, რომ გამოყოფილი ფაქტორები მნიშვნელოვანი ფაქტორებია ხუთივე ტიპაჟის დახასიათებაში, ისინი სხვადასხვა მნიშვნელობით - საშუალო ქულით - აღმოჩნდა წარმოდგენილია თითოეული ტიპაჟის დახასიათებაში (იხ. ცხრილი 4).

ცხრილი 4. მამრობითი სქესის ექიმის, ლექტორის, მზარეულის, IT-ის და ტიპიური ქართველის კაცის ტიპაჟის შეფასებები 44 ფაქტორული მახასიათებლით (ცხრილში წარმოდგენილია ფაქტორთა საშუალო ქულები)

ფაქტორული მახასიათებლები		ექიმი	ლექტ.	მზარე.	it	ტიპ.კკ
FAC61	განათლებული და ინტელექტუალური ადამიანია..	9	9	6	7	5
FAC62	პროფესიონალია, ეძებს სიახლეებს და უნდა განვითარება	9	9	9	9	6
FAC63	ჯენტლმენია ქალებთან და გარშემომყოფებთან	9	9	8	7	6
FAC64	წარმატებული საქმიანი ადამიანია (მაღალი შემოსავლით)	9	8	7	7	6
FAC65	დაკავებულია საქმით, დასვენებისთვის დრო არ რჩება	9	3	7	6	6
FAC66	აცვია შემოტყვეცილი, ჭრელი ტანსაც., პირსინგით, ეკლ.სამაჯ .	3	3	6	6	4
FAC67	აინტერესებს, კომპიუტერი, რეპი, ელექტრო მუსიკა, ბრეიკდ.	4	4	6	8	5
FAC68	უყვარს თავისუფლად ან სპორტულად ჩაცმა	5	5	7	9	7
FAC69	სამსახურში დადის სპორტულებით ან შორტებით	3	3	6	8	6
FAC70	უყვარს სმა და ქეიფი	7	7	8	6	10
FAC71	უყვარს გემრიელად ჭამა	7	8	9	7	9
FAC72	ტრადიციული ადამიანი, რომელსაც უყვარს ხალხური მუსიკა	7	7	7	5	9
FAC73	უყვარს ნადირობა და თევზაობა	8	8	7	6	9
FAC74	თამამობს ნარდს	7	7	7	6	9
FAC5	უყვარს კლასიკური მუსიკა, ფერწერა, პოეზია, თეატრი, ფოტოგრაფია	7	8	6	6	5
FAC6	უყვარს სამზარეულოში ტრიალი /სახლში დიასახლისის ეხმარ.	5	5	9	5	4
FAC7	მექალთანაა	7	6	6	6	8
FAC8	ეთაკილება არაპრესტიჟულ სამსახურში მუშაობა	4	4	6	6	7
FAC9	კეთილი ადამიანია	8	8	8	5	8
FAC10	ამაყი ადამიანია, რომელიც ვერ იტანს კრიტიკას	8	8	7	6	9
FAC11	მუდამ უკმაყოფილოა სიტუაციით/ გარემოთი	6	6	6	6	8
FAC12	ფინანსურად შეძლებული ადამიანია /ფუფუნებაში ცხოვრობს	8	7	6	7	6
FAC13	მოქნილად იყენებს ხელებს და უვლის მათ	9	7	9	7	6
FAC14	უყვარს ველოსიპედით სეირნობა	7	8	6	7	5
FAC15	იცვავს სმოკინგს	6	6	4	4	4
FAC16	მგრძნობიარე ადამიანი, რომელსაც უყვარს ყვავილები	5	5	5	4	4
FAC18	როცა კომპიუტერთან ზის პასიურია და ადგილიდან არ იძვრის	6	6	6	8	8
FAC19	ზრდასრული ადამიანია 36 წელს ზევით	9	9	8	6	9
FAC20	ქეიფის დროს მაგიდაზე ადის და ცეკვავს	4	4	5	4	7
FAC22	ძმკაცობს და ერთობა ახალგაზრდებთან	7	7	8	8	9
FAC23	ეთაკილება გარკვეული პროფესიით მუშაობა	8	8	6	7	9
FAC24	ქალთან ურთიერთობაში შებოჭილია	5	6	6	7	6
FAC25	გულჩათხრობილია	6	6	6	7	6
FAC26	მღერის	7	6	7	6	7
FAC27	თბილი და მოსიყვარულე ადამიანია	8	8	8	7	9
FAC35	ბიზნესით არის დაკავებული	7	7	7	7	7
FAC37	ერკვევა ელექტრონიკაში (შეუძლია ხელსაწყობის შეკეთება)	6	6	7	9	8
FAC38	თუ დასჭირდა იმუშავეს ძიძად	4	4	5	4	3
FAC39	მკაცრად აკონტროლებს თავის თანამშრომლებს	8	7	8	6	7
FAC40	აცვია შავის ფერის ტანსაცემელი	7	8	7	7	8
FAC41	გარეგნულად დაკუნთული სხეული აქვს	6	5	6	6	5
FAC47	უყვარს ბუნებაში გასვლა დასასვენებლად	8	9	8	7	8
FAC48	აქვს საკუთარი სამყარო	7	7	7	8	6
FAC52	გულახდილი ადამიანია	7	7	7	6	6

მოიერ ახასიათებს (ასოციაციის აღმერა)

საშუალოდ 5-7 ქულა

არ ახასიათებს (ასოციაციის შეკაება)

ცხრილიდან ჩანს, რომ ექიმისა და ლექტორის დახასიათება გავს ერთმანეთს. ორივე ტიპაჟი დახასიათებულია, როგორც ინტელიგენტი, წარმატებული და პროდუქტიული პროფესიონალი, რომელიც არის კეთილი, თბილი ადამიანია, უყვარს ბუნება, ნადირობა/თევზაობა, თუმცა ვერ იტანს კრიტიკას. შეფასებების თანახმად, ორივე პროფესიის წარმომადგენელი საჭიროების შემთხვევაში არ

ითაკილებს არაპრესტიჟულ სამსახურში მუშაობას (დისტრიბუტორი, პოლიციელი, მექანიკოსი, მოლარე/ოპერატორი და სხვა). ამ ასოციაციების გარდა, ექიმის დახასიათებისას ასევე აღიძრა ისეთი მახასიათებლები, როგორც არის ფუფუნებაში ცხოვრება და სიმკაცრე თანამშრომლების მიმართ, ხოლო ლექტორის შემთხვევაში შავი ფერის ტანსაცმლის ტარება, ველოსიპედით სეირნობა და ესთეტიკური ტკბობისკენ მიდრეკილება. რაც შეეხება შეკავებულ მახასიათებლებს, ვერცერთი ტიპაჟის სტერეოტიპში ვერ ჩაჯდა ქეიფის დროს თავპარიანი საქციელი (ადის მაგიდაზე და ცეკვავს), სამსახურში თავისუფალი/სპორტული ჩაცმულობით სიარული და ზოგადად ბაიკერული ტიპის ტანისასომის ტარება; ასევე გატაცება კომპიუტერით, რეპით ან ბრეიკდანსით.

თუ შევხედავთ მზარეულის ასოციაციურ ბადეს, ვნახავთ რომ მისი სტერეოტიპული ტიპაჟისთვის თითქმის არც ერთ ასოციაციური მახასიათებელი არ შეკავებულა. ეს შესაძლოა იმაზე მიუთითებს, რომ სხვა ტიპაჟებისგან განსხვავებით, მზარეული სტერეოტიპულად უფრო ფართო და მრავალფეროვანი ხასიათის ტიპია, რომლის სტერეოტიპულ ხატშიც დამკვირვებლებისთვის ბევრი რამ დასაშვები და ჩვეულებრივია. თუ შევადარებთ ტიპიური მზარეულისთვის აღძრულ ასოციაციურ მახასიათებლებს ვნახავთ, რომ ის წარმოდგენილია, როგორც კეთილი, თბილი, მოსიყვარულე ადამიანი, რომელიც ძირითადად იცვავს თავისუფლად, მას უყვარს ბუნება, ქალები და ყველაფერი დაკავშირებული სამზარეულოსთან, ჭამასთან და ქეიფთან. მზარეულის ტიპაჟი, პროფესიონალიზმისა და საქმეზე ფოკუსირების, სითბო-სიკეთის, თანამშრომლებთან სიმკაცრის, ბუნებით გატაცების და ხელების მოქნილი მოძრაობის მახასიათებლებით, დაუახლოვდა ექიმის სტერეოტიპულ ტიპაჟს.

საინტერესოა ტიპიური ქართველი კაცის დახასიათებაც, რომლის შეფასებისას ასევე აღიძრა ექიმისთვის და ლექტორისთვის დამახასიათებელი ასოციაციები - უყვარს ბუნება, არის კეთილი, თბილი, თუმცა ამაყია, რადგან ვერ იტანს კრიტიკას. ტქკ ასევე დახასიათებულ იქნა, როგორც კომპლექსიანი ადამიანი (ეთაკილება გაკრვეული პროფესიებით მუშაობა), რომელსაც უყვარს ქეიფი, დროს ტარება და არის ტრადიციული (უყვარს ქეიფი სმა, გემრიელი ჭამა, ხალხული მუსიკა, ნადირობა თევზაობა, ნარდი, ბუნებაში გასვლა); ის კარგად ერკვევა ელექტრონიკაში, ასევე არის მექალთანე და მუდამ უკმაყოფილო ყველაფრით; რაც შეეხება შეკავებულ ასოციაციურ მახასიათებლებს აღმოჩნდა, რომ ტქკ სტერეოტიპულ ხატში ვერ ჯდება მგრძნობიარე ხასიათი, სამზარეულოში ტრიალი, სმოკინგის ჩაცმა ან ჭრელი ფერის ტანსაცმლისა ან/და პირსინგისა და ეკლებიანი სამაჯურის ტარება. ტქკ ასოცირდება შავი ფერის ჩაცმულობასთან. და ბოლოს, IT -ის ტიპიური სტერეოტიპული ტიპაჟი საკმაოდ განსხვავებული აღმოჩნდა დანარჩენი ტიპაჟებისგან. IT დახასიათდა, როგორც საკუთარი სამყაროს მქონე ადამიანი, რომელიც ერკვევა ელექტრონიკაში, ორიენტირებულია განვითარებაზე და არის პროფესინალი; მას ძალიან აინტერესებს კომპიუტერი, ელექტრო მუსიკა, რეპი და ბრეიკდანსი. ძირითადად იცვავს თავისუფლად და არ უყვარს ბუნებაში გასვლა. IT სპეციალისტიც, ისევე როგორც ტქკ არასდროს არ ჩაიცვავს სმოკინს და ვერ იქნება მგრძნობიარე ადამიანი.

დისკუსია

მოცემულ კვლევაში განხორციელდა ასოციაციათა აქტიურობის კოგნიტური რპოცესის გაზომვა 11 ბალანის სკალის გამოყენებით. აღნიშნული პროცესის კვლევის პარალელურად გამოვლინდა რამდენიმე სოციალური სტერეოტიპის შინაარსებიც, რომელიც გავრცელებულია ჩვენი საზოგადოების 18-23 ასაკობრივ ჯგუფში. შინაარსების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მამაკაცი ექიმისა და ლექტორის ტიპაჟები სპეციფიკური ასოციაციური ბადით ხასიათდება, თუმცა მათ შორის არის მნიშვნელოვანი გადაკვეთებიც - მთლიანობაში ორივე ტიპაჟი წარმოდგენილია, როგორც ინტელიგენტი ადამიანი, რომელიც შორს არის ტქკ-ის მახასიათებლებისგან. რაც შეეხება მზარეულის მენტალურ ხატს, საინტერესოა რომ მისი ხატი მეტად თავისუფალი და მრავალფეროვანი აღმოჩნდა, რადგან იტევს ბევრ შესაძლო მახასიათებელს. ახალგაზრდების წარმოდგენაში, მზარეული დაკავშირებულია რამდენიმე სპეციფიკურ მახასიათებლებთან (რაც ძირითადად უკავშირდება მზარეულის პროფესიას), თუმცა ეს ხატი უშვებს კიდევ ბევრი შესაძლო ქცევის, თვისების, აქტიურობის და ა.შ. მახასიათებლის ტარების შესაძლებლობას. ის ფაქტორული მახასიათებლები, რომლებიც სკალის საშუალო ქულით შეფასდა მზარეულისთვის, სწორედ ამ შესაძლებლობას გამოხატავს - სხვა

ტიპაჟებისგან გასწავლებით, მზარეულისთვის დასაშვებია ჰქონდეს ან არ ჰქონდეს მრავალი სხვადასხვა მახასიათებელი. რაც შეეხება IT-ს, მისი სტერეოტიპული ხატი მკაფიოდ განსხვავებულია დანარჩენი ტიპაჟებისგან. იგივე შეიძლება ითქვას ტექ-ზეც, რომელიც ტიპაჟი, არათუ უბრალოდ განსხვავებულია, არამედ მკაფიო უარყოფითი ვალენტობითაც გამოირჩევა.

აღნიშნული შინაარსებისა და საერთოდ, პროფესიული სტერეოტიპების მსგავსი კვლევა საინტერესოა იმდენად, რამდენადაც გვახლოვებს ახალგაზრდა ადამიანების წარმოდგენებთან არსებული პროფესიების შესახებ. სტერეოტიპები ერთგვარი ილუზიაა, რომელიც ზედაპირულია და ხშირად არასწორ ინფორმაციასაც გვაწვდის ობიექტის შესახებ. ხშირად გადავაწყდებით ისეთ ახალგაზრდას, რომელიც ადფრთოვანებით საუბრობს ამათუ იმ პროფესიაზე და საუბრის დროს ასახელებს ამ პროფესიის მხოლოდ მომხიბლავ მხარეებს. მის სტერეოტიპულ წარმოდგენაში აღნიშნული პროფესია ცალმხრივად მხოლოდ წარმატებას, განვიარებას, ფუფუნებასა და სახელს უკავშირდება, თუმცა ის რეალური სირთულე, რომელიც თან სდევს პროფესიას არ არის წარმოდგენილი არც მის სტერეოტიპში და არც ჩვენი კულტურის არტეფაქტებში, რომლებიც აყალიბებენ აღნიშნულ სტერეოტიპებს. პროფესიული სტერეოტიპების მსგავსი კვლევა გვეხმარება კარგად გავიგოთ ახალგაზრდების შინაგან წარმოდგენათა სამყარო და სწორი, დროული ინფორმირებით დავეხმაროთ რეალისტური ხედვების ჩამოყალიბებაში, ასევე ადეკვატური გადაწყვეტილებების მიღებაში. რაც შეეხება სხვა სოციალურ სტერეოტიპებს, განსაკუთრებით კი მათ რომლებიც ეხება ტრადიციულ შინაარსებს, აქ მნიშვნელოვანია ახალგაზრდების დამოკიდებულების დანახვა. სწორედ სტერეოტიპული ხატების შესწავლით გასაგები ხდება, თუ როგორ აღიქვამენ ისინი ჩვენი კულტურისთვის დამახასიათებელ ტრადიციებსა და ქცევებს. ეს კარგად გამოვლინდა ტექ-ს სტერეოტიპის შესწავლით, რომლის მენტალური ხატიც იმდენად დიფერენცირებული, მკაფიო და ემოციურია, რომ გვიჩვენებს ახალგაზრდების უარყოფით დამოკიდებულებას და ამ დამოკიდებულების მიზეზსაც. ასეთი შესწავლა გვეხმარება უკეთ გავუგოთ ჩვენი სოციუმის ამ ასაკობრივ ჯგუფის წარმომადგენლებს და შედეგად, მოვახდინოთ მათთან არამართო ტრადიციების სწორი კომუნიკაცია, არამედ მოვისმინოთ მათი და ტრადიციული წესების შენარჩუნების პარალელურად, ცვლილებებიც მივიღოთ.

მოცემულ კვლევაში სტერეოტიპების შინაარსობრივი კვლევის გარდა, განხორციელდა სტერეოტიპების კოგნიტური მექანიზმის კვლევა. აღძვრა შეკავების პროცესის გაზომვით, ჩვენ ვცადეთ პდშმ-ის დაშვების რეალური პროცესის, და არა კომპიუტერულად სიმულირებულ, მაგალითზე შესწავლა. კერძოდ, თეორიის საფუძველზე შევქმენით გაზომის მეთოლოგია, რომელიც ავლენს გააქტიურებული სტერეოტიპის ასოციაციების აღძვრას ან შეკავებას, ასევე ამ აღძვრა-შეკავების ზომის განსაზღვრას. მიღებული შედეგების საფუძველზე, ჩვენი ჰიპოთეზა გამართლდა. სტერეოტიპული შინაარსის თანახმად, ყველა ტიპაჟის სტერეოტიპის გააქტიურების შედეგად, აღიძრა ამ სტერეოტიპში პოზიტიურად დაკავშირებული ასოციაციები, ხოლო შეკავდა უარყოფითი კავშირის მქონე ასოციაციები. ამას ადასტურებს, რაოდენობრივი კვლევის ეტაპზე სკალური შეფასებებით მიღებული ფაქტორული დახასიათებების შედარება ამავე კატეგორიების ფართო თვისებრივ დახასიათებებთან, რომლებიც მივიღეთ თვისებრივი კვლევის ეტაპიდან. გამოვლინდა რომ ლექტორის, ექიმის, ტექ-სა და IT-ის შემთხვევაში დახასიათებები მთლიანად დაემთხვა ერთმანეთს. გამოდის, რომ ამ კატეგორიებისთვის ასოციაციათა გააქტიურება/შეკავება სწორედ ისე წარიმართა, რომ დაემთხვა მათ სტერეოტიპულ შინაარსებს. მზარეულის შემთხვევაშიც, თითქმის ყველა მახასიათებელი დაემთხვა, ერთი მახასიათებლის გარდა - *სიგამბდრე* არათუ არამადახასიათებელი (*თვისებრივი კვლევის ეტაპიდან*), არამედ საშულოდ (FAC 41 - 6ქ) დამახასიათებელი ასოციაციის სახით გააქტიურდა (*რაოდენობრივი კვლევის ეტაპი*).

სამომავლო კვლევისთვის

ამგვარად, პარალელური დამაკმაყოფილებელი შეზღუდვის მოდელი, ასოციაციათა გააქტიურება-შეკავების მექანიზმის გავლით გვაწვდის ისეთ მახასიათებლებს, რომლებიც მართლაც შეესაბამება აღქმული სოციალური კატეგორიისთვის გააქტიურებულ სტერეოტიპს. სკალური

შეფასებებით მიღებული ასოციაციათა აქტივობა-შეკავების დონე თითქმის 100% დაემთხვა, ამავე კატეგორიების ფართო თვისებრივ დახასიათებებს. მიუხედავად ამისა, მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს მიერ რაოდენობრივი და თვისებრივი დახასიათებების შედარების მეთოდი საჭიროებს მეტ სისტემატიზაციას და რაოდენობრივ დახვეწას. მოდელის შესამოწმებლად, განსაკუთრებით კი ასოციაციათა აღძვრა შეკავების პროცესის გასაზომად, საჭიროა კვლევების გაგრძელება და გაზომვის მეთოდოლოგიის დახვეწა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Andersen, Susan M., & Roberta L. Klatzky. (1987). Traits and Social Stereotypes: Levels of Categorization in Person Perception. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 2, 235-246
2. Fiske, Susan Tufts, & Shelley E. Taylor. (1984). Social cognition. Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co.
3. Fiske, Susan Tufts, and Mark Pavelchak. "Category Based Versus Piecemeal Based Affective Responses: Developments in Schema-Triggered Affect." In *Handbook of Motivation and Cognition: Foundations of Social Behavior*, Ed. R.M. Sorrentino and E.T. Higgins. 167-203 . New York: Guilford Press, 1986.
4. Fiske, Susan Tufts, Steven Neuberg, Ann E. Beattie, and Sandra J. Milberg. "Category-based and attribute-based reactions to others: Some informational conditions of stereotyping and individuating processes." *Journal of Experimental Social Psychology* 23, no 5 , (1987): 399-427
5. Fiske, Susan Tufts. "Compare and Contrast: Brewer's Dual Process Model and Fiske et al.'s Continuum Model." In *Advances in Social Cognition Vol 1*, Ed. T.K. Srull & R.S. Wyer Jr. 65-76. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.
6. Gawronski, Bertram, Katja Ehrenberg, Rainer Banse, Johanna Zukova, & Christoph Klauer. (2003). It's in the Mind of the Beholder: The Impact of Stereotypic Associations on Category-Based and Individuating Impression Formation. *Journal of experimental Social Psychology*, 39, 16-30
7. Kunda, Ziva, and Paul Thagard. "Forming Impression from Stereotypes, Traits, and Behaviors: a Parallel - Constraint – Satisfaction Theory." *Psychological Review* 103, no 2(1996): 294-308
8. Kunda, Ziva, Lisa Sinclair and Dale Griffin. "Equal Rating but Separate Meanings: Stereotypes and the Construal of Traits." *Journal of Personality and Social Psychology* 72, no 4 (1997): 720-734
9. Locksley, Anne, Christine Hepburn, and Vilma Ortiz. "Social Stereotypes and Judgments of Individuals: An instance of the Base Rated Fallacy." *Journal of Experimental Social Psychology*, no 18 (1982): 23-42
10. Macrae, C. Neil, & Calen, V. Bodenhausen. (2001). Social Cognition: Categorical Person Perception. *British Journal of Psychology*, 92, 239-255
11. Pratto, Felicia, & John A. Bargh. (1991). Stereotyping Based on Apparently Individuating Information: Trait and Global Components of Sex Stereotypes under Attention Overload. *The Journal of experimental Social Psychology*, 27, 26-47
12. Quinn, Kimberly, Malia Mason, & Macrae, C. Neil. (2009). Familiarity and Person Construal: Individuating Knowledge Moderates the Automaticity of Category Activation. *European Journal of Social Psychology*, 39, 852-861
13. Wittenbrink, Bernd, Pamela L. Gist, and James L. Hilton. "Structural properties of stereotypic knowledge and their influences on the construal of social situations." *Journal of Personality and Social Psychology* 72, no 3 (1997): 526-543

¹ ფოტოების მფლობელებისგან საჭირო თანხმობის არ არსებობის გამო, ფოტოების წარდგენა ვერ განხორციელდება აღნიშნულ ნაშრომში.

ⁱⁱ ფაქტორში შემავალი პარამეტრების დატვირთვის ცხრილს, დიდი მოცულობის გამო, არ წარმოვადგენთ მოცემულ ნაშრომში.

SOCIAL STEREOTYPES AND COGNITIVE MECHANISM OF THEIR PROCESSING

Miranda Giorgashvili

Full professor, Tbilisi Open Teaching University

 <https://orcid.org/0000-0001-7911-9319>

ABSTRACT

Given study tests cognitive model related to social information processing - Parallel Constraint Satisfaction Theory. The study was conducted as one of the research steps within another scientific project, which explored stereotypic mode of impression formation. Unlike other models, PCST presents stereotypic mode of thinking as the process, in which received information just as a neural impulse flows in the endless web of mental associations in observer's mind and automatically activates/inhibits certain information stored in there. We decided to test these two cognitive processes on the content of real social stereotypes. We explored stereotypes of five social categories (Cook, Lecturer, Doctor, IT and Typical Georgian Man). Then, we measured the level of activation/inhibition of certain characteristics within the stereotype of each category. After comparing the level of character activation-deactivation between each category, as well as to the textual characterizations obtained from focus groups about the same categories, it became clear that activation/deactivation process indeed takes place. Moreover, associations activate/deactivate in such a way, that they automatically fit (satisfy) the content of stereotype, held by the observer about perceived social category.

Keywords: Stereotypic thinking, Information processing, Impression formation

პატრიმონიალური და მერიტოკრატიული მართვის კონცეფციების მიმოხილვა და ანალიზი

თამარ ჩარკვიანი

ასოცირებული პროფესორი, კავკასიის უნივერსიტეტი, კავკასიის ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა სკოლა საქართველო, თბილისი, სააკაძის 1

ტელ.: 593 75 58 18

ვებ-გვერდი: www.cu.edu.ge

აბსტრაქტი

ნაშრომის თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს ნეოპატრიმონიალიზმის და ქსელების ზოგადი თეორიების ანალიზი წარმოადგენს – იმისათვის რომ გავიგოთ საქართველოს საჯარო სამსახურის რეფორმის მიმართულების წამყვანი ტენდენციები და კონკრეტული ვარიაციები. მოცემული შრომა განიხილავს ნეოპატრიმონიალიზმის, ბიუროკრატიის, მერიტოკრატიის და არაფორმალური ქსელების ცნებებს, მათ წარმოშობას და მახასიათებლებს. ამას თან სდევს საქართველოს საჯარო სექტორის ბუნების განხილვა ნეოპატრიმონიალიზმის გამოვლინებების მიმართების შესწავლისათვის საჯარო სექტორის ეფექტიანობასა და უნარიანობაზე. ნეოპატრიმონიალურ და მერიტოკრატიულ ბიუროკრატიებს შორის განსხვავებების იდენტიფიცირებისას, ჩვენ გადავწყვიტეთ ყურადღება გაგვემახვილებინა ორ მახასიათებელზე, რომელიც მეტ-ნაკლებად ობიექტური ემპირიული შეფასების საშუალებას მოგვცემდა. პირველი არის მერიტოკრატიული შერჩევის მნიშვნელობა, რომელიც იდეალურ შემთხვევაში ეფუძნება განათლებისა და გამოცდის კომბინაციას, მეორე არის პროგნოზირებადი კარიერული კიბე, რომელსაც ახლავს ხელშესახები და ხელშეუხებელი ჯილდოები.

საკვანძო სიტყვები: „საჯარო სამსახური“, „ბიუროკრატია“, „მერიტოკრატია“, „ნეოპატრიმონიალიზმი“, „არაფორმალური ქსელები“

1 თავი. ნეოპატრიმონიალური ბიუროკრატის და მერიტოკრატიული მართვის თეორია

ბიუროკრატიული სისტემების თანამედროვე მკვლევართა ნაშრომების თანახმად აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილ სოციალისტურ და პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში პოლიტიკურმა ინსტიტუტებმა შედარებით უფრო სწრაფად განიცადეს ცვლილებები, ვიდრე ბიუროკრატიულმა სისტემებმა. მათი რეფორმირება რთული პროცესი აღმოჩნდა და ხშირად არარეალიზებული. წარმატებულად განხორციელებული რეფორმაც კი არ იყო ცალსახად უნაკლო. მთელ რიგ შემთხვევებში მოხდა ადმინისტრაციის მოდერნიზაციის სტაგნაცია, ზოგიერთი კი სრულიად განუხორციელებელი დარჩა (Meyer-Sahling 2004; Dimitrov et al. 2006, გვ.225–29; Verheijen 2007; Oleinik 2009).

90-იანი წლებიდან საქართველოში გავრცელებული მოსაზრებით საჯარო მოხელეები განიხილებოდნენ არა კანონის აღმასრულებლებად, არამედ მხოლოდ პირად ეკონომიკურ ინტერესებსა და გამორჩენაზე ორიენტირებულებად (Shelley 1999; Handelman 1995, გვ.281–93; Favarel-Garrigues 2003; Bebler 2001; Taylor 2011; Gerber and Mendelson 2008; Kolennikova et al. 2008; Waller and Yasmann 1995; Volkov 2002, გვ.126–54). მოცემული თეორიული ჩარჩოს კონტექსტში ჩვენი მეცნიერული ინტერესის საგანია ავხსნათ და გავაანალიზოთ რა ფაქტორები იწვევს ასეთი სახის შეუძღვარი ფორმალურ-რაციონალური ბიუროკრატის ჩამოყალიბებას? როგორ შეიძლება დეტალურად აღიწეროს და დახასიათდეს ბიუროკრატიული პრაქტიკები?

ჩვენი **ჰიპოთეზა** ამგვარ ფორმულირებას იძენს - საჯარო სამსახურების ადმინისტრირებისას პრევალირებს პატრიმონიალური ლოგიკა, პატრიმონიალიზმის ვებერისეული გაგებით (Max Weber 1978, გვ.226–41), რომელიც მან შეიმუშავა მმართველობის ტრადიციული ტიპის (traditional domination) დახასიათებისას. ვებერი ტრადიციული მმართველობის ტიპის აღწერისას იყენებს ტერმინს პატრიმონიალიზმი. განსხვავებით თანამედროვე მკვლევარებისაგან, რომლებიც კომპარატივისტულ კვლევებში ანიჭებენ უპირატესობას ტერმინ ნეოპატრიმონიალიზმს. პრეფიქსი „ნეო“ ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ თანამედროვე სახელმწიფოებში პატრიმონიალურ ელემენტებს ერწყმის მოდერნული ელემენტები (Erdmann and Engel 2007). პოლიტიკური და ადმინისტრაციული ფენომენების პატრიმონიალურად დახასიათებისას, თანამედროვე ინსტიტუტების კონტექსტში ისინი განიხილებიან ფორმალურ-რაციონალური ლოგიკის საპირისპიროდ. ზემოთქმულის გათვალისწინებით პატრიმონიალიზმის ცნება გაიგება „მოქნილ პრაქტიკად“, რომელიც თანამდებობების (პოსტების, პოზიციების) დაკომპლექტებისა და მატერიალური რესურსების დაუფლების განმსაზღვრელი პრინციპია.

ამგვარი კონცეპტუალიზაცია საშუალებას გვაძლევს პატრიმონიალიზმი გავაანალიზოთ სახელმწიფოს ფუნქციონირების სხვადასხვა სფეროსთან მიმართებაში, მათ შორის რელევანტურია პოსტსაბჭოთა ქართული ბიუროკრატის ემპირიული ანალიზის განხორციელებისათვის.

მოცემული თეორიული ჩარჩო მოგვცემს საშუალებას წარმოვადგინოთ ახალი ემპირიული მასალა პოსტსაბჭოთა საქართველოს ბიუროკრატიულ სისტემაში გავრცელებულ არაფორმალურ პრაქტიკებზე, რაც ამყარებს/ამტკიცებს ჰიპოთეზას პოსტსაბჭოთა საქართველოს საჯარო სამსახურის პატრიმონიალური ლოგიკის შესახებ.

პოსტსაბჭოთა საქართველოს ბიუროკრატიული სისტემის კვლევა მნიშვნელოვანია, რადგან საქართველოში მკაფიოდ არ არის ჩამოყალიბებული ნეოპატრიმონიალური სისტემების შესახებ დისკუსია (გამონაკლისს წარმოადგენს კიკაბიძის და მისი კოლეგების შრომები (Kitschelt et al. 1999, გვ.39).

1.1 ნეოპატრიმონიალიზმის თეორიის ძირითადი იდეები

მაქს ვებერის ძალაუფლების/ბატონობის ტიპოლოგია საყოველთაოდ აღიარებულია. ძირითადად ფოკუსირდება ლეგიტიმურობის რაციონალურ და ქარიზმატულ ტიპებზე. ტრადიციული ძალაუფლების/ბატონობის ტიპის ისეთ ფორმას, როგორცაა პატრიმონიალიზმი ნაკლები ყურადღება ექცევა (Hensell 2012).

მოცემული კონცეფციის ძირითადი დებულებები ვებერის ფუნდამენტური შრომის „ეკონომიკა და საზოგადოება“ (*Economy and Society*) პირველ ნაწილშია ჩამოყალიბებული (Weber 1978). ვებერი ტერმინ „პატრიმონიალიზმში“ (ლათ. ‘patrimonium’ – მემკვიდრეობითი, საგვარეულო საკუთრება) გულისხმობდა ტრადიციული ბატონობის/ძალაუფლების ერთ–ერთ ფორმას, უპირველეს ყოვლისა ეკონომიკურს, რომელიც წარმოიქმნება მოსამსახურეებისთვის ბატონის საკუთრების მართვის გარკვეული უფლებების მინიჭებისას. მისი გარდაუვალი შედეგია მმართველობის აპარატის ორიენტაცია თანამდებობების აპროპრიაციაზე და ბენეფიციების მიღებაზე. შრომითი ურთიერთობების ამგვარი ტიპი ბიუროკრატებს ხდის სრულად დამოკიდებულებს ბატონის კეთილგანწყობაზე (Weber 1978).

ვებერი გამოყოფს ტრადიციული ბატონობის კიდევ ერთ დეცენტრალიზებულ ფორმას – წოდებრივ-პატრიმონიალურს, რომელიც წარმოიქმნება ბატონის და მისი მმართველობითი აპარატის მოლაპარაკების შედეგად. ეს აპარატი ფორმირდება „ექსტრაპატრიმონიალურად შერჩეული“ ჩინოვნიკებისგან. ვებერის აზრით, სწორედ ძალაუფლების წოდებრივი ორგანიზაცია, არის თანამედროვე რაციონალური ბიუროკრატის ფორმირების მთავარი წინაპირობა. ამასთან, ის მკაფიოდ არ განასხვავებს პატრიმონიალურ და თანამედროვე ჩინოვნიკებს, მასთან ხაზგასმულია, რომ თანამედროვე ბიუროკრატის წყაროები, შეიძლება ყველგან აღმოვაჩინოთ „პატრიმონიალური ადმინისტრაციის მარტივ ფორმებში“ (Weber 1978).

ვებერის დასკვნამ, იმასთან დაკავშირებით, რომ პატრიმონიალური სტრუქტურები შეიძლება არსებობდეს ნებისმიერ საზოგადოებაში, მისი განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე, მნიშვნელოვანი შედეგები გამოიღო. ამ დებულებაზე დაყრდნობით კომპარატივისტულ კვლევებში პატრიმონიალიზმის ცნების ვებერისეული გაგების, როგორც ტრადიციული მმართველობის იდეალური ტიპის, ხელახალი ფორმულირება მოხდა – ძირითადად როგორც ნეოპატრიმონიალიზმის ანუ „თანამედროვე პატრიმონიალიზმის“ (Neopatrimonialism) (Eisenstadt 1973).

XX საუკუნის 60–70–იან წლებში მთელი რიგი მეცნიერების შრომებში: *გ. ჰიგერი, ჟ.ფ. მედარი, კ. კლუბხეი, მ. ბერტონი და ნ. ვან დე ვალე, რ. ტეობალდი* და სხვები დასაბუთებული იყო ნეოპატრიმონიალიზმის კომპლექსური თეორია, რომლის ძირითადი დებულება შეიძლება მიესადაგოს რეჟიმული ტრანსფორმაციების კვლევას პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში (Фисун 2010). ვებერის იდეალური ტიპის კონცეპტუალიზება ძირითადად ხდება როგორც ავტორიტარული რეჟიმის, რომელიც ხასიათდება პოლიტიკური ძალაუფლების მაღალი კონცენტრაციით და პერსონალიზაციით მმართველობის სათავეში. ყველაფერი ორიენტირებულია ერთ ინდივიდზე, უმეტეს შემთხვევაში ქვეყნის პრეზიდენტზე, რომელიც ახორციელებს თვითნებურ მმართველობას (Erdmann and Engel 2007, გვ.97–104). პრეზიდენტი ითვისებს სახელმწიფოს მატერიალურ რესურსებს და ანაწილებს მათ კლიენტელისტური ქსელების საშუალებით, რათა მოახდინოს პოლიტიკური მხარდაჭერის გენერირება. მმართველობა/ადმინისტრირება პრეზიდენტის პირად ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რომელიც მხოლოდ მის გამდიდრებასა და პოლიტიკური ოპონენტების შევიწროებას ემსახურება. ნეოპატრიმონიალური მმართველობის ამ ლოგიკას განსაზღვრავს პრეზიდენტის პიროვნება, რომელიც იყენებს სხვადასხვა სტრატეგიებს ძალაუფლების შენარჩუნებისათვის და ზევიდან ახდენს სისტემის პერსონალიზაციას (პერსონიფიცირებას) (Bratton and van de Walle 1997, გვ.61–65; Chehabi and Linz 1998a, გვ.7–10, 13–17; Geddes 1999, გვ.121–22). ანალიტიკური თვალსაზრისით სამეცნიერო ნაშრომთა უმეტესობა კონცეტირდება რეჟიმების დონეებზე და პოლიტიკური ძალაუფლების ცენტრალიზებულ ორგანიზებაზე. შედეგად, ლიდერის საშუალებით პერსონალიზაცია ხდება ნეოპატრიმონიალიზმის ამოსავალი კრიტერიუმი და ფაქტობრივად ერთი ინდივიდის მიერ ავტორიტარული მმართველობის სინონიმად იქცევა.

ეიზენშტანდტის (Shmuel N. Eisenstadt) მიხედვით, მსოფლიოში წარმოშობილი „ნახევრადავტორიტარული“ რეჟიმები სრულიადაც არ არის „გარდამავალი“ ან „შუალედური“, არამედ პირიქით წარმოადგენს ტრანსფორმაციული პროცესის საბოლოო შედეგს. ამ რეჟიმების სპეციფიკურ თავისებურებებად ეიზენშტანდტი ასახელებს *ტენდენციას აღმასრულებელი ძალაუფლების გაძლიერებისაკენ*, განსაკუთრებით ბიუროკრატიული ან სამხედრო სტრუქტურების; ასევე ეკონომიკის და პოლიტიკის კონცენტრაციას „რესურსების, ძალაუფლებრივი პოზიციების და თანამდებობების“ ხელმისაწვდომობის გარშემო (Эйзенштадт 2002).

მრავალი მკვლევარი უსვამს ხაზს პატრონ–კლიენტური ურთიერთობების მნიშვნელობას, რომლებიც ნეოპატრიმონიალური რეჟიმების ქვეყნებში აღწევენ მთელ მმართველობით აპარატში. ასეთი არაოფიციალური სტრუქტურები შეიძლება მნიშვნელოვან ძალაუფლებასა და უფლებამოსილებებს ფლობდნენ, რის შედეგადაც ისინი ხშირად გამოიყენებინან რეჟიმის მიერ პოლიტიკური წესრიგის შენარჩუნებისათვის.

90–იანი წლების დასაწყისში ცალკეული ავტორები – *კ. ჯოულიტი, ი. გერტმანი, ს. ჰენსონი* და სხვები – იყენებდნენ ნეოპატრიმონიალურ მიდგომას პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში პოლიტიკური რეჟიმების კვლევისათვის. ამ მიმართულებით ერთ–ერთი მნიშვნელოვანია *ჰენსონის* (Stephen E. Hanson) კვლევა, რომელიც თავის შრომებში შეეცადა რეჟიმების

ევოლუციის ვებერიანული თეორიის ფართო სურათი შეექმნა (Hanson 2010). პოლიტიკური ტრანსფორმაციების მიზეზებს ჰენსონი ხედავს იმაში, რომ გარე პირობების ცვლილების მიუხედავად, ბატონობის ფორმებს, რომლებმაც პრაქტიკაში გაამართლეს, შეუძლიათ სტაბილურად კვლავწარმოება და რეჟიმების ახალი ჰომოლოგიურად მსგავსი ნაირსახეობების წარმოშობა (იხ. ამასთან დაკავშირებით (Патцельт 2012). ასეთ მემკვიდრეობითობას განაპირობებს პირველ რიგში სოციალიზაციის პროცესი, რომლის შედეგადაც, ძალაუფლების ფუნქციონირების პრინციპების შესახებ შექმნილი წარმოდგენები ნარჩუნდება თაობათა ცვლის მიუხედავად. თუ სოციალიზაცია არაეფექტურია – რეჟიმის სოციალური ბაზა მცირდება, მაგრამ არ ქრება სრულიად, რადგანაც უფროსი თაობების მრავალი წარმომადგენელი აგრძელებს მათ მხარდაჭერას. შესაბამისად, ყოველთვის რჩება შესაძლებლობები წინა წესრიგის სრული ან ნაწილობრივი რესტავრაციისათვის, განსაკუთრებით საზოგადოების ცხოვრების პირობების მკვეთრი გაუარესების შემთხვევებში.

ასევე ფართოდ არის წარმოდგენილი ნეოპატრიმონიალური მიდგომა უკრაინელი მკვლევარის *ფისუნის* (Aleksandr Fisun) შრომებში, რომელიც იყენებს მას უკრაინასა და სხვა პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში „ფერადი რევოლუციების“ ლოგიკის საკვლევად. *ჰეილის* (Henry Hale) „პატრონაჟული პრეზიდენტის“ თეორიის მსგავსად ფისუნი წამყვან ადგილს ნეოპატრიმონიალური რეჟიმების ფუნქციონირებაში ანიჭებს საპრეზიდენტო ძალაუფლების ინსტიტუტს, რომლის გარშემოც აიგება გამართული კლიენტურ–პატრონაჟული კავშირების და ურთიერთობების სისტემა. ამ ურთიერთობების მთავარი მონაწილეები არიან უმაღლესი სახელმწიფო ბიუროკრატის წარმომადგენლები და რენტაზე ორიენტირებული (rent-seeking) მეწარმეები (მსხვილი მესაკუთრეები), რომლებიც წარმოადგენენ მათ უკან მდგარი ოლიგარქიული ჯგუფების ინტერესებს და მუდმივად იბრძვიან გავლენის სფეროს გაფართოებისათვის. საზოგადოებრივ სფეროში ამ კონფლიქტების გადანაცვლების თავიდან აცილება შეუძლია მხოლოდ პრეზიდენტს, რომელიც აკონტროლებს ძალოვან სტრუქტურებს და გამოდის უზენაესი არბიტრის როლში ელიტათაშორისი კამათების გადაჭრისას. შედეგად, წარმოიქმნება გარკვეული დინამიური წონასწორობა ყველა პოლიტიკური აქტორის ურთიერთობებში, რაც პრინციპში სწორედ რეჟიმის კონსოლიდაციას ნიშნავს.

ამასთან ნეოპატრიმონიალური რეჟიმები შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისგან, რადგანაც ყოველი აქტორისათვის ხელმისაწვდომი რესურსები შეიძლება განსხვავებული იყოს. ეს საშუალებას აძლევს ფისუნს გამოყოს სამი ძირითადი ტიპი ნეოპატრიმონიალური რეჟიმის: 1. „ბიუროკრატული“ (ბიზნესი და პოლიტიკა კონტროლირდება ჩინოვნიკების მიერ); 2. „ოლიგარქიული“ (ძალაუფლება და საკუთრება არის კორპორატიული ოლიგარქიული ჯგუფების ხელში); 3. „სულთანური“ (კონტროლი რჩება პრეზიდენტის ხელში, რომელიც გამოდის დამოუკიდებელი ავტოკრატის როლში) (Фисун 2010).

ფრანგი მეცნიერის *მედარდი* (Jean-Francois Medard) ნეოპატრიმონიალიზმს განიხილავს, როგორც დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ტიპს, რომელიც განსხვავდება თანამედროვე და ტრადიციული პოლიტიკური ფორმებისგან და აქვს ორივე მათგანის ნიშანთვისებები.

ამოსავალი პრინციპი ნეოპატრიმონიალური სტრუქტურების გაჩენის არსი „არშემდგარი სახელმწიფო“, რომელიც მიიჩნევა არა გარდამავალ ეტაპზე მყოფად, არამედ განხილულია არსებულ პოლიტიკურ სისტემად. მედარის მიხედვით ნეოპატრიმონიალიზმის ცენტრალურ მახასიათებელს საჯარო-პოლიტიკური სფეროს პრივატიზაცია წარმოადგენს. პოლიტიკური რესურსები ხელმისაწვდომს ხდის ეკონომიკურ რესურსებს: „სიმდიდრე არ წარმოადგენს პოლიტიკური ძალაუფლების წყაროს, პირიქით, პოლიტიკური ძალაუფლება წარმოადგენს სიმდიდრის წყაროს“, მართალია მოცემული პრაქტიკები თითქმის ყველგან შეინიშნება, მაგრამ სწორედ „არშემდგარი სახელმწიფოს“ ფარგლებში ისინი სისტემას საფუძვლიანად ცვლიან (Medard 1982).

მიუხედავად იმისა, რომ დებატებში ეს ცნება საკმაოდ საფუძვლიანადაა განხილული, ამ მიდგომის თანახმად არსებობს ორი პრობლემა. პირველ რიგში ვებერის პატრიმონიალური მართვის ცენტრალური კრიტერიუმი ყველა საჯარო სამსახურში, სახელმწიფოს ყველა დონეზე არა ლიდერის პერსონიფიცირებაშია, არამედ საჯარო თანამდებობების მიმართ მესაკუთრულ დისპოზიციამ (Weber 1978, გვ.236). ამგვარად, სუბიექტური მმართველობის ცნება ხშირად კონცეპტუალიზდება, როგორც ნეოპატრიმონიალიზმის ვებერისეული გაგების შევიწროება.

მეორე პრობლემას ქმნის, ის გარემოება, რომ ცნება ნეოპატრიმონიალური არ ასახავს სხვა რეჟიმებს, სადაც შესაძლოა მმართველობის პატრიმონიალური ელემენტები შეინიშნებოდეს. ვებერი განიხილავდა პატრიმონიალიზმს, როგორც ტრადიციული მართვის ტიპს. მასთან ტრადიციული მართვის ტიპი სათავეს იღებს პატრიარქალური მმართველობის ადრეული ფორმიდან (Bendix 1960, გვ.331–41). საოჯახო მეურნეობის პატრიარქალურ ფორმებში კოლექტიურად შექმნილი სიკეთე, ისევე როგორც ამ სიკეთის შემქმნელი კოლექტივის წევრები მეურნეობის ბატონის (პატრონის) პირად განკარგულებაშია. ვებერთან დიფერენცირებული საოჯახო მეურნეობის, ოიკოსისაგან (oikos) იქმნება ეკონომიკა, რომლის ბაზაზეც თავის მხრივ ყალიბდება პატრიმონიალური მართვა (Weber 1978, გვ.1010). ამგვარად, ვებერს პატრიმონიალური მმართველობა ესმოდა როგორც პატრიარქალური მმართველობის ანალოგია. ეს უკანასკნელი ხასიათდება ოიკოსისმაგვარი მართვის პრინციპების გადმოტანით პოლიტიკურ ორგანიზაციაში. ძალაუფლების განმსაზღვრელია საკუთრების ფლობა, რაც ამავე დროს პატრიმონიალიზმის ამოსავალია (Breuer 1991, გვ.55). „წმინდა სახით პატრიმონიალური მმართველობის ფორმა ... ეხება ყველა მმართველ ძალაუფლებას და შესაბამის ეკონომიკურ უფლებებს, როგორც შეძენილ ეკონომიკურ უპირატესობებს“ (Weber 1978, გვ.236). თუმცა, ყოველდღიურ ცხოვრებაში მმართველობა უმეტესად ადმინისტრირებაა (Weber 1978, გვ.220; Poggi 2006, გვ.100).

ვებერი აღწერს პატრიმონიალური ადმინისტრაციის მახასიათებლებს. პატრიმონიალური ადმინისტრაციის ძირითადი ნიშანი ადმინისტრაციული პერსონალის და რესურსების არა მკაფიო დიფერენციაციაა – რასაც პირველ რიგში ემატება გაუმიჯნავი კომპეტენციები, არაფიქსირებული ანაზღაურება (ხელფასები) და არაპროფესიონალიზმი (Weber 1978, გვ.228–41, 1025–69).

ვებერისათვის ისტორიულ რაკურსში ადმინისტრაციული რესურსების მითვისება პატრიმონიალური სახელმწიფოს პირველადი ფორმების არსებობის გადამწყვეტი კრიტერიუმია (Weber 1978, გვ.1010–68). უფრო მეტიც, ადმინისტრაციული რესურსების მითვისების კონფლიქტურ თეორიაზე დაყრდნობით, ვებერი მმართველობის ამ ფორმის ტიპიურ დინამიკას ავითარებს. რაც ხასიათდება ადმინისტრაციული პერსონალის დისოციაციით (გამიჯვნით) ბატონზე დამოკიდებულებისაგან. ადმინისტრაცია მითვისებს რა ძალაუფლების ნაწილს ხდება დამოუკიდებელი (Weber 1978, გვ.231–35; Poggi 2006, გვ.102). ამგვარად, პატრიმონიალიზმი ყოველთვის გვხვდება იქ სადაც საჯარო თანამდებობები განიხილება ეკონომიკური სარგებლის მიღების წყაროდ, კერძო საკუთრებად არამხოლოდ ბატონის, არამედ ადმინისტრაციის მხრიდანაც. სახელმწიფოში, ყველა დონეზე, საჯარო თანამდებობის საკუთრების კატეგორიად და არა დისპოზიციურად განიხილვა არის პატრიმონიალიზმი. მიმდინარე დისკუსიაში ლიდერის პერსონიფიკაციაზე ფოკუსირებამ ამ ცნების თავდაპირველი გაგების გარკვეულწილად დაჩრდილვა გამოიწვია.

ასევე პრობლემურია კონსესუსი საკითხზე, რომ ნეოპატრიმონიალური რეჟიმები ავტორიტარული ხასიათისაა (Erdmann and Engel 2007, გვ.111). თუმცა, ვებერისეულ ავტორიტეტის ტიპს (authority type) და ავტორიტარულ (authoritarian regimes) რეჟიმს შორის ურთიერთმიმართება არც ისე ცხადია. არაერთ ნაშრომშია ნაჩვენები, რომ პატრიმონიალური ელემენტები შეინიშნება ჰიბრიდულ და დემოკრატიულ რეჟიმებშიც (Pitcher et al. 2009; Seizelet 2006; Erdmann and Engel 2007, გვ.111–13). ამგვარად, პატრიმონიალიზმის ასოცირებამ მხოლოდ ერთი კონკრეტული ტიპის რეჟიმთან შეიძლება შეცდომაში შეგვიყვანოს. რეჟიმის სპეციფიკურ მახასიათებლებზე ფოკუსირება ყურადღების მიღმა ტოვებს ადმინისტრირების განმასხვავებელ თავისებურებებს. რეჟიმი და სახელმწიფო განსხვავებულ ემპირიულ რეალობებს მიეკუთვნებიან. რეჟიმი შეიძლება გავიგოთ, როგორც პოლიტიკური ძალაუფლების ცენტრის ორგანიზების ფორმა, რომელიც განსაზღვრავს „ვის აქვს პოლიტიკური ძალაუფლებისადმი წვდომა და როგორ ეპყრობიან ისინი ვისაც ეს ძალაუფლება აქვს მათ ვისაც ის არ აქვს“ (Fishman 1990, გვ.428). მისგან განსხვავებით სახელმწიფო უფრო პერმანენტული (მუდმივი) ინსტიტუტია, რომელიც მოიცავს ადმინისტრაციულ-მმართველობით, დამსჯელობით, მაკოორდინირებელ და სხვა ფუნქციებს. სუბიექტური მმართველობის შესახებ დებატებში რეჟიმის და სახელმწიფოს გაგება დიფერენცირებულად არ განიხილება. ორივე განისაზღვრება მმართველთან მჭიდრო კავშირში (Fishman 1990, გვ.428; Chehabi and Linz 1998b, გვ.10–13).

ჩვენ არ ვახდენთ პატრიმონიალიზმის ცნების ახალ ფორმულირებას, მნიშვნელოვანია თეორიულ-პრაქტიკული მიდგომის ჩამოყალიბება. ამ თვალსაზრისით პირველი რიგში პატრიმონიალიზმის განსაზღვრება ეფუძნება უფრო კონკრეტულ და ანალიტიკურად დიფერენცირებულ ცნებას, რომელიც განსაზღვრავს მას თანამდებობების და მატერიალური რესურსების მისაკუთრების პრაქტიკად. ხოლო მეორეს მხრივ, ეს მიდგომა პატრიმონიალიზმს განაცალკევებს სპეციფიკური რეჟიმის ცნებისგან და ყოვლისშემძლე პრეზიდენტის პერსონისაგან. შედეგად ვიღებთ, რომ ვებერიანული ტიპის პატრიმონიალიზმის უფრო ფართო აზრით გამოიყენება და იქმნება ახალი ანალიტიკური პერსპექტივა.

1.2 პატრიმონიალური პრაქტიკების ლოგიკა

შემდგომი განხილვის საგანს კომპარატივისტული პოლიტიკის თანამედროვე ნაშრომები წარმოადგენს, რომლებშიც სახელმწიფოს კონცეფციის ფორმირება ხორციელდება კონკრეტული პრაქტიკების ტიპებისა და აქტორების პერსონალური პრაქტიკების საფუძველზე (Migdal 2001; Migdal and Schlichte 2005; Sharma and Gupta 2006). (სოციალურ მეცნიერებებში პრაქტიკების ზოგად თეორიებთან მიმართებაში იხ. Reckwitz 2002). შესაბამისად სახელმწიფოს იდეალური მოდელი შეგვიძლია განვასხვაოთ სახელმწიფოში გავრცელებული კონკრეტული პრაქტიკებისაგან (Migdal and Schlichte 2005, გვ.14–40). ერთის მხრივ, სახელმწიფო არსებობს, როგორც გლობალური იდეალისტური კონცეფცია და პოლიტიკური მოდელი. მეორე მხრივ, რეალური სახელმწიფო პრაქტიკა ყოველთვის განსხვავდება ამ იდეალისაგან. ამ კონტექსტში პრაქტიკები შეიძლება გავიგოთ, როგორც სახელმწიფო და არასახელმწიფო აქტორების დაკვირვებადი მოქმედებები/ქცევები და ასევე როგორც ინდივიდების და კოლექტივების სოციალური ინტერაქცია. მათ შორის არის წინააღმდეგობის გაწევის, თავიდან არიდების, მითვისების, აღკვეთის ან ინსტრუმენტალიზაციის პრაქტიკები. ამდენად, სახელმწიფო შეიძლება გავიგოთ, როგორც მოქმედების ველი, რომელიც განისაზღვრება უამრავი (უთვლელი რაოდენობის) პრაქტიკებით და ცვალებადი იდეალებით (Migdal and Schlichte 2005, გვ.14–40).

ზემოთქმულზე დაყრდნობით პატრიმონიალიზმი პრაქტიკის ერთ–ერთი ფორმაა. ვებერთან მიმართებაში აპროპრიაციის პრაქტიკა შეიძლება დახასიათდეს, როგორც პატრიმონიალიზმის მაკონსტრუირებელი. ამ პრაქტიკების იდენტიფიცირება შეიძლება სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკურ, ასევე ბიუროკრატიულ სფეროებში.¹ მეტიც, მათი შემდგომი დიფერენციაცია ხორციელდება ორი ანალიტიკური თვალსაზრისით. *გედესი* (Barbara Geddes) თავისი ავტორიტარული რეჟიმების კლასიფიკაციაში, განასხვავებს *კონტროლს ძალაუფლებაზე* და *კონტროლს პოლიტიკის კეთებაზე*, განსაზღვრავს მას, როგორც პერსონალური (სუბიექტური) რეჟიმების ტიპისათვის „თანამდებობებისადმი ხელმისაწვდომობას და თანამდებობის შედეგებს (ნაყოფებს)“ (Geddes 1999, გვ.121). ვებერი ასევე საუბრობს თანამდებობების მიღებაზე და შემოსავლების მოძიების შესაძლებლობებზე მითვისების სხვადასხვა ტიპებთან მიმართებაში (Weber 1978, გვ.222, 232). გედესზე და ვებერზე დაყრდნობით თანამდებობების და მატერიალური რესურსების მითვისება შეიძლება ავტომატურად დიფერენცირდეს, როგორც მითვისების ორი მოდუსი (პატრიმონიალურ კონტექსტში თანამდებობების მითვისება არის მატერიალური რესურსების მითვისების სინონიმი. განსხვავება აქ თანმიმდევრობაშია: კითხვა ისმის როგორ ხდება აქტორების რეკრუტირება საჯარო თანამდებობებზე და რა გამორჩენას ნახულობენ ისინი თავისი თანამდებობებისაგან).

¹¹ საკითხზე – სახელმწიფო როგორც მოქმედების სფერო, იხ. ფრანგი სოციოლოგი პიერ ბურდიე (Pierre Bourdieu 1994). ბურდიე ასევე უკავშირდება მის პრაქტიკების თეორიას თანამედროვე (მოდერნული) სახელმწიფოს წარმოშობას და აანალიზებდა პატრიმონიალურ რეპროდუქციას (კლავანარმობას) დინასტიურ სახელმწიფოში (Bourdieu 2005). სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკური ან ბიუროკრატიული მოქმედების სფერო პატრიმონიალური პრაქტიკებით, ცნებასთან დაკავშირებით იხ. ასევე ჰენსელი (Hensell 2009, გვ. 58–69).

თანამდებობის მითვისების ტიპურ პრაქტიკას წარმოადგენს სამსახურეობრივი პატრონაჟი და კლიენტელიზმი (აქ ტერმინები პატრონაჟი და კლიენტელიზმი გამოიყენება როგორც სინონიმები). ის ეფუძნება დიადურ კავშირებს მაღალი რანგის პატრონსა და დაბალი რანგის კლიენტს შორის, რომლებსაც აქვთ არათანაბარი სტატუსი, ძალაულება და რესურსები. ისინი ცვლიან მატერიალურ პრივილეგიებსა და მომსახურებას. მათი ურთიერთობა ხასიათდება რეციპროკულობით და საერთო სარგებლის კალკულაციით (Lande 1977, გვ.20; Eisenstadt and Roniger 1984, გვ.29–50). ტიპური პრაქტიკა შემდეგი სახით აღიწერება: პატრონი ითვისებს საჯარო თანამდებობას, როგორც ერთჯერად რესურსს და ავრცელებს მას მის კლიენტებში, რის სანაცვლოდაც, ისინი უზრუნველყოფენ მას ყველა სახის პირად სერვისებით. პატრონ-კლიენტელისტური ურთიერთობების დინამიკა ვითარდება სახელმწიფოს იერარქიული წყობის ვერტიკალურად სტრუქტურირებულ ქსელებში. მათში თავად კლიენტი ხდება პატრონი უფრო დაბალი რანგის კლიენტებისათვის და მასზე უფრო დაბალ თანამდებობებს განიხილავს, როგორც პერსონალურ საკუთებას, რომელიც პატრონაჟის მიზნებისათვის არის ხელმისაწვდომი (Clapham 1982, გვ.18–33; Eisenstadt and Roniger 1984, გვ.220–45). რაც უფრო მომგებიანი/პრესტიჟულია გასაცემი პოზიცია, მით უფროა დამკვიდრებულია საბაზრო (საბაზროს მსგავსი) პრინციპები და თანამდებობებით ვაჭრობა. ეს ხდება როდესაც პოზიციაზე ქრთამების მოსალოდნელი რაოდენობა და გამდიდრების შესაძლებლობა განსაზღვრავს ამ პოზიციის ღირებულებას. ასეთ შემხვევაში პატრონი იღებს პოლიტიკური ან ბიუროკრატიული მეწარმის როლს, რომელიც მიისწრაფვის არამხოლოდ დაარიგოს მის მიერ მითვისებული პოზიციები, არამედ გაყიდოს ისინი (Scott 1972, გვ.45–46). დაინტერესებული მყიდველები ახდენენ ეკონომიკური კაპიტალის ინვესტირებას პრესტიჟულ/მომგებიან თანამდებობებში და იღებენ კვაზი-უფლებას თანამდებობაზე, რომელსაც შემდეგ პერსონალურ საკუთრებად განიხილავენ. ვებერი თანახმად, თანამდებობებით ვაჭრობა დამახასიათებელია პატრიმონიალური მმართველობის (ბატონობის) ფორმისათვის (Weber 1978, გვ.233). აქ კვლავ, შედის ის თანამდებობები, რომლებიც მის სუბორდინაციაში იმყოფება და შეიძლება გაიცვალოს ან გაიყიდოს (Rose-Ackerman 1999, გვ.82).

მეორე მოდუსი არის მატერიალური რესურსების მითვისება საჯარო ფუნქციების განხორციელების საშუალებით (დებატებში ის ძირითადად აღწერილია, როგორც „კორუფცია“. თუმცა ამ ტერმინს აქვს ნორმატიული თვისება, რადგან ის გულისხმობს ფორმალურ-ლეგალური წესების ტრანსგრესიას (დარღვევას). კორუფციის დევიანტურ ქცევად განხილვა დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენადაა ის გავრცელებული და ნორმირებული. რაც უფრო გავრცელებულია კორუფცია, მით ნაკლებად არის შესაძლებელი ის აღწეროთ, როგორც ირეგულარული (არანორმალური). ამ შრომაში პატრიმონიალიზმი წარმოადგენს უფრო შემეცნებით და ანალიტიკურ კონკრეტულ ტერმინს. ეს შეეხება მატერიალური რესურსების დაცვის, ამოღების (ექსტრაქციის) და ექსპლუატაციის მთელ სპექტრს, სპონტანური ინდივიდუალური მოგებიდან (acquisition) – სისტემურ კომერციალიზაციამდე. სახელმწიფო ბიუჯეტის და ადმინისტრაციული ფონდების არაკანონიერ მითვისებასთან (გაფლანგვასთან) ერთად, აქ შედის მოგების ყველა შესაძლებლობა, რომელიც წარმოიქმნება სახელმწიფოს მოქმედებაზე ზეგავლენის მცდელობიდან (Scott 1972, გვ.21). კომპეტენციების არეალის მიხედვით, აქტორებმა შეიძლება მიიღონ სარგებელი, როგორც საკანონმდებლო

შეთანხმებებიდან და ლეგალური რეგულაციების გატარებიდან პოლიტიკურ, ისე მათი იმპლიმენტაციიდან და აღსრულებიდან ბიუროკრატიულ სფეროებში (Scott 1972, გვ.21–23). აქტორებმა შეიძლება მიიღონ ყველა სახის ბენეფიციები მათი პოზიციებიდან, ეს შეიძლება იყოს კონკრეტული კერძო ეკონომიკური ინტერესების/მოქმედებების გატარება სხვადასხვა რეგულაციებში, ან თავის თანამდებობრივ საქმიანობაში დამატებითი ფულის აღება, თითქოს ის დისკრეციული პროდუქციაა. პოლიტიკური გადაწყვეტილებების გატარება ან პირიქით შეფერხებაზე ზემოქმედება, ადმინისტრაციული პროცედურების გაზრდა ან გადადება, ხდება საშუალება არაფორმალური გადასახადების და საფასურის ფართო სპექტრის არსებობისათვის (Rose-Ackerman 1999, გვ.9–38). რელევანტური პრაქტიკები ვარირებს არაკანონიერი სარგებლის მიღება-გაცემიდან – ზოგადად საჯარო სიკეთის იმგვარად მოწყობამდე, როდესაც ყველა საჯარო სერვისი ხდება შესყიდვადი საქონელი (Della Porta and Vannucci 1999; Scott 1972, გვ.54–91; Rose-Ackerman 1999, გვ.9–38, 91–126).

თანამდებობების და ეკონომიკური რესურსების მითვისების პრაქტიკები პატრიმონიალიზმის ამოსავალს წარმოადგენს. მათი იდენტიფიცირება და განხილვა, როგორც პატრიმონიალური მართვის ტიპური გამოვლინების, რა თქმა უნდა დიდი ხანია მოხდა ისეთი ტერმინებით როგორცაა – „კორუფცია“, „რენტაზე ორიენტაცია“ (rent-seeking) ან „ნეპოტიზმი“ (Eisenstadt 1973; Rudolph and Rudolph 1979; Clapham 1985, გვ.48–60; Bratton and van de Walle 1997; Chehabi and Linz 1998a; Erdmann and Engel 2007). თუმცა, მათი პრაქტიკული პერსპექტივების მკაფიო ჩარჩოების გამოკვეთა და ხელახალი ფორმულირება – მითვისების პრაქტიკებად გვაძლევს პატრიმონიალიზმის უფრო ზუსტ და ანალიტიკურად დიფერენცირებულ გაგებას, რომელსაც ხშირად აიგივებენ ავტორიტარულ, სუბიექტურ მართვასთან. ამავე დროს პრაქტიკული მიდგომა საშუალებას გვაძლევს გადავინაცვლოთ პერსპექტიულ და ანალიტიკურ ფოკუსში. პირველ რიგში, მას ავტორიტარი მმართველის ცვლადიდან გადააქვს აქცენტი, შედეგად უკეთეს ამოსავალ წერტილს გვაძლევს პატრიმონიალური სისტემის სხვადასხვა აქტორების და მათი ურთიერთობების მოცვისათვის/განხილვისათვის. გარდა ამისა, პრაქტიკების და მათი დაბლოკვის გზების ანალიზი შესაძლებელს ხდის განვსაზღვროთ პატრიმონიალიზმის ფორმები სხვადასხვა რეჟიმის კონტექსტში, რომელიც არ არის აუცილებელი იყოს ავტორიტარული, არამედ შეიძლება იყოს ჰიბრიდული ან ნახევრად-დემოკრატიული. სხვადასხვა რეჟიმის კონტექსტში პატრიმონიალიზმის დონე შეიძლება გამომდინარეობდეს ამ პრაქტიკების გავრცელებულობისა და ფარგლებისგან. მეტიც, აქ გამოკვეთილი ცნება საშუალებას გვაძლევს გამოვიკვლიოთ პატრიმონიალური ელემენტების არსებობა სახელმწიფოს ცალკეული ტერიტორიებზე (ქვე-ზონებში), აუცილებელი აღარ არის ავტორიტარული რეჟიმი ვიგულისხმობთ სუბიექტური მმართველით სათავეში.

პრაქტიკების ცნების გამოყენებისას, პატრიმონიალიზმის კონცეპტუალიზება შეიძლება ცალკე პოლიტიკურ ან ბიუროკრატიულ ორგანიზაციებში. ეს ასევე საშუალებას გვაძლევს პატრიმონიალიზაციას მივადევნოთ თვალი უფრო მცირე სკალაზე, სახელმწიფო აპარატის უფრო დაბალ დონეებზე და გავაკეთოთ დასკვნები მიკრო-პოლიტიკის და ყოველდღიური მექანიზმების შესახებ.

საჯარო ბიუროკრატის ეფექტურობის შესაფასებლად და გასაზომად ლიტერატურაში ძირითადად ორი მიმართულება გამოიყოფა: ერთის მხრივ ეკონომისტების ნაშრომები, რომლებიც ძირითადად ფოკუსირდება სახელმწიფო აპარატის ფუნქციონირების შედეგების „ხარისხზე“ (იხ. მაგალითად მსოფლიო ბანკის სახელმწიფოების მონაცემთა ბაზა); მეორეს მხრივ, საჯარო ადმინისტრირების მკვლევარებმა განავითარეს ტიპოლოგიების ფართო სპექტრი, რომლებიც ეფუძნება, ისეთ თეორიულ კონცეფციებს, როგორცაა ადმინისტრაციული მემკვიდრეობა ან საჯარო სამსახურის ტრადიციები (Barzelay and Galleo 2010; Painter and Peters 2010).

ბიუროკრატის თანამდეროვე დასავლელი მკვლევარები (იხ. მაგალითად: Dahlstrom, Lapuente, Teorell 2011) ბიუროკრატიული სტრუქტურის საკვანძო მახასიათებლების აღწერისას ეყრდნობიან *ევანსის* (Peter Evans) და *რაუხის* (James Rauch) მოსაზრებებს, რომელთა თანახმადაც *დასაქმების სისტემა* და *შრომითი ურთიერთობები* საჯარო სექტორში წარმოადგენს ვებერის ბიუროკრატის ცნების თეორიულ ბირთვს. მათი ემპირიული შეფასება განხორციელდა ვებერის ნაშრომში „ეკონომიკა და საზოგადოება“ (1978). ვებერი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საჯარო სექტორში საკადრო პოლიტიკას (Keiser and Baer 2005). მან თანამედროვე ბიუროკრატიაში გარდაუვალი ორგანიზაციული კონფლიქტი დაინახა: „ისტორიული რეალობა გულისხმობს უწყვეტ, თუმცა უმეტეს წილად ლატენტურ კონფლიქტს ხელმძღვანელებსა და მათ ადმინისტრაციულ პერსონალს შორის აპროპრიაციისა [მითვისება] და ექსპროპრიაციისათან [ჩამორთმევა] მიმართებაში“ (Weber 1978, 264). საკადრო პოლიტიკა არის ამ „ლატენტური“ მაგრამ საკვანძო ბიუროკრატიული კონფლიქტის მართვის ინსტრუმენტი და სწორედ ამიტომაც მისი შესწავლა მნიშვნელოვანი (Dahlstrom et al. 2011).

ვებერზე დაყრდნობით, რომელიც თვლიდა, რომ ეფექტური მმართველობის მისაღწევად საკვანძო მნიშვნელობისაა პატრონაჟული ბიუროკრატის შეცვლა მერიტოკრატიული ბიუროკრატით, ევანსმა და რაუხმა (Evans and Rauch 1999) განავითარეს „ვებერიანული სახელმწიფოს ჰიპოთეზა“ (Weberian state hypothesis). მათ მიერ მონაცემების მოპოვების პროცესი დაეყრდნო ამოსავალი კონტინიუმის არსებობის იდეას, რომლის ერთი უკიდურესობა არის პატრიმონიალური ბიუროკრატია, ხოლო მეორე – ვებერის იდეალური ტიპის ბიუროკრატია. მკვლევარებმა გამოყვეს ინდიკატორი – სახელწოდებით „ვებერიანული სკალა“ – და აჩვენეს, რომ განვითარებად ქვეყნებს ამ სკალაზე სწრაფად გაეზარდათ მაჩვენებლები 1970–1990 წლების პერიოდში. „ვებერიანული სკალა“ ეყრდნობა ინფორმაციას ათი მონაცემის შესახებ, მათი საშუალებით გამოიკვეთება ის დონე, თუ რამდენადაა განვითარებული ბიუროკრატიაში მერიტოკრატიული რეკრუტირება და რამდენად არის უზრუნველყოფილი პროგნოზირებადი, ხანგრძლივი, სტაბილური და ჯილდოზე ორიენტირებული კარიერა საჯარო მოხელეებისათვის. თუმცა მიუხედავად მათი მიგნებების სიძლიერისა, ევანსის და რაუხის (Evans and Rauch 1999) კვლევის კრიტიკა ხშირად ხორციელდება ადმინისტრაციული (მმართველობის სისტემების) მკვლევარების და ისტორიკოსების მიერ (Dahlstrom et al. 2011), რომლებიც მიუთითებენ რომ ბიუროკრატის ამგვარი შეფასება ერთგანზომილებიანია - არ იძლევა საჯარო სამსახურის სისტემების სრული აღწერისა და ახსნის საშუალებას, რითაც ხაზს უსვამენ მრავალგანზომილებიანი კვლევის

აუცილებლობას, რომელიც მეტი კორელაციური კავშირების დანახვის შესაძლებლობას მოგვცემს. შესაბამისად, ეფექტური სახელმწიფო ბიუროკრატის ჩამოყალიბების პროცესის კვლევის შემეცნებითი მნიშვნელობა უკავშირდება ბიუროკრატის, როგორც მრავალგანზომილებიანი სოციალურ-პოლიტიკური ფენომენის არასაკმარის შესწავლის დონეს, რომელიც სრულ სისტემურ კვლევას მოითხოვს.

აქ ჩამოყალიბებული პრაქტიკული, ემპირიული მიდგომა ამ მიმართულებით წინგადადგმული ნაბიჯი შეიძლება აღმოჩნდეს (ასევე ჩნდება თეორიული სინთეზის პერსპექტივები სხვა სოციოლოგიურ ცნებებთან, როგორცაა პიერ ბურდიეს „პრაქტიკების თეორია“ (Hensell 2009, გვ.49–70)).

შემდეგ ჩვენ შევეცდებით ამ ცნების ღირებულების დემონსტრირებას საქართველოს ბიუროკრატის მაგალითზე დაყრდნობით. საქართველო იშვიათად არის განხილული პატრიმონიალიზმის შესახებ დებატებში. თუმცა, საქართველოს პოლიტიკური რეჟიმი განიხილება, როგორც ნახევრად-დემოკრატიული (semi-democratic) ან ჰიბრიდული. ბიუროკრატია საქართველოში პატრიმონიალური ლოგიკით ხელმძღვანელობს. ამ ჰიპოთეზის დასადასტურებლად საკმარისია კვლევები საჯარო მოხელეების რეკრუტირების და კარიერული წინსვლის ფორმების ანალიზის.

1.3 ბიუროკრატიული სისტემების ძირითადი მახასიათებლები

ბიუროკრატის საკითხი და პრობლემები წლების განმავლობაში წარმოადგენდა სხვადასხვა სოციალური მეცნიერებების შესწავლის საგანს. ტერმინი „ბიუროკრატია“ წარმოშვა XVIII-ის საფრანგეთში. პირველად ის გამოიყენა დე გურნესმა 1745 წელს. მან სიტყვა „ბიუროს“, რომელიც ერთდროულად ნიშნავს, როგორც დაწესებულებას, ისე საწერ მაგიდას, დაუმატა ნაწილი, რომელიც ძველ ბერძნულ ენაში „მართვას“ ან „ძალაუფლებას“ ნიშნავს. ამგვარად, „ბიუროკრატია“ ნიშნავს ჩინოვნიკთა ძალაუფლებას. 1918 წელს ეს ტერმინი ინგლისშიც დამკვიდრდა. თავიდან ის მხოლოდ სამთავრობო დაწესებულებების, დღეს კი ყველა დიდი ორგანიზაციის მიმართ გამოიყენება. თავდაპირველად ტერმინ „ბიუროკრატის“ უარყოფითი, დამამცირებელი ელფერი ქონდა, რომელიც მას დღესაც ახლავს ყოველდღიურ ცხოვრებაში (კოდუა 2004).

ყოფილ კომუნისტურ და პოსტკომუნისტურ ქვეყანათა უმეტესობაში „ბიუროკრატია“ ხშირად საქმის გაჭიანურებასთან, არაეფექტურობასა და მფლანგველობასთან ასოცირდება. გარკვეული პერიოდის განმავლობაში საქართველოშიც ბიუროკრატი, ჩინოვნიკი სალანძღავ სიტყვად იქცა. ამავე დროს, „ბიუროკრატი“ ნეიტრალური ტერმინია და სახელმწიფო მოხელეს ნიშნავს, ანუ ადამიანს, რომელიც სახელმწიფომ დაიქირავა გარკვეული საქმიანობის განხორციელებისათვის – „წესით, ეს ადამიანი, განსხვავებით საბჭოთა ბიუროკრატი, ნომენკლატურის წარმომადგენლისაგან დადებითი პერსონაჟია, რადგან გვეხმარება და გვიგვარებს მის კომპეტენციაში მყოფ საკითხებს. მაგრამ, საქართველოში რეალურად

ვითარება ხშირად განსხვავებულია და ბიუროკრატის ფუნქციები გამრუდებულ სახეს იღებს“ (მარგველაშვილი 2005).

არსებობს ბიუროკრატის სხვაგვარი გაგებაც, რომლის მიხედვითაც ბიუროკრატია გულმოდგინების, სიზუსტისა და ეფექტური ადმინისტრირების მოდელია. ამ თვალსაზრისის მომხრეები თვლიან, რომ ბიუროკრატია სინამდვილეში ორგანიზაციის ყველაზე ეფექტური ფორმაა, რაც კი კაცობრიობას გამოუგონია, რადგან ყველა ამოცანა მოქმედების მკაცრი წესებით რეგულირდება. ამ ორ უკიდურესობებს შორის მოთავსებული ბიუროკრატის მაქს ვებერისეული გაგება და შეფასება, ყველაზე ზუსტი და საყოველთაოდ მისაღებია.

პირველი, ვინც ტერმინ „ბიუროკრატიაში“ დადებითი შინაარსი მოიაზრა, იყო სწორედ ვებერი. მისი მტკიცებით, ბიუროკრატია მოდერნული საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი ორგანიზაციის კერძო ფორმაა, მისი საქმიანობა გულისხმობს იერარქიულად მოწესრიგებული როლების განაწილებას, რომლებიც ჩამოყალიბებულია მკაფიოდ განსაზღვრული უპიროვნო წესების (ინსტრუქციების) და პროცედურების საფუძველზე. ვებერმა განსაზღვრა ბიუროკრატის „*იდეალური ტიპი*“. ეს უკანასკნელი მოიცავს მახასიათებლებს, რომლებიც გამოიყენება იმის გასაზომად, თუ რამდენად ბიუროკრატიულია ესა თუ ის რეალური ორგანიზაცია. ეს მახასიათებლებია:

- ოფიციალური როლების სისტემა, რომელიც იერარქიულადაა ორგანიზებული;
- ვერტიკალური დაქვემდებარების სისტემა – დაწყებული ორგანიზაციის ხელმძღვანელის ფუნქციებიდან, რიგითი თანამშრომლების მოვალეობებამდე;
- როლები დაკავშირებულია წესებთან, რომლებიც განსაზღვრავს, რა შეიძლება ან არ შეიძლება ლეგიტიმურად შესრულდეს ოფიციალური პირის მიერ. წესები არეგულირებს სამუშაო რეჟიმს;
- პროცედურები, რომლებიც თეორიულად ფარავს ყველა იმ სიტუაციას, რომელშიც შეიძლება აღმოჩნდეს ორგანიზაცია;
- ოფიციალური პირები იმყოფებიან მკაცრი დისციპლინის პირობებში;
- კანცელარია, სადაც წერილობითი დოკუმენტები ზედმიწევნით მოწესრიგებულად ინახება;
- არსებობს მკაფიო გამიჯვნა ოფიციალურისა და პირადულის.

შემდგომში ბიუროკრატისადმი მიძღვნილ არაერთ ნაშრომში განავითარეს სწორედ ვებერის იდეები. მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ამ მიმართულებით გადადგა *მიშელ კროზიემ* (Michel Crozier) შრომაში „ბიუროკრატის მოვლენა“ (1964). მან წარმოაჩინა მაღალჩინოსანი და რიგითი ბიუროკრატების მოქმედების სხვადასხვა მოტივები. რიგითი ბიუროკრატები ისწრაფვიან მშვიდი ცხოვრებისაკენ, რომელიც მიიღწევა წესების (როგორც უნდა იყოს ისინი) მონური შესრულებით. მაღალჩინოსნებს უფრო დიდი მიზნები აქვთ. ხშირად ისინი მიუღწევადია რადგან შეუძლებელია აიძულო რიგითი მოსამსახურე, გადაუხვიოს დადგენილ წესებს. ასეთივე სირთულეებთან არის დაკავშირებული კერძო ფირმების მუშაობა.

ვებერისეული ანალიზი ესადაგება როგორც სახელმწიფო ასევე კომერციულ დაწესებულებებს. ვებერი ამტკიცებდა, რომ ბიუროკრატია ორგანიზაციის ყველაზე ეფექტური ფორმაა. ამ თვალსაზრისის კრიტიკოსების თანახმად, ბიუროკრატია ყველაზე შესაფერისია მხოლოდ იმ სიტუაციებისათვის, სადაც არსებობს წინასწარმეტყველების (გათვლის)

შესაძლებლობა, მაგალითად, მაშინ, როდესაც იწარმოება სტანდარტული საქონელი მასობრივი მოხმარებისათვის და როდესაც მოცემულ საქონელზე მოთხოვნილება ბაზარზე სტაბილურია. ბიუროკრატია ნაკლებად ეფექტურია ისეთი (პოსტმოდერნული) სიტუაციებისათვის, როდესაც მოთხოვნა არსებობს სპეციალიზებულ, არასტანდარტულ საქონელზე.

საქმიანობის ბიუროკრატიული კოორდინაცია წარმოადგენს თანამედროვე სოციალური სტრუქტურების განმასხვავებელ ნიშანს. ვებერი აღნიშნავდა, რომ ბიუროკრატია „ყველა სხვა ფორმას აღემატება თავისი სიზუსტით, სტაბილურობით, მკაცრი დისციპლინითა და საიმედოობით. ამდენად ის ორგანიზაციის ხელმძღვანელებს და მოსამსახურეებს თავიანთი მიღწევების ზედმიწევნით ზუსტი აღრიცხვის საშუალებას აძლევს“. ვებერის მიერ ბიუროკრატიის ფორმალური სტრუქტურის სამი უმნიშვნელოვანესი ნიშანია შრომის დანაწილება, იერარქიულობა და უპიროვნო წესები. ისინი არიან ნებისმიერი ქმედითი ბიუროკრატიის აუცილებელი ატრიბუტები: „თანამდებობაზე დანიშნვა (...) გულისხმობს გარკვეული დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას არა ამ კონკრეტული პიროვნების ... არამედ არაპიროვნულ და საქმიან ფუნქციასთან მიმართ“ (Weber 1947).

მაქს ვებერისა და ენტონი გიდენსის (Anthony Giddens) თანახმად რაც უფრო უახლოვდება ორგანიზაცია ბიუროკრატიის იდეალურ ტიპს, მით უფრო ეფექტურად უმკლავდება იმ ამოცანებს, რომელთა გადასაწყვეტად იგი შეიქმნა. თუმცა, ვებერს არც იმის აღნიშვნა ავიწყებოდა, რომ ბიუროკრატია ბადებს „კანცელარიულობას“, რომ მრავალი ბიუროკრატიული პროცედურა დამლელია და იგი შემოქმედებითი უნარების გამოსაყენებლად ძალიან ცოტა შესაძლებლობას იძლევა – „ბიუროკრატიული რუტინა და ჩინოვნიკთა მბრძანებლობა ჩვენს ცხოვრებაში – წერს გიდენსი – არის საფასური, რომელსაც ჩვენ ვიხდით ბიუროკრატიულ ორგანიზაციასთან ტექნიკური ეფექტურობისათვის“ (Гидденс 1999, გვ.270).

როგორც ბოუზმენი (Barry Bozeman) აღნიშნავს, „ჩვენ არ გვიყვარს ბიუროკრატია, მაგრამ ჩვენ ის გვჭირდება – იმ დრომდე მაინც, ვიდრე არ მოვიფიქრებთ ისეთ ქმედით ალტერნატიულ ორგანიზაციულ სქემებს, სადაც შენარჩუნებული იქნება ბიუროკრატიის ის ნიშნები, რომლებიც ჩვენთვის უდაოდ მისაღებია – პროგნოზირებადობა და სტაბილურობა, რაციონალიზმი, კომპეტენტურობა, მიუკერძოებლობა – და თავისუფალი იმისგან, რაც ესოდენ არ მოგვწონს – სიხისტე, არასტანდარტული სიტუაციების მართვის უუნარობა, გადაულახავი ზღუდეების შექმნა ჩინოვნიკებსა და მოქალაქეებს შორის“. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ საზოგადოების ფართო წრეები სათანადოდ არ აფასებენ თანამდებობრივი სისტემისა და ბიუროკრატიული ორგანიზაციის დადებით მხარეებს. მეორე მიზეზი შეიძლება ისიც იყოს, რომ ბიუროკრატია უამრავი ფორმით შეიძლება შეგვხვდეს და რომ „ბიუროკრატია საზოგადოებისთვის არის არა იმდენად საფრთხე და მოუშუშებელი ჭრილობა, რამდენადაც რაღაცის გაკეთების საშუალება. ზოგჯერ ის ძალზე ეფექტიანია, ზოგჯერ – ნაკლებად“ (Bozeman 1999). ბიუროკრატიაში მოიაზრება მართვის რაციონალურად ორგანიზებული სისტემა, რომელშიც საქმეები წყდება კომპეტენტურ პირთა მიერ სათანადო პროფესიონალურ დონეზე კანონებისა და სხვა წესების ზუსტი შესაბამისობით.

ბიუროკრატიული მმართველობა – ესაა მმართველობა, რომელიც უნდა მისდევდეს ნათლად დამუშავებულ წესებსა და მითითებებს: „ბიუროკრატიის ძლიერი მხარე არის მისი ორიენტაცია სტანდარტიზებულ ურთიერთობებზე. ფავორიტიზმი, ნეპოტიზმი, მექრთამეობა და კორუფციის სხვა ფორმები მიუღებელი უნდა იყოს თანამედროვე ბიუროკრატიისთვის; ეს მისი პათოლოგიური გამოვლინებები უფროა, ვიდრე ორგანული თვისება. სტანდარტიზაცია ხშირად პროტესტს იწვევს ადამიანებში, რადგან მათი უმეტესობა, როგორც კერძო პირი თუ როგორც ორგანიზაციის წარმომადგენელი, ცდილობს თავისი გამორჩეულობისა და თავის განსაკუთრებულ მოთხოვნილებათა ხაზგასმას. მართლაც, ყოველი ჩვენგანი განუმეორებელია და ყველას ჩვენ-ჩვენი მოთხოვნილებები გვაქვს“ (Bozeman 1999).

ლუდვიგ ფონ მიზესი (Ludwig von Mises) წერს: „აზრი არ აქვს იმის გაკრიტიკებას, რომ „ბიუროკრატი პედანტურად იცავს მკაცრ წესებსა და მითითებებს. ასეთი წესები აუცილებელია... ეს წესები სახელმწიფოებრივი საქმეების წარმოებისას კანონის უზენაესობის უზრუნველყოფისა და დესპოტური თვითნებობისაგან მოქალაქეთა დაცვის ერთადერთი საშუალებაა“ (Mises 1944).

გაიდუშეკი (Gyorgy Gajduschek) თავის უკანასკნელ გამოკვლევაში „ბიუროკრატია: არის თუ არა ის ეფექტიანი? საკითხი ასე უნდა დაისვას?“ იმ დასკვნამდე მიდის, რომ, მართალია, „დებიუროკრატიზაცია შესაძლოა სასურველიც იყოს“, მაგრამ ბიუროკრატიული ორგანიზაცია უზრუნველყოფს მეტ სტაბილურობას და, უპირველეს ყოვლისა, „გაურკვევლობის შემცირებას“ – ანუ იმას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ახალი წევრი სახელმწიფოებისთვის. ბიუროკრატიული სტრუქტურის ერთ-ერთი არსებითი უპირატესობაა „პროგნოზირებადობა და საიმედოობა“ (Gajduschek 2003).

ეს მოსაზრება ეთანხმება **ზილერის** (Jacques Ziller) შეხედულებას, რომლის თანახმადაც ბიუროკრატიული აპარატი მჭიდროდ ასოცირდება „სამართლებრივი სახელმწიფოს“ (Rechtsstaat) ცნებასთან. მაგრამ როგორც ზილერი აღნიშნავს, „სამართლებრივი სახელმწიფოს“ ცნება და „კანონი, როგორც ასეთი, არ წარმოადგენს დაბრკოლებას არც მმართველობის რეფორმისთვის და არც მენეჯმენტის დამკვიდრებისთვის: ეს არის საშუალებათა კომპლექსი, რომელიც შეიძლება გამოიყენონ კარგად ან ცუდად და ეს დამოკიდებულია იმ ადამიანების სამართლებრივი განათლების დონეზე, რომლებმაც უნდა დაამკვიდრონ და გამოიყენონ მენეჯმენტის ახალი ფორმები“ (Ziller 2003).

საჯარო სამსახურის მოწყობის ოპტიმალური მოდელი და საკადრო პოლიტიკა განსაზღვრავს მის შეუფერხებელ და ეფექტურ მუშაობას. საუკეთესო წამოწყებებიც კი არ იქნება რეალიზებული, თუ მათი შესრულება დაევალება არაკომპეტენტურ, კორუმპირებულ ან რეფორმებით დაუინტერესებელ თანამდებობის პირებს. **ბისმარკის** (Otto Von Bismarck) ცნობილი გამონათქვამის თანახმად – „კარგი ჩინოვნიკებითა და ცუდი კანონებით ქვეყნის მართვა მაინც შეიძლება, მაგრამ ცუდი ჩინოვნიკებით, რა გინდ კარგი კანონები გვექონდეს, ქვეყანას ვერ ვმართავთ“ (Bismarck 1884).

ბიბლიოგრაფია

1. Clapham, C. 1982. 'Clientelism and the State', in Clapham, C. (ed.) (1982) *Private Patronage and Public Power. Political Clientelism and the Modern State* (London, Frances Pinter), pp. 1–35.
2. Dahlstrom, C., Lapuente V., Teorell J. 2011. *Dimensions of bureaucracy II: A cross-national dataset on the structure and behaviour of public administration*. QoG (The Quality of Government Institute) Working Paper Series 2011:6.
3. Dimitrov, V., Goetz, K. H. and Wollmann, H. 2006. *Governing after Communism. Institutions and Policymaking* (Lanham, MD, Rowman and Littlefield Publishers).
4. Eisenstadt, S. N. 1973. *Traditional Patrimonialism and Modern Neopatrimonialism* (Beverly Hills, CA, Sage Publications).
5. Eisenstadt, S. N. and Roniger, L. 1984. *Patrons, Clients and Friends. Interpersonal Relations and the Structure of Trust in Society* (Cambridge, Cambridge University Press).
6. Emerson, R. M. 1972. 'Exchange Theory, Part II: Exchange Relations and Networks.' pp. 58-87 in *Sociological Theories in Progress*, edited by J. Berger, M. Zelditch, and B. Anderson. Vol. 2. Boston: Houghton Mifflin.
7. Erdmann, G. and Engel, U. 2007. 'Neopatrimonialism Reconsidered: Critical Review and Elaboration of an Elusive Concept', *Commonwealth and Comparative Politics*, 45, 1, pp. 95–119.
8. Erdmann, G. 2003: Neopatrimoniale Herrschaft - oder: Warum es in Afrika so viele Hybridregime gibt, in: Bendel, Petra et al. (eds.): *Zwischen Demokratie und Diktatur*. Opladen: Leske + Budrich, pp. 323-342
9. Evans, P. 1989. 'Predatory, developmental, and other apparatuses: a comparative political economy.' *Sociological Forum* 4(4): 561–587.
10. Fishman, R. M. 1990. 'Rethinking State and Regime: Southern Europe's Transition to Democracy', *World Politics*, 42, 3, pp. 422–40.
11. Geddes, B. 1999. 'What Do We Know About Democratization After Twenty Years?'. *Annual Review of Political Science*, 2, pp. 115–44.
12. Hanson St. E. 2010. *Post-Imperial Democracies: Ideology and Party Formation in Third Republic France, Weimar Germany, and Post-Soviet Russia*. - Cambridge; N. Y.: Cambridge Univ. Press.
13. Hensell, S. 2009. *Die Willkür des Staates. Herrschaft und Verwaltung in Osteuropa* (Wiesbaden, VSVerlag).
14. Hensell, S. 2012. The Patrimonial Logic of the Police in Eastern Europe, *Europe-Asia Studies*, 64:5, 811-833
15. Kitschelt, H., Mansfeldova, Z., Markowski, R. & Tor ka, G. 1999. *Post Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation* (Cambridge, Cambridge University Press).
16. Magaloni, B. 2006. *Voting for Autocracy: Hegemonic Party Survival and its Demise in Mexico*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Migdal, J. S. & Schlichte, K. 2005. 'Rethinking the State', in Schlichte, K. (ed.) (2005) *The Dynamics of States. The Formation and Crises of State Domination* (London, Ashgate), pp. 1–40.
18. Oleinik, A. (ed.). 2009. *Reforming the State without Changing the Model of Power? On Administrative Reform in Post-Socialist Countries* (London, Routledge).
19. Shelley, L. I. 1999. 'Post-Socialist Policing: Limitations on Institutional Change', in Mawby, R.

- I. (ed.) (1999) *Policing across the World. Issues for the Twenty-first Century* (London, UCL Press), pp. 75–87.
20. Verheijen, T. 2007. 'Public Administration in Post-Communist States', in Peters, B. G. & Pierre, J. (eds) (2007) *Handbook of Public Administration* (Los Angeles, CA, Sage Publications), pp. 311–19.
21. Weber, M. 1947. *The theory of social and economic organization*. New York: The Free Press.
22. Weber, M. 1958. The three types of legitimate rule. *Berkeley Publications in Society and Institutions*, 4(1), 1-11.
23. Weber, M. 1978. *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology* [edited by G. Roth & C. Wittich] (Berkeley, CA, University of California Press).
24. Гидденс, Э. 1999. *Социология*. М.
25. Фисун, А.А. 2010. К переосмыслению постсоветской политики: неопатримониальная интерпретация. - *Политическая концептология*. – № 4. – С. 158-187.
26. Эйзенштадт, Ш.Н. 2002. Парадокс демократических режимов: хрупкость и изменчивость (I) // *Полис*. №2. С.72-73.

Review and analysis of patrimonial and meritocratic governance concepts

Tamar Charkviani

Associated Professor, Caucasus School of Humanities and Social Sciences Caucasus University, 1 Paata Saakadze Str. 0102, Tbilisi, Georgia

Web-site: www.cu.edu.ge

Abstract

A theoretical and methodological approach of the paper is the analysis of general neopatrimonial and social network theories – to understand both the dominant trend and variations in reform trajectories in Georgian civil service. This work introduces the concepts of neopatrimonialism, bureaucracy, meritocracy and informal networks examining their origins and defining characteristics. This is followed by consideration of the nature of the public sector in Georgia, exploring the implications of neopatrimonialism for public sector capacity and performance. In setting up the contrast between neopatrimonial and meritocratic bureaucracies, we have chosen to emphasize two points that lend themselves to relatively objective empirical assessment. The first is the importance of meritocratic recruitment, ideally based on some combination of education and examination, second is a predictable career ladder, which provides long term tangible and intangible rewards for those who have been recruited into the bureaucracy.

Key words: 'Civil Service', 'Bureaucracy', 'Meritocracy', 'Neopatrimonialism', 'Informal Networks'

თვითმმართველობა გენდერის ჭრილში:

ადგილობრივ პოლიტიკაში ქალთა როლი და საჭიროებები

(ემპირიული სოციოლოგიური კვლევა)

თამარ ჩარკვიანი

ასოცირებული პროფესორი, კავკასიის უნივერსიტეტი, კავკასიის ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა სკოლა საქართველო, თბილისი, სააკაძის 1
ტელ.: 593 75 58 18

 <https://orcid.org/0000-0002-7936-9526>

აბსტრაქტი

ნაშრომი მიზნად ისახავს, საქართველოში ადგილობრივ თვითმმართველობაში გენდერული თანასწორობის პრინციპების დამკვიდრებასთან დაკავშირებული აქტუალური მდგომარეობის აღწერას და საჭიროებების/მოთხოვნილებების იდენტიფიცირებას, ვითარების შემდგომი გაუმჯობესების მიზნით - ბიუჯეტის, მომსახურების, დაგეგმვის, კანონმდებლობისა და ქალთა სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ცხოვრების ხელშეწყობის კუთხით. კვლევაში აქცენტირებულია თვითმმართველობის ქალი და მამაკაცი მოხელეების საჭიროებების დიფერენცირებულად იდენტიფიცირების მნიშვნელობა.

საკვანძო სიტყვები: ადგილობრივი თვითმმართველობა, გენდერული თანასწორობა, მოქალაქეთა ჩართულობა, ადგილობრივი თვითმმართველობის მოხელე

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოში გენდერული თანასწორობა დემოკრატიის განვითარების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად არის აღიარებული. მსოფლიო ბანკის 2012 წლის ანგარიშში ხაზგასმულია გენდერული საკითხების როლი და აღნიშნულია, რომ: „გენდერული თანასწორობა წარმოადგენს განვითარების ერთ-ერთ ძირითად მიზანს. ამავე დროს ის გონივრულად დაგეგმილი ეკონომიკის საფუძველია. გენდერული თანასწორობა ზრდის პროდუქტულობას, ხელს უწყობს მომავალი თაობის განვითარებას და უზრუნველყოფს გენდერულ ბალანსს ინსტიტუციებში“².

გენდერული თანასწორობის რეალიზებისათვის სათანადო გარემოს შექმნა, საქართველოში ეფექტურ და სისტემატიურ მუშობას მოითხოვს. სათანადო გარემოს შექმნაში იგულისხმება, რომ ქალსა და მამაკაცს აქვთ თანაბარი პირობები და ცხოვრებისეული შანსები პოტენციალის რეალიზაციისათვის. თანაბრად მონაწილეობენ პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული განვითარების პროცესებში, სარგებლობენ საზოგადოებრივი სიკეთეებით, შესაძლებლობებითა და რესურსებით.

საქართველოში არსებული სიტუაციის ანალიზი, რომელიც ეყრდნობა სხვადასხვა კვლევების შედეგების ინტერპრეტაციას, მთლიანობაში აჩვენებს, რომ დღეს არსებული ვითარება წინა წლებში ჩატარებული გენდერული კვლევების შედეგებთან მიმართებაში პრაქტიკულად უცვლელია. საქართველოში კვლავ ძლიერია მასკულიზური, პატრიარქალური ტენდენციები, დომინანტური პოზიცია კაცებს უჭირავთ, ქალების ინტერესები თანაბრად არ არის წარმოდგენილი და გათვალისწინებული ყველა დონეზე, ისინი არ სარგებლობდნენ თანაბარი უფლებებით, შესაძლებლობებით, პასუხისმგებლობებითა და ვალდებულებებით.

ქვემოთ განხილული არაერთი კვლევა, აქცენტირებულია საკითხზე, რომელიც ადასტურებს, რომ ქალები არასახარბიელო მდგომარეობაში არიან პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში ჩართულობის და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში მონაწილეობის თვალსაზრისით.

² World Bank (2011) World Development Report 2012, Gender Equality and Development

თავი 1. სოციოლოგიური კვლევის მონაცემების ანალიზი

1.1. კვლევის დიზაინი - კვლევის მეთოდოლოგია

მოცემული ემპირიული სოციოლოგიური კვლევა მიზნად ისახავს ადგილობრივ თვითმმართველობში გენდერული თანასწორობის საკითხის აქტუალური მდგომარეობის შესწავლას. კვლევაში აღწერილი და გაანალიზებულია საქართველოს სხვადასხვა მუნიციპალიტეტების საკრებულოებისა და გამგებების თანამშრომელების და ადგილობრივი მოსახლეობის (დიფერენცირებულად ქალებისა და მამაკაცების) სურვილები, მოთხოვნები, პრეტენზიები და მოსაზრებები ადგილობრივი თვითმმართველობის პრიორიტეტულ საჭიროებებთან დაკავშირებით.

დასახული მიზნებიდან გამომდინარე გამოიყო ემპირიული სოციოლოგიური კვლევის ორი ობიექტი:

- ❖ სხვადასხვა მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი თვითმმართველობის წევრები;
- ❖ სხვადასხვა მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა.

გენდერულ სფეროსთან დაკავშირებული საჭიროებების კვლევა ადგილობრივი თვითმმართველობის კონტექსტში გულისხმობს მეცნიერული მეთოდით საკვლევ ობიექტებში (დიფერენცირებულად ქალთა და მამაკაცთათვის) შემდეგი საკითხების/თემების აქტუალური მდგომარეობის გაზომვას:

- ➔ მუნიციპალიტეტებში გენდერული ბალანსის შესახებ დისკურსები;
- ➔ მუნიციპალიტეტების მოსახლეობაში დასაქმების გენდერული ასპექტის ანალიზი;
- ➔ ოჯახთან დაკავშირებული გენდერული სტერეოტიპების ანალიზი ადგილობრივი თვითმმართველობის კონტექსტში;
- ➔ ადგილობრივი თვითმმართველობის მართვის გენდერული ასპექტის ანალიზი;
- ➔ ადგილობრივ დონეზე გენდერული ინსტიტუციური მექანიზმების ანალიზი.

1.2. სოციოლოგიური კვლევის მეთოდები და ინსტრუმენტები

სოციოლოგიური კვლევა დაეყრდნო თვისებრივი და რაოდენობრივი სოციოლოგიური კვლევის მეთოდებს.

თვისებრივი კვლევის მეთოდები. მოხდა მოცემული კვლევისათვის ადეკვატური მეთოდების შერჩევა - კვლევა დაეყრდნო სიღრმისეული ინტერვიუების და დოკუმენტების ანალიზის მეთოდებს:

სიღრმისეული ინტერვიუები - ჩატარდა *ადგილობრივი თვითმმართველობის მოხელეებთან* საკვლევ საკითხებთან დაკავშირებით, არასტრუქტურული სოციოლოგიური კვლევის კითხვარით, რაც გულისხმობს საუბარს კითხვების მკაცრი დეტალიზაციის გარეშე, მაგრამ ერთიანი გეგმის მიხედვით.

სიღრმისეული ინტერვიუ არის პირისპირ საუბარი რესპონდენტთან (*face to face interview*), რომელიც ტარდება წინასწარ შემუშავებული გეგმის მიხედვით.

დოკუმენტების ანალიზის მეთოდის გამოყენებით მოხდა თვითმმართველობის სამართლებრივი დოკუმენტაციის ანალიზი. კერძოდ, გამოვითხოვეთ სამიზნე მუნიციპალიტეტებიდან სხვადასხვა სამსახურების დებულებები და თანამშრომლების შრომით აღწერილობები (სამოქმედო გეგმა, გენდერულ საკითხებზე პასუხისმგებელი პირების სამუშაო აღწერილობები და ა.შ.). დოკუმენტების ანალიზი განხორციელდა ძირითადად თვისებრივი ანუ დისკურსული ანალიზის მეთოდის გამოყენებით; თვისებრივი (დისკურსული) ანალიზი დაეფუძნა თვითმმართველობის მიერ მოწოდებული დოკუმენტების ტექსტების გაგების მექანიზმს. მისი არსი მდგომარეობს დოკუმენტების სიღრმისეულ ლოგიკურ კვლევაში, მათ ავტორთა პოზიციების გარკვევაში, კანონთან შესაბამისობისდადგენაში.

სოციოლოგიური კვლევა ასევე დაეყრდნო **რაოდენობრივ კვლევის მეთოდს**. რაოდენობრივი კვლევის მეთოდის, **ანკეტირების** საშუალებით, ადგილობრივ მოხელეების და მუნიციპალიტეტების მოსახლეობის გამოკითხვა საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით. ანკეტირების პროცესში ადგილობრივი თვითმმართველობის წევრებმა და მუნიციპალიტეტის მოსახლეობამ წერილობით გასცა პასუხი კითხვებზე, რომლებიც დასმული იყო ანკეტაში.

1.3 სოციოლოგიური კვლევის შერჩევა

მუნიციპალიტეტების შერჩევის კრიტერიუმების განსაზღვრა თვისებრივი კვლევისათვის - კვლევის მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით ჩამოყალიბდა შერჩევის კრიტერიუმები, რომელთა შესაბამისადაც განისაზღვრა მუნიციპალიტეტების ნუსხა, რომლებშიც ჩატარდა სოციოლოგიური კვლევის საველე სამუშაოები. შერჩევაში განმსაზღვრელია შემდეგი ფაქტორები:

- გათვალისწინებული იქნება **საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობა**, შერჩევის მთავარი კრიტერიუმები სწორედ აქედან გამომდინარეობს.
- სიღრმისეული ინტერვიუებისათვის მუნიციპალიტეტების შერჩევის მთავარი კრიტერიუმი იყო მუნიციპალიტეტები, რომლებშიც სხვადასხვა კვლევების და მუნიციპალიტეტების ოფიციალური ვებ-გვერდების ანალიზის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის თანახმად მეტ-ნაკლებად ფუნქციონირებდა გენდერული თანასწორობის მრჩველის ინსტიტუტი.

შესაბამისად შემუშავებული არასტრუქტურული კითხვარის საფუძველზე ინტერვიუების განხორციელდა საქართველოს 9 რეგიონის 27 მუნიციპალიტეტში (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1. თვისებრივი კვლევის შერჩევა:

კახეთის რეგიონი	ქვემო ქართლის რეგიონი	იმერეთის რეგიონი	აჭარის რეგიონი
1.ლაგოდეხი	8.მარნეული	15.ხარაგაული	23.ქობულეთი
2.სიღნაღი	9.ბოლნისი	16.ზესტაფონი	24.ხულო
3.ახმეტა	10.დმანისი	17.თერჯოლა	25.შუახევი
შიდა ქართლის რეგიონი	სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი	18.წყალტუბო	26.ხელვაჩაური
4.გორი	11.ბორჯომი	19.სამტრედია	27.ბათუმი
5. ქ.გორი	12.ასპინძა	20.ჭიათურა	
მცხეთა-მთიანეთის რეგიონი	13.ახალციხე	21.საჩხერე	
6. თიანეთი	სამეგრელოს რეგიონი	გურიის რეგიონი	
7.ყაზბეგი	14.ზუგდიდი	22.ოზურგეთი	

სიღრმისეული ინტერვიუ ჩატარდა სულ 81 სუბიექტთან მათ სამუშაო ადგილას, წინასწარი შეთანხმებისა და კონფიდენციალურობის დაცვის გარანტიის საფუძველზე. თითოეული ინტერვიუ დაახლოებით 50-70 წუთი გრძელდებოდა.

მუნიციპალიტეტების შერჩევის კრიტერიუმების განსაზღვრა რაოდენობრივი კვლევისათვის - კვლევის მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით ჩამოყალიბდა შერჩევის კრიტერიუმები, რომელთა შესაბამისადაც განისაზღვრა მუნიციპალიტეტების შერჩევითი ერთობლიობა, რომლებშიც ჩატარდა სოციოლოგიური კვლევის სავსე სამუშაოები. შერჩევაში განმსაზღვრელია შემდეგი ფაქტორები:

- გათვალისწინებული იქნება საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობა, შერჩევის მთავარი კრიტერიუმები სწორედ აქედან გამომდინარეობს.
- მუნიციპალიტეტების შერჩევის მთავარი კრიტერიუმი იყო ადგილობრივ თვითმმართველ ერთეულებში არსებული გენდერული ბალანსი. შერჩა მუნიციპალიტეტები სადაც, ბალანსი მნიშვნელოვნად დარღვეულია მამაკაცების სასარგებლოდ და ქალთა წარმომადგენლობა დაბალია, ასევე სადაც ქალთა წარმომადგენლობა უფრო დიდია და ორივე სქესი მეტ-ნაკლებად თანაბრად არის წარმოდგენილი.

- რეპრეზენტატული სურათის შესაქმნელად გათვალისწინებულია მუნიციპალიტეტების სიდიდე (ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობრივი მაჩვენებელი) და ეთნიკური შემადგენლობა. მოცემულ შერჩევაში არ მონაწილეობენ დიდი ქალაქები, რადგან მათში წარმომადგენლობითი კვლევა დამატებით ხარჯებსა და რესურსებს მოითხოვს (დროის თვალსაზრისით, ბიუჯეტის მხრივ და ა.შ.).

რაოდენობრივი კვლევა ჩატარდა საქართველოს 4 რეგიონის 6 მუნიციპალიტეტში (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2. რაოდენობრივი კვლევის შერჩევა:

კახეთის რეგიონი
ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი
სიღნაღის მუნიციპალიტეტი
იმერეთის რეგიონი
თერჯოლის მუნიციპალიტეტი
სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი
ბორჯომის მუნიციპალიტეტი
ახალციხის მუნიციპალიტეტი
ქვემო ქართლის რეგიონი
მარნეულის მუნიციპალიტეტი

ადგილობრივ თვითმმართველობებში რესპონდენტების შერჩევის კრიტერიუმები - კვლევის სპეციფიკის გათვალისწინებით და თვითმმართველობის პროცესში ჩართული სოციალური აქტორების დიფერენცირებულად წარმოდგენისათვის, სხვადასხვა სტატუსის მქონე თვითმმართველობების მოხელეების განწყობების გაგებისა და ახსნის მიზნით გამოიყო კვლევის შემდეგი ობიექტები/ჯგუფები:

- **ადგილობრივი თვითმმართველობის საკრებულოს წარმომადგენლები** - აღნიშნული სამიზნე ჯგუფი სუბორდინაციის თვალსაზრისით არაერთგვაროვანია, ამიტომ საჭიროა მათი შეხედულებების დიფერენცირებულად შესწავლა, რათა შესაძლებელი იყოს ჯგუფებს შორის მსგავსი და განსხვავებული განწყობების დადგენა. შესაბამისად, გამოიყო შემდეგი ქვეჯგუფები:

- საკრებულოების თავჯდომარეები.
- საკრებულოების თავჯდომარეების მოადგილეები.
- საკრებულოების კომისიების თავჯდომარეები.

- საკრებულოების ფრაქციების თავჯდომარეები.
 - საკრებულოების წევრები.
- ➔ ადგილობრივი თვითმმართველობის ადმინისტრაციული ორგანოს - გამგეობის შემდეგი წარმომადგენლები:
- გამგებლები (მუნიციპალიტეტი)/მერები (თვითმმართველი ქალაქი).
 - გამგებლის თანაშემწეები გენდერულ საკითხებში.
 - სტრუქტურული ერთეულების ხელმძღვანელები.

მუნიციპალიტეტების მოსახლეობის შერჩევის კრიტერიუმები - სოციოლოგიური კვლევა ჩატარდა ალბათური შერჩევის მეთოდით. ადგილობრივი მოსახლეობის შერჩევითი ერთობლიობა შემუშავდება სხვადასხვა ინდიკატორების გათვალისწინებით: სქესი, ასაკი, საცხოვრებელი ადგილი, განათლება, ეროვნება, საქმიანობის სფერო და ა.შ. შემუშავებული კრიტერიუმების გათვალისწინებით რაოდენობრივ კვლევაში სპეციალურად შედგენილი სოციოლოგიური კვლევის კითხვარით გამოიკითხება 350 რესპონდენტი. სულ გამოიკითხა მუნიციპალიტეტში მცხოვრები 150 საარჩევნო უფლების მქონე მოქალაქე (ძირითადად, გამოკითხულთა შორის იყო 18-დან 60 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფი) და თვითმმართველი ორგანოს 200 მოხელე (იხ. ცხრილი 3).

ცხრილი 3. სოციოლოგიურ კვლევაში მონაწილე რესპონდენტების დემოგრაფიული მონაცემები³

გამოკითხული რესპონდენტები				
მოსახლეობა	გამგეობა	საკრებულო		
43%	31%	26%		
გამოკითხული რესპონდენტების სქესი				
ქალი	კაცი			
62%	38%			
გამოკითხული რესპონდენტების ასაკი				
18-25	26-35	36-45	46-55	56+
8%	39%	31%	17%	5%
გამოკითხული რესპონდენტების ეროვნება				
ქართველი	სომეხი	აზერბაიჯანელი	სხვა	
90%	6%	4%	0%	

რაოდენობრივი სოციოლოგიური კვლევის (ანკეტირების) პირველადი მონაცემების დამუშავება განხორციელდა სტატისტიკური პროგრამის SPSS საშუალებით. მონაცემის ანალიზისათვის

³ კვლევის ყველა პროცენტული მაჩვენებელი დამრგვალებულია.

გამოყენებული იქნა ისეთი მეთოდები, როგორცაა მონაცემების დაჯგუფება, ტიპოლოგია, კორელაციური ანალიზი და ა.შ.

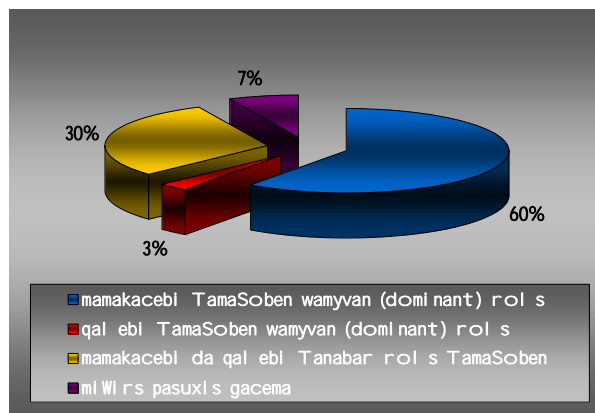
თავი 2. ემპირიული კვლევის შედეგები

2.1 მუნიციპალიტეტებში გენდერული თანასწორობის დისკურსები

საქართველოს ორიენტაცია ევროპული ტიპის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაზე ითვალისწინებს გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის გატარებას ანუ მდგომარეობის, როდესაც ქალებისათვის და მამაკაცებისათვის თანაბარი უფლებების და შესაძლებლობების პრინციპი პრაქტიკაშია განხორციელებული.

სოციოლოგიური კვლევა აჩვენებს, რომ გამოკითხული რესპონდენტების 60%-ის აზრით, საზოგადოებაში წამყვან, დომინანტ როლს უნდა და ასრულებენ მამაკაცები, ქალთა დომინანტ როლს მხოლოდ 3% აღიარებს, ხოლო 30% მიიჩნევს, რომ მამაკაცები და ქალები თანაბარ როლს ასრულებენ (იხ. დიაგრამა 1). ამ პროცენტულ მაჩვენებლებში ქალთა და მამაკაცთა ხვედრითი წილი დაახლოებით ერთნაირია, ანუ სხვაობა ამ შეკითხვაზე სქესის მიხედვით არ დაფიქსირებულა.

დიაგრამა 1. თქვენი აზრით, როგორ არის განაწილებული მამაკაცებისა და ქალების როლები ქართულ საზოგადოებაში?

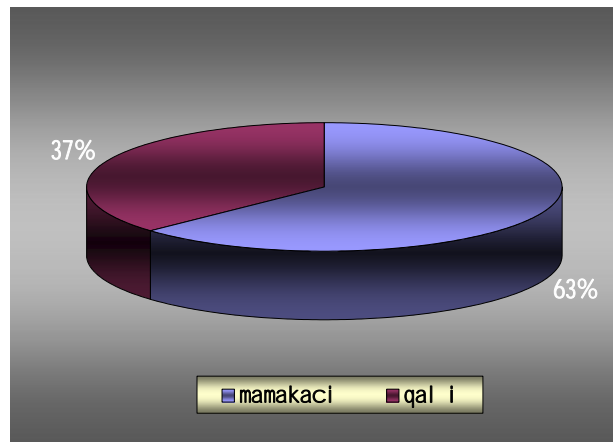
დიაგრამა ცხადყოფს, რომ რესპონდენტთა შეხედულებები ქალისა და მამაკაცის როლზე საჯარო თუ პრივატულ სფეროებში ნაკლებად შეესაბამება საერთაშორისო და ადგილობრივი კანონმდებლობით ქალთათვის მინიჭებულ უფლებებს.

ხაზგასმას საჭიროებს ქალთა და მამაკაცთა დომინანტი როლის შეფასებასთან დაკავშირებით მოყვანილი მონაცემების შეფარდება, ეს ორი მაჩვენებელი (60% და 3%) ძალზე არაპროპორციულია ერთმანეთთან მიმართებაში. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ერთი მაჩვენებლით გენდერულ ასიმეტრიაზე

საუბარი ნაადრევია, ეს პროცენტები სერიოზულ დაფიქრებასა და სხვა მაჩვენებლებთან კორელაციურ ანალიზს მოითხოვს.

გამოკითხვა აჩვენებს, რომ რესპონდენტების 53%-ის აზრით, საქართველოში მამაკაცებს ქალებთან შედარებით მეტი უფლებები აქვთ, ხოლო 47%-ს მიაჩნია, რომ მამაკაცებს და ქალებს თანაბარი უფლებები გააჩნია. შესაბამისად, გამოკითხული რესპონდენტების საერთო რაოდენობიდან არცერთი არ მიიჩნევს, რომ საქართველოში ქალს მეტი უფლებები აქვს. ხოლო 47%-ში რომლებიც ქალებსა და მამაკაცებს თანაბარ უფლებიანად მიიჩნევს უმრავლესობა 63% მამაკაცია (იხ. დიაგრამა 2).

დიაგრამა 2. მამაკაცებს და ქალებს საქართველოში თანაბარი უფლებები აქვთ

თანაბარი უფლებები საზოგადოებრივ თუ პრივატულ სფეროებში მამაკაცებსა და ქალებს თვითრეალიზაციის თანაბარ საშუალებებს, შანსებს უნდა აძლევდეს. ამიტომ, თუ ქალსა და მამაკაცს არ აქვს თანაბარი უფლებები ლოგიკურია, რომ არც თვითრეალიზების თანაბარი შესაძლებლობები ექნება. რესპონდენტების პასუხი კითხვაზე: აქვთ თუ არა მამაკაცებსა და ქალებს თვითრეალიზაციის თანაბარი საშუალებები საქართველოში, კორელირებს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორუფლებიანობის საკითხთან, რადგან რესპონდენტების 47%-ის აზრით, მამაკაცებსა და ქალებს თვითრეალიზაციის თანაბარი საშუალებები აქვთ, ხოლო 46% მიიჩნევს, რომ მამაკაცებს გააჩნიათ მეტი საშუალებები. რესპონდენტთა იმ ნაწილიდან, რომელიც თვლის, რომ ქალებსა და მამაკაცებს თვითრეალიზების თანაბარი შესაძლებლობები აქვთ, დიდი უმრავლესობა - 77% მამაკაცია.

რესპონდენტებისათვის რთული აღმოჩნდა იმის განსაზღვრა ირღვევა თუ არა ქვეყანაში ადამიანის უფლებები სქესის ნიშნით. კითხვაზე: როდესმე დაურღვევიათ/შეულახიათ თქვენი უფლებები მხოლოდ იმიტომ რომ ქალი ხართ? (ბუნებრივია ეს შეკითხვა მხოლოდ რესპონდენტ ქალებს განეკუთვნებოდათ) ქალთა 38% ირჩევს ვარიანტს - მიჭირს პასუხის გაცემა, მხოლოდ 9% ადასტურებს ამ ფაქტს, ხოლო 53% უარყოფს მას. კითხვა რესპონდენტისაგან ცხოვრებისეული გამოცდილების დადასტურებას ან უარყოფას მოითხოვდა, საუბარია საკუთარი უფლებების პატივისცემასა და

დაცვაზე სხვების მხრიდან. იქედან გამომდინარე, რომ რესპონდენტ ქალებს გაუჭირდათ განსაზღვრა და შეაფასება ირღვევა თუ არა მათი უფლებები, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ქალებს თავად არ აქვთ საკმარისად გაცნობიერებული არც საკუთარი უფლებები, და არც ის თუ რაში შეიძლება გამოიხატოს მათი დარღვევა.

მიუხედავად სახელმწიფოს მცდელობისა საკანონმდებლო დონეზე იყოს დაცული ქალთა უფლებები საზოგადოებრივი დისკურსები ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის შესახებ არაა ერთგვაროვანი და სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებული ქალთა უფლებების რელევანტური.

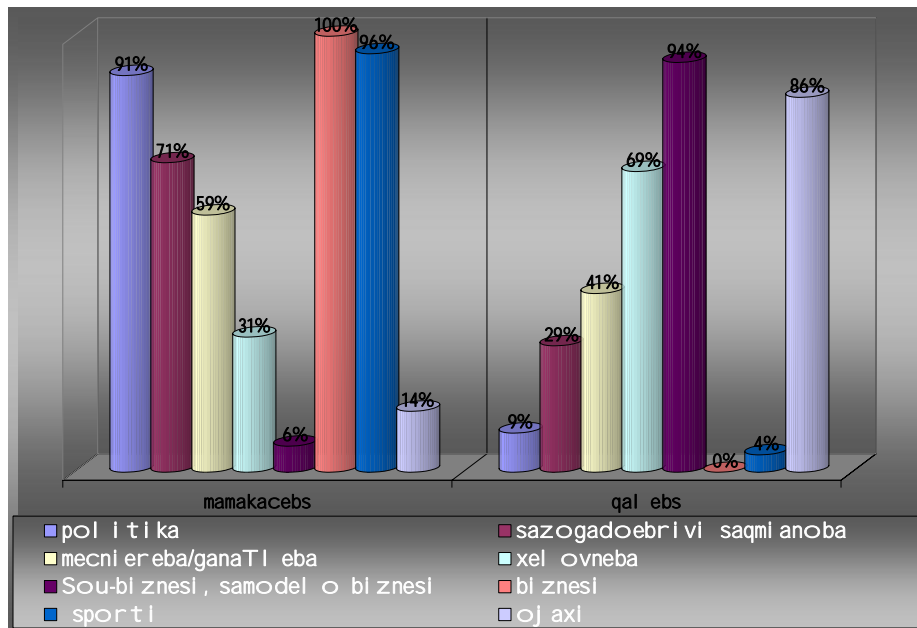
2.2 მოსახლეობის დასაქმების გენდერული ასპექტის ანალიზი მუნიციპალიტეტებში

სოციოლოგიური კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანა მუნიციპალიტეტებში შრომის ბაზრის გენდერული ასპექტის ანალიზია. დასაქმების სფეროში ქალთა მონაწილეობისა და ჩართულობის ხარისხი და ფორმა გენდერული თანასწორობის შესწავლის მნიშვნელოვანი ინდიკატორია. მოცემულ თავში ყურადღება გამახვილდება მუნიციპალიტეტების მოსახლეობაში რაოდენობრივი კვლევის მეთოდით მოპოვებული მონაცემების ანალიზზე, რომელიც ასახავს საზოგადოებაში არსებულ დისკურსებს და ღირებულებით ორიენტაციებს ქალის ადგილზე დასაქმების სფეროში.

სოციოლოგიურმა კვლევამ აჩვენა, რომ მუნიციპალიტეტებში აქტუალურია *შრომის გენდერული სეგრეგაცია*. შრომის ბაზრის გენდერული დანაწილება ხასიათდება ქალის ან მამაკაცის სხვადასხვა საქმიანობის სფეროში დომინირებით. იშვიათია დარგები, სადაც ორივე სქესი თანაბრადაა წარმოდგენილი. არსებობს ცალსახად მამაკაცური და ცალსახად ქალური პროფესიები, ანუ პროფესიული სეგრეგაცია სქესობრივი ნიშნით. სეგრეგაციის მაღალი დონე ითვლება ქალთა და მამაკაცთა შრომის ანაზღაურების, კარიერული წინსვლის დისპროპორციისა და შედეგად შრომით სფეროში სქესთა შესაძლებლობების უთანასწორობის მნიშვნელოვან ფაქტორად.

დასაქმების გენდერული ასპექტების ანალიზი, მნიშვნელოვანია როგორც სოციალური სამართლიანობის კუთხით, ასევე შრომითი რესურსების გამოყენების ეფექტურობის გაზრდის თვალსაზრისით. კითხვაზე: როგორ ფიქრობთ საქმიანობის რომელ სფეროებში შეუძლიათ საკუთარი შესაძლებლობების უკეთ რეალიზება და წარმატების მიღწევა მამაკაცებს და ქალებს? რესპონდენტთა პასუხები შემდეგნაირად განაწილდა (იხ. დიაგრამა 3):

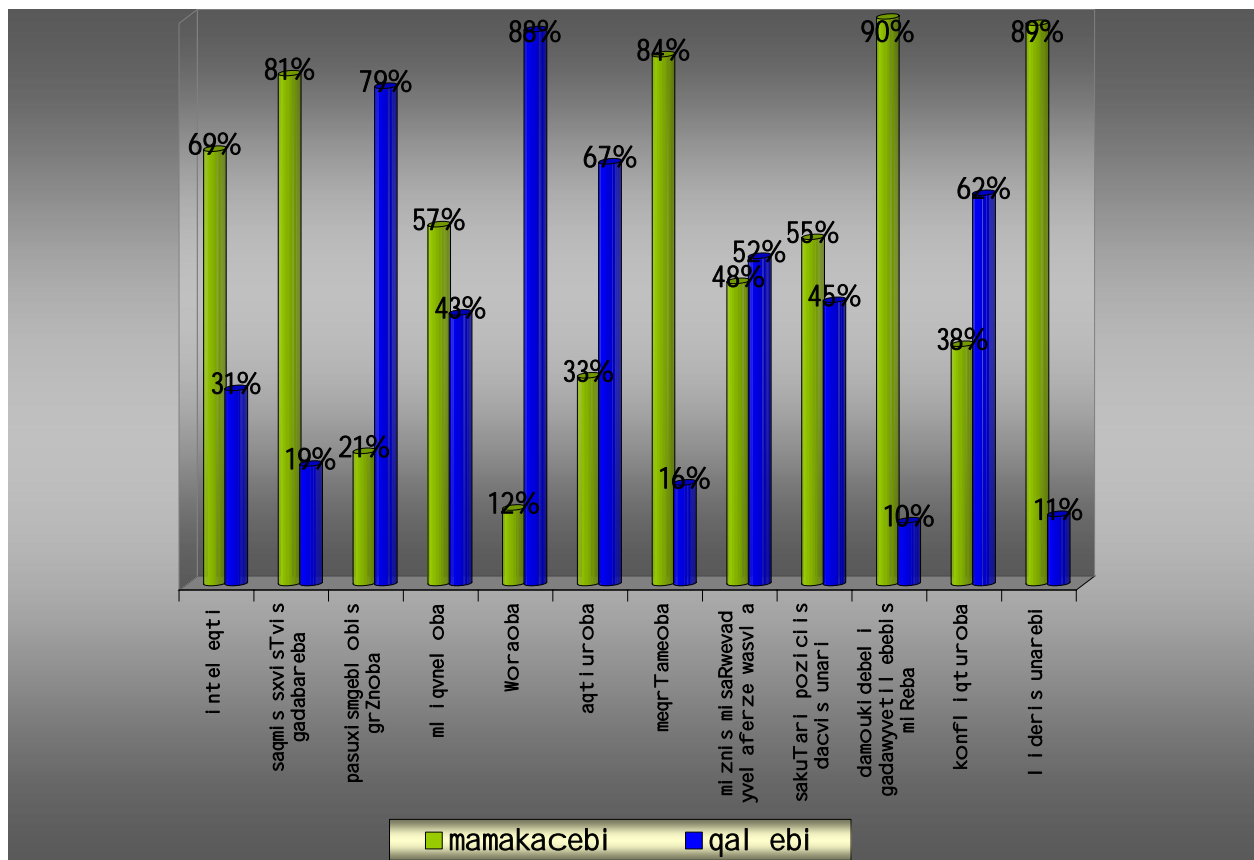
დიაგრამა 3. როგორ ფიქრობთ საქმიანობის რომელ სფეროებში შეუძლიათ საკუთარი შესაძლებლობების უკეთ რეალიზება და წარმატების მიღწევა მამაკაცებს და ქალებს?

დიაგრამიდან ჩანს, რომ მუნიციპალიტეტების მოსახლეობის აზრი საკმაოდ მკაფიოდ არის ჩამოყალიბებული საკითხზე - რომელ სფეროებში არის შესაძლებელი მამაკაცთა და ქალთა შრომითი პოტენციალის რეალიზება. თვითრეალიზების სფეროები არის დიფერენცირებული “მამაკაცურად” და “ქალურად”. “მამაკაცურად” ითვლება ისეთი დარგები და სფეროები როგორცაა: პოლიტიკა, საზოგადოებრივი საქმიანობა, ბიზნესი და სპორტი; ხოლო “ქალურად” - ოჯახი, შოუბიზნესი/სამოდელო ბიზნესი და ხელოვნება. მეცნიერებისა და განათლების სფერო, რესპონდენტების აზრით, ორივე სქესისათვის მეტ-ნაკლებად თანაბრად მისაღებია.

საინტერესოა, მოსახლეობაში არსებული არგუმენტები შრომითი აქტიურობის გამოვლენის სფეროების ამგვარ პოლარიზებასთან დაკავშირებით. რამდენად დასაბუთებულია საზოგადოების მხრიდან ქალისა და მამაკაცის თვითრეალიზების სფეროების ასეთი გამიჯვნა. ამ საკითხის საკვლევად რესპონდენტებს შევთავაზეთ შეეფასებინათ როგორი პიროვნული და პროფესიული თვისებები ახასიათებთ მეტად მამაკაცებს და ქალებს? (იხ. დიაგრამა 4).

დიაგრამა 4. როგორი პიროვნული და პროფესიული თვისებები ახასიათებთ მეტად მამაკაცებს და ქალებს?

დიაგრამა აგებულია იმ რესპონდენტთა მონაცემებზე დაყრდნობით, რომლებმაც მოცემული თვისებების დიფერენციაცია მოახდინა "მამაკაცურად" და "ქალურად". რესპონდენტების ამ ჯგუფის შეფასებით (76%) მამაკაცთა და ქალთა პიროვნული და პროფესიული თვისებები საკმაოდ განსხვავებულია ერთმანეთისაგან. გენდერული ნიშნით პროფესიული და პიროვნული თვისებები შემდეგნაირად დაჯგუფდა: რესპონდენტების აზრით, ისეთი თვისებები როგორცაა - ინტელექტი/ჭკუა, საკუთარი საქმის სხვისთვის გადაბარება, მექრთამეობა, დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღების და ლიდერობის უნარები მეტად ახასიათებთ მამაკაცებს, ხოლო, პასუხისმგებლობის გრძნობა, ჭორობა, აქტიურობა, ინიციატივიანობა და კონფლიქტურობა - ქალებს. რესპონდენტთა ამ ჯგუფშიც ისეთი თვისებები, როგორცაა საკუთარი პოზიციის დაცვის უნარი, მლიქვნელობა და მიზნის მისაღწევად „ყველაფერზე წასვლა“ - ფასდება ორივე სქესათვის დამახასიათებლად.

რესპონდენტთა მხოლოდ მცირე ნაწილმა (24%) მიიჩნია, რომ ზემოთ მოცემული პიროვნული და პროფესიული თვისებები ახასიათებს ორივე სქესის წარმომადგენლებს. საგულისხმოა, რომ აღნიშნულ 24%-ში ქალთა რაოდენობა (65%) ბევრად აღემატება მამაკაცთა რაოდენობას (35%).

რესპონდენტების მიერ ქალისა და მამაკაცისათვის მიწერილი/მიკუთვნილი თვისებების ანალიზი მიუთითებს, რომ რესპონდენტების აზრით, მამაკაცები გაცილებით მნიშვნელოვან პიროვნულ და

პროფესიულ უნარებს ფლობენ ვიდრე ქალები და შესაბამისად მეტი თვითრეალიზების პოტენციალიც გააჩნიათ.

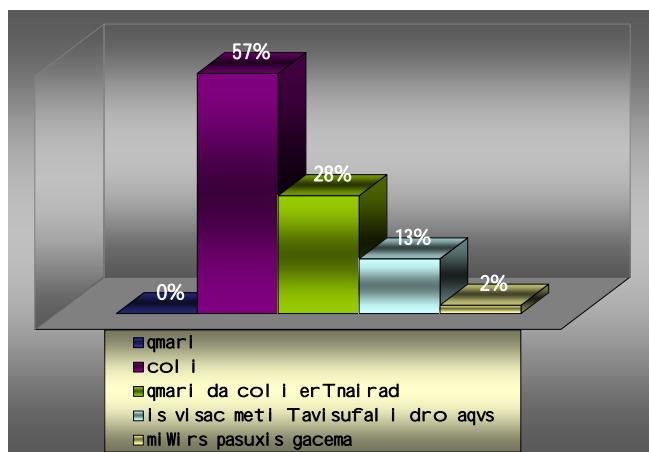
ქალთათვის ნაკლებ ეფექტური თვისებებისა და უნარების მიკუთვნება ხაზს უსვამს ქალთა დაბალ შრომით პოტენციალს და შესაბამისად კორელირებს შრომითი სფეროს გენდერული სეგრეგაციის მაჩვენებელთან. თუ ქალს რესპონდენტების აზრით, ნაკლებად ახასიათებს - ინტელექტი/ჭკუა, დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღების და ლიდერული უნარები, მაშინ ახსნადია, რატომ მიაჩნიათ რესპონდენტებს ქალთათვის შეუფერებლად მოღვაწეობის შემდეგი სფეროები - პოლიტიკა, საზოგადოებრივი საქმიანობა, ბიზნესი.

თუ ამ ჯგუფის მოსაზრებებს გავითვალისწინებთ ლოგიკურია, რომ რესპონდენტების 62% უპირატესობას ანიჭებს მამაკაცს საკუთარ ხელმძღვანელად/უფროსად, ხოლო მხოლოდ 7% ქალს. შესაბამისად, არც ისაა ალოგიკური, რომ რესპონდენტების 65%-ის აზრით, საქართველოში წარმატებული კარიერის მეტი შანსი აქვთ მამაკაცებს და მხოლოდ 7%-ის აზრით ქალებს. სქესთა შორის განსხვავება მოცემულ კითხვაზე პასუხებში უმნიშვნელოა, ანუ ორივე სქესი თანაბრად მამაკაცს ამჯობინებს საკუთარ ხელმძღვანელად/უფროსად და მიიჩნევს, რომ წარმატებული კარიერის შანსი მამაკაცს უფრო აქვს.

ქალთა შანსები მიაღწიონ წარმატებას კარიერაში რესპონდენტების აზრით დამოკიდებულია, შემდეგ ფაქტორებზე: ჭკუა/ინტელექტი, გამორჩეული უნარები, მიზანმიმართულობა, საკუთარი თავის რწმენა. მართალია, ქალს აქვს შესაძლებლობა ზემოთ მოყვანილი ფაქტორებით მიაღწიოს წარმატებას, მაგრამ თუ ამ ფაქტორებს გავანალიზებთ პიროვნული და პროფესიული თვისებების მონაცემებთან მიმართებაში, ნათელი გახდება, რომ ისინი მამაკაცთათვის უფრო დამახასიათებელია ვიდრე ქალთათვის.

მიუხედავად შრომით სფეროში გენდერული სეგრეგაციის მაღალი დონის არსებობისა, ეს უკანასკნელი არ მიუთითებს, რომ საზოგადოებას ქალი უფუნქციოდ მიაჩნია. როგორც უკვე აღინიშნა, ქალის თვითრეალიზების საუკეთესო სფეროდ საზოგადოებას მიაჩნია ოჯახი. აღნიშნულ მოსაზრებას კიდევ უფრო ამყარებს შემდეგი მონაცემები: საოჯახო საქმიანობით და ბავშვების აღზრდით ძირითადად დაკავებულია ქალი, რაც მის ორმაგ დატვირთვას გულისხმობს (იხ. დიაგრამა 5.).

დიაგრამა 5. მშობლებიდან ვინ უნდა იყოს დაკავებული ბავშვების აღზრდით?

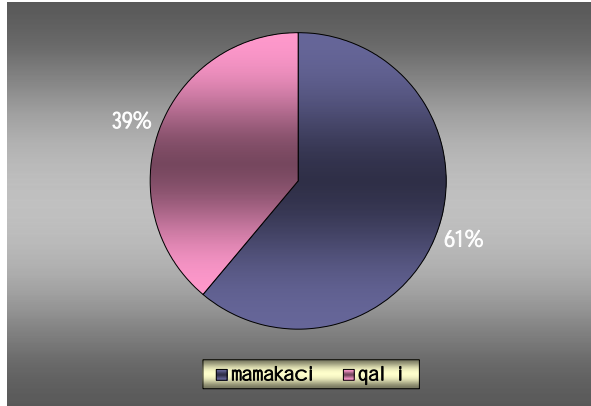
მართალია, საქმეთა ამგვარი ვითარება უსამართლოა, მაგრამ ქალების უმეტესობა მას შეჩვეულია და მისი შეცვლა არ სურს, ეგუება მას. სექსიზმი (იდეოლოგია, რომელიც აღიარებს მამაკაცის უპირატესობას ქალზე) იმდენად ღრმად არის დამკვიდრებული ჩვენს კულტურაში და ცნობიერებაში, რომ ცოტა ვინმე თუ ამჩნევს მას. ეს ტენდენცია გამოვლინდა რესპონდენტების პასუხებში კითხვაზე: თქვენი აზრით, ვინ უნდა იყოს ოჯახის უფროსი? გამოკითხული რესპონდენტების 67%-ის აზრით, ქმარი უნდა იღებდეს მნიშვნელოვან საოჯახო გადაწყვეტილებებს, ხოლო პასუხის ვარიანტს: ცოლი უნდა იღებდეს მნიშვნელოვან საოჯახო გადაწყვეტილებებს ერგო - 0%. ასევე ყურადღებას იმსახურებს ის ფაქტი, რომ იგივე პროცენტული მაჩვენებელი (0%) აქვს პასუხს - ბავშვების აღზრდით ძირითადად ქმარი უნდა იყოს დაკავებული. ნიშანდობლივია, რომ რესპონდენტების საერთო რაოდენობაში, რომლებსაც მიაჩნიათ, რომ ოჯახის უფროსი მამაკაცი უნდა იყოს, ხოლო ბავშვების აღზრდით ძირითადად ქალი უნდა იყოს დაკავებული, ორივე სქესი პროცენტულად თანაბრადაა წარმოდგენილი.

გამოკითხული რესპონდენტების 76% მიიჩნევს, რომ "ქალის დანიშნულებაა - იყოს დედა, ცოლი, დიასახლისი" და რომ "ქალის ცხოვრება ვერ ჩაითვლება წარმატებულად, თუ მას არ ყავს ოჯახი და ბავშვები". აქედან პასუხების 67% მამაკაცებზე მოდის, ხოლო 33% ქალებზე. ეს გარემოება, მიუთითებს, რომ მამაკაცები ქალებთან შედარებით უფრო ცალსახად მიიჩნევენ ქალის დანიშნულებად იყოს აქტიური ოჯახში. ეგალიტარული, თანასწორი ოჯახის ღირებულება ფაქტიურად ნიველირებულია. ამ ფონზე განსაკუთრებით მკაფიოდ ჩანს კაცის დანიშნულება, რესპონდენტთა 65%-ის მოსაზრებით: "წარმატებული კარიერა გაცილებით მნიშვნელოვანია მამაკაცებისთვის, ვიდრე ქალებისთვის". სქესთა შორის განსხვავება მოცემულ კითხვაზე პასუხებში უმნიშვნელოა, ანუ ორივე სქესი თანაბრად მიიჩნევს, რომ წარმატებული კარიერა მამაკაცისათვის მეტად მნიშვნელოვანია.

2.3 ადგილობრივი თვითმმართველობის მართვის გენდერული ასპექტის ანალიზი

მამაკაცთა და ქალთა შეხედულებები ქალთა პოლიტიკურ მოღვაწეობაზე არაერთგვაროვანია. მამაკაცები ამ სფეროში ნაკლებად ხედავენ ქალთა ადგილს, ხოლო ქალებს მამაკაცებთან შედარებით უფრო მისაღებად მიაჩნიათ ქალი პოლიტიკაში (იხ. დიაგრამა 6).

დიაგრამა 6. პოლიტიკა "ჭუჭყიანი საქმეა" და მიუღებელია ქალებისთვის; პოლიტიკური საქმიანობა ბევრ დროს და ძალისხმევას მოითხოვს, რაც ცუდად აისახება ბავშვებზე და ოჯახზე

ქალთა ასეთ დამოკიდებულებას ისიც ადასტურებს, რომ მოსაზრებას - ქალებს შეუძლიათ და უნდა მონაწილეობდნენ პოლიტიკურ საქმიანობაში, ისევე როგორც მამაკაცები - ძირითადად იზიარებენ ქალები 66%.

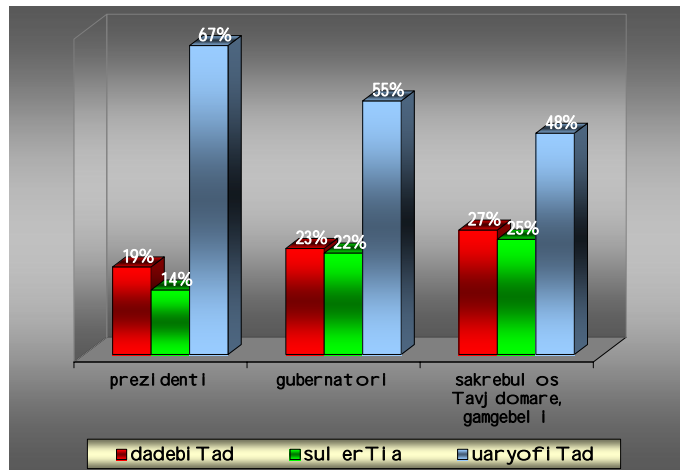
გარდა სქესთა შორის დაფიქსირებული განსხვავებული მოსაზრებებისა, არ იყო ერთაზროვანი ასევე მოსახლეობისა და თვითმმართველობის მოხელეთა შეხედულებები. მოსახლეობისაგან განსხვავებით, თვითმმართველობის წარმომადგენლები შედარებით ლიბერალურად აფასებენ ქალის ჩართვას პოლიტიკაში. თვითმმართველობის მოხელეთა 85%-ის აზრით, ქალებს შეუძლიათ და უნდა მონაწილეობდნენ პოლიტიკურ საქმიანობაში, ისევე როგორც მამაკაცები, იგივე მოსაზრებას მოსახლეობის 46% ეთანხმება.

თუ შევაჯამებთ ამ კითხვის მონაცემებს, შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოებრივი აზრით პოლიტიკა მამაკაცური საქმეა, სადაც ქალების ადგილი ნაკლებადაა. მართალია, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები უფრო ლიბერალურ განწყობებს ავლენენ, მაგრამ ზოგადი ტენდენცია უცვლელი რჩება. რადგან საზოგადოებრივ შეხედულებებს დიდი გავლენა აქვს პიროვნების არჩევანზე, შესაძლოა დავეუშვათ, რომ სწორედ ეს გარემოება არის ერთ-ერთი მიზეზი ქალთა ნაკლები წარმომადგენლობისა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში.

ზემოთ მოყვანილი მონაცემები ადასტურებს, რომ ადგილობრივ თვითმმართველობაში ქალები ნაკლებად არიან წარმოდგენილები საკვანძო თანამდებობებზე. გამოკითხვის მონაცემები ასახავს ამგვარი რეალობის შესაბამის განწყობებს, როგორც მუნიციპალიტეტების მოსახლეობაში, ისე

თვითმმართველობის მოხელეებში. აღსანიშნავია, რომ ორვე სამიზნე ჯგუფის განწყობა უმნიშვნელოდ განსხვავდება (იხ. დიაგრამა 7).

დიაგრამა 7. როგორ შეაფასებდით მუნიციპალიტეტის საკრებულოს თავჯდომარე, გამგებელი, გუბერნატორი, პრეზიდენტი ქალი რომ გახდეს?

რესპონდენტების დამოკიდებულება მმართველ პოსტებზე ქალთა წარმომადგენლობის შესახებ იმის შესაბამისად იცვლება თუ რამდენად უფრო მაღალი და საპასუხისმგებლოა დასაკავებელი პოსტი; ანუ სადაც მეტი ძალაუფლებაა იქ ნაკლებად პერსპექტიულად მიაჩნიათ ქალი. ქართული პოლიტიკური კულტურისათვის პოლიტიკური აქტიურობის ამგვარი პრაქტიკაა დამახასიათებელი. კანონში გათვალისწინებული ნებაყოფლობითი კვოტირების მიუხედავად, რომელიც დაფინანსების კუთხით წახალისების პრინციპს ეყრდნობა ქალები უმეტესად მცირე რაოდენობით არიან წარმოდგენილი პოლიტიკურ პარტიათა ძირითად სიებში, ხოლო ნაკლებად აქტიურობენ საარჩევნო პროცესებში დამოუკიდებელ, მაჟორიტარ კანდიდატებად. რესპონდენტები მიზეზად ქალთა პასიურობას, ლიდერული თვისებების ნაკლებობასა და კოლექტიური საქმიანობისაკენ მიდრეკილებას ასახელებენ.

გენდერული ასიმეტრიის ანალიზისას გამოიყენება ტერმინი “გამჭვირვალე ჭერი” (“стеклянный потолок”), რომელიც ასახავს ვითარებას, როდესაც მიუხედავად ფორმალურად თანასწორი შესაძლებლობებისა ორივე სქესისათვის, არსებობს მრავალი არაფორმალური, “უხილავი” ბარიერი, რომელიც ხელს უშლის ქალთა კარიერულ წინსვლას. რადგან კვლევა ისახავს მიზნად ამ “უხილავი” ბარიერების კვლევას, უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნის ისტორია და კულტურული ტრადიციები, ღირებულებითი ორიენტაციები არ ახალისებენ ქალთა საზოგადოებრივ აქტიურობას საქართველოში. ქართული კულტურის ტრადიციებზე ორიენტირებულობა, კი უფრო მეტი გავლენის მატარებელია სოციალურ აქტორებზე, მათ შორის ქალებზე, ვიდრე კანონი და საჯაროდ აღიარებული, დეკლარირებული ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობა.

კვლევის ფარგლებში ერთ-ერთ ძირითად საკითხად გამოიყო ის ფაქტორები და წინააღმდეგობები, რომლებიც ხელს უშლის ადგილობრივ თვითმმართველობაში ქალების მიერ გავლენიანი თანამდებობების დაკავებას და ადგილობრივ თვითმმართველობაში მათი წარმომადგენლობითობის გაზრდას. კითხვაზე: არსებობს თუ არა წინააღმდეგობები, რომელიც თან ახლავს ადგილობრივ თვითმმართველობაში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის მცდელობას? გამოკითხული რესპონდენტების საერთო რაოდენობიდან 31%-მა გამოთქვა მოსაზრება, რომ წინააღმდეგობები საერთოდ არ არსებობს, რაც შეიძლება იმის გამოხატულებად ჩავთვალოთ, რომ მიუხედავად ქალთა წარმომადგენლობითობის რეალური მაჩვენებლის სიმცირისა, რესპონდენტების ეს ნაწილი თავისთავად სამართლიანად მიიჩნევს ამგვარ მდგომარეობას და მათთვის დამაკმაყოფილია დღეს ადგილობრივ თვითმმართველობაში არსებული გენდერული განაწილება. რესპონდენტი ამ ჯგუფში, არ გამოვლენილა სქესთა შორის აზრთა სხვაობა, ანუ პასუხი "არა, წინააღმდეგობები არ არსებობს" ქალთა და მამაკაცთა თანაბარმა რაოდენობამ აირჩია.

რესპონდენტების დიდი ნაწილი 69% ასახელებს სხვადასხვა წინააღმდეგობებს, რომლებიც ხელს უწყობს გენდერულ ასიმეტრიას. რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევის შედეგად გამოიყო და დაჯგუფდა გენდერული დისბალანსის გამომწვევი შემდეგი ძირითადი ფაქტორები:

- ❖ რესპონდენტების 17% ქალთა თვითმმართველობაში ჩართულობის ერთ-ერთ ხელისშემშლელ ფაქტორად ასახელებს წინააღმდეგობებს, რომლებსაც ქალები აწყდებიან თანამდებობის პირი და თანამშრომელი მამაკაცებისაგან.

"მე მაგალითად მსმენია, რომ მამაკაცებს საშინლად არ უყვართ როცა მათი ხელმძღვანელი ქალია. თუმცა, მიმაჩნია რომ ქალებისთვის ყველაზე დიდი შემაფერხებელი ბორკილი ისაა, რომ მამაკაცი კოლეგები მაინც უფრო ნახულობენ საერთო ენას ვიდრე ქალბატონები. ზოგჯერ ისეთი მომენტებიც არის, რომ მამაკაცი ცალკე და ქალები კი ცალკე რჩებიან ხოლმე რაიმე პრინციპული საკითხის განხილვისას, რადგან ქალები უფრო პრინციპულები არიან. მითუმეტეს როდესაც საკითხები საზოგადოებრივ სიტუაციებს ეხება. მამაკაცებს ერთმანეთის მიმართ უფრო ლოიალური განწყობა აქვთ ვიდრე ქალებს." (რესპონდენტი ქალი)

- ❖ გამოკითხულთა 23%-ის მოსაზრებით, გენდერულ უთანასწორობას განაპირობებს წინააღმდეგობები, რომლებიც მომდინარეობს თავად ქალებისგან.

"ის რომ ქალები პოლიტიკაში არ არიან ისევ ქალების ბრალია. "აი, ნეტაი შენ!" - ასეთი დამოკიდებულებაა ქალების მხრიდან იმ ქალებისადმი, რომლებიც პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ საქმიანობაში ერთვებიან. ამის გამოც არის ძნელი ქალის დათანხმება პარტიული სიით წამოაყენოს კანდიდატურა, რომ არაფერი ვთქვათ მაჟორიტარად". (რესპონდენტი მამაკაცი)

"ქალებს ისეთი ძლიერი მოტივაცია რომ წინ წავიდნენ არ აქვთ, რომ დააბალანსოს კარიერასა და ოჯახს შორის ურთიერთობა. ალბათ, მოტივაცია, რომ იყოს ბალანსის საშუალებებიც გამოიძებნებოდა. ნებისმიერ შემთხვევაში არ რასებობს მოტივაცია." (რესპონდენტი მამაკაცი)

- ❖ გენდერული ასიმეტრიის გამომწვევი წინააღმდეგობები მმართველობით სფეროში, რესპონდენტების საკმაოდ დიდი ნაწილის 34%-ის აზრით, მომდინარეობს საზოგადოებიდან.

“სამწუხაროდ, საზოგადოების დამოკიდებულებები ქალის მიმართ უფრო მკაცრია, უფრო მომთხოვნია ვიდრე მამაკაცების მიმართ. შესაბამისად ამ გზაზე ქალი მეტ ბარიერებს აწყდება. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ქალი სოციალურად მაინც დამოკიდებულია მამაკაცზე, ოჯახზე, ეს შემაფერხებელი ნამდვილად არის. შეიძლება მამაკაცს უფრო მეტი აპატიონ ვიდრე ქალს, თუნდაც წარსული, თუნდაც ოჯახური მდგომარეობა და ა.შ.” (რესპონდენტი ქალი)

- ❖ გარდა რაოდენობრივი კვლევის შედეგად გამოყოფილი ქალთა წინსვლის შემაფერხებელი ფაქტორებისა, ინტერვიუებით იდენტიფიცირებულია, კიდევ ერთი წინააღმდეგობა, რომელიც მნიშვნელოვნად აფერხებს ქალთა მართვის სფეროში ჩართულობას. ეს გარემოება თვითმმართველობებში ქალთათვის არასათანადო სამუშაო პირობებია. სამუშაო პირობები ქალს არ აძლევს საშუალებას შეათავსოს საოჯახო და სამსახურებრივი მოვალეობები. საქართველოს მუნიციპალიტეტებში არ არის ნახევარგანაკვეთზე მუშაობის სისტემა დანერგული და აპრობირებული პრაქტიკა, არ არსებობს სკოლამდელი და სკოლის ასაკის ბავშვთა მოვლის გამართული სისტემები (საბავშვო ბაღები და გახანგრძლივებული ჯგუფები სკოლებში), არ არსებობს შეღავათები საშვებულებო განაკვეთებთან. ასევე გამოითქვა სურვილები დაწესდეს შეღავათი მცირეწლოვანი ბავშვების დედებისათვის.

“ქალების სამუშაო პირობების საკითხიც ნამდვილად მოსაგვარებელია. შობადობაა შემცირებული და ასეთ პირობებში საერთოდ ვინ იფიქრებს მაგაზე. ასეთ პირობებში სამსახურში ისეთი ქალი მივა ვისაც დიდი შვილები ყავს, ან გაუთხოვარია. როცა ახლი გათხოვილია ან მცირეწლოვანი ბავშვი ყავს იქ პრობლემა წარმოიშობა. ურჩევნიათ რომ სხვა აიყვანონ სამსახურში ვინც ამ დეკრეტულ შევბუღებებს არ მოითხოვს. არავინ არ ფიქრობს ამ პრობლემის გადაწყვეტის გზებზე, ურჩევნიათ პირდაპირ არ მიიღონ.” (რესპონდენტი ქალი)

არასათანადო სამუშაო პირობები რთულ მდგომარეობაში აყენებს ბავშვიან ქალებს. ეს პრობლემები რესპონდენტების აზრით, ნაკლებ ეხება დასაქმებულთა ორ კატეგორიას: მამაკაცებს და ქალებს, რომლებსაც არ ყავთ შვილები, ან ოჯახი.

“შეურცყოფას არ ვაყენებ, მაგრამ უოჯახო ქალები უფრო მეტად არიან შედარებით მაღალ თანამდებობებზე დაკავებულები, ან არიან თანამდებობებზე. ან ისეთი ქალები ვისაც უკვე შვილიშვილები ყავთ და შვილები დაბინავებული. უკვე აღარ სჭირდებათ ბებიის ხელი და მოიცალეს ამისთვის.” (რესპონდენტი მამაკაცი)

შრომით პირობებს შრომის კანონმდებლობა არეგულირებს, სადაც ქალთა სოციალური დაცვის გარანტიები არის ჩადებული. მიუხედავად ამისა ქალები უკმაყოფილებას გამოთქვამენ კანონით რეგულირებული შრომითი პირობებისადმი. ქალის სამუშაო პირობები ძირითადად დამოკიდებულია ხელმძღვანელის (როგორც წესი მამაკაცის) კეთილ ნებასა და თანამშრომელი ქალისადმი პირად დამოკიდებულებაზე.

“მეტ თავისუფლებას ვაძლევთ ბავშვიან ქალებს დაგვიანების, სამსახურიდან წასვლის და ა.შ. იურიდიულად რა გითრათ, ჩვენ ვითვალისწინებთ ამას, ჩვენ ვაძლევთ იმის საშუალებას, რომ აქაც

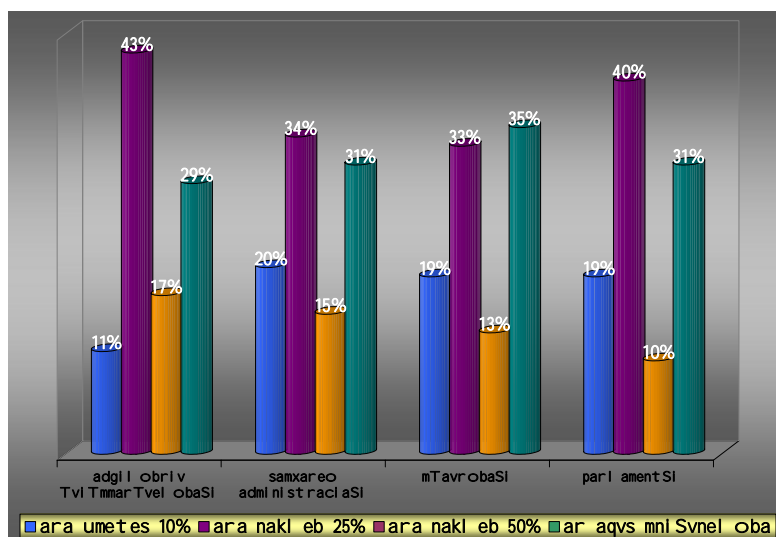
იმუშაოს და ოჯახსაც მიხედოს, არის რამდენიმე მსგავსი ფაქტი. ისინი სამსახურებრივი საათების დროს მიდიან და ყველანაირი ხელშეწყობა აქვთ.” (რესპონდენტი მამაკაცი)

საზოგადოებრივი ცნობიერების ამგვარი მდგომარეობა, განაპირობებს ქალთა ნაკლებ აქტიურობას პოლიტიკურ სფეროში და შესაბამისად მათ ნაკლებ წარმომადგენლობას წამყვან სახელმწიფო თანამდებობებზე.

ჩვენს მიერ, ზემოთ მოყვანილი მონაცემები, ასევე ადასტურებს იმას, რომ ქალთა უმრავლესობას საქართველოში უკავია ისეთი პოსტები, რომელთა ძალუფლებრივი გავლენა მცირეა, ანუ ეს წარმომადგენლობითობაც კი დიდწილად მოჩვენებითია, და რეალურად ძალთა ბალანსის გადანაწილება აღწერილ სურათზე უფრო ასიმეტრიულია.

მმართველობით სფეროში ქალთა რაოდენობის სიმცირის მიუხედავად, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები მიიჩნევენ, რომ ქალთა ნაკლებ წარმომადგენლობითობის პრობლემა არ დგას მუნიციპალიტეტებში (იხ. დიაგრამა 8).

დიაგრამა 8. თქვენი აზრით ქალები რა პროცენტული წილით უნდა იყვნენ წარმოდგენილი ადგილობრივ თვითმმართველობაში, სამხარეო ადმინისტრაციაში, მთავრობაში, პარლამენტში?

უფრო მეტიც, გამოკითხული რესპონდენტები ქალთა მმართველობით სფეროში ნაკლებად წარმომადგენლობის სერიოზულობას სათანადოდ ვერ აცნობიერებენ, მიუხედავად ჩვენი თხოვნით, მათ მიერ დასახელებული მუნიციპალიტეტში დასაქმებული ქალი მოხელეების სიმცირისა და ნაკლებგავლენიანი თანამდებობებისა. ასევე მნიშვნელოვანია, ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულებში დასაქმებულ ქალთა დამოკიდებულება აღნიშნული საკითხისადმი, ისინიც იზიარებენ მამაკაცთა ამგვარ განწყობას.

რესპონდენტი მამაკაცები ქალთა წარმომადგენლობას ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში უფრო საჭიროდ მიიჩნევენ, ვიდრე არა, რისი მიზეზიც შემდეგია: “არის სიტუაციები სადაც ქალს უფრო ეხერხება სიტუაციის მოგვარება, ხალხთან ურთიერთობა”. ალბათ, ამ არგუმენტით

აიხსნება ისიც, რომ როგორც წესი (რომელსაც გამონაკლისი არ აქვს), მუნიციპალიტეტებში მაღალი თანამდებობის პირების მდივნები ქალები არიან. დასაქმების სფეროს სეგრეგაცია გენდერული ნიშნით გამოკვეთილია, ქალები არიან სხვადასხვა სამსახურებში დასაქმებულნი, მაგრამ სამსახურის უფროსის თანამდებობა, ძირითადად სოციალური, კულტურისა და განათლების სამსახურების უფროსის თანამდებობით შემოიფარგლება.

“გამგეობის აპარატში ძირითადად ქალები არიან, 90% ქალია, მაგრამ მაღალ თანამდებობებზე ქალები არ არიან, გამგებელი, გამგებლის მოადგილე. სფეროები დანაწილებულია - ეკონომიკისა და ფინანსურ სფეროებში ქალები თითქმის არ არიან, ხოლო სოციალური სფერო, კულტურა, ბავშვებზე ზრუნვა ეს ქალური სფეროებია.” (რესპონდენტი ქალი)

კითხვაზე: ადგილობრივი თვითმმართველობის საკითხების გადაწყვეტაში ქალები უფრო აქტიურები არიან თუ მამაკაცები? შეიძლება გაიცეს ცალსახა პასუხი, რომ საქართველოს შემთხვევაში მამაკაცები. მაგრამ ქალთა იმ მცირე ნაწილის საქმიანობა, რომლებიც წარმოდგენილი არიან ადგილობრივი თვითმმართველობაში მამაკაცი თანამდებობის პირების მიერ ფასდება იმდენად დადებითად, რომ ქალთა მიერ განხორციელებული აქტიურობები არ არის რელევანტური მათი მცირე წარმოდგენლობის, კერძოდ:

“თუ ვიმსჯელებთ იქედან გამომდინარე, რომ სადღაც 90% თვითმმართველობაში კაცები არიან, ალბათ კაცები არიან უფრო აქტიურები, ისე ქალი შეიძლება 10% იყოს, მაგრამ ქალი უფრო ჩანს, იმდენად აქტიურები არიან ვინც არიან, თუ არის მართლა აქტიურია ქალი, კაცები არის რომ აქტიური კი არა დევს, ხელის ამწევიც კი არ არის კენჭისყრისას. ქალი თუ არის, ის მართლა არის.” (ერთ-ერთი რესპონდენტი)

მმართველობით სფეროში ქალთა რაოდენობის გაზრდის ერთ-ერთი მექანიზმი სავალდებულო კვოტირების სისტემის/პრინციპის შემოღება/დაწესებას უკავშირდება. ქალთათვის კვოტის დაწესება მმართველობით ორგანოებში მათ მონაწილეობას სავალდებულოს გახდის. ამ საკითხზე რესპონდენტთა შეხედულებები ორად გაიყო. შეიქმნა სქესის ნიშნით დიფერენცირებული ორი ჯგუფი, ქალებისა, რომლებიც მხარს უჭერენ ამგვარ ინიციატივას და მამაკაცებისა, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ეს უკანასკნელი ნაკლებ სასურველია. ორივე ჯგუფს საკუთარი არგუმენტები გააჩნია:

- ❖ *“კვოტების დაწესება კარგია, რადგან თვითონ პარტიები დაიწყებენ აქტიური ქალების მოძიებას. ქალებსაც გაუჩნდებათ ამბიციები, როცა ეცოდინებათ რომ ამის შესაძლებლობა არსებობს. ვთქვათ, თუ 3 ქალი უნდა იყოს, ვეცდები რომ იმ 3 ქალში მოვხვდე. ხოდა, როცა ვიცი, რომ იმ 6 კაცში ქალის ადგილი ან იქნება ან არა, მაშინ... უკვე ძალიან სერიოზულ ბრძოლაში უნდა ჩავეერთო.” (რესპონდენტი ქალი)*
- ❖ *“კვოტების დაწესება თითქოს რაღაცაში ზღუდავს არჩევანს; არჩევანი უნდა იყოს თავისუფალი, მე ასე მესმის. მაპატიონ ქალებმა, მაგრამ ეს მათი ნაკლები აქტიურობის ბრალია. ჩვენ ტრადიციაში, გენში გვაქვს ქალისადმი პატივისცემა და რატომღაც ქალი განიხილება სუსტ არსებად. კანონმდებლობას კიდევ ეს ემატება. კვოტა მაინც რაღაც შეზღუდავს ნიშნავს, რაღაც ხელოვნური იქნება.” (რესპონდენტი მამაკაცი)*

- ❖ “კვოტების დაწესება არამგონია სწორი იყოს. ზოგი კაცი ისეთი საქმიანია იმას შეიძლება 10 ქალმა არ აჯობოს, პირიქით არაა ხოლმე როგორც წესი, ან პროცენტულად ძალიან დაბალია. შვებულებაში ნაკლებად გადიან კაცები. კაცს რა ადარდებს გამოვა მზად სახლიდან და ეგაა, ქალმა კიდე უნდა იზრუნოს მასზე და ოჯახზე, თანამდებობებზე მე პიარდად კაცი მირჩვენია, საურთიერთობოდ, ქალი უფრო კაპრიზნია. თუ არ იმსახურებს და ხდება უფროს კაცზე უარესია. ქალთან უფრო იგრძნობ რომ ის შენი ხელმძღვანელია, ქალი უფრო გძაბავს. ამიტომ, რატომ, რა საჭიროა კვოტების შემოღება?!...” (რესპონდენტი მამაკაცი)

აქვე უნდა ითქვას, რომ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში თითქმის არ მონაწილეობენ რეგიონებში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი ქალები. ზემოთ მითითებული მონაცემებიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ქალები ნაკლებად მონაწილეობენ, ხოლო ეთნიკურად არაქართველი ქალები ფაქტიურად არ მონაწილეობენ.

ჩვენს მიერ შესწავლილი რეგიონები გამოირჩევიან ეთნიკური მრავალფეროვნებით. ეთნიკური კუთვნილების მიმართ დამოკიდებულება გავლენას ახდენდა/ახდენს არაქართველი მოსახლეობის ინტეგრირებულობაზე ერთიან ქართულ სახელმწიფო სივრცეში. საქართველოს მოქალაქეობა არ არის საკმარისი პირობა სხვადასხვა ეთნიკური კუთვნილების წარმომადგენლების მოქალაქეობრივი თანასწორობის. ჩვენს მიერ, შესწავლილი რეგიონების წარმომადგენლები ლიბერალური ღირებულებების მომხრენი არიან და ეთნიკური ნიშნით დიფერენცირებულობის წინააღმდეგ გამოდიან. მათი განცხადებით, ეთნიკური ნიშნით არც წახალისებას აქვს ადგილი და არც დისკრიმინაციას. ეთნიკური უმცირესობების ჩართულობას ადგილობრივი თვითმმართველობისა და საზოგადოების ცხოვრებაში აფერხებს ქართული ენის არ ცოდნა. ეს პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია ქვემო ქართლისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, სადაც აზერბაიჯანელი და სომეხი მოსახლეობა ჭარბობს, არის მუნიციპალიტეტები, რომლებშიც ეთნიკურად ქართველი და ეთნიკურად არაქართველი მოსახლეობა თითქმის თანაბრად არის განაწილებული (მაგალითად, მარნეული), არის მუნიციპალიტეტები სადაც ეთნიკურად არაქართველი მოსახლეობა უმრავლესობაშია მცირე პროცენტით ეთნიკურად ქართველ მოსახლეობასთან შედარებით (მაგალითად, გარდაბანი). ამ რეგიონების მუნიციპალიტეტებში ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულებში ეთნიკური უმცირესობები საკმაო რაოდენობით არიან წარმოდგენილი.

რაც შეეხება შესწავლილ საქართველოს სხვა რეგიონებს ეთნიკური ნიშნით მოსახლეობის დიფერენციაციას აქ ნაკლებად ვხვდებით. იმერეთის რეგიონი თითქმის მთლიანად ეთნიკურად ქართული მოსახლეობით არის დასახლებული, შიდა ქართლში გვხვდება ოსური მოსახლეობა საკმაო რაოდენობით (არის ოსური მოსახლეობით კომპაქტურად დასახლებული სოფლები), ხოლო კახეთის რეგიონში გვხვდება სხვადასხვა ეთნოსის მრავალი წარმომადგენელი (აზერბაიჯანელი, სომხური, ლეკური, ოსური, ავარიული, რუსული, უკრაინული, პოლონური და ა.შ.), მაგრამ მათი რაოდენობა ეთნიკურად ქართულ მოსახლეობასთან შედარებით ძალიან მცირეა. ეს რეგიონი გამოირჩევა ეთნოსების ასიმინაციით, თუმცა აქაც გვხვდება არაქართული ეთნოსით კომპაქტურად დასახლებული

რამდენიმე სოფელი. განსხვავებით შიდა ქართლისა და სამცხე-ჯავახეთისა ქართული ენის არცოდნის პრობლემა აქ მწვავედ არ დგას. ამ რეგიონებში მცხოვრები ეთნიკურად არაქართველი მოსახლეობა მათი რაოდენობრივი სიმცირის კვალობაზეც კი არასათანადოდ არის წარმოდგენილი ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულებში. მათი ზუსტი რიცხვის დადგენას ართულებს ის, გარემოება რომ მათ გვარები აქვთ გადაკეთებული ქართულ გვარებად, სავარაუდოდ კარიერული წინსვლისათვის და ქართულ მოსახლეობაში ინტეგრაციის გასაადვილებლად.

თავი 3. ადგილობრივ თვითმმართველობაში გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის ინსტიტუციური მექანიზმები

სოციოლოგიური კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხი ადგილობრივ თვითმმართველობაში გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის ინსტიტუციური მექანიზმების შესწავლა წარმოადგენდა. ამ ინსტიტუტების გამართული ფუნქციონირება ქალთა მონაწილეობისა და ჩართულობის ხარისხის, გენდერული თანასწორობის მნიშვნელოვანი ინდიკატორი და წინაპირობაა.

2014 წელს გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის განხორციელების ღონისძიებათა 2014–2016 წლების სამოქმედო გეგმით⁴ გათვალისწინებულ იქნა საქართველოს მუნიციპალიტეტებში გენდერული თანასწორობის საკითხებში მრჩევლის თანამდებობის შემოღება და მათთვის შესაბამისი ტრენინგების ჩატარება.

2016 წელს, როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს კანონში „გენდერული თანასწორობის შესახებ“ შევიდა ცვლილება (მუხლი: 13 - 1¹; 1²), რომლის მიხედვითაც ადგილობრივ თვითმმართველობებში გენდერის საკითხებში მრჩევლის თანამდებობა და საკრებულოების მიერ მუნიციპალური გენდერული თანასწორობის საბჭოების შექმნა სავალდებულო გახდა. გენდერის საკითხებში მრჩევლის ფუნქციებში შედის სწორედ გენდერული საკითხების მეინსტრიმინგი და ქალების მონაწილეობის ხელშეწყობა გადაწყვეტილების მიღებისა და დაგეგმარების პროცესებში. აღნიშნული საბჭოს შემადგენლობა, სტატუსი, ფუნქციები და უფლებამოსილება განისაზღვრება საკრებულოს რეგლამენტით და მუნიციპალური გენდერული თანასწორობის საბჭოს დებულებით, რომელსაც ამტკიცებს შესაბამისი საკრებულო.

მოცემულ თავში ყურადღება გამახვილდება მუნიციპალიტეტების, იურიდიული დოკუმენტების (დადგენილებები, დებულებები და ა.შ.), desk research-ის შედეგად მოპოვებული მონაცემების და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების წარმომადგენლებთან ინტერვიუების⁵ ანალიზზე.

დადგინდა და შეფასდა გამგეობებსა და საკრებულოებში, ასევე ზოგიერთი თვითმმართველი ქალაქების მერიაში გენადერული თანასწორობის მრჩეველთა და მუნიციპალური გენადერული თანასწორობის საბჭოების არსებობა/არ არსებობა, მათი საქმიანობა, უფლებამოსილების ფარგლები, გამოწვევები, მათი ეფექტური საქმიანობისთვის მნიშვნელოვანი საგანმანათლებლო თემატიკა და საჭიროებები, საქმიანობის ხელისშემშლელი ფაქტორები და ადგილობრივ თვითმმართველობებში ინსტიტუციური მექანიზმის განვითარებისათვის არსებული შესაძლებლობები, ადამიანური და ტექნიკური რესურსები. რათა გახდეს შესაძლებელი ინფორმირებულობის, ცოდნის დონის ამაღლებისა და უნარ-ჩვევების გაძლიერებისათვის სამომავლო გზების დასახვა.

განხორციელებაში ქალთა და მამაკაცთა თანაბარ მონაწილეობას, მათი უფლებებისა და შესაძლებლობების თანაბარ და ეფექტიან რეალიზებას. სტრატეგია ითვალისწინებს რამდენიმე მიმართულებას, მათ შორის საფინანსო-ეკონომიკურ სფეროში გენადერული თანასწორობის უზრუნველყოფას. როგორც დადგენილებაშია აღნიშნული, სტრატეგია გულისხმობს, გენადერული ბიუჯეტის შემუშავებას, რომელიც მოიცავს გენადერული ჯგუფების მოთხოვნათა გათვალისწინებით გენადერულად ორიენტირებული მუნიციპალური ბიუჯეტის ფორმირებას; ამასთან, გენადერული ასპექტის გათვალისწინებით მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის სპეციალური პროგრამების შემუშავებას, უფრო კონკრეტულად, ქალებისა და მამაკაცებისათვის საწარმოო რესურსებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას, ბიზნესსაქმიანობაში ქალთა მონაწილეობის გაზრდისათვის საჭიროებების გამოვლენას, შესაბამისი პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებას.

სტრატეგია ასევე მოიცავს, თბილისის მუნიციპალიტეტის ორგანოების მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ქალისა და მამაკაცის თანაბარი მონაწილეობის მექანიზმების დამკვიდრებას, რაც გულისხმობს პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის სტიმულირებას, ქალ პოლიტიკოსთა ფორუმების ორგანიზებას, ქალთა საბჭოების შექმნას; გენადერულ საკითხებზე ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს და ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის თანამშრომლებისა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას და სხვა.

5 შენიშვნა: ქალთა საინფორმაციო ცენტრმა 2015 წელს, გენადერული საინფორმაციო სააგენტოს პორტალის ბაზაზე შექმნა მონაცემთა რუკა, სადაც განთავსდა ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებში გენადერული თანასწორობის საკითხებში მრჩეველთა საკონტაქტო მონაცემები. ინტერვიუებისათვის რესპონდენტები შეირჩა გენადერული საინფორმაციო სააგენტოს პორტალზე განთავსებულ მონაცემთა რუკისა და მუნიციპალიტეტების ვებ-გვერდების ანალიზის საფუძველზე. რუკა იხ.: http://www.ginsc.net/map_georgia_mncp.php?lang=ge

ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარების პროცესებში ზოგადად ქალთა და ადგილობრივი ქალი პოლიტიკოსების როლის გაძლიერება, გულისხმობს მათი ფუნქციების, თანამონაწილეობის, კომპეტენციების გაზრდას გადაწყვეტილების მიღების დროს, დამაჯერებლობას და ა.შ. ერთგავრი მოდელი, თუ როგორი უნდა იყოს, რა როლის მატარებელი ქალი პოლიტიკოსი მთელი რიგი ინდიკატორების ერთობლიობას მოიცავს, სწორედ აღნიშნული კრიტერიუმების/ინდიკატორების მაღალი მაჩვენებლები განაპირობებს გენდერული პოლიტიკის იმპლიმენტაციის პროცესის წარმატებულობას. აღნიშნული კი მთელი რიგი კომპლექსური აქტივობებისა და ღონისძიებების განხორციელების გზით არის შესაძლებელი.

ბიბლიოგრაფია

1. ანალიზისა და კონსულტაციის გუნდი (ეისითი). 2016. სოფლის მეურნეობისა და ადგილობრივი განვითარების სისტემების გენდერული შეფასება.
2. „გენდერული თანასწორობის სამოქმედო გეგმა 2014-2016 წლებისათვის“ <https://mod.gov.ge/assets/up-modul/uploads/pdf/gender/genderuli-Tanasworobis-erovnuli-samoqmedo-gegma.pdf>
3. „საქართველოში გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის განხორციელების ღონისძიებათა 2014–2016 წლების სამოქმედო გეგმა“; პუნქტი 5.1.3. მუნიციპალიტეტებში გენდერული თანასწორობის საკითხებში მრჩევლის თანამდებობის შემოღება და დაკავება; მათთვის შესაბამისი ტრენინგების ჩატარება
4. ჯაფარიძე ე., / სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი (CSS) 2012. საქართველოში გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის შეფასება ქალთა ორგანიზაციების მიერ სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, დასაქმება და უმუშევრობა, 2012 წელი (წლიური).
5. სეფაშვილი ე., / გენდერული თანასწორობა და მისი განხორციელება გენდერული ბიუჯეტირების გზით, 2010.
6. Phillips A. and Taylor B. Sex and Skill // Feminist Review, 1986. Andermahr S., Lovell T., Wolkowitz C. A Concise Glossary of Feminist Theory. Arnold: L., N. Y., 1997. c. 228.
7. World Bank (2011) World Development Report 2012, Gender Equality and Development

Self-government in terms of gender: The role and needs of women in local politics (Empirical Sociological Research)

Tamar Charkviani

Associated Professor, Caucasus School of Humanities and Social Sciences Caucasus University, 1 Paata Saakadze Str. 0102, Tbilisi, Georgia

Web-site: www.cu.edu.ge

Abstract

The aim of the paper is to describe the current situation in Georgia in relevance to establishing the principles of gender equality in local self-government and identification of needs / requirements in order to improve the situation in the future in terms of budget, services, planning, legislation and promoting women's socio-economic and political life. The study emphasizes the importance of differentiating when identifying the needs of female and male officials in self-government.

Key words: Local self-government, Gender equality, Citizen involvement, Local government official

პოლიტიკური ლიდერობის თეორიები და პოსტსაბჭოთა ავტორიტარი ლიდერები

ელენე გელაშვილი

პროფესორის ასისტენტი, თსუ სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სწავლის მენეჯმენტის განყოფილების უფროსი

ავთანდილ ტუკვაძე

ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აკაკი აბზიანიძე

პროფესორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ნაშრომში პოლიტიკური ლიდერობის წარმოშობის თეორიებზე (თვისებათა, სიტუაციური, მიმდევრების, ფსიქოლოგიური) დაყრდნობით, კომპარატიული და თვისებრივი კვლევების საფუძველზე, პოსტსაბჭოთა სივრცეში შესწავლილია პოლიტიკური ლიდერობის თავისებურებები.

ლიდერი იყენებს სიტუაციას, ეყრდნობა მიმდევრებს, უმეტეს შემთხვევაში ქარიზმით დაჯილდოებულ დიდ ლიდერებს ახასიათებთ მთელი რიგი ფსიქოლოგიური თავისებურებები, მაგრამ ყველა შემთხვევაში განმსაზღვრელ როლს თამაშობს ლიდერული თვისებები, რომელთა უმეტესობა თანდაყოლილია. ჩვენი აზრით, მკვლევარების არგუმენტი, რომ ლიდერის თვისებები ახასიათებს ჩვეულებრივ მოკვდავებს, არაა დამაჯერებელი „თვისებათა თეორიის“ უარსაყოფად ორი გარემოების გამო: ჯერ ერთი, ლიდერი ადამიანია, სოციალური არსებაა (ადამიანი პოლიტიკური არსებაა და ცალკე თვითკმარ არსებად ის ან მხეცია ან ღმერთი –არისტოტელე) და ბუნებრივია იგი ადამიანური თვისებების მატარებელია; მეორე, ლიდერს განსაკუთრებული თვისებები დიდი ხარისხით (დოზით) ახასიათებს და რაც მთავარია ისინი ხელისუფლებისაკენ ლტოლვის პროცესში მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენენ და ყველა სხვა ქმედებები მას ემორჩილება. ეს მსჯელობა ეხება კაცობრიობის ისტორიაში გამორჩეულ დიდი ლიდერებს, რომელთა ქმედებამ შეცვალა ისტორიის განვითარების ვექტორი, ხოლო პოსტსაბჭოთა პოლიტიკურ სცენაზე ამ მასშტაბის (დონის) უნარ-ჩვევების მატარებელი ლიდერები ჯერ-ჯერობით არ გვხვდებიან.

საკვლევი თემის ჰიპოთეზაა: პოსტსაბჭოთა ქვეყნების პოლიტიკურ არენაზე ლიდერობის თავისებურებებს განაპირობებს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის დომინანტობა, მძიმე

სოციალ-ეკონომიკური ფონი, მოცემული ერის ეროვნულ-ფსიქოლოგიური, მენტალური განვითარების თავისებურებები, საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციები. თითოეული დასახელებული გარემოება განსხვავებული ხარისხით ახდენს გავლენას ლიდერების არჩევის პროცესზე (მაგ; ქართულ სინამდვილეში საგარეო პოლიტიკური ორიენტაცია მნიშვნელოვნად განაპირობებს ლიდერის ხელისუფლებრივ პოზიციებს, რადგანაც ქვეყნის დამოუკიდებლობის გასაღები ქვეყნის გარეთაა გატანილი და მსგავსი ფსიქოლოგიური განწყობა „უცხოს ბაძი“ შეესაბამება ქართულ მენტალიტეტს და ელექტორატის განწყობას, ხოლო რუსეთში ლიდერი უპირატესად რუსული გეოპოლიტიკური ინტერესებით, მართლამადიდებლურ-მესიანისტური იდეებით არის შთაგონებული და რაც მთავარია- მხარს უნდა უჭერდეს „ველიკორუსული შოვინიზმისა“ და რუსული „სუვერენული დემოკრატიის“ გამაერთიანებელ, ეროვნულ იდეას), მაგრამ ყველა ვითარებაში განმსაზღვრელია ქვეშევრდომული პოლიტიკური ორიენტაციების სიჭარბე (ბალტიისპირეთის გამოკლებით), რომლის პირობებში, აღმონდისა და ვერბას პოლიტიკური კულტურის კონცეფციის მიხედვით, მოქალაქეების უმრავლესობა ელოდება სახელმწიფოსა და ქვეყნის გადამრჩენი ლიდერის მხრიდან სასურველ ქმედებებს; ყოველივე, დაბალი ეკონომიკური განვითარების და სუსტი ინსტიტუტების პირობებში განაპირობებს პოპულისტური ავტორიტარული ლიდერების სიჭარბეს ეროვნულ ხელისუფლებებში.

საკვანძო სიტყვები: პოსტსაბჭოთა ლიდერობა, ლიდერობის თეორიები, პოლიტიკური კულტურა, ველიკორუსული შოვინიზმი, ავტორიტარული.

შესავალი

ლიდერობა ადამიანთა ცხოვრების ნებისმიერი სფეროს თანმდევ მოვლენას წარმოადგენს; სხვანაირად საზოგადოების ნორმალური ფუნქციონირება შეუძლებელია: ისტორიის განვითარების ყველა ეტაპზე სოციალური სტრუქტურა მმართველ უმცირესობად და მართულ უმრავლესობად იყოფა, ხოლო სახელისუფლებლო და ოპოზიციურ ელიტებს სათავეში, როგორც წესი, გამორჩეული პოლიტიკური ლიდერები უდგანან.

პოლიტიკური ლიდერობა გაცილებით ფართო ცნებაა, ვიდრე ლიდერობის ნებისმიერი სხვა ფორმა და საზოგადოებრივი ცხოვრების რთულ ფენომენს განეკუთვნება: საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე განსხვავებულ ლიდერებზე იყო მოთხოვნილება, ასევე, პოლიტიკური რეჟიმების მრავალფეროვნებაც განაპირობებს ლიდერების ტიპების სიმრავლეს; ამას ემატება სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების ინტერესი, განსხვავებული თეორიული და მეთოდოლოგიური მიდგომები, რომლებიც ფაქტობრივად შეუძლებელს ხდის ერთიანი განსაზღვრების ჩამოყალიბებას, რომელიც მეტ-ნაკლებად მისაღები იქნება ყველა ეპოქასა და დროში.

ლიდერობის დამახასიათებელი ნიშნებიდან მკვლევარების უმრავლესობა მიუთითებს გავლენის უნარზე, ლიდერს აქვს უნარი ადამიანებზე გავლენის მოხდენის, რომელიც გულისხმობს მათ იდეოლოგიურ, ფასეულობით, ღირებულებით, კულტურულ და სხვა ორიენტაციებზე ზემოქმედებას; ლიდერს უნარი აქვს ადამიანებს გააკეთებინოს ის, რასაც ისინი დამოუკიდებლად არასოდეს გააკეთებდნენ;

ლიდერობა პროცესია, პოლიტიკოსია ქმედებაში, რომელსაც გააჩნია ხალხისათვის გასაგები პროგრამა და ხელისუფლებრივი იერარქიის სათავეში დგომით (ფორმალური საერთო ეროვნული ლიდერი), დარწმუნებითა და ხელისუფლებრივი ლეგიტიმური ბერკეტების გამოყენებით საზოგადოებას წარმართავს დასახული ამოცანებისა და იდეალების შესასრულებლად. ლიდერობა და ძალაუფლება იდენტური ცნებებია: არ არსებობს ლიდერობა ძალაუფლების გარეშე, ამ კუთხით განსხვავება ფორმალურ და არაფორმალურ ლიდერებს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ ფორმალურ ლიდერს გააჩნია ზემოქმედების ლეგიტიმური სამართლებრივი მექანიზმები (მხოლოდ სახელისუფლებლო ძალას აქვს უფლება ძალის გამოყენების კანონიერი უფლება, როცა ასეთი ქმედება აუცილებელია), ხოლო არაფორმალურ ლიდერებს უპირველეს ყოვლისა თავისი ავტორიტეტის, პიროვნული თვისებიდან გამომდინარე პატივისცემაზე, ნდობაზე, რწმენაზე, შეუძლია დიდი გავლენა მოახდინოს მასებზე და ამდენად მათი წარმატება ბევრადაა ზეგავლენის უნარზე დამოკიდებული, რაც ძალაუფლების გამოვლენის ფორმაა; პიტერ ნორტჰაუზი ეყრდნობა რა ყველაზე ცნობილ კვლევას სოციალური ძალაუფლების საფუძველებზე /French და Raven (1959)-ის მიერ ჩატარდა/ აღნიშნავს, ისინი ძალაუფლებას განიხილავს ორმხრივი ურთიერთობის ჭრილში, რომელიც მოიცავს ადამიანს, რომელიც გავლენას ახდენს და რომელზეც გავლენას ახდენენ. პიტერ გ. ნორტჰაუზი (2010).

ლიდერს უნდა შეეძლოს პოლიტიკური მოვლენების ღრმა ანალიზი, სწორი დიაგნოზის დასმა, უნდა შეძლოს მასების დასახული მიზნების მიმართულებით წარმართვა; ლიდერობა ნიშნავს თავისი საქმიანობის ყველა ეტაპზე განსხვავებული უნარ-ჩვევების გამოვლენის უნარს, სხვა შემთხვევაში შესაძლებელია ხალხის ნდობის დაკარგვა და დელეგიტიმაცია.

ლიდერობა გარკვეული აზრით დისტანციური საქმიანობაა, რადგანაც საზოგადოებასთან ურთიერთობა პარტიების, სხვადასხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტების, მიმდევრების მეშვეობით ხდება, ასევე, ლიდერობა კოლექტიური საქმიანობის პროდუქტია-ნებისმიერი გადაწყვეტილებებში

ჩართულია სხვადასხვა ინსტანციები, ექსპერტები, მრჩეველები, უახლესი გარემოცვა, მაგრამ საბოლოო გადაწყვეტილება დროულად უნდა მიიღოს ლიდერმა.

ლიდერს უნდა შეემლოს სიტუაციის საკუთარი ინტერესებისათვის გამოყენება, ხოლო დიდ ლიდერებს ძალუმთ სიტუაციის შეცვლა. პოლიტიკური ლიდერების მრავალი ტიპი გვხვდება ისტორიაში: მელიის, ლომის, ავტორიტარული, ტოტალიტარული, ქარიზმატული, ტრადიციული, რაციონალურ-ბიუროკრატიული, საერთო ეროვნული, მეხანძრე, პოპულისტური, პატერნალისტული, რეფორმისტული, პარანოიდული, პასიური, აქტიური, აგიტატორი, ვაჭარი, თეორეტიკოსი, ადმინისტრატორი, მენეჯერი, ფორმალური, არაფორმალური და სხვა, რომელთა დეფინიციას მკვლევარები ახდენენ სტილის, მმართველობის მექანიზმების გამოყენების, პოლიტიკური რეჟიმების, პიროვნული თვისებების, მიღებული გადაწყვეტილებების, ეპოქების და სხვა მახასიათებლების მიხედვით, რომლის ჩამონათვალი უსასრულოა.

ლიდერობის ფენომენის ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ საჭიროა განვსაზღვროთ საკვლევი თემის მიზანი, რომელიც გულისხმობს პოლიტიკური ლიდერობის თეორიებზე დაყრდნობით პოსტსაბჭოთა ავტორიტარული ლიდერობის თავისებურებების შესწავლას.

H-1. პოლიტიკური ლიდერობის თეორიების განხილვის საფუძველზე მიგვაჩნია, რომ ლიდერობის „თვისებათა თეორია“ უფრო ეფექტურია და იძლევა გასაღებს უკეთ ავხსნათ ლიდერობის ფენომენი, მაგრამ ამავე დროს სხვადასხვა კონტექსტში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სიტუაცია, მიმდევრები, პროფესიული უნარ-ჩვევები.

H-2. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ავტორიტარული ტიპის ლიდერები გვხვდება: ამის მიზეზი სუსტ ინსტიტუტებთან ერთად მნიშვნელოვანწილად ქვეყანაში არსებული ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის დომინანტობა, საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციები, ეროვნულ იდენტობა, ხალხის მენტალიტეტი.

თავი პირველი. პოლიტიკური ლიდერობის თეორიები

პოლიტიკური ლიდერობის თეორიებს შორის ყველაზე ადრე ჩამოყალიბდა „თვისებათა თეორია“, რომელსაც საფუძვლად დაედო ძველი ეგვიპტელების, ბერძნების და სხვა ხალხების თქმულებებში, მითებში, პოლიტიკურ და სამართლებრივ მოძღვრებებში გამოთქმული შეხედულებები; ოდითგანვე ადამიანები ცდილობდნენ აეხსნათ დიდი მთავარსარდლების, მეფეების, ფარაონების წარმატებების მიზეზები, მიაჩნდათ ისინი ზებუნებრივი თვისებების მქონე პიროვნებებად: ჰომეროსი თვლიდა, რომ წარმატების საწინდარი იყო ვაჟკაცობა-აქილევსი, სამართლიანობა-აგამემნონი, სიბრძნე-ნესტორი, ეშმაკობა-ოდისევსი; პლატონი სიბრძნეს-ფილოსოფოსი მმართველების აუცილებელ თვისებად მოიაზრებდა; არისტოტელე პლატონის მსგავსად იზიარებდა საზოგადოების ელიტური სტრუქტურის თეორიას და წერდა, რომ ნიჭი და სიკეთის ქმნადობა, სიმამაცე და ჰუმანურობა, წესიერება და სამართლიანობა, გამოცდილება და გონიერება ლიდერისთვის აუცილებელი მახასიათებლებია.

შუა საუკუნეების საეკლესიო მოღვაწეებმა მორწმუნე ლიდერებს ღვთაებრივი თვისებები მიაწერეს და „ღვთისგან რჩეული ადამიანების“ კონცეფცია დაამკვიდრეს; მოგვიანებით აღორძინების ეპოქაში აზროვნება განთავისუფლდა ქრისტიანული დოგმებისგან და თანდათანობით იწყო განვითარება პიროვნებების რეალურად შეფასების ტრადიციამ: ნ. მაკიაველი (1469-1527) იყო პირველი მოაზროვნე, რომელმაც პოლიტიკა გამოყო საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა სფეროებიდან და ჩამოაყალიბა პოლიტიკური მორალის ცნება, რომლის გაზომვა ხდებოდა მიღწეული შედეგების მიხედვით და მნიშვნელობა არ ქონდა თუ რა ხერხების გამოყენებით დადგებოდა ეს შედეგი; მაკიაველმა პლატონის,

არისტოტელეს და სხვა მოაზროვნეებისგან განსხვავებით სასურველი–უტოპიური, იდეალური სახელმწიფოს აღწერის ნაცვლად იტალიის გაერთიანების გზაზე მთავრების მიერ გატარებული პოლიტიკა რეალურად შეაფასა ნაშრომში „მთავარი“ და ჩამოაყალიბა ლიდერების მახასიათებლები; მაკიაველმა პირველმა შემოიტანა უარყოფითი თვისებების აუცილებლობა ლიდერისთვის, რადგანაც ხშირად კანონის ფარგლებში მოქმედება არ არის საკმარისი ქვეყნის გაერთიანების გზაზე და მთავარს უნდა შეემძლოს მოწინააღმდეგის მოსყიდვა, ძალადობა, შანტაჟი, მკვლელობა, დალატი, სიცრუე და ცბიერება. მაკიაველმა გამოყო „მელიისა“ და „ლომის“ ტიპის ლიდერები, რომლებიც მოგვიანებით გაზიარებული იქნა იტალიის მაკიაველისტური სკოლის ელიტიზმის კლასიკოსებისგან (მოსკა, პარეტო, მიხელსი და მათი თანამედროვე ადეპტებისგან); მაკიაველის აზრით პოლიტიკურ ლიდერისთვის თანდაყოლილი თვისებები უნდა იყოს პიროვნული სიმამაცე, სიმტკიცე, ოპტიმიზმი; მთავარი უნდა ითავსებდეს და ისისხლბორცებდეს ადამიანის და მხეცის ბუნებას, და რომ ერთი მეორის გარეშე უდღეურია: „თუ მთავარი იძულებული იქნება იბრძოდეს როგორც მხეცი, ცხოველთა მთელი სიმრავლიდან ლომსა და მელას უნდა ირჩევდეს, ვინაიდან ლომს არ შეუძლია თავი დაიცვას გველისაგან, მელას – მგლებისაგან. მამასადამე, მელა უნდა იყო, რომ შენიშნო გველი, და ლომი, რომ დაიფრინო მგლები. იმას, ვინც მხოლოდ ლომობას იჩემებს, ბევრი რამ არ ესმის.“ ნ. მაკიაველი (1984) (ნანახია 12.3.2019 <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/03/makiaveli.pdf>)

მოგვიანებით შოტლანდიელმა თომას კარლეილმა (1795–1881) თავის ნაშრომში „გმირები და გმირული ისტორიები“ დიადი პიროვნებები გამოაცხადა ისტორიის შემოქმედად, ისინი ღვთისგან გამოგზავნილი ადამიანები არიან, გამოირჩევიან სიბრძნით, თავდადებით, თვითმყოფადი გამოსვლებით და ქცევებით, უშუალოებით და ზემდგომისადმი მორჩილებით და ფლობენ ორ არსობრივ თვისებას — გულწრფელობას და ინტუიციას; კარლეილის შეხედულებებს იზიარებდა ნაცისტური იდეოლოგია, მაგრამ არასწორად მიგვაჩნია, რომ ნიცშე იზიარებდა მის შეხედულებებს და თანხვედრაშია „ზეკაცის“ კონცეფციასთან: კარგად არის ცნობილი, რომ აზროვნების ისტორიაში სახელმწიფოს ყველაზე მკაცრი კრიტიკა გერმანელ ფილოსოფოსს ეკუთვნის: „სახელმწიფო უცივესია ცივთა საშინელებათა შორის“, „სახელმწიფო სერუობს კეთილისა და ბოროტის ყოველი ენით; და რას იტყვის, სიცრუეა და რაც აქვს, მოპარული“, „სად სახელმწიფო თავდება მხოლოდ იქ იწყება ადამიანი“, „თვით სახელმწიფო ცბიერების ძალაია“, ამდენად ნიცშესათვის მიუღებელია სახელმწიფო იერარქიის მემკვიდრით ადამიანების აღზევება, რადგანც „სახელმწიფო ტალახზე დგას და ტალახშია“; ნიცშე „ხელისუფლების მოყვარეობას პატარა ბალნიანი, სერი ადამიანების თვისებებად მიიჩნევს და ბუნებრივია ამისთვის ვერ გაიმეტებდა თავის იდეალს „ზეკაცს“, „ზეადამიანს“, რომლის კონცეფციაც მის ნაწერებშია ჩამოყალიბებული. ფ. ნიცშე (1992).

ვეთანხმებით ს.ლ ფრანკის შეხედულებას, რომლის თანახმადაც, ნიცშე საუბრობს ზეკაცის სულიერ ბატონობაზე, რომელსაც ის მიაღწევს სულიერი სრულყოფილების უმაღლეს საფეხურზე დგომით, რომელიც მიუღწეველია ჩვეულებრივი მოკვდავებისთვის. ამდენად უსაფუძვლოა კარლეილთან, პოლიტიკურ ბატონობის ასპექტით ნიცშეს შედარება Франк С.Л. (1990).

„თვისებათა თეორიის“ ჩამოყალიბებას ინგლისელ ფსიქოლოგსა და ანთროპოლოგს ფრენსის გალტონის (1822–1911) სახელს უკავშირდება, რომელმაც თავის ლექციაში „ადამიანთა შთამომავლობის ტიპიური კანონები“ საფუძველი ჩაუყარა კორელაციური კავშირების ახსნას და შეეცადა მის გაზომვას სტატისტიკური მეთოდებით. იგი ბიომეტრიის მეთოდის ფუძემდებელია. გალტონის აზრით ლიდერული უნარ–ჩვევები მემკვიდრეობით გადაეცემა შთამომავლობას. მას მიაჩნდა, რომ ლიდერული თვისებები განსხვავდება მიმდევრების მახასიათებლებისაგან. (ნანახია 12.5. 2021 [dspace.tsu.ge > xmlui > bitstream > handle](https://journals.4science.ge/index.php/GS/index)).

მკვლევარებმა დაიწყეს ლიდერული მახასიათებლების ჩამოთვლა–დეფინიცია: ბერდმა შეადგინა ლიდერობისთვის აუცილებელი 79 თვისება, რ. სტოგდილმა 124 მახასიათებელი გამოყო; თვისებებს შორის დომინანტური იყო–კომუნიკაბელურობა, ენთუზიაზმი, თავდაჯერებულობა, იუმორის გრძნობა, ინტელექტი, მჭერმეტყველება, ყურადღებიანობა, პოპულარობა და სხვა. „თვისებათა თეორია“ მნიშვნელოვნად გაამდიდრა მაქს ვებერმა ქარიზმული ლიდერობის კონცეფციით, რომლის თანახმადაც ლიდერი არის თანდაყოლილი განსაკუთრებული ნიჭით დასაჩუქრებული ადამიანი, იგი ფლობს სპეციფიკურ, ზებუნებრივი თვისებათა ნაკრებს, რომელსაც ქარიზმა ეწოდება. ვებერი თვლიდა: „სამი თვისება გადამწყვეტია პოლიტიკოსისთვის: ვნება, პასუხისმგებლობის გრძნობა და თვალზომა.. ვებერის აზრით, ქარიზმატული ლიდერი დაკავშირებულია ტრანსედენტულ ძალასთან და ქარიზმატულ ლიდერს, მუდმივად შესწევს უნარი მიაღწიოს არსობრივ წარმატებებს. ვებერი არ ითვალისწინებს „ქარიზმატული პოლუსიდან“ გადაადგილების შესაძლებლობას „ინსტიტუციონალურ,“ ქარიზმის „რუტინიზაციის“ შესაძლებლობას. ის არ მიიჩნევს, რომ ქარიზმატულ ძალას შეუძლია შეწყვიტოს „არარაციონალურობა“ და გახდეს „ინტელექტუალური“ Блондель Ж. (1992).

მეცნიერთა ნაწილს Avolio, B. (1999), Bass, B. M. (1985) და სხვებს მიაჩნიათ, რომ ქარიზმა არ არის აბსტრაქტული, მისტიკური ცნება და იგი წარმოადგენს გარკვეული მახასიათებლების ნაკრებს, რომელიც გაზომვადია პიროვნების ქარიზმატულობის დასადგენად; მათ მიერ შემუშავდა ინსტრუმენტალური მიდგომა, რომელიც შეიძლება მეცნიერებაში იქნას გამოყენებული.

„თვისებათა თეორია“ მნიშვნელოვნად გაამდიდრა ფსიქოლოგიური სკოლის წარმომადგენლებმა, პირველ რიგში ზ. ფროიდმა, რომლის შეხედულებების მიხედვით საზოგადოება იყოფა შემოქმედების უნარის მქონე და არა შემოქმედებით ადამიანებად; ლიდერები ფროიდისა და მისი სკოლის წარმომადგენლების მიხედვით არიან ნახევრად შეშლილი მანიაკალური პიროვნებები, რომლებიც ცხოვრებაში განცდილი წარუმატებლობების, არასრულყოფილების კომპენსაციას ცდილობენ ხელისუფლებრივი იერარქიის უმაღლეს საფეხურზე დგომით; თავიანთი შეხედულებების დასადასტურებლად მოყავთ მაგალითები ისტორიიდან Лассуаილ Гарольд Д. (2005), რომელთა მართებულობა ეჭვს არ იწვევს, თუმცა დღეს დასავლეთში ბევრი წარმატებული, გაწონასწორებული ლიდერია, რომლებსაც არავითარი პათოლოგიური გადახრები არ ახასიათებთ.

“თვისებების თეორიის” შესამოწმებლად ჩატარდა ფართომასშტაბიანი კონკრეტული კვლევები, რომელთა შედეგები გახდა საფუძველი სერიოზული კრიტიკისა. გაირკვა, რომ ინდივიდუალური თვისებების დეტალურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ისინი ემთხვევა პიროვნების ფსიქოლოგიურ–სოციალურ თვისებებს ზოგადად. უფრო მეტიც, მეცნიერები აკრიტიკებენ მთელ რიგ თვისებებს; ინტელექტის მაღალი დონეც კი საკამათო გახდა (ჯერ კიდევ მოსკა, თავის ადრინდელ ნაშრომში კატეგორიულ დასკვნას აკეთებდა, რომ იტალიის პარლამენტში ჩვეულებრივი საარჩევნო სიით წარმოდგენილი პიროვნებანი საშუალო დონის პიროვნებები არიან, რაც ბუნებრივია იწვევს წარმომადგენლობითი ორგანოს ხარისხის დამდაბლებას). Ашин Г.И (1999), ამერიკელმა პოლიტიკურმა ფსიქოლოგებმა სპეციალური ფსიქომეტრიკული მეთოდის გამოყენებით შეადარეს პოლიტიკური ლიდერების გავლენის მასშტაბები და ინტელექტის დონე და მიიღეს პესიმისტური შედეგები: დიდი გავლენით სარგებლობენ ლიდერები, რომელთა ინტელექტის დონე ახლოსაა მიმდევრების და მომხრეების ინტელექტთან. გ. ჯენინგსი აღნიშნავს, რომ „თვისებათა თეორია“ უფრო მეტად ექსპერიმენტატორის თვისებებს ასახავდა, ვიდრე ლიდერების. იმდენად დიდი იყო „თვისებათა თეორიის“ მიმართ იმედგაცრუება, რომ წამოაყენეს ყოვლად უპერსპექტივო კონცეფცია „ლიდერი თვისებების გარეშე“.

“თვისებათა თეორიას”, მეცნიერების აზრით, გააჩნია მთელი რიგი შეზღუდვები, რომლებიც ეჭვქვეშ აყენებს ამ თეორიის მართებულობას: გმირების თვისებების ინტერპრეტაციები მეცნიერულ ხასიათს არ ატარებენ და უფრო მეტად აღწერილობითი შინაარსის არიან და ფაქტობრივად არ იძლევიან შესაძლებლობას ახსნილი იქნას ლიდერობის ფენომენის არსი და ამდენად ნაკლებად პროდუქტიულია. მიუხედავად ამისა, დღესაც მიმდინარეობს ფსიქოლოგების, სოციოლოგებისა და სხვა დარგის სპეციალისტების მიერ ლიდერული უნარ-ჩვევების ჩამონათვალის გამდიდრების პროცესი;

მკვლევარების მიერ ლიდერობისთვის აუცილებელი თვისებების ჩამონათვალი დიდია და რაც მთავარია, ეს თვისებები გააჩნიათ ჩვეულებრივ ადამიანებსაც და ამდენად შეუძლებელია მოახდინო ლიდერობის განმსაზღვრელი თვისებების დეფინიცია;

ლიდერობისთვის განსხვავებული თვისებები თამაშობს მნიშვნელოვან როლს სხვადასხვა დროსა და სივრცეში. ამიტომ, ზოგადი, უნივერსალური მახასიათებლების ფორმირება საკმაოდ რთული და ნაკლებად შესრულებადი ამოცანაა;

ლიდერისათვის დამახასიათებელი უნარ-ჩვევები თავისი საქმიანობის სხვადასხვა ეტაპზე განსხვავებულია: ადამიანებზე ზემოქმედების უნართან ერთად ლიდერმა უნდა შეძლოს დიაგნოზი დაუსვას ქვეყანაში არსებულ მდგომარეობას, საჭიროა განსაზღვროს მოქმედების მიმართულება. აქედან გამომდინარე, მარტო ქარიზმა და ხალხის მობილიზაციის უნარი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ მისთვის საკმარისი არაა, არამედ მას უნდა ჰქონდეს ანალიტიკური აზროვნების უნარ-ჩვევები და შეძლოს შემოთავაზებული ვარიანტებიდან ოპერატიულად შეარჩიოს პრობლემის გადაწყვეტის ოპტიმალური ვარიანტი და პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღება არ გაწელოს დროში.

ამრიგად, „თვისებათა თეორიის“ ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ფაქტობრივად შეუძლებელია ლიდერობისთვის დამახასიათებელი აუცილებელი მახასიათებლების დეფინიცია, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს, რომ ლიდერები არ არიან განსაკუთრებული თვისებების მატარებელი ადამიანები, რომელთა უნარ-ჩვევები სხვადასხვა სიტუაციაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ.

„თვისებათა თეორიის“ კრიტიკამ განაპირობა ახალი თეორიული მიდგომების ძიება, ასე ჩამოყალიბდა სიტუაციური, მიმდევრების, სინთეზური, მენეჯერული და სხვა თეორიები.

ლიდერობის თეორიას ხარისხობრივად ავსებს და აწვითარებს „მიმდევრების თეორია“. იგი ლიდერობის ბუნებას ხსნის იმ პრინციპიდან გამომდინარე, რომ ლიდერებს ქმნიან მიმდევრები. ამ კონცეფციის ავტორები ამტკიცებენ, რომ ზუსტად ლიდერი გამოხატავს და წარმოადგენს მიმდევრების ინტერესებს. ეს თეორია ლიდერობის სპეციფიკას ხედავდა არა პიროვნებაში, არამედ იმ მოთხოვნებში, რომლებიც ღებულობდნენ ან უარყოფდნენ ლიდერს. ფაქტობრივად ლიდერი მარიონეტს, ინსტრუმენტს წარმოადგენს მიმდევრების ხელში გარკვეული ჯგუფის ინტერესების აღსრულების საქმეში Kelley, r. (1992). ამ თეორიის ნაკლი ლიდერობის ფენომენის ახსნის ცალმხრივობაში მდგომარეობს: მიმდევრები მხოლოდ გამორჩეული უნარ-თვისებების მქონე ადამიანებს ყავს, მართალია მიმდევრები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე, მაგრამ წამყვანი როლი მაინც ლიდერს ეკუთვნის და მიმდევრების არსებობას მისი გამორჩეული უნარები განაპირობებენ: ლიდერი განსაზღვრავს მიმდევრების საქმიანობის მიმართულებებს და წარმოადგენს მიმდევრებისთვის წარმმართველ ძალას; ასევე, მრავლადაა მაგალითი ისტორიაში, როცა ლიდერი იცვლის მიმდევრებს და კვლავ წამყვან როლს თამაშობს

საზოგადოების გარდაქმნა–რეფორმირების პროცესში, ხოლო რაც შეეხება მარიონეტის ამპლუაში ლიდერის ყოფნას, ასეთი ფორმულირება საფუძველშივე ეწინააღმდეგება ლიდერობის ბუნებას.

„სიტუაციური თეორია“, რომლის წარმომადგენლების აზრით (ჯ. ვუდვორდი, რ. სტოგდილი, ვ. ფიდერი; რ.დალი; თ. ჰინტონი. კ. ჯები, ხ. პარსონსი, ჯ. შნაიდერმა და სხვები), ლიდერის გამოჩენა არის შედეგი გარკვეული ადგილის, დროის, გარემოებების. ლიდერი ამ თეორიის თანახმად სიტუაციის, გარემოს გავლენით შეირჩევა; ლიდერი კონკრეტული სიტუაციისათვის საჭირო თვისებებს ფლობს, ხოლო სხვა დროსა და განსხვავებულ გარემოებებში სხვა ტიპისა და თვისებების ლიდერზე ჩნდება მოთხოვნილება. სიტუაციური თეორია გამომდინარეობს ლიდერთა ფუნქციური სიმრავლიდან. მოცემული კონცეფციით, ლიდერი ესაა, კონკრეტულია სიტუაციის პროდუქტი. როგორც რ. სტოგდილი წერდა, ლიდერობა კავშირია, რომელიც არსებობს ადამიანებსა და განსაზღვრულ სოციალურ სიტუაციასთან, და ადამიანები, ლიდერები თუ არიან ერთ სიტუაციაში, აუცილებელი არაა, იგივე სოციალური სტატუსი ჰქონდეთ სხვა სიტუაციებში. Стогдилл, Р. (2000).

უდავოა, რომ სიტუაცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ლიდერზე და ზოგჯერ განმსაზღვრელ როლსაც კი თამაშობს, მაგრამ ამ თეორიასაც ახასიათებს ცალმხრივობა და სწორხაზოვანი მიდგომა ლიდერობის რთული და მრავალმხრივი ფენომენის ახსნის პროცესში: პირველ რიგში მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, ამ თეორიის მიხედვით, ლიდერობისთვის არაა საჭირო „დიადი პიროვნებები“, რადგანაც ლიდერობისათვის განმსაზღვრელია არა პიროვნების, ან მიმდევრების უნარ–ჩვევები, არამედ სიტუაცია, გარემო. (ჩვენი აზრით, სიტუაციური თეორია, უფრო მეტად მიესადაგება ე.წ. „მეხანძრე ლიდერის“ ტიპს, რომლებიც პოლიტიკურ ასპარეზზე ჩნდებიან კონკრეტული მწვავე პრობლემის გადასაწყვეტად და ასევე სწრაფად ქრებიან პოლიტიკური მოღვაწეობის ასპარეზიდან); მეორე და მნიშვნელოვანი მომენტი, ისტორიაში მრავლადაა მაგალითები, როცა ლიდერებმა შეცვალეს სიტუაცია თავის სასარგებლოდ და თვითონ აღმოჩნდნენ ახალი გარემოს შექმნის ინიციატორები; ამის კარგი მაგალითია საფრანგეთის პრეზიდენტის დე გოლის მოღვაწეობა. 1959 წელს, როდესაც დე გოლს პრეზიდენტად ირჩევდნენ, საფრანგეთი ალჟირთან კოლონიურ ომში იყო ჩაბმული და ქვეყანაში მძიმე პოლიტიკური კრიზისი იყო; დე გოლი აქტიურად უჭერდა მხარს ალჟირის დამოუკიდებლობას, მან მოიპოვა რა საყოველთაო მხარდაჭერა, გარდამტეხი გავლენა მოახდინა პოლიტიკურ პროცესებზე, ისარგებლა შექმნილი სიტუაციით, მიიღო კონსტიტუცია, რომლის მიხედვითაც გაიზარდა პრეზიდენტის უფლებამოსილებები, შესაბამისად შეიკვეცა პარლამენტის ფუნქციები და როლი პოლიტიკურ ცხოვრებაში და საბოლოოდ ქვეყანამ ინსტიტუციურ და პოლიტიკურ სიმშვიდეს.

„სინთეზური თეორიის“ მიზანია, სიტუაციური, თვისებათა და მიმდევრების თეორიების ინტეგრაციის საფუძველზე კომპლექსურად იქნას შესწავლილი ლიდერობის ფენომენი; ასეთი მიდგომა მათი აზრით უფრო სრულ წარმოდგენას შეგვიქმნის ლიდერების როლისა და ადგილის შესახებ პოლიტიკურ პროცესებში;

ჯ. ბერნჰეიმიდან იწყება ლიდერობის ფენომენის ახსნა კვალიფიკაციის და პროფესიული უნარ–ჩვევების მიხედვით: ბერნჰეიმის ნაშრომში „მენეჯერული რევოლუცია“ ჩამოყალიბებულია მარქსისტული შეფერილობის ელიტისტური თეორია, რომლის თანახმადაც წარმოების საშუალებებზე კონტროლით, მენეჯერების კლასი ცვლის კაპიტალისტურ ელიტას და პოლიტიკურ ხელისუფლებაში მოდის; მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ კარგი მენეჯერი კარგი ლიდერიც არის, თუმცა ჩვენი აზრით, ამ ტიპის ლიდერები წარმატებებს აღწევენ სტაბილურ საზოგადოებებში, „ნორმალურ“ ვითარებაში, მაგრამ პოლიტიკური სისტემის წონასწორობიდან გამოსვლის შემთხვევაში, როცა მისი ცალკეული ელემენტი არღვევს ბალანსს სხვა ინსტიტუტებთან მიმართებაში, იქმნება კრიტიკული სიტუაცია და საჭიროა

არაორდინალური გადაწყვეტილებები, უკვე მენეჯმენტი საკმარისი არაა; ინოვაციური გადაწყვეტილებების მიღება ქვეყნის მასშტაბით, რომელიც რეგულატორულ როლს ითამაშებს პოლიტიკური დამაბულობის განსამუხტად, ეს მხოლოდ ლიდერული უნარ-ჩვევების ადამიანებს ძალუმთ (სხვა კონტექსტში შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ დაუშვებელია უნივერსიტეტების რექტორები იყვნენ მხოლოდ კარგი მენეჯერები, რადგანაც ამ შემთხვევაში შესაძლოა უნივერსიტეტი მეცნიერულ პოტენციალს სერიოზული საფრთხე შეექმნას).

ჩვენი აზით, ლიდერობის შესახებ არსებული თეორიების კომპლექსური შესწავლა იძლევა იმის საშუალებას, რომ გარკვეული დასკვნა ჩამოვაყალიბოთ ლიდერობის რთული და მრავალწახნაგოვანი ფენომენის ირგვლივ, რომელიც ქმედით დახმარებას გაგვიწევს პოლიტიკური ლიდერობის კვლევის პროცესში:

1. „თვისებათა თეორია“ მიუხედავად იმისა, რომ მას ბევრი კრიტიკოსი ყავს, აუცილებლად ბაზისურ მიდგომად უნდა იქნას გათვალისწინებული: მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ეპოქაში, გარემო-სიტუაციაში, ლიდერობის სხვადასხვა ეტაპზე განსხვავებული თვისებების მქონე ლიდერებზეა მოთხოვნა, ლიდერული უნარ-ჩვევები ყველა დროსა და ეპოქაში განმსაზღვრელ როლს თამაშობენ; დეტალური გამოკვლევებით ვერ ხერხდება პიროვნული კომპონენტების კონკრეტული როლის ჩვენება ლიდერობის კონტექსტში, მაგრამ ფაქტია, რომ მათი როლი გადამწყვეტია ლიდერობის ყოვლისმომცველ პროცესში.
2. დასკვნა, რომლის თანახმადაც, ლიდერული თვისებების ჩამონათვალი თანხვედრაშია, ზოგადად, ადამიანისათვის დამახასიათებელ თვისებებთან, ძალიან სუსტი არგუმენტია ამ თეორიის კრიტიკოსების მხრიდან: ბუნებრივია, ადამიანური თვისებები ერთმანეთს გავს და ამას სპეციალური კვლევა არ ჭირდება, მაგრამ ჩვენ უნდა ვისაუბროთ იმაზე, თუ რა ხარისხით, ინტენსივობით, დოზით, პროცენტით არის ეს თვისებები მოცემული ლიდერსა და ჩვეულებრივ ადამიანში: ლიდერისათვის ის მამოძრავებელი ძალის როლს თამაშობს, მაგ; ხელისუფლებისაკენ სწრაფვა ლიდერისათვის დომინანტურია და ამ გზაზე ის უარს ამბობს სხვა სურვილებზე და მიზნისათვის ყველა საშუალების გამოყენებას ცდილობს; ლიბიდოსაკენ, ძალაუფლების ტკბობისკენ, გამაფრებელი მისწრაფების გრძობის გამომწვევი მიზეზები შესაძლოა იყოს არასრულფასოვნების დაძლევის, გამდიდრების, სხვაზე ბატონობის სურვილი ან კიდევ სხვა რამ, მაგრამ ცხადია, ლიდერში ხელისუფლების დაუფლებისკენ დაუოკებელი მისწრაფება სხვაზე ბევრად მეტია და ლიდერის მამოძრავებელი ძალას წარმოადგენს.
3. ლიდერული თვისებების დეფინიცია რთულია, ფაქტობრივად დაუძლეველი ამოცანაა, განსაკუთრებული სიძნელეები ჩნდება მაშინ, როცა მკვლევარებს სურთ, რომ ლიდერული უნარ-ჩვევების მატარებლები იყვნენ მხოლოდ ლიდერები და ეს თვისებები მეტ-ნაკლებად არ ახასიათებდეთ ჩვეულებრივ ადამიანებს; ასეთი მიდგომა საფუძველშივე არასწორია, რადგანაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ლიდერი ადამიანია, სოციალური არსებაა და ბუნებრივია, მას ახასიათებს იგივე მახასიათებლები, რაც ადამიანთა მოდგმას განსხვავებს ცხოველთა სამყაროსგან, განსხვავება მხოლოდ იმაშია, თუ რამდენად არის იგი კონკრეტული პიროვნების მამოძრავებელი ძალა; ლიდერული თვისებების არსებობა დასტურდება მიმდევრებთან ურთიერთობაში და ვლინდება სხვადასხვა სიტუაციებში: ლიდერი არა მარტო იყენებს სიტუაციას გამორჩეული უნარ-ჩვევების გამო, არამედ ხშირ შემთხვევაში შეუძლია შეცვალოს სიტუაცია, ე. ი. შექმნას „ახალი გარემო“ თავის იდეის განსახორციელებლად; ამ შემთხვევაში ლიდერი გამოდის სიტუაციის შემქმნელის როლში და არა როგორც გარემოს ფუნქციის ამპლუაში. ასევე, მრავალი მაგალითია ისტორიაში იმის დასადასტურებლად, რომ ლიდერებმა მიმდევრების, მომხრეების ნების საწინააღმდეგო გადაწყვეტილებები მიიღეს და წარმატებას მიაღწიეს პოლიტიკურ ასპარეზზე.

4. დღეისათვის, მკვლევარების ნაწილი „თვისებათა თეორიაზე“ დაყრდნობით ხსნიან ბ. ოზამას და სხვა ლიდერების წარმატებების მიზეზებს და ხშირად იყენებენ ბუმი–უმცროსის, ბ.კლინტონის, ე.შევარდნაძის მიმართებით „მელიისა“ და „ლომის“ ტიპის ლიდერების მახასიათებლებს ამრიგად, ლიდერობის ფენომენი მოითხოვს კომპლექსურ შესწავლას, მასზე დიდ გავლენას ახდენს მიმდევრები, გარემო და სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორები, მაგრამ განმსაზღვრელია თანდაყოლილი და შეძენილი უნარ–ჩვევები, რომლითაც არის გამორჩეული ცალკეული პიროვნებები.

თავი მეორე. პოსტსაბჭოთა ლიდერობა საქართველოსა და რუსეთში: შედარებითი ანალიზი

& 1. მოკლე ისტორიული ექსკურსი

უკანასკნელი 250 წლის განმავლობაში რუსეთი განმსაზღვრელ გავლენას ახდენს საქართველოს სუვერენიტეტზე, საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე; რუსეთის დამოკიდებულება ჩვენი ქვეყნის მიმართ არ შეცვლილა: ის ყოველთვის დამპყრობლის სტატუსს ინარჩუნებს (უკრაინის, მოლდოვას, ბალტიისპირეთის და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში), ასე იყო წარსულში, ასეა ახლაც, და არავინ იცის რამდენ ხანს გაგრძელდება რუსეთის იმპერიული აგრესიული პოლიტიკა– რუსეთში ავტორიტარული რეჟიმის განმტკიცების პროცესი მიმდინარეობს.

საქართველოს ისტორიაში მხოლოდ მე–10–13 საუკუნეები იყო სრული დამოუკიდებლობის ხანა, ხოლო მანამდე და შემდგომი პერიოდები ნაწილობრივი დამოუკიდებლობის ეტაპებს მოიცავს, რომელიც ცალკეული ნაწილების სუვერენობას ან ოსმალეთ–ირანის ძლიერ გავლენას გულისხმობდა; მოგვიანებით, ქვეყნის რუსეთისა და საბჭოთა იმპერიებში ყოფნა ნიშნავდა სხვის სახელმწიფოში ცხოვრებას, რამაც მნიშვნელოვნად შეაფერხა ქართველი ხალხის სახელმწიფო ერად ფორმირების პროცესი; სახელმწიფოებრიობის გაცნობიერება დღესაც გვიჭირს და პიროვნულ ინტერესებს ეროვნულზე მაღლა ვაყენებთ; თანამედროვე ხელისუფლების წარმომადგენლები ვერ დაიკვებნინან სახელმწიფოებრივი აზროვნების და სამართლებრივი კულტურის მაღალი დონით. ინდივიდუალიზმი, საკუთარ თავზე ზრუნვა ქართველებისათვის დამახასიათებელია: ქართველს ყველაზე მეტად უყვარს საკუთარი თავი, პირადობა მისი ბატონია, საზოგადო საქმე ძალდატანებაა –წერს არჩილ ჯორჯაძე. უ. ბლუაშვილი (2009).

საქართველოს ისტორიის მატთანე „ქართლის ცხოვრება“, მეფეთა ისტორიაა (ილია): ლიდერისადმი, ქვეყნის მმართველისადმი, მეფისადმი რწმენა ოდითგანვე იყო ქართველი ხალხის ცნობიერების ნაწილი და მეფისათვის სამსახური და სიკვდილი ღირსებად ითვლებოდა; ლიდერისადმი რწმენის ისტორიულმა ტრადიციამ გარდასახვა ჰპოვა და ახალი იერსახე შეიძინა გამსახურდიას, შევარდნაძის, სააკაშვილის, ივანიშვილის პიროვნებებში, ასევე, კარგად ჩანს პარტიების პერსონიფიცირების პროცესშიც;

რუსეთში კარგი მეფისადმი რწმენას საკმაოდ დიდი ისტორია აქვს: ტრადიციულად რუსები მეფესა და სახელმწიფოს უკავშირებდა თანასწორობას, თავისუფლებას და კეთილდღეობას– ივანე ბოლოტნიკოვის, სტეფანე რაზინის, ემელიანე პუგაჩოვის გლეხთა ომების მიზანი კარგი მეფის ძიებით იყო განპირობებული, ხოლო 1905 წლის სისხლიანი კვირის შემდეგ, მართალია მეფის მიმართ ნდობა შეირყა, მაგრამ ლიდერისადმი რწმენამ ახალი გარდასახვა სტალინის პიროვნებაში ჰპოვა, რომლის თავყანისმცემლები რუსეთში ბევრია; ერთმმართველი ლიდერისადმი რწმენის და ქვეშევრდომული ავტორიტარული კულტურის გამოხატულებათა პუტინის მმართველობა, რომელიც შესაძლოა სტალინურ პერიოდზე ხანგრძლივიც აღმოჩნდეს

და ძალიან ცოტას ანაღვლებს რუსეთში ავტორიტარული მმართველობა და ადამიანის უფლებების უგულვებელყოფა.

საქართველოს ისტორია უფრო ხანგრძლივ პერიოდს მოიცავს და ბუნებრივია მეფეების რაოდენობით აღემატება რუსეთს (პირველი მეფე 1547 წელს იკურთხა მეფედ ივანე 4, მრისხანედ წოდებული, მანამდე მთავრები მართავდნენ ცალკეულ სამთავროებს); ტრადიციულ ლიდერებს იკვლევენ მეცნიერთა ნაწილი და მიაჩნიათ, დიდმა მეფეებმა გადაწყვეტი როლი ითამაშეს ეროვნული თვითმყოფადობის, სახელმწიფოებრიობის და კულტურის განვითარების პროცესში; თუმცა, ჟ.ბლონდელის მიხედვით ხელისუფლება მიღებული ერთხელ და სამუდამოდ არ არის ლიდერობა Блондель Ж (1999), მაგრამ მარტო არჩევითობა და ხელისუფლებაში ყოფნის ვადის კონსტიტუციური რეგლამენტირება, ჩვენი აზრით, არ უნდა იყოს ლიდერობის განმსაზღვრელი ფაქტორი: თუ რუსეთის და საქართველოს ისტორიიდან დავით აღმაშენებლის (1089–1125წწ) და პეტრე პირველის (1689–1725წწ) მაგალითებს მოვიშველიებთ, რომელთა მმართველობის ხანგრძლივობა ერთმანეთს ემთხვევა (თითქმის ერთ ასაკში გარდაიცვალნენ 6 და 8 თებერვალს), მათ სხვადასხვა ეპოქებში რეალური ლიდერული უნარ-ჩვევები გამოავლინეს სახელმწიფოს გარდაქმნის გზაზე და სწორად განჭვრიტეს ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტები: დავით აღმაშენებლის და პეტრე პირველის რეფორმებმა ეკლესია სახელმწიფოს სამსახურში ჩააყენა, აღმაშენებელმა შექმნა რეგულარული ჯარი, პეტრე დიდმა განახორციელა სამხედრო რეფორმა (ასევე, მმართველობითი რეფორმა: სენატი, კოლეგიები), და შექმნა სამხედრო ფლოტი, დავითმაც ჩამოაყალიბა ძლიერი სამოხელეო აპარატი, რომელშიც პირველობა მწიგნობარ-უხუცესს გიორგის ერგო (მეფის „აღზრდელსა და თანააღზრდილს“) და კავკასიის იმპერიისთვის საფუძვლების ჩაყრასთან ერთად განათლებისა და მეცნიერების განვითარებას (გელათის, იყალთოს აკადემიები და საზღვარგარეთის კულტურულ საგანმანათლებლო ცენტრები) დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა; პეტრე პირველმა თავის მხრივ ევროპეიზაციის გზაზე დიდი ნაბიჯი გადადგა („ევროპაში ფანჯარა“ გაჭრა) და ცოდნა-განათლება რუსეთის იმპერიის ქვაკუთხედად აქცია: გახსნა ნავიგაციისა და მათემატიკის მეცნიერების სკოლები, 1701–1712 წლებში მოსკოვში გაიხსნა საარტილერიო, საინჟინრო, მედიცინის სასწავლებლები, სანკტ-პეტერბურში საზღვაო აკადემია, 1724 წელს ხელი მოაწერა მეცნიერების აკადემიის გახსნას და სხვა; ქალების უფლებების დამცველად მოგვევლინა იმპერატორი და სპეციალური ბრძანებით აკრძალა ძალით გათხოვება, შემოიღო ანსამბლები, რომელიც შესაძლებელს ხდიდა ქალს ქონოდა არჩევანი; სხვა თვისებებთან ერთად ამ ორ ლიდერს გამოარჩევდა ტოლერანტობა: ილია ჭავჭავაძე წერს, რომ დავითი მოყვარე იყო მართმადიდებლური სარწმუნოების, მაგრამ ამავე დროს პატივს ცემდა მუსლიმანურ სარწმუნოებას, კითხულობდა ყურანს, დადიოდა მეჩეთში, თბილისელ მუსლიმებს უფრო ნაკლები საბაჟო გადასახადები ჰქონდათ დაწესებული, ვიდრე ბაღდადში...“განა მეტი რა უნდა გვინდოდეს მეთორმეტე საუკუნის კაცისგან, როცა კაცი კაცს შესაჭმელადაც არ ინდობდა“-დაასკვნის ილია ჭავჭავაძე. ილია იმოწმებს სომეხი მათე ედესელის, ვარდან დიდის, მაჰმადიანი მწერლის ალაიანის შეხედულებებს რომლებიც აღმაშენებლის რელიგიურ-ეროვნულ შემწყნარებლობაზე წერდნენ. ილია ჭავჭავაძე (1984). პეტრე პირველის ტოლერანტობაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მრავალეროვან იმპერიაში ხალხი მშვიდობიანად ცხოვრობდა, ქვეყნის მშენებლობაში იმპერატორის ინიციატივით მოწვეული იქნენ უცხოელი არქიტექტორები, მეცნიერები და სხვადასხვა დარგის სპეციალისტები; ორივე მეფემ მოიგო დიდი ისტორიული ბრძოლები- დავითმა დიდგორის (1121 წელს), ხოლო პეტრემ პოლტავის (1709 წელს), მაგრამ ორივე მეფის მოღვაწეობაში ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ნიჭისა და უნარის მიხედვით ადამიანების თანამდებობებზე

დაწინაურება—პლატონის იდეალურ სახელმწიფოსთან მიახლოება (უფრო მეტიც—პეტრე დიდს სურდა დაწყებითი საერთო განათლება მიეღო ყველა ფენას, თუმცა ეს პროექტი ჩაიშალა). დიდი ანალიტიკა არ ჭირდება იმის მტკიცებას, რომ დავით აღმაშენებელი და პეტრე დიდი სახელმწიფოებრივად აზროვნებდნენ, დაჯილდოებულნი იყვნენ ლიდერობის განმსაზღვრელი თვისებებით და წარუშლელი კვალი დატოვეს არა მარტო თავიანთი ხალხის, არამედ მაშინდელი მსოფლიოს ისტორიაში. ორივე მ. ვებერისეული ტრადიციული, დინასტიური ტიპის „მეფე ლიდერს“? წარმოადგენდა.

2 პოსტსაბჭოთა ავტორიტარი ლიდერები: ვ. პუტინი და მიხეილ სააკაშვილი

პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უმრავლესობაში, ბალტიისპირეთის გამოკლებით, სუსტი და მყიფეა დემოკრატიული ინსტიტუტები, დაბალია სოციალური და ეკონომიკური განვითარების დონე, დომინანტურია ქვეშევრდომის პოლიტიკური კულტურა, დიდია სახელმწიფოს მოიმედოობის ისტორიული ტრადიცია და დიდია მოთხოვნილება ქვეყნის მხსნელ ლიდერზე, რაც ნოყიერ ნიადაგს უქმნის ავტორიტარული რეჟიმების დამკვიდრებას. ამის ყველაზე ნათელი გამოვლინებაა ვ. პუტინის, ა. ლუკაშენკოს, ნ. ნაზარბაევის, ი. ალიევის, მ. სააკაშვილის და სხვა ლიდერების მოღვაწეობა; სუპერ საპრეზიდენტო მმართველობის კონტექსტში ჯდება დასახელებული ლიდერების მმართველობა, თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სააკაშვილმა, ცალსახა დასავლური ორიენტაციის ჩარჩოში, ვერ გაიხანგრძლივა მმართველობა პრემიერ მინისტრის რანგში და ამ მხრივ საქართველოს სინამდვილეში არ დარღვეულა კონსტიტუციური ნორმა საპრეზიდენტო ვადებთან დაკავშირებით; სამაგიეროდ სააკაშვილი ერთად-ერთი ლიდერია, რომელმაც დასავლური კურსისა და ღირებულებების დეკლარირების პირობებში შეძლო ქვეყანაში დამკვიდრებული რეპრესიული რეჟიმი გარკვეული პერიოდის განმავლობაში დემოკრატიად გაესაღებინა პარტნიორობის თვალში; ყოველივე სააკაშვილის ხელისუფლებამ მოახერხა თავდაპირველად გატარებული წარმატებული რეფორმების ხარჯზე, სტრატეგიულ მოკავშირეებთან მჭიდრო კონტაქტების, დასავლური განათლების მქონე ახალგაზრდა პოლიტიკური ელიტის, ამოუწურავი ენერჯის ხარჯზე, რომელიც მისი ქარიზმის ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორი იყო;

ევრაზიულ ორბიტაში მყოფ ქვეყნებში, ბელარუსში, შუა აზიის რესპუბლიკებში ავტორიტარი ლიდერების ხელისუფლებრივი პოზიციები ბუნებრივი მოვლენაა, რუსეთს უადვილდება ერთმმართველებთან ურთიერთობა და ყოველმხრივ ცდილობს რეპრესიულ რეჟიმებს დაუჭიროს მხარი, როგორც პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, ასევე მსოფლიო არენაზე (სირია, ვენესუელა, და სხვა). პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან მხოლოდ აზერბაიჯანმა მოახერხა შედარებით დაბალანსებული პოლიტიკის პირობებში წარმატებების მიღწევა (ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებაზე უარი თქვა) და ქვეყანაში მემკვიდრეობით საპრეზიდენტო მმართველობის და მტკიცე ავტორიტარული რეჟიმის ჩამოყალიბება; აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რუსეთმა, აზერბაიჯანმა, ბელარუსმა, ყაზახეთმა, შეძლეს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება, პენსიების და სოციალური დახმარების პაკეტების გაზრდა და აქედან გამომდინარე, ტოტალიტარიზმიდან მემკვიდრეობით მიღებული ქვეშევრდომული ორიენტაციების დომინანტობის პირობებში და დემოკრატიული მმართველობის ტრადიციების არქონის გამო, ხალხის დიდი ნაწილი იოლად შეეგუა არსებულ რეჟიმებს.

პოსტსაბჭოთა ლიდერებს შორის არ გვხვდება მმართველობის დიდი უნარ-ჩვევების მქონე ქარიზმული ლიდერი, რომელმაც თავისი იდეის გარშემო გააერთიანა მასები და შეძლო ქვეყნის პოლიტიკური სისტემისა და ეკონომიკის მოდერნიზაცია და მნიშვნელოვან შედეგებს მიაღწია ხალხის

კეთილდღეობისა და დემოკრატიზაციის დამკვიდრების გზაზე, მაგრამ დასახელებულ ლიდერებს შორის უდაოდ პირველობა რუსეთის პრეზიდენტს ვლადიმერ პუტინს ეკუთვნის; ჩვენ უნდა შევძლოთ იმის გაცნობიერება, რომ პრინციპულად განსხვავებული შედეგები და შეფასებები აქვს მის მოღვაწეობას ქვეყნის შიგნით და გარეთ: რამდენადაც აღაშფოთებს ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა საქართველოს, უკრაინის, მოლდოვას მოსახლეობას, უფრო მეტი პროცენტული რაოდენობის ხალხი იწონებს რუსეთში პუტინის დაპყრობით პოლიტიკას. პუტინის ავტორიტარული მმართველობით ბევრადაა ხელშეწყობილი პოსტსაბჭოთა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში რეპრესიული პოლიტიკური რეჟიმები, რომ არაფერი ვთქვათ ჰიბრიდულ ომებზე, რომლის აქტიური მხარდამჭერია პუტინის ხელისუფლება.

პუტინმა პირველი საპრეზიდენტო ვადით არჩევის დროს (2000) თავის საინაუგურაციო სიტყვაში აღნიშნა, რომ „რუსეთში სახელმწიფოს მეთაური ყოველთვის იყო და იქნება ის ადამიანი, რომელიც პასუხისმგებელია ყველაფერზე, რაც ქვეყანაში ხდება“ (mn.ru/blogs/blog_reference/80928 ნანახია 2.06.2019). პუტინს ეკუთვნის სტოლიპინის პერეფრაზირება „მომცით ოცი წელი და თქვენ ვერ იცნობთ რუსეთს“: ასეთი განცხადებებით პუტინმა დააანონსა ავტორიტარული მმართველობის რუსული ტრადიციის გაგრძელების აუცილებლობა; კარგადაა ცნობილი, რომ ივანე მრისხანიდან დაწყებული, რუსეთში დამკვიდრებული რეჟიმი, ვერ ეგუება კოლექტიური მმართველობას; რუსეთში დემოკრატიული მმართველობა ვერ გაამართლებდა ორი მიზეზის გამო: პირველი, რუსეთის სახელმწიფოებრივი განვითარების ისტორია არის განუწყვეტელი გაფართოების პროცესი, რომელსაც მკაცრად ცენტრალიზებული სახელმწიფო, ძლიერი ჯარი, მოსახლეობის სწრაფი მობილიზაცია ჭირდებოდა და, მეორე, უზარმაზარი ტერიტორიის ფლობა და მართვა ერთმმართველობას მოითხოვდა: ჯერ კიდევ არისტოკრატულე მიუთითებს დიდი ტერიტორიის მქონე სახელმწიფოს მართვის სირთულეზე, წერს, რომ სახელმწიფოს საშუალო ზომა უნდა ჰქონდეს, მოგვიანებით ჟ.ჟ რუსო, შ. მონტესკიე საუკეთესოდ მიიჩნევენ საშუალო ზომის ქვეყანას –საფრანგეთსა და ესპანეთს (მონტესკიეს მიხედვით). ეს ზოგადი მეთოდოლოგიური მიდგომა სახელმწიფოს ტერიტორიულ სიდიდესა და მმართველობის სირთულეს შორის დასტურდება რუსეთის სინამდვილეში.

ავტორიტარული პოლიტიკური კულტურა ავტორიტარული რეჟიმი ძლიერი ლიდერით რუსეთის იმპერიის შენარჩუნების აუცილებელი პირობა იყო, ხოლო საპარლამენტო და დემოკრატიული ინსტიტუტების დანერგვის მცდელობები რუსეთში აუცილებლად გამოიწვევს ახალი დემაგოგების, ტერორისტების დიქტატურას; „გაფიქრებაჲ კი საშინელებაა რას წარმოშობდა, ბედს, რომ გამოეგზავნა ჩვენთვის საბედისწერო საჩუქარი–სრულიად რუსეთის პარლამენტი“ Победоносцев К.П. (1996) მკვლევარების ნაწილი დღესაც იზიარებს მსგავს მოსაზრებას.

პუტინის კომპეტენტურობას ხაზს უსვამს მკვლევარების უმრავლესობა, იგი გამოხატულებას პოულობს არა მარტო ეკონომიკის, პოლიტიკის, სამხედრო, სპორტის და სხვა სფეროებში, არამედ პუტინმა კარგად იცის რუსეთის ისტორია, ხალხის მენტალიტეტი, ფსიქოლოგია, კულტურული და პოლიტიკური ორიენტაციები; პუტინმა კონსტიტუციაში მითითებული ჩანაწერი ზედიზედ ორჯერ საპრეზიდენტო ვადის განსაზღვრა, ფორმალურად აქცია; ორჯერ არჩევის შემდეგ პუტინი მედვედევმა ჩაანაცვლა და თვითონ პრემიერ მინისტრის სავარძელში გადაინაცვლა (ამერიკის სინამდვილეში ჯ. ვაშინგტონის ზეპირმა განცხადებამ, რომ იგი მესამედ პრეზიდენტად აღარ იყრიდა კენჭს, 150 წელზე მეტხანს იმუშავა და რუზველტამდე ეს ტრადიცია არ დარღვეულა), მოგვიანებით გაზარდა საპრეზიდენტო ვადა 6 წლამდე, ერთი წლის წინათ სახელმწიფო დუმის „ინიციატივით“ გააწვლა თავისი წინა მმართველობის წლები, ყოველივემ ასახვა ჰპოვა კონსტიტუციაში, რომელიც საერთო სახალხო განხილვისა და რეფერენდუმის გზით დამტკიცებული იქნა; ეს უპრეცედენტო შემთხვევაა

თანამედროვე დემოკრატიებში, მაგრამ უფროსი თაობის მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა, განსაკუთრებით რეგიონებიდან (2020 წლის ოქტომბრის მონაცემებით ახალგაზრდობის თვალში პუტინის რეიტინგი 36% დან 20 % დაეცა– <https://meduza.io/news/2020/12/10/levada-reyting-putina-u-molodezhi-upal-za-god-c-36-do-20> ნანახია 3. 5.2021), მას მხარი დაუჭირა, ხოლო ოპოზიციის აქტიურობას შედეგი არ მოყოლია; ეს რუსულ სინამდვილეში ბუნებრივი მოვლენაა, რადგანაც ხალხი ძლიერი ლიდერის და სახელმწიფოსაგან ელის თავის სოციალური და პოლიტიკური უფლებების დაცვას;

პუტინი მოხერხებულა იყენებს რუსი ხალხის კოლექტიურ ცნობიერებას, თანასწორობისკენ მისწრაფებებს (რუსები, თანასწორობაზე, კოლექტიურ აზროვნებაზე ორიენტირებული ერია და კოლექტივში გრძნობს თავს უფრო თავისუფლად ადამიანი), ქვეშევრდომული ორიენტაციების ტრადიციებს და ხშირად აპელირებს სოციალური უფლებების თანასწორობაზე, ხალხს მოსწონს თავისი არაკორუმპირებული და წესიერი პრეზიდენტი, რომელსაც მათ მსგავსად აღიზიანებს „ახალი რუსების“ სიმდიდრე, ქცევები, ამიტომ, დრო და დრო მილიარდერების წინააღმდეგ წარმოებულ კამპანიას მხარს უჭერენ (იმის გამოთავ, რომ მდიდარი ადამიანების დიდი უმრავლესობა ეთნიკურ რუსებს არ განეკუთვნებიან) პრეზიდენტის გარშემო კონსოლირდებიან, ხალხის მხარდაჭერის მიმართულებით პრეზიდენტი იყენებს პენსიების გაზრდის მექანიზმს და სხვა სოციალურ ბერკეტებს.

პუტინის ხასიათის ირგვლივ მრავალი ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებები არსებობს, ვერ თანხმდებიან მის ფიზიკურ მონაცემებზეც, რომელიც სხვადასხვა ვერსიით 162–170 სმ შორის მერყეობს, მაგრამ უმრავლესობის აზრით, იგი დახურული პიროვნებაა, „შავ ყუთსაგ“ უწოდებენ, რადგან გარედან შემავალ სიგნალებზე, არაა დამოკიდებული მისი ქმედება, იგი ცდილობს, რომ არავის მიცეს უფლება მასთან დისტანცია შეამციროს, წერენ იმასაც, რომ მისი კომპეტენტურობა კომპეტენტური ორგანოდან მოსვლას (უშიშროება) უკავშირდება, ასევე, საკადრო პოლიტიკაში მეტ ნდობას უცხადებს უსაფრთხოების, სამხედროების, პოლიციელების, მესაზღვრეების წარმომადგენლებს, რადგანაც მიაჩნია, რომ ისინი უკეთესად წარმოაჩენენ თავს ექსტრემალურ სიტუაციებში, სამბოში და ძიუდოში მიღწეულმა სპორტის ოსტატობამ მასში გააძლიერა იერარქიულობისადმი პატივისცემა (რომელიც განსაკუთრებით გამოვლინდა მისი მოღვაწეობის საწყის ეტაპზე), მისდევს აქტიურ სპორტს და ცდილობს დიდხანს შეინარჩუნოს მამაკაცური იმიჯი, განსაკუთრებით ყურადღებას აქცევს კვებას და დასვენებას, სურს ორგანიზმის ფუნქციონირება შეინარჩუნოს რაც შეიძლება მეტხანს; აქვს იუმორის გრძნობა: ზღვისპირეთის გუბერნატორ ნაზდრატენკოს სიტყვით გამოსვლისას აღნიშნა: „ეგენი ივანეს ძე, თქვენ მე ისე მაქვთ, რომ მომეჩვენა მოვკვდი“. ასევე, პუტინის სახეზე ვერ გაიგებ ხუმრობს თუ არა; უყვარს ხშირად თვითონ ანეგდოტების მოყოლა, მაგრამ სამწუხაროდ ყოველთვის არაა სასაცილო. მოყავს მაგალითები თავისი ცხოვრებიდან, ძალიან აქვს განვითარებული ინტუიცია, ფლობს ლოგიკური და ანალიტიკური აზროვნების უნარ–ჩვევებს, პუტინის რელიგიური გრძნობები გააძლიერა პეტერბურგთან ახლოს აგარაკზე მომხდარმა ხანძარმა, რომლის დროსაც გადაარჩინა თავისი ქალიშვილები, ატარებს დედისგან ნაჩუქარ ჯვარს, რომელიც იერუსალიმში აკურთხა, საკითხს წყვეტს მოლაპარაკებების გზით, მაგრამ თუ საჭირო გახდა თვითონ ღებულობს ერთპიროვნულ გადაწყვეტილებებს, დოკუმენტების მომზადების დროს მისი საყვარელი კითხვაა „ეს კანონიერია“, მიჩნია რომ პოლიტიკოსი პირველ რიგში პატიოსანი ადამიანი უნდა იყოს, ადამიანებზე შეხედულებას იშვიათად იცვლის, პუტინის ჰობში შედის: კლასიკური მუსიკა, მწერლებიდან–მაიაკოვსკი, ტოლსტოი, ნაბოკოვი, უყვარს–ჭადრაკი, ნარდი, აბანოში წასვლა, თევზაობა, ფეხბურთი, ავტომობილით სწრაფი მოძრაობა, მეგობრებთან ხუმრობა, იხრება

მისტიკისკენ, სრულფასოვნად ფლობს გერმანულს, ისწავლა ინგლისური, მაგრამ იყენებს განსაკუთრებულ შემთხვევაში.

სხვადასხვა სოციალური კვლევები მითითებენ, რომ პუტინი დიდი ენერჯით, პატრიოტიზმით და ბრძოლის ჟინით გამოირჩევა; ზოგჯერ ჟარგონებით ხალხის ენაზე საუბრობს (გავლილი აქვს "ქუჩის უნივერსიტეტი" და „ხულიგნობის“ ხანა), გამოირჩევა ცხოვრების მოკრძალებული სტილით, „რუსული იდეის“ ერთგულებით, რაც განაპირობებს მის წარმატებებს; მოსახლეობა პუტინის შემდეგ პიროვნულ თვისებებს ანიჭებს უპირატესობას: ჭკვიანი და კომპეტენტური (21%), მიზანმიმართული და პრინციპული (20%). 2020 წლის 3 ოქტომბრის გამოკითხვის შედეგებმა გერმანიაში აჩვენა, რომ მთლიანობაში დადებითად არის აღქმული პუტინი და მიუთითეს პუტინის თავდაჯერებულობაზე, რომელიც აკლიათ მათ ლიდერებს, გერმანელებს მოწონთ, რომ რუსეთის პრეზიდენტს შეუძლია ეროვნული ღირებულებების დაცვა, აღმოსავლეთ გერმანიის 33% და დასავლეთ გერმანიის 20% თვლის, რომ პუტინი ეფექტური ლიდერია. (ნანახია, 28.9.2021, https://uf.ru/news/politics/u9/2020/10/03/303686?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop)

მნელია შეადგინო პუტინის ფსიქოლოგიური და პოლიტიკური პორტრეტი, რადგანაც საბჭოთა ტრადიცია გრძელდება და ქვეყნის პირველი პირების ცხოვრება, ხასიათი, ინტერესები მკაცრადაა გასაიდუმლოებული, ამიტომ, ზემოთ ჩამოთვლილი პუტინის მახასიათებლების ნაწილი შესაძლოა ვირტუალურიც კი იყოს. „რუსული ვერსით ვირტუალური და არარეალური ღირსებები ჭარბობენ წარმატებული პოლიტიკოსების დახასიათებისას“. The Ashgate Research Companion to Political Leadership (2016)

პუტინის წარმატებების გასაღები პირველ რიგში რუსულ მენტალიტეტის, იმპერიულ აზროვნების მხარდაჭერაში უნდა ვეძებოთ: მან „ველიკორუსული შოვინიზმი“, რომელიც იმპერიული აზროვნების და რუსი ხალხის გამაერთიანებელ იდეას წარმოადგენს, მოხერხებულად გამოიყენა პრეზიდენტის ინსტიტუტის გასაძლიერებლად, პუტინი საჯარო განცხადებებში გმობს შოვინიზმის გამოვლენას და მას არქაულ გრძნობებს უწოდებს, მაგრამ სინამდვილეში სარგებლობს ხალხში მყარად გამჯდარი სტერეოტიპებით, რაც სხვა ხალხების მოძულეობას, ზიზღს, არასრულფასოვნებას გულისხმობს. დღევანდელი საინფორმაციო საშუალებები აქტიურად ტირაჟირებენ უკრაინელი ხალხის არასრულფასოვნებას, საქართველოს და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების მარიონეტული სახელმწიფოების კონტექსტში მოხსენიებას; ხაზს უსვამენ, რომ მხოლოდ რუსეთია სუვერენული სახელმწიფო და დემოკრატია სუვერენულია, „სუვერენული დემოკრატის“ რუსული დოქტრინის სუბიექტი კოლექტივია და არა პიროვნება; ეროვნულ საკითხში არ არსებობს ორი რუსეთი (პროგრესული და რეაქციული), რუსეთი ერთია, ის არ ცნობს თავისი ორბიტის გარეთ მყოფ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს; ასეთი მიდგომა, „ველიკორუსული შოვინიზმის“ გამოვლენაა, რომელიც რუსული ეროვნული ხასიათის ნაწილია, და საერთო ეროვნული იდეაა, რადგანაც დეკაბრისტებიდან დაწყებული, გრიბოედოვით და სხვა რუსი მოაზროვნეების ჩათვლით, თვით სახაროვიც ამ მიდგომას იზიარებდა; დღესაც პუტინის გარშემო გაერთიანებული ელიტა, ასევე, ოპოზიციის დიდი ნაწილი (ნავალნი და სხვ), მწერლები, მეცნიერები, საზოგადო მოღვაწეები, „ველიკორუსული შოვინიზმის“ პროპაგანდით მას საერთო ეროვნული იდეად აქცევენ; უცხოელ მკვლევარებს (ბჟეჟინსკი) პოსტსაბჭოთა ბალტიისპირელ, ჩრდილოეთ კავკასიის, შუა აზიის ლიდერებს მიაჩნიათ, რომ „ველიკორუსული შოვინიზმი“ პუტინიდან მოედინება, რაც ჩვენი აზრით, საკითხის გაუბრალოებაა, სინამდვილე იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ხალხის მენტალიტეტის, იმპერიული აზროვნების ნაწილია, რომელიც საუკუნეები ყალიბდებოდა და მის აღმოფხვრას დიდი და ხანგრძლივი ძალისხმევა დასჭირდება.

პუტინის ხელისუფლებაში მოსვლის დროს, რუსეთი ფაქტობრივად კვაზი სახელმწიფოს წარმოადგენდა, მოშლილი იყო სახელმწიფო ინსტიტუტების ფუნქციონირება, ვერ გაამართლა ლიბერალური საბაზრო ეკონომიკის მოდელი, ქვეყანა ეკონომიკური და პოლიტიკური კატასტროფის წინაშე იდგა, ფაქტობრივად რეალური საფრთხე შეექმნა ქვეყნის სუვერენიტეტს და ფედერაციის დაშლის პროცესი რეალური გახდა; პუტინმა განამტკიცა მმართველობის ვერტიკალი, დაიქვემდებარა ძალოვანი უწყებები, დაიწყო ეფექტური რეფორმები სამხედრო სფეროში და განამტკიცა სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები; საერთაშორისო ასპარეზზე რუსეთის გეოპოლიტიკური ინტერესები ნათლად გააჟღერა 2007 წლის მიუნხენის უსაფრთხოების კონფერენციაზე: თანამედროვე მსოფლიოსთვის მიუღებელია და შეუძლებელიც არის ერთპოლუსიანი მსოფლიოს არსებობა.. რუსეთი არის ქვეყანა ათასწლოვანი ისტორიის, პრაქტიკულად ის ყოველთვის სარგებლობდა დამოუკიდებელი პოლიტიკის გატარების პრივილეგიით და ჩვენ არ გვსურს ამ ტრადიციის შეცვლა დღესაც ([https://ru.wikisource.org/wiki/Rec Putina v Miunxene \(2007\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Rec_Putina_v_Miunxene_(2007)) ნანახია 10.06.2014). პუტინმა შეძლო რუსეთის გეოპოლიტიკური ინტერესების დაცვა საერთაშორისო ასპარეზზე, სირიაში, ვენესუელაში და სხვა რეგიონებში გააქტიურებით, ფაქტობრივად ერთპოლუსიანი მსოფლიოს მოდელი შეიცვალა და რუსეთი საერთაშორისო პოლიტიკის ძირითად მოთამაშედ იქცა; პუტინი საერთაშორისო ასპარეზზე ხაზს უსვამს რუსეთის ეროვნული ინტერესების უპირატესობას: ჰელსინკში ტრამპთან შეხვედრის დროს ჟურნალისტის კითხვას, ენდობა თუ არა იგი ტრამპს, პუტინმა უპასუხა აქ ნდობა არაფერ შუაშია, მე ვიცავ რუსეთის ეროვნულ ინტერესებს, ტრამპი აშშ-ის ეროვნულ ინტერესებს (discred.ru/tag/press...putina-i-trampa-v-helsinki/ ნანახია 29.07.2018).

ჯერ კიდევ წინა საუკუნეებში რუსეთში ჩამოყალიბდა სლავიანოფილობა და მედასავლეთელობა, სლავიანოფილები ქადაგებდნენ რუსეთის განვითარების სპეციფიკურ გზას, რომელის განსხვავდებოდა დასავლეთისგან: კერძოდ რევოლუცია და ბატონყმობის გაუქმება იყო აუცილებელი ევროპისთვის, ხოლო რუსულ სინამდვილეში, მეფე, მართლმადიდებლობა, ხალხურობა ერთიან განუყოფელ ცნებას წარმოადგენდა; მედასავლეთელობამ, რომელიც ლიბერალურ ღირებულებებს ქადაგებდა, რუსეთში ფეხი ვერ მოიკიდა; ასეა დღესაც, ლიბერალური ეკონომიკა და ღირებულებები მიუღებელია რუსეთისთვის და პუტინი ხშირად ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ დასავლეთმა გადაუხვია ქრისტიანულ ფასეულობებს, მხარს უჭერს ერთსქესიანების ქორწინებას და ასეთი პარტნიორობის სტატუსი გათანაბრებულია მრავალშვილიან ოჯახებთან, ეს რუსეთისთვის მიუღებელია, ფაქტობრივად ლიბერალიზაციას პუტინი ჰომოსექსუალიზაციასთან აიგივებს და ამით კიდევ უფრო ნეგატიურ განწყობას აღვივებს მოსახლეობაში. აშშ-თან და ევროკავშირთან პოლიტიკური ურთიერთობები ვითარდება „მტრის ხატის“ კონტექსტში, რომელიც კარგად იყო აპრობირებული საბჭოთა პერიოდში; პუტინის საგარეო პოლიტიკა ამ ქვეყნებთან დაპირისპირების კონტექსტში მიმდინარეობს და ამაში ჩართულია ქვეყნის პროპაგანდისტული ინსტიტუტები: ამერიკა მტრულ ქვეყნად არის აღქმული, ასევე, ბოლო პერიოდში გართულდა ურთიერთობა ევროკავშირის ინსტიტუტებთან და მათ ხელმძღვანელ ჩინოვნიკებთან; ს. ლავროვმა ისიც კი განაცხადა, რომ ურთიერთობები ექნება ევროკავშირის ცალკეულ ქვეყნებთან, განსაკუთრებით რუსეთს აღიზიანებს აშშ-ის და ევროკავშირის მიერ დაწესებული სანქციები ყირიმის ანექსიის გამო (სოციოლოგიური კვლევების მიხედვით დასავლეთთან ურთიერთობის მომხრე მოსახლეობის პროცენტული რაოდენობა კატასტროფულად შემცირდა: რუსეთის მოქალაქეების მხოლოდ 10% უჭერს მხარს ევროპასთან დაახლოებას, როგორც „საერთოევროპულ სახლთან“. ეს გაცილებით ცოტაა ვიდრე 20 წლის წინათ იყო, როცა „ევრო-ოპტიმისტები“ იყო 30%-მდე. *Общественное мнение (2012)//Левада-Центр;*

<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2012> ნანახია 03.09.2013); მიუხედავად იმისა, რომ გლობალური მსოფლიო ეკონომიკისა და ბაზრის პირობებში ძნელია ცალკე აღებული ქვეყნის განვითარება, რუსეთმა შემლო და უზარმაზარი რესურსების ხარჯზე, ეკონომიკური კოლაფსის აცილება: შეაჩერა რუბლის გაუფასურების პროცესი, დასავლური სანქციების ფონზე, რუსეთმა ფაქტობრივად დაასრულა გაზსადენის ჩრდილოეთის დინება, რომელიც მნიშვნელოვანი ბერკეტია არა მარტო ეკონომიკური განვითარების თვალთახედვით, არამედ ევროკავშირზე გავლენის გასაძლიერებლად, კავკასიაში წარმატებას მიღწია ყარაბახის ომის შედეგად, განმტკიცდა რუსეთის პოზიციები ავღანეთში.

პუტინმა რუსული სახელმწიფო ინსტიტუტების წარმატებული მოდერნიზაცია მოახდინა, თანამედროვე იარაღით აღჭურვა რუსეთის არმია, მნიშვნელოვნად აამაღლა მისი ბრძოლის უნარიანობა, გააუმჯობესა მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, ქვეყანაში დაიმკვიდრა პატიოსანი, მოუსყიდავი ლიდერის იმიჯი, გააფართოვა რუსეთის ტერიტორიები, გააძლიერა გავლენა მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონებში, ქვეყანას დაუბრუნა ძირითადი მოთამაშის ადგილი საერთაშორისო ასპარეზზე, ის თანამედროვეობის გამორჩეული ავტორიტარი ლიდერია, რომელიც თავის ძალას ენერჯიას რუსეთის ეროვნული ინტერესების გატარებას ახმარს; მოქალაქეების უმრავლესობა ადამიანის უფლებების დარღვევებს, ოპოზიციის დევნას, ჯარისკაცების სხვადასხვა სამხედრო მისიებში დაღუპვას გამართლებულად თვლის რუსეთის მესიანისტური თუ გეოპოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე; ვ. პუტინი რუსეთის სინამდვილეში ქვეყნის ხელახალი ამღორძინებელი საერთო ეროვნული ავტორიტარი ლიდერია.

2021 წლის 23 აპრილის მდგომარეობით მოსახლეობის 63% დადებითად აფასებს პუტინის საქმიანობას, ენდობა მოქალაქეების 64,8% (<https://www.interfax.ru/russia/762948> ნანახია 23.8. 2021); 2021 წლის „ლევადა-ცენტრის“ კვლევების მიხედვით პუტინის, როგორც პოლიტიკისადმი ნდობა 33–31% დაეცა; ცოტათი დაეცა პუტინის საქმიანობის დადებითად შეფასების რეიტინგი 66–64%–მდე. (<https://www.the-village.ru/shorts/rejting-putina-kanava> ნანახია 28. 9.2021)

ქართულ სინამდვილეში დაბალანსებული საგარეო პოლიტიკის მოდელი, რომელმაც საუკუნეების გამოცდას გაუძლო და ქვეყნის დამოუკიდებლობას მეტ-ნაკლებად უზრუნველყოფდა, დასრულდა შევარდნამის ხელისუფლების შეცვლასთან ერთად და მას შემდეგ, მხოლოდ ცალსახა დასავლური ორიენტაციის, ნატოსა და ევროკავშირში ინტეგრაციის მომხრე ლიდერები მოდიან ხელისუფლებაში (რასაც მნიშვნელოვანწილად რუსეთის დამპყრობლური პოლიტიკა განაპირობებს). პატარა სახელმწიფოს, რომელიც აგრესიული რუსეთის უშუალო მეზობელია სხვა გზა არ რჩება გარდა იმისა, რომ სტრატეგიული მოკავშირე ეძებოს თავისი სუვერენიტეტის დასაცავად (ამ მხრივ შეიძლება გამონაკლისი იყოს ისრაელი, რომლის სამხედრო პოტენციალი აღემატება მოსაზღვრე არაბული სახელმწიფოების სიძლიერეს). ამიტომ, ბუნებრივია საქართველოს მეფეები ძნელბედობის ჟამს ხსნას გარედან ელოდნენ, ასე ჩამოყალიბდა ქართულ ეროვნულ მენტალიტეტში სხვის მოიმედოობის და „უცხოს ბაძის“ (ილია) ტრადიცია; ქვეყანა ახლაც ამ გამოწვევის წინაშე დგას და ლიდერის არჩევის დროს გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს ევროკავშირის და აშშ–ის სტრატეგიული პარტნიორობის პრობლემა; ამ მიმართულებით ქმედითი ნაბიჯები გადადგა მ. სააკაშვილმა და 2008 წელს საქართველოსთვის ბუქარესტის სამიტზე შეიძლება ნატოში გაწევრიანების კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი მიენიჭებინათ;

მ. სააკაშვილი გარდამავალი პერიოდის გამოკვეთილი, ავტორიტარული ლიდერი იყო, რომელმაც თავისი პრეზიდენტობის საწყის ეტაპზე წარმატებული რეფორმები გაატარა ძალოვან

სტრუქტურებში, შემოიღო ერთიანი ეროვნული გამოცდები, დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადა კორუფციას და ქურდულ მენტალიტეტს. მ. სააკაშვილს მჭიდრო ურთიერთობები ჰქონდა ამერიკის მმართველ ელიტასთან, კონგრესმენტებთან, დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა ლობისტურ საქმიანობას და დასავლეთში დაიმკვიდრა წარმატებული რეფორმატორის იმიჯი. მ. სააკაშვილი ქარიზმატული პიროვნება არის და ის საქართველოში ერთადერთი მმართველი იყო, რომლის ხელისუფლებაში მოსვლას ერთდროული მხარდაჭერა ჰქონდა, ქვეყნის შიგნით და ქვეყნის გარეთ; თუმცა ქვეყნის შიგნით მომხრეების რაოდენობით ბევრად აღემატებოდა ზ. გამსახურდია, რომელსაც ქარიზმატული თვისებები გაცილებით მეტი გააჩნდა; სააკაშვილის პიროვნული თვისებებიდან აღსანიშნავია: აქვს ხალხის ენაზე და ხალხის ნაწილად წარმოსახვის უნარი, კორუფციის წინააღმდეგ უკომპრომისო მებრძოლის იმიჯი, დიდი ენერჯია, მოუსვენარი ხასიათი და ბრძოლის ჟინი, დასავლური განათლება, ფლობს რამდენიმე ენას, ადამიანების დარწმუნების და ცრუ დაპირებების გაცემის და დემაგოგიის უნარი: შეუძლია მიღწეული წარმატებების გაზვიადება, წაგებულ ომში გამარჯვებულად წარმოსახვა, ნატოში და ევროკავშირში გაწევრიანების დროს შემცირება; სტივენ ჯონსი „პოლიტიკურ შიზოფრენიას“ უწოდებს (ნანახია 4. 5. 2013 <http://www.cicerofoundation.org/lectures/StephenJonesGeorgia.pdf>), ნაციონალების მმართველობას; ჩვენი მხრივ დავამატებთ, რომ საქართველოს ისტორიაში სააკაშვილის დროს ითქვა ყველაზე მეტი ტყუილი და გაიცა ცრუ დაპირებები. ა. ტუკვაძე (2014)

საკაშვილმა განათლების სფეროში გატარებული რეფორმის მოტივით უმაღლესი სასწავლებლებიდან განდევნა უფროსი თაობის პროფესორები, მეცნიერები და კულტურის გამოჩენილი მოღვაწეები, აქტიური ბრძოლა გამოუცხადა უფროს თაობას, ასევე, დიდი უკმაყოფილება მოყვა შინაგან საქმეთა სამინისტროდან კორუმპირებული კადრების მასობრივ განთავისუფლებას; ფაქტობრივად საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის საბაბით სამუშაო დაკარგა ათასობით ადამიანი, უარყოფილი იქნა მემკვიდრეობის პრინციპი პოლიტიკაში, მეცნიერებაში, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში; სააკაშვილმა და მისმა ელიტამ ბოლშევიკური აზროვნების თარგს მოარგეს საკადრო პოლიტიკა; ყველგან და ყველგან ჩანაცვლდა კადრები დასავლური განათლების მეტისმეტად ახალგაზრდა დილეტანტებით; სააკაშვილის პოლიტიკური ელიტის მიმართ ნდობა თავდაპირველად დიდი იყო: მაგ; ქართველი მილიარდელი ბ. ივანიშვილი იხდიდა სახელმწიფო მოხელეების გასამრჯელოს; სააკაშვილი სოციალური დასაყრდენის შექმნის მიზნით ერთმანეთს უპირისპირებდა სოციალურ ჯგუფებს, თაობებს, საზოგადოებრივ ბანაკებში დასასვენებლად აგზავნიდა მხარდამჭერ პრივილეგიებულ ახალგაზრდობას და მიზანმიმართულად ცდილობდა ქართული ტრადიციებისა და კულტურის ჩანაცვლებას დასავლური ლიბერალური ღირებულებებით (ხელს უწყობდა სექტების გააქტიურებას), რომელთა ნაწილი მიუღებელი იყო მართლმადიდებელი ერისთვის, ქვეყანაში დაიწყო მასობრივი პრივატიზაციის პროცესი, გაუქმდა სტრატეგიული ობიექტების ცნება და პრეზიდენტს მიეცა უფლება ყოველგვარი აუქციონის გარეშე ერთ ლარად გაესხვისებინა ისინი; სააკაშვილი და მისი გარემოცვა სარგებლობდნენ განუსაზღვრელი პრივილეგიებით; განხორციელდა უამრავი საკონსტიტუციო ცვლილება, რომლებიც პრეზიდენტის უფლებების ზრდას ემსახურებოდა; სააკაშვილმა და მის გარშემო გაერთიანებულმა ნაციონალების პარტიამ თავი თვითკმარ ძალად გამოაცხადა, ფაქტობრივად მოახდინა სახელმწიფოს პრივატიზაცია, დაამკვიდრა ელიტური კორუფცია, მაგრამ არ ეყოთ ინტელექტუალური პოტენციალი გარდაექმნათ ეკონომიკა, განვეითარებინათ მეურნეობის მომგებიანი დარგები, გადასახადებით შეევსოთ სახელმწიფო ბიუჯეტი; ამიტომ, სხვა ავტორიტარი მმართველების მსგავსად დაადგა ტერორისა და შანტაჟის გზას: მეწარმეებს ართმევდა ქონებას, აიძულებდა

სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ გადაეხადათ დიდი თანხა, ოპოზიციას მოუწყო ნამდვილი ტერორი, ათასობით ადამიანი ციხეში აღმოჩნდა, რეპრესიული სადამსჯელო ღონისძიებები ყოველდღიური მოვლენა გახდა, არბევდა მიტინგებს და რაც, მნიშვნელოვანია ყოველმხრივ შეიზღუდა ოპოზიციური არხების მაუწყებლობა, დაშინება და პოლიტიკური ნიშნით მკვლელობებმა სისტემური ხასიათი მიიღო: მასში ჩართული იყო პენიტენციალური დაწესებულებები, იუსტიციის და შინაგან საქმეთა სამინისტროები, პროკურატურა, სასამართლო; სტრასბურგის სასამართლომ არა ერთი გამამტყუნებელი განაჩენი გამოიტანა მაშინდელი ხელისუფლების წინააღმდეგ.

პარალელურ რეჟიმში, სააკაშვილი, დასავლელი მეგობრების მხარდაჭერით, კვლავაც წარმატებით აგრძელებდა დასავლეთის თვალში, საქართველოს, როგორც დემოკრატიულ სანიმუშო ქვეყნად წარმოჩენას და მასში ქმედით დახმარებას ამერიკელი და ევროპელი პარლამენტარები უწევდნენ; სააკაშვილის რიტორიკა აგრესიულ ხასიათს ატარებდა და იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ იგი დიდი და ძლიერი სახელმწიფოს ლიდერი იყო; მან ზედმეტად შეაფასა აშშ-ის სტრატეგიული პარტნიორობა და იოლად გაება პუტინის ხაფანგში: ვრცელდებოდა ინფორმაცია, რომ ავღანეთიდან დაიძრა აშშ-ის ჯარი საქართველოს დასახმარებლად, ომის დროს ქმნიდა ცრუ წარმოდგენებს მოწინააღმდეგის სამხედრო ძალების განადგურების შესახებ, ხოლო კრიტიკულ მომენტში პიროვნული სიმხდალის მაგალითი აჩვენა ქვეყანას;

რუსეთისგან და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისგან განსხვავებით საქართველოში იმედგაცრუებით დამთავრდა ავტორიტარი ლიდერის მმართველობა, რადგანაც ეკონომიკურ სიდუხჭირესთან ერთად, ქვეყანამ დროებით დაკარგა ტერიტორიების 20 %, დღეისათვის საქართველო გადავიდა საპარლამენტო მმართველობის მოდელზე და იმედია კოლექტიური პასუხისმგებლობის პირობებში უფრო სწრაფად განვითარდება დემოკრატიული ინსტიტუტები და დაჩქარდება ევროსტრუქტურებში ინტეგრაციის შეუქცევადი პროცესი.

ამრიგად, პოლიტიკური ლიდერობის თეორიების განხილვის საფუძველზე შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ყველა ეპოქაში, მმართველობის ნებისმიერ სტადიაში, მნიშვნელოვანი ფაქტორებია გარემო-სიტუაცია, მიმდევრების მხარდაჭერა, საშინაო და საგარეო ვითარება, კვალიფიკაცია, გამოცდილება, მაგრამ ყოველთვის გადაწყვეტ როლს თამაშობს ლიდერის თვისებები, რომელთა დიდი ნაწილი თანდაყოლილია, ნაწილს პოლიტიკური ბრძოლის პროცესში შეიძინება; ხელისუფლებისთვის ბრძოლის ჟინი ლიდერში მამოძრავებელ პრინციპს წარმოადგენს და ყველა სხვა მისწრაფებებს მას უმორჩილებს; ასეთი უნარ-ჩვევები ლიდერს მეტი პროცენტით ახასიათებს, თუმცა სხვა ადამიანებშიც არის ანალოგიური გრძნობები, მაგრამ ისინი სურვილების დონეზე რჩებიან და აქვთ უნარი ძალაუფლებისკენ სწრაფვა მამოძრავებელ ძალად აქციონ.

გამორჩეული ლიდერებს ძალუძთ სიტუაციის შეცვლა, სასურველი გარემოს შექმნა, საზოგადოებრივი ცხოვრების ძირფესვიანი გარდაქმნა, მიმდევრების შეცვლა, არაორდინალური გადაწყვეტილებების მიღება; პოსტსაბჭოთა სივრცეში, ასეთი გაქანების ლიდერები არ გვხვდებიან, რომლებმაც შეძლეს პოლიტიკური სისტემისა და ეკონომიკის მოდერნიზაცია და დაამკვიდრეს დემოკრატიული ცხოვრების წესი; პოსტსაბჭოთა არეალის ქვეყნების უმრავლესობაში ავტორიტარი ლიდერები მოღვაწეობენ და ამის მიზეზი სუსტ სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ერთად, ქვეშევრდომული ორიენტაციების სიჭარბეა; მათგან გამორჩეულია ვ. პუტინი, რომელმაც ხელახლა ააღორძინა რუსული სახელმწიფოებრიობა, მნიშვნელოვან წარმატებებს მიღწია საშინაო და საგარეო ასპარეზზე, დაუბრუნა მას დიდი სახელმწიფოს სტატუსი, მაგრამ რუსეთში სხვა პოსტსაბჭოთა

რესპუბლიკების მსგავსად ირღვევა ადამიანის ფუნდამენტალური უფლებები და თავისუფლებები: მასმედია ფაქტობრივად მეზობელი ხალხების არასრულფასოვნების პროპაგანდით არიან დაკავებული და ფაქტობრივად ველიკორუსული შოვინიზმი ნაციონალურ იდეად აქციეს; შედარებით კარგი ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, საქართველოსგან განსხვავებით, მყარია ავტორიტარიზმი აზერბაიჯანის, ბელარუსის, რუსეთის, ყაზახეთის რესპუბლიკებში, ხოლო საქართველოს სინამდვილეში, გამოკვეთილი ავტორიტარი ლიდერის–საკაშვილის რეჟიმმა მოღვაწეობა კრახით დაამთავრა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. პიტერ გაი ნორთჰაუზი. (2010) ლიდერობა: თეორია და პრაქტიკა/ მე-5 გამოცემა. გვ 23;
2. ნ. მაკიაველი (1984) თბ; გვ 183–184. (<https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/03/makiaveli.pdf>)
3. ფ. ნიცშე (1992) ესე იტყოდა ზარატუსტრა თბ; გვ 43; 144; 145.
4. Франк С.Л. (1990). Сочинения. М გვ 61–62;
5. მერაბ ხმაღაძე. კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის სტატისტიკური. მეთოდების განვითარება. (<https://dspace.tsu.ge/bitstream/handle/Develo.ნანახია> 12.5.2021).
6. Блондель Ж. (1999) Политическая лидерства Раигородский Д. Я. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия, Т 1. Самара გვ 61–62, 406.
7. Bass, B.M., & Riggio, R.E. (2006). *Transformational Leadership* (2d Edition). New York: Taylor & გვ 244; Bass, B.M. (1990). *Bass and Stogdill's handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: Free press Bennis, W. G., & Nanus, B. (1985). *Leaders: The strategies for taking charge*. New York: Harper & Row. Bryman, A. (1992). *Charisma and leadership in organizations*. London: Sage.
8. Lasswell h. (1948) *Power and Personality*. N.Y ;
9. Лассуэлл Гарольд Д. (2005) Психопатология и политика: Монография / Пер. с англ. Л 26 Т.Н.Самсоновой, Н.В.Коротковой. - М.: Издательство РАГС, გვ 71.
10. Ашин Г.И (1999) Курс элитологии. М გვ 37;
11. Kelley, R. (1992). *The Power of Followership*. New York, NY . გვ 12;
12. რ. სტოგდისის ლიდერული თვისებების ანალიზი: (https://studbooks.net/1384459/menedzhment/teoreticheskie_aspekty_vospitaniya_lidera ნანახია 13.5.2020)
13. ილია ჭავჭავაძე. (1984) თბ; თბ; გვ 606–607;
14. ვ. პუტინის საინაუგურაციო სიტყვა (2000) (https://www.mn.ru/blogs/blog_reference/80928)
15. Победоносцев К.П. (1996) Московский сборник. Победоносцев К.П. pro et contra. გვ 110
16. „ლევადა“ ცენტრი: პუტინის რეიტინგი ახალგაზრდებს შორის დაეცა 36%–დან–20%–მდე (<https://meduza.io/news/2020/12/10/levada-reyting-putina-u-molodezhi-upal-za-god-c-36-do-20> ნანახია 3.5. 2021)
17. 2020 წლის 3 ოქტომბრის გამოკითხვის შედეგებმა გერმანიაში: (https://uf.ru/news/politics/u9/2020/10/03/303686?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop ნანახია 28. 8.2021)
18. Gaman-Golutvina O. (2016) *Elites and Leadership in Russian Politics*. The Ashgate Research Companion to Political Leadership. 1st Edition. London And New York: Published by Routledge. 23.
19. პუტინის სიტყვა მიუნხენში (2007) (https://ru.wikisource.org/wiki/Rec_Putina_v_Miunxene)
20. პუტინის შეხვედრა ტრამპთან (2018) (discred.ru/tag/press...putina-i-trampa-v-helsinki)
21. პუტინის რეიტინგი გაიზარდა პარლამენტისადმი მიმართვის შემდეგ: (<https://www.interfax.ru/russia/762948>)
22. პუტინის რეიტინგი განაგრძობს კლებას: (<https://www.the-village.ru/shorts/reyting-putina-kanava> ნანახია 8.25.2021)
23. სტივენ ფ. ჯონსი. (2013) დემოკრატია საქართველოში. (http://www.cicerofoundation.org/legtures/Stephen_Jones_Georgia.pdf)
24. ა. ტუკვაძე (2014) პოლიტიკური კულტურის შედარებითი ანალიზი, თბ; გვ 125

Leadership theories and post soviet authoritarian leaders

Heleen Gelashvili

Faculty of Social and Political Sciences Head of learning management department

Avtandil Tukvadze

Associate Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Akaki Abzianidze

Professor, Georgian National University SEU

Abstract

Based on the theories (of personality traits', situational, followers', psychological) related to the emergence of political leadership, on the basis of comparative and qualitative methods, the characteristics of political leadership have been studied in the post-Soviet era.

A leader uses the situation, relies upon the followers, and, in most cases, the great leaders awarded with charisma are characterized by a whole range of psychological features, but in all cases the determining role is played by the qualities of a leader, the majority of which are inherited. In our opinion, the argument provided by researchers that regular mortals may be gifted with the traits of a leader, is not convincing in disproving "the theory of traits " due to two reasons: first, a leader is a human being, a social creature (human is a political being and separately, as a self-sufficient entity, it is either a beast or a god – Aristotle) and naturally they possess human features; second, a leader has to be characterized by a high degree (dosage) of distinguishing attributes and, most importantly, they are the main force in the process of striving towards the governance and all the other actions subordinate to them. This judgement is concerning the great leaders distinguished in the history of humankind, the actions of whom have changed the vector of the history development, and there are no leaders with such skills and capacity on the post-Soviet political stage yet.

The hypothesis of the topic to be researched is as follows: the traits of leadership in the political arena of post-Soviet countries are determined by the dominance of the subject political culture, heavy social-economic background, the specifics of a national-psychological and mental development of a given nation, foreign policy orientations. Each of the above-mentioned variables influence the process of selecting leaders in different degrees (for example: in the reality of Georgia the foreign policy orientation is a significant condition to the position of a leader in the government, because the key of country's independence lies outside the country and the inclination towards "looking up to the foreign/a foreigner" is relevant to Georgian mentality and the mindset of electorate, while in Russia a leader is mainly characterized and inspired by the Russian geo-political interests, orthodox-messiah ideas and mainly has to support the national idea consolidating the "Great Russian chauvinism" and Russian "Sovereign Democracy", but in all settings the determining factor is the excessiveness of the subordinate political orientations (except for the Baltic countries) in the presence of which, according to Almond and Verba's concept of political culture, the majority of citizens expect the desirable actions from the leader – the savior of the country and the state; all of this, in the environment of poor economic development and weak institutions, consequently leads to excessive number of populist, authoritative leaders in national governments.

Keywords: post soviet leaders, theories of leadership, political culture, "Big Russian Chauvinism," authoritarian